

T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

**ŞEMSETTİN ÜNLÜ’NÜN “YUKARIŞEHİR VE
TOPRAK KURŞUN GEÇİRMEZ” ESERLERİNİN
SÖZ VARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Uğur KIRAÇ

Danışman: Prof. Dr. Serdar YAVUZ

Elazığ- 2025

T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü
Yüksek Lisans Tezi

**Şemsettin Ünlü'nün "Yukarışehir ve Toprak Kurşun Geçirmez" Eserlerinin Söz
Varlığı Açısından İncelenmesi**

KABUL VE ONAY

Uğur KIRAÇ

İlk Teslim Tarihi:10.06.2025

Savunma Tarihi: 24.06.2025

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına göre hazırlanan bu tez, Eğitim Bilimleri Enstitüsünün Yönetim Kurulunun 10/06/2025 tarih ve 2025-42/4/4 sayılı kararı ile oluşturulan jüri üyeleri tarafından değerlendirilmiş ve akademik dinleyicilere açık olarak yapılan tez savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Şener DEMİREL

İmza

Danışman: Prof. Dr. Serdar YAVUZ

İmza

Üye: Prof. Dr. Serdar BULUT

İmza

O N A Y

Bu tez, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../ 20.... tarih ve ... sayılı kararıyla tescillenmiştir.

Prof. Dr. İrfan EMRE

Enstitü Müdürü

BEYANNAME

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım “**Şemsettin Ünlü’nün “Yukarışehir ve Toprak Kurşun Geçirmez” Eserlerinin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi**” başlıklı yüksek lisans tezimin içindeki bütün bilgilerin doğru olduğunu, bilgilerin üretilmesi ve sunulmasında bilimsel etik kurallarına uygun davrandığımı, kullandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi, maddi ve manevi desteği olan tüm kurum/kuruluş ve kişileri belirttiğimi, burada sunduğum veri ve bilgileri unvan almak amacıyla daha önce hiçbir şekilde kullanmadığımı, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

.../.../2025

Uğur KIRAÇ

İmza

ÖN SÖZ

İnsan dünyadaki varlığından itibaren gerek taşlara çizerek gerek işaret diliyle gerekse çeşitli seslerin bir araya gelerek oluşturdukları alfabe aracılığıyla iletişim kurmayı, anlamayı ve anlaşılmayı istemiştir. Birçok iletişim şekli vardır ve dil iletişimi sağlayan en önemli kanallardan biridir. Bir toplumun birbirinden ayıramayacağımız millî ve manevi değerlerini kapsayan dili, kültürü, tarihi ve hayat bileşenleridir. Dil, insanoğlunun yaşanmışlıklarından hareketle oluştuğunu düşündüğümüz ancak; ne zaman ortaya çıktığıyla ve nasıl oluştuğuyla ilgili bir bilgiye ulaşamadığımız sesler birliğidir. Dilin söz varlığı öğeleri ise dile değer katan unsurlardır.

Türkçe uzun bir tarihe sahiptir ve bu durum söz varlığı açısından zengin bir dil olmasına vesiledir. Dilimize ait söz varlığı öğelerini şu şekilde sıralamak mümkündür: Atasözleri, deyimler, terimler, ikilemeler, kalıplaşmış sözler, kalıp sözler (ilişki sözleri), yabancı kökenli sözcükler, doldurma sözler, çeviri sözcükler, argo / kaba sözler vb.

Bu çalışmada, Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir ve Toprak Kurşun Geçirmez” eserlerinin söz varlığı açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Beş bölümden oluşan tez çalışmasının ilk bölümünde araştırmanın problemi, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın sayıtları (varsayımları), araştırmanın sınırlılıkları ve araştırmanın tanımları yer almaktadır.

İkinci bölümde teorik ve alan yazın çalışılmıştır. Bu bölümde dilin, sözcüğün ve söz varlığının tanımı yapılarak söz varlığı öğeleri; atasözleri, deyimler, ikilemeler, terimler, yabancı kökenli sözcükler, doldurma sözler, çeviri sözcükler ve kalıp sözler (ilişki sözleri) olarak sekiz başlıkta inceleme yapılmıştır. Devamında söz varlığı ile ilgili alan yazın çalışmaları (tezler) analiz edilip örnekler sunulmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümü araştırmanın yöntem kısmıdır. Araştırmanın yöntemi, araştırmanın çalışma materyali, verilerin toplanması, verilerin analizi ile ilgili açıklamalar bulunmaktadır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde söz varlığı unsurları açısından incelenen “Yukarışehir ve Toprak Kurşun Geçirmez” eserlerine ait bulgular ve değerlendirmeler yer almaktadır. Eserlerdeki bulgular neticesinde; tespit edilen söz varlığı öğelerinin anlamları, türleri, örnek cümleleri alfabetik sırayla çalışmada verilmiştir.

Çalışma beşinci bölüm ile sonlandırılmıştır. Bu bölümde bulgulara yönelik tartışma, sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Yüksek lisans eğitimimde desteğini ve emeğini esirgemeyen; engin bilgi ve görüşlerine sıklıkla ihtiyaç duyduğum tez danışmanım saygıdeğer Hocam Prof. Dr. Serdar YAVUZ beyefendiye teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmamda zaman zaman fikirlerine başvurduğum ve her zaman destek olan değerli eşim Hanzade KIRAÇ hanımefendiye ve biriciklerime teşekkür ederim.

Elazığ – 2025

Uğur KIRAÇ

ÖZ

Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir ve Toprak Kurşun Geçirmez” Eserlerinin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi

Uğur KIRAÇ

Yüksek Lisans Tezi

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

2025, Sayfa: XVII+255

Bir toplumun kendini ifade edebilmesinin en önemli unsuru dildir. Dili oluşturan ise; hazine olarak adlandırabileceğimiz söz varlığı öğeleridir. Bu bakımdan dile ait söz varlığı öğelerini hem iyi bilmek hem de araştırmak ve incelemek bir kat daha değerini öne çıkarır. Dilde çoğunlukla analize değer görülen atasözleri, deyimler, ikilemeler, terimler, yabancı kökenli sözcükler, kalıplaşmış sözler, doldurma sözler, çeviri sözcükler, argo / kaba sözler, kalıp sözler (ilişki sözleri) vb. söz varlığı öğeleri olarak sıralanabilir. Bu çalışma; Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir ve Toprak Kurşun Geçirmez” eserlerini söz varlığı açısından incelenmek için hazırlanmıştır. Bu amaçla adı geçen eserlerde bulunan söz varlığı öğeleri tespit edilmiş ve bunların kullanım sayıları ve sıklıkları ortaya konmuştur. Bu araştırmada, eserler analiz edilirken nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır.

Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir ve Toprak Kurşun Geçirmez” eserlerinin analiz edilmesi neticesinde, “Yukarışehir” eserinde söz varlığı öğelerinden en fazla yabancı kökenli sözcükler (%75.15) kullanılmıştır. İkinci sırada ikilemeler (%12.88), üçüncü sırada deyimler (%5.92), dördüncü sırada terimler (%3.32), beşinci sırada kalıp sözler (ilişki sözleri) (%1.66), altıncı sırada doldurma sözler (%0.51), yedinci sırada atasözleri (%0.3) ve son sırada çeviri sözcükler (%0.25) bulunmaktadır. “Yukarışehir” eserinde yabancı kökenli sözcüklere, ikilemelere, deyimlere ve terimlere sıkça yer verildiği saptanmıştır. İncelenen eserde deyimlere, terimlere ve kalıp sözlerle (ilişki sözlerine) de belirli sayıda yer verilmiştir, ama ikilemeler ve yabancı kökenli sözcükler çok daha fazla kullanılmıştır. Eserde atasözleri, çeviri sözcükler ve doldurma sözler ise az sayıda tespit edilmiştir.

“Toprak Kurşun Geçirmez” eserinin analizi neticesinde, eserde söz varlığı unsurlarından en fazla yabancı kökenli sözcükler (%66,49) kullanılmıştır. İkinci sırada ikilemeler (%13.80), üçüncü sırada deyimler (%8.64), dördüncü sırada terimler (%5.47), beşinci sırada kalıp sözler (ilişki sözleri) (%3.26), altıncı sırada doldurma sözler (%1,82) ve yedinci sırada atasözleri (%0.52) bulunmaktadır. Eserde çeviri sözcük bulunamamıştır. İncelenen eserde yabancı kökenli sözcüklere, ikilemelere, deyimlere ve terimlere sıkça yer verildiği görülmüştür. Dilimize yerleşmiş yabancı kökenli sözcüklerle ikilemelerin fazlaca kullanılması, okurların sözcük

dağarcıklarına katkı sağlayıcı niteliktedir. İncelenen eserde deyimlere, terimlere ve kalıp sözlere (ilişki sözlerine) de belirli sayıda yer verilmiştir, ama ikilemeler ve yabancı kökenli sözcükler çok daha fazla kullanılmıştır. Eserde atasözleri ve doldurma sözler az sayıda tespit edilmişken; çeviri sözcükler bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Söz Varlığı, Şemsettin Ünlü, Yukarışehir ve Toprak Kurşun Geçirmez.

ABSTRACT

Analysis of Şemsettin Ünlü's Works "Yukarışehir and Toprak Kurşun Geçirmez"

in Terms of Vocabulary

Uğur KIRAC

Master Thesis

FIRAT UNIVERSITY

Institute of Educational Science

Department of Turkish and Social Science Education

Division of Turkish Education

2025, XVII+255

The most important element of a society's ability to express itself is language. What constitutes language is the vocabulary elements that we can call treasures. In this respect, knowing the vocabulary elements of the language well and also researching and examining them highlights its value even more. Proverbs, idioms, reduplications, terms, words of foreign origin, formulaic words, filler words, translated words, slang/vulgar words, formulaic (relationship) words, etc., which are mostly considered worthy of analysis in the language, can be listed as vocabulary elements. This study was prepared to examine Şemsettin Ünlü's works "Yukarışehir and Toprak Kurşun Geçirmez" in terms of vocabulary. For this purpose, the vocabulary elements in the mentioned works were determined and their usage numbers and frequencies were revealed. In this study, the document review method, one of the qualitative research methods, was used while analyzing the works.

As a result of the analysis of Şemsettin Ünlü's works "Yukarışehir and Toprak Kurşun Geçirmez", the most frequently used vocabulary elements in the work "Yukarışehir" are words of foreign origin (%75.15). In the second place are reduplications (%12.88), in the third place are idioms (%5.92), in the fourth place are terms (%3.32), in the fifth place are formulaic (relationship) words (%1.66), in the sixth place are filler words (%0.51), in the seventh place are proverbs (%0.3) and in the last place are translated words (%0.25). It has been determined that foreign-origin words, reduplications, idioms and terms are frequently used in the work "Yukarışehir". In the work examined, idioms, terms and formulaic (relationship) words are also given a certain number of places, but reduplications and words of foreign origin are used much more. Proverbs, translated words and filler words are detected in a small number in the work.

As a result of the analysis of the work "Toprak Kurşun Geçirmez", the most frequently used vocabulary elements in the work are words of foreign origin (%66.49). In the second place are reduplications (%13.80), in the third place are idioms (%8.64), in the fourth place are terms (%5.47), in the fifth place are formulaic (relationship) words (%3.26), in the sixth place are filler words (%1.82) and in the seventh place are proverbs (%0.52). No translated words were found in the work. It was seen that foreign-origin words, reduplications, idioms and terms were frequently used in the work examined. The excessive use of foreign-origin words and reduplications that

have settled into our language contributes to the vocabulary of the readers. In the work examined, a certain number of idioms, terms and formulaic (relationship) words were also given place, but reduplications and foreign-origin words were used much more. While a small number of proverbs and filler words were detected in the work; no translated words were found.

Keywords: Vocabulary, Şemsettin Ünlü, Yukarışehir and Toprak Kurşun Geçirmez.

İÇİNDEKİLER

O N A Y.....	I
BEYANNAME	II
ÖN SÖZ	III
ÖZ.....	V
ABSTRACT.....	VII
İÇİNDEKİLER.....	IX
TABLolar LİSTESİ	XV
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XVI
EKLER LİSTESİ.....	XVII
BİRİNCİ BÖLÜM	1
I. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Problemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Araştırmanın Sayıtları (Varsayımları)	4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.6. Araştırmanın Tanımları.....	4
İKİNCİ BÖLÜM.....	5
II. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ALAN YAZIN	5
2. DİL, SÖZCÜK VE SÖZ VARLIĞI	5
2.1. Dil.....	5
2.2. Sözcük	6
2.3. Söz Varlığı	7
2.4. Söz Varlığını Oluşturan Öğeler.....	8
2.4.1. Deyimler	8
2.4.2. Atasözleri.....	9
2.4.3. İkilemeler.....	9
2.4.4. Kalıp Sözler (İlişki Sözleri).....	10
2.4.5. Terimler	11
2.4.6. Yabancı Kökenli Sözcükler	11
2.4.7. Çeviri Sözcükler	12
2.4.8. Doldurma Sözler.....	13

2.5. Şemsettin Ünlü	14
2.5.1. Şemsettin Ünlü'nün Hayatı ve Edebî Kişiliği	14
2.5.2. Şemsettin Ünlü'nün Eserleri.....	15
2.6. Araştırma Konusu ile İlgili Alan Yazın	16
2.6.1. Konuyla İlgili Tez Çalışmaları	16
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	20
III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	20
3.1. Araştırmanın Yöntemi.....	20
3.2. Araştırmanın Çalışma Materyali	20
3.3. Verilerin Toplanması	21
3.4. Verilerin Analizi.....	21
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	23
IV. BULGULAR VE YORUMLAR.....	23
4.1. Yukarışehir Eserinin Tanıtımı.....	23
4.1.1. Eserin Basım/Künye Bilgileri.....	23
4.1.2. Yukarışehir Kitabının Özeti	24
4.2. Yukarışehir Adlı Eserin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi.....	28
4.2.1. Deyimler	29
4.2.1.1. İsim- Fiil Biçimindeki Deyimler.....	30
4.2.1.2. İsim + İyelik Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler.....	32
4.2.1.3. İsim + Yaklaşma – Fiil Biçimindeki Deyimler.....	33
4.2.1.4. İsim + Yükleme Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler	33
4.2.1.5. İsim + Bulunma – Fiil Biçimindeki Deyimler	34
4.2.1.6. İsim + Uzaklaşma Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler	34
4.2.1.7. Zarf -Fiil Grubu Biçimindeki Deyimler.....	34
4.2.1.8. Sıfat -Fiil Grubu Biçimindeki Deyimler	35
4.2.1.9. “İle” ile Kurulmuş Bağlama Grubu Biçimindeki Deyimler	35
4.2.1.10. Tekrar Grubu Biçiminde Deyimler	35
4.2.2. İkilemeler.....	36
4.2.2.1. Ortaçlardan Kurulan İkileme	37
4.2.2.2. Ulaçlardan Kurulan İkileme.....	37
4.2.2.3. Adıllardan İkileme	38
4.2.2.4. Sıfatlardan İkileme.....	38
4.2.2.5. Anlamları Karşıt Sözcüklerden Kurulan İkileme	39

4.2.2.6. Ayrı Kök veya Gövdeden “-li” Ekiyle Kurulan İkileme	39
4.2.2.7. Aynı Kök veya Gövdeden “-li” Ekiyle Kurulan İkileme.....	40
4.2.2.8. İkilemeden Dolaylı Tümleş	40
4.2.2.9. Aynı Sözcüklerden Kurulan Yönelmeli İkileme	41
4.2.2.10. Yüklemeli İkileme	42
4.2.2.11. Aynı Sözcükten Kurulan Çıkmalı İkileme.....	42
4.2.2.12. Yalın Durumdaki Aynı Adlarla Kurulan İkileme	42
4.2.2.13. Ayrı Sözcüklerden Kurulan İyelikli İkileme	43
4.2.2.14. Aslı Ad Olan Sözcüklerden İkileme	43
4.2.2.15. Aslı Sıfat Olan Sözcüklerden İkileme	43
4.2.2.16. Aslı Belirteç Olan Sözcüklerden İkileme	45
4.2.2.17. Aynı Yansımadan Kurulan İkileme	46
4.2.2.18. İki Sözcüğü de Yarı Anamlı İkileme:	46
4.2.2.19. Bir Sözcüğü Anamlı İkileme	46
4.2.2.20. Anamları Yakın Sözcüklerden Kurulan İkileme	47
4.2.2.21. Aynı Eylemden Türetilmiş Sıfatlardan Kurulan İkilemeler	48
4.2.2.22. Sayılardan İkileme	48
4.2.2.23. m-' li İkileme.....	48
4.2.2.24. Sorulu İkileme.....	48
4.2.2.25. Ayrı Eylemlikten Kurulan İkileme	49
4.2.3. Terimler	49
4.2.3.1. Coğrafya Terimleri	49
4.2.3.2. Meteoroloji Terimleri	50
4.2.3.3. Gök Bilimi Terimleri	50
4.2.3.4. Askerî Terimleri.....	51
4.2.3.5. Hayvan Bilimi Terimleri.....	52
4.2.4. Yabancı Kökenli Sözcükler	52
4.2.4.1. Arapça-Farsça Kökenli Yabancı Sözcükler	53
4.2.4.2. Batı Kökenli Yabancı Sözcükler.....	108
4.2.5. Kalıp Sözler (İlişki Sözleri).....	120
4.2.6. Atasözleri.....	122
4.2.7. Doldurma Sözler.....	122
4.2.8. Çeviri Sözcükler	123
4.3. Toprak Kurşun Geçirmez Eserinin Tanıtımı.....	124

4.3.1. Eserin Basım/Künye Bilgileri.....	124
4.3.2. Toprak Kurşun Geçirmez Kitabının Özeti	125
4.4. Toprak Kurşun Geçirmez Adlı Eserin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi.....	128
4.4.1. Deyimler	129
4.4.1.1. İsim- Fiil Biçimindeki Deyimler.....	130
4.4.1.2. İsim + İyelik Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler.....	132
4.4.1.3. İsim + Yaklaşma – Fiil Biçimindeki Deyimler.....	135
4.4.1.4. İsim + Yükleme Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler	136
4.4.1.5. İsim + Bulunma – Fiil Biçimindeki Deyimler	137
4.4.1.6. İsim + Uzaklaşma Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler	137
4.4.1.7. Zarf -Fiil Grubu Biçimindeki Deyimler.....	137
4.4.1.8. Sıfat -Fiil Grubu Biçimindeki Deyimler	138
4.4.1.9. “İle” ile Kurulmuş Bağlama Grubu Biçimindeki Deyimler	138
4.4.1.10. “Gibi” Edatı ile Kurulmuş Edat Gruplarından Oluşan Deyimler	138
4.4.1.11. Tekrar Grubu Biçiminde Deyimler.....	138
4.4.1.12. Zamir – Fiil Biçimindeki Deyimler	139
4.4.2. İkilemeler.....	139
4.4.2.1. Ortaçlardan Kurulan İkileme	141
4.4.2.2. Ulaçlardan Kurulan İkileme.....	141
4.4.2.3. Adıllardan İkileme	142
4.4.2.4. Sıfatlardan İkileme.....	142
4.4.2.5. Bağlaçlardan İkileme	143
4.4.2.6. Eylemlerden İkileme.....	144
4.4.2.7. Anlamları Karşıt Sözcüklerden Kurulan İkileme	144
4.4.2.8. Aynı Kök veya Gövdeden "-siz" Ekiyle Kurulan İkileme.....	144
4.4.2.9. Aynı Kök veya Gövdeden “-li” Ekiyle Kurulan İkileme	144
4.4.2.10. Aynı Kök veya Gövdeden “-li” Ekiyle Kurulan İkileme.....	145
4.4.2.11. İkilemeden Dolaylı Tümleç	145
4.4.2.12. Aynı Sözcüklerden Kurulan Yönelmeli İkileme	146
4.4.2.13. Yüklemeli İkileme	147
4.4.2.14. Aynı Sözcüklerle Kurulan Çıkmalı İkileme	147
4.4.2.15. Aynı Sözcüklerle Kurulan Çıkmalı İkileme	147
4.4.2.16. Yalın Durumdaki Aynı Adlarla Kurulan İkileme	147
4.4.2.17. Aynı Sözcüklerden Kurulan İyelikli İkileme.....	148

4.4.2.18. Ayrı Sözcüklerden Kurulan İyelikli İkileme	148
4.4.2.19. Aslı Ad Olan Sözcüklerden İkileme	149
4.4.2.20. Aslı Sıfat Olan Sözcüklerden İkileme	149
4.4.2.21. Aslı Belirteç Olan Sözcüklerden İkileme	150
4.4.2.22. Aynı Yansımadan Kurulan İkileme	151
4.4.2.23. İki Sözcüğü de Yarı Anamlı İkileme	152
4.4.2.24. Bir Sözcüğü Anamlı İkileme	152
4.4.2.25. Anamları Yakın Sözcüklerden Kurulan İkileme	153
4.4.2.26. Aynı Eylemden Türetilmiş Sıfatlardan Kurulan İkilemeler	153
4.4.2.27. Aynı Çekimli Eylemden Kurulan İkileme	153
4.4.2.28. Sayılardan İkileme	154
4.4.2.29. m-' li İkileme	154
4.4.2.30. Sorulu İkileme	154
4.4.2.31. Ayrı İkileme	154
4.4.2.32. Aynı Eylemlikten Kurulan İkileme	154
4.4.2.33. Ayrı Eylemlikten Kurulan İkileme	155
4.4.2.34. Araç Durumundaki (Instrumentalis) İkileme	155
4.4.3. Terimler	155
4.4.3.1. Coğrafya Terimleri	156
4.4.3.2. Meteoroloji Terimleri	157
4.4.3.3. Askerlik Terimleri	157
4.4.3.4. Hayvan Bilimi Terimleri	159
4.4.3.5. Gök Bilimi Terimleri	160
4.4.3.6. Bitki Bilimi Terimleri	160
4.4.3.7. Toplum Bilimi Terimleri	161
4.4.3.8. Anatomi Terimleri	161
4.4.3.9. Tarih Terimleri	161
4.4.4. Yabancı Kökenli Sözcükler	161
4.4.4.1. Arapça-Farsça Kökenli Yabancı Sözcükler	162
4.4.4.2. Batı Kökenli Yabancı Sözcükler	220
4.4.5. Kalıp Sözler (İlişki Sözleri)	233
4.4.6. Atasözleri	237
4.4.7. Doldurma Sözler	237
4.4.8. Çeviri Sözcükler	239

4.5. Şemsettin Ünlü'nün "Yukarışehir" ve "Toprak Kurşun Geçirmez" Eserlerinin Söz Varlığı Ögeleri Açısından Kıyaslanması	239
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	241
V. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	241
5.1. Tartışma.....	241
5.2. Sonuç.....	244
5.3. Öneriler	248
KAYNAKLAR	250
EKLER	253
İZİN BELGESİ	253
ÖZ GEÇMİŞ	255

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1	Yukarışehir Eseri Hakkında Genel Bilgiler	24
Tablo 2	Yukarışehir Eserindeki Söz Varlığı Ögelerinin Frekansları ve Yüzdelik Oranları	28
Tablo 3	Yukarışehir Eserindeki Deyim Türleri ve Frekansları	29
Tablo 4	Yukarışehir Eserindeki İkilemelerin Türleri ve Frekansları	36
Tablo 5	Yukarışehir Eserindeki Terim Türleri ve Frekansları	49
Tablo 6	Yukarı Şehir Eserindeki Yabancı Kökenli Sözcüklerin Sayısı	53
Tablo 7	Toprak Kurşun Geçirmez Eseri Hakkında Genel Bilgiler	125
Tablo 8	Toprak Kurşun Geçirmez Eserindeki Söz Varlığı Ögelerinin Frekansları ve Yüzdelik Oranları	129
Tablo 9	Toprak Kurşun Geçirmez Eserindeki Deyim Türleri ve Frekansları	130
Tablo 10	Toprak Kurşun Geçirmez Eserindeki İkilemelerin Türleri ve Frekansları	140
Tablo 11	Toprak Kurşun Geçirmez Eserindeki Terim Türleri ve Frekansları	155
Tablo 12	Toprak Kurşun Geçirmez Eserindeki Yabancı Kökenli Sözcüklerin Sayısı	162
Tablo 13	Yukarışehir ve Toprak Kurşun Geçirmez Eserlerindeki Söz Varlığı Ögelerinin Frekansları ve Dağılımı	239

KISALTMALAR LİSTESİ

Alm.	: Almanca
Ar.	: Arapça
Blg.	: Bulgarca
Çin.	: Çince
Erm.	: Ermenice
Far.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
İng.	: İngilizce
İsp.	: İspanyolca
İt.	: İtalyanca
Mar.	: Macarca
Moğ.	: Moğolca
Rum.	: Rumca
Rus.	: Rusça
s.	: Sayfa
Srp.	: Sırpça
Soğd.	: Soğdça
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: Ve benzeri

EKLER LİSTESİ

Ek 1. Etik Kurul Kararı	253
Ek 2. Orijinallik Raporu	254

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GİRİŞ

İnsanın varoluşundan günümüze kadar bireyler arasındaki anlaşmayı ve iletişimi sağlayan en önemli aracı unsur dildir. Bu yüzden insanların iletişim ve anlaşma becerilerini ortaya koyan dil kavramı ortaya çıkmıştır. Bunun yanında dil insanlar arasında duygu, düşünce, hayal ve isteklerin aktarılmasında da büyük öneme sahiptir. Dil dediğimiz sistemler bütünü olmasaydı insanoğlu duygu, düşünce, hayal ve isteklerini ifade edemezdi. Toplumsal bir canlı olan insanın konuşmaya, anlatmaya ve anlaşmaya gereksinimi vardır. İnsanoğlunun ilgi, ihtiyaç ve deneyimleri sonucu bugünkü biçimini alan dilin de bu ihtiyacın karşılanması için doğduğu düşünülmektedir.

Bir dil için en önemli kavram sesler ve harf dediğimiz sembollerdir. Dildeki sesler ve sembollerin birleşimiyle sözler ve sözcükler ortaya çıkmıştır. Bireylerin birbirleriyle bildirişim kurmasını sağlayan söz ve sözcüklerdir. Dildeki söz ve sözcükler o dilin söz varlığını oluşturmaktadır. Bir toplumun maddi ve manevi kültürü, yaşama şekli, tarihî, örf, adet, gelenekleri ve göreneklere söz varlığını oluşturan en önemli etmenlerdir. Bir dildeki söz varlığının oluşma süreci insanoğlunun varoluşuyla başlar ve ömür boyu şekillenerek devam eder. Bu yüzden bir dildeki söz varlığı o dilin en değerli hazinesidir.

Bir dilin anlamlı en küçük parçası söz ve sözcüklerdir. Dilin temeli oluşturan söz ve sözcükler olmasa gelişmiş bir dilden söz edilemez. Bir dildeki sözcük ve söz varlığının zengin ve köklü olması insanların yaşayış, bilgi, birikim ve tecrübeleriyle doğru orantılıdır. Dünyanın en eski, sistemli, gelişmiş ve köklü dilleri arasında bulunan Türkçe söz varlığı bakımından da oldukça zengin ve renklidir.

1.1.Araştırmanın Problemi

Her yazar kendine özgü üslubuyla eserini yazarken aynı zamanda kendine ait söz varlığını da oluşturmuş olur. Türk edebiyatının kalemi güçlü yazarlarından Şemsettin Ünlü, romanlarında birey üzerinden toplumun sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel ve tarihî olaylarını ve durumlarını okuyucuya sunar. Şemsettin Ünlü'nün eserleri söz varlığı açısından incelenmediği için bu çalışma bu bağlamda alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Bu çalışmada, Türk edebiyatının tanınmış isimlerinden olan Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” adlı romanlarının söz varlığı

incelenerek Türkçenin söz varlığına katkı sağlayacağı düşünülmüş ve yapılan çalışmanın söz varlığı alanında yapılacak diğer çalışmalarda da kaynak olarak kullanılması amaçlanmıştır.

Çalışmamızda Türk edebiyatı yazarlarından biri olarak bilinen Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” eserleri söz varlığı öğeleri bakımından nasıldır? sorusuna cevaplar aranmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın genel amacı Türk edebiyatının tanınmış isimlerinden olan Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” adlı romanlarında bulunan, atasözü, deyim, terim, ikileme, yabancı kökenli sözcükler, doldurma sözler, çeviri sözcükler ve kalıp sözler (ilişki sözleri) gibi söz varlığı öğelerini belirlemek, söz varlığını oluşturan sözcüklerin frekanslarını saptamak ve eserin söz varlığı açısından niteliğini ortaya çıkarmaktır.

Genel amaca bağlı olarak alt amaçlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” eserleri deyim kullanımı açısından nasıldır?
2. Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” eserleri terim kullanım açısından nasıldır?
3. Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” eserleri atasözü kullanımı açısından nasıldır?
4. Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” eserleri ikileme kullanımı açısından nasıldır?
5. Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” eserleri kalıp sözler (ilişki sözleri) kullanımı açısından nasıldır?
6. Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” eserleri çeviri sözcük kullanımı açısından nasıldır?
7. Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” eserleri yabancı kökenli sözcükler kullanımı açısından nasıldır?
8. Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” eserleri doldurma sözler kullanımı açısından nasıldır?

9. Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” eserlerinde bulunan söz varlığı ögelerinin kullanım sıklığı nasıldır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bir dilin söz varlığı denilince akla sadece kelimeleri gelmemelidir; dilin geçmişten günümüze gelinceye kadar; tarihin birçok zaman diliminde insandan insana, ağızdan ağıza yoğrularak günümüze ulaşmış atasözlerinin, deyimlerinin, doldurma sözlerinin kalıp sözlerinin (ilişki sözlerinin), ikilemelerinin, terimlerinin de olduğunu anlamak gerekir. Geçmişten günümüze taşınan bu söz varlığı unsurlarının izleri, bize yaşayan dilin kökenini, kültürünü, birikimini ve yapısal özelliklerini aktarır.

Aksan (2004, s.6) bu konuyu “söz varlığı; bir dilde bazı seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar (göstergeler) olarak değil aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyasının, maddi ve manevi kültürün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir.” şeklinde açıklamıştır. Aksan'ın görüşlerinden de anlayacağımız üzere söz varlığı bir toplumun maddi ve manevi kültürünü yansıtan önemli bir vasıta ve toplumdaki bireylerin anlama ve anlatma yetisini geliştirir.

Dilin ve kültürün en önemli aktarıcılarında olan yazarlarımızın söz varlığının zenginleştirilmesinde, geliştirilmesinde ve nesilden nesile aktarılmasında payları çok büyüktür. Bu kapsamda Türk edebiyatında önemli yer edinmiş edebî şahsiyetlerin yapıtlarının söz varlığı açısından incelenmesi ve değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Yukarıda bahsedilenlerden hareketle; Şemsettin Ünlü'nün incelemeye tabi tutulan eserlerinden “Yukarışehir” 1987 Orhan Kemal Roman Ödülünü, “Toprak Kurşun Geçirmez” ise 1989 Madaralı Roman Ödülü'nü aldığı için Türkçenin söz varlığına katkı sağlayacağı görüşünde olup; Ünlü'nün eserleriyle ilgili söz varlığı unsurlarını incelemeye yönelik herhangi bir çalışma yapılmamış olması bu araştırmanın önemini artırmakta ve araştırmacılara bahse konu alanla ilgili yardımcı kaynak olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle belirlenen kitapların söz varlığı bakımından incelenmesinin alan yazına yarar sağlayacağı görüşü de öne çıkmaktadır.

1.4. Araştırmanın Sayıltıları (Varsayımları)

Tez çalışması oluşturulurken nitel araştırma yöntemlerinden; doküman incelemesi yöntemi seçilmiştir. Seçilen araştırma yönteminin amacına uygun bulunduğu ve çalışma boyunca araştırmanın tarafsızlığının korunacağı varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma, Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” isimli Türk edebiyatı eserlerinde bulunan söz varlığı ögeleri (deyimler, atasözleri, ikilemeler, yabancı kökenli sözcükler, terimler, kalıp sözler (ilişki sözleri), doldurma sözler ve çeviri sözcükler) açısından analiz edilerek bu ögeler ile sınırlı tutulmuştur. Eserlerdeki söz varlığı ögeleri sınırlandırılırken Doğan Aksan'ın (2004) “Türkçenin Sözvarlığı” eserinden yararlanılmıştır.

1.6. Araştırmanın Tanımları

Dil: “İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessese” (Ergin, 2009, s.3).

Söz: “Bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi; lakırtı, kal (II), kavil, kelim, laf” (TDK Güncel Türkçe Sözcük)

Sözcük: “Bir ya da birden fazla heceden oluşan, her dilde farklı anlam kazanan ses birlikleridir” (Banguoğlu, 2007, s.144)

Söz varlığı: “Bir dilde bulunan yerli ve yabancı bütün sözcüklerin oluşturduğu bütünlük” (Hengirmen, 1999, s.342).

İKİNCİ BÖLÜM

II. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ALAN YAZIN

2. DİL, SÖZCÜK VE SÖZ VARLIĞI

2.1.Dil

İnsanın varoluşundan günümüze kadar bireyler arasındaki anlaşmayı ve iletişimi sağlayan en önemli vasıta dildir. Bu yüzden insanların iletişim ve anlaşma becerilerini ortaya koyan dil kavramı ortaya çıkmıştır. Bunun yanında dil insanlar arasında duygu, düşünce, hayal ve isteklerin aktarılmasında da büyük öneme sahiptir. Dil dediğimiz sistemler bütünü olmasaydı insanoğlu duygu, düşünce, hayal ve isteklerini ifade edemezdi. Toplumsal bir canlı olan insanın konuşmaya, anlatmaya ve anlaşmaya gereksinimi vardır. İnsanoğlunun ilgi, ihtiyaç ve deneyimleri sonucu bugünkü biçimini alan dilin de bu ihtiyacın karşılanması için doğduğu düşünülmektedir.

Dilin hayatın her kulvarında tesirinin olduğunu görmekteyiz. Bu yüzden farklı alanlarda dil üzerine yapılan çalışmaların sayısı oldukça fazladır. Her araştırmacının dilin nasıl ortaya çıktığı, tanımı ve özellikleri ile ilgili ifade ettikleri birbirinden değişik olsa da ortak düşünce olarak hemfikir oldukları nokta; dilin insanoğlunun varoluşuyla birlikte ortaya çıktığı, simgelerden oluştuğu ve bireyler arasında bildirişimi sağlayan bir vasıta olduğudur. Bu bağlamda araştırmacıların dille ilgili farklı düşüncelerini şu şekilde sıralayabiliriz:

Dil, bireylerin duygu, düşünce, istek ve hayallerini anlatırken bildirişim aracı olarak kullandıkları, her toplumun geçmiş tecrübelerinden, gelenek ve göreneklerinden izler taşıyan, toplumların maddi ve manevi değer yargılarına dayanarak oluşturulmuş ortak kurallar yardımı ile diğer kişilere ulaştırılmasını sağlayan ses ve sembollerden oluşan çok fonksiyonel sistemler bütünüdür (Korkmaz, 2003, s.43).

Ergin (2009, s.3) dili, “İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimai bir müessese” olarak tanımlar. Dilin oluşumu insanoğlunun varoluşuyla başlar ve dil insanı ilgilendiren tüm değişim ve gelişmelerden etkilenerken kuşaktan kuşağa aktarılarak bugünkü şeklini almıştır. Dil canlı ve sistemli bir kavramdır. Dil

insanın olduğu her yerde bireyin ihtiyaçları neticesinde ortaya çıkan çok yönlü bir anlaşma sistemidir.

Develi (2015, s.17) insanların sahip olduğu bilgi, birikim ve tecrübelerinin tümü diye ifade ettiği maddi ve manevi kültürden söz edilebilmesi için önceki yaşam deneyimlerinin gelecek nesillere iletilmesinin zorunlu olduğunu, bu yüzden geniş kapsamlı bir düzene ihtiyaç duyulduğunu, işte bu sistemin de dil olduğunu ifade eder. Develi dilin insanların yaşam tecrübelerini, bilgilerini, birikimleri nesilden nesile aktarma ihtiyaından doğduğunu ifade ederek dilin kuşaklar arasında bildiririşim kurmadaki önemini belirtmiştir.

2.2. Sözcük

İnsanoğlu hayatı boyunca iletişim kurmak için gerek ses gerek simge gerekse işaretlere ihtiyaç duymuştur. Bu ihtiyaın doğurduğu doğal sonuçta da sözler ortaya çıkmıştır. Sözcükler; insanlar arasındaki iletişimi sağlamada büyük öneme sahiptir. İnsanoğlu olarak bizler duygularımızı, fikirlerimizi, hayllerimizi, arzularımızı, mutluluklarımızı ve zntlerimizi ifade etmeye çalışırken bir dilin temelini oluşturan sözcükleri kullanırız. Sözcük, ses ve hecelerden oluşan, bir dilin anlamlı en küçük parçalarından olan dilin temel yapı taşlarıdır. Dil denilince akla ilk gelen sözcüklerdir. Sözcükler bir dildeki kavramı, nesneyi, olguyu, durumu, eylemi, duyguyu ve düşünceyi ifade eden anlamlı sistemlerdir. Sözcükler, belli kurallar çerçevesinde bir araya gelerek tümceleri oluşturur ve böylece bireyler arasındaki bildiririşim anlamlı bir şekilde sağlanmış olur. Dilbilim araştırmacılarının sözcüğün tanımını ve özellikleri ile ilgili görüşlerinden bazıları şu şekilde sıralanabilir:

k’a göre (1947, s.5) sözcük; dilin anlamlı ve sistemli en küçük birliği sözcüktür. Sözcük, ağzımızdan çıkan ses karmaşasının zihnimizde kavrama ait anlam ile birleşmesinden meydana gelen bir simge, bir semboldür.

Vardar’a göre (2002, s.181) bir ya da birden çok ses birliğinin birleşmesiyle, yazılı dilde genellikle iki boşluk arasında bulunan, anlamlı ve kullanıldıkları yere göre biçim değiştirebilen ses kümeleridir.

Eker'e göre (2003, s.27) sözcük; bir veya birden çok heceli ses birliklerinden oluşan, tek başına kullanıldığında somut veya soyut bir kavramı temsil eden, duygu veya düşünceyi anlatan dil birimleridir.

2.3. Söz Varlığı

Bir dile ait sözcük ve sözcük gruplarının tamamı, o dilin söz varlığını meydana getirir. Geçmişten günümüze dünyanın bütününde birçok dil kullanılmış ve kullanılırken bulunduğu coğrafyanın temel özellikleriyle gelişmiş, değişimlere uğramıştır. Bu gelişim ve değişimleri sağlayan unsurlar içinde; o dili konuşan bireylerin bilgi ve gözlemleri sonucunda elde ettikleri birikim ve deneyimleri, yaşam biçimlerine dayalı örf ve âdetleri saymak mümkündür. Bir başka deyişle söz varlığı o dili konuşan bireylerin dünya görüşünü, millî ve manevi kültürünü anlamak adına izler taşır. Bir dilin söz varlığından, o dilin geçmişten günümüze kadar sözcüklerindeki değişimi ve ilerlemeyi gözlemleyerek analiz edip anlamak amacıyla yararlanılır. Bir dilin söz varlığı öğeleri; terimler, ikilemeler, deyimler, atasözleri, tekerlemeler, bilmeceler, kalıp sözler (ilişki sözleri), kalıplaşmış sözler, çeviri sözcükler, doldurma sözler, yabancı kökenli sözcükler vb. olarak söylenebilir. Dilbilim araştırmacılarının söz varlığıyla ilgili görüşlerinden bazıları şu şekilde sıralanabilir:

Dilbilimde söz varlığı kavramını ilk defa Doğan Aksan kullanmıştır: “Fransızcada vocabulaire, İngilizcede vocabulary, Almancada wortschatz ve wortbestand terimleriyle anlatılan bu kavram Türkçede kelime (sözcük) hazinesi, söz dağarcığı, sözcük dağarcığı, sözcük gömüsü gibi terimlerle karşılanmıştır. Biz wortbestand’dan esinlenerek bu karşılığı ilk kez kullanmıştık. Son zamanlarda iyice yerleşti.” (Aksan, 2002, s.13)

Banguoğlu (2007, s.141), söz varlığı yerine kelime dağarcığı terimini kullanmıştır ve söz varlığını şu şekilde açıklar: Her dilde ana dilden gelen bir temel sözcük varlığı bulunur. Günümüzde yeni sözcükler türetme, üretim ve birleşim yolları ile yapılmış ve yabancı kökenli dillerden gelmiş sözcüklerle beraber bu birlikler dilin sözcük dağarcığını oluşturur.

Ayverdi (2011, s.652), kelime hazinesi (dağarcığı) terimini kullanır ve söz varlığını şu şekilde tanımlar: Bir bireyin kullandığı veya bir dilde bulunan sözcüklerin tamamı, söz varlığı, vokabüler.

2.4. Söz Varlığını Oluşturan Öğeler

2.4.1. Deyimler

Deyimler, toplumu oluşturan bireylerin geçmişten günümüze gerek sözlü gerekse yazılı edebiyatında kullandığı; hayat tarzından, tarihsel öğelerinden, kültürel kuşaklarından imgeler barındıran, millî özelliğiyle halkın özümseydiği, çoklukla mecaz anlamda edebiyatta yer bulmuş, çıkış zamanı ve ilk söyleyeni bilinmeyen özlü söz veya söz öbekleridir. Azı çok yapma sanatını içinde barındırma yönüyle anlamı ve anlatımı pekiştirme özelliğiyle deyimler, bir topluma ait edebiyatın zenginliğinin ölçütlerinden kabul edilebilir. Bu özelliğiyle gizil öğrenmeleri somutlaştırarak söze ve sözcüğe ince, derin anlam katan dil öbekleridir. Araştırmacılarının deyimlerle ilgili görüşlerinden bazıları şu şekilde sıralanabilir:

Püsküllüoğlu (2017, s.7-8) deyimleri şu şekilde tanımlamıştır: “Anlatıma akıcılık, çekicilik katan, çoğunun gerçek anlamında ayrı bir anlamı bulunan, genellikle de birden çok sözcüklü dil ögesi, kalıplaşmış sözcük topluluğudur.” Aynı zamanda deyimlerin bir kavramı kendine has bir biçimde, ilgi uyandıran ve ahenkli bir anlatımla ifade ettiğinden bahseder.

Korkmaz (2007, s.66) deyimi; kelimelerin gerçek anlamını dışında başka bir anlam içeren ve ilgi toplayıcı bir anlatıma sahip olan sözcük veya sözcük grupları olarak tarif eder.

Deyimler; duygu, düşünce ve bilgi aktarımında daha aktif ve baskın anlatıma olanak hazırlar, çünkü herkesçe aynı kabul edilen durumları veya hadiseleri daha etkin bir şekilde ifade etmemizi sağlarlar (Apaydın, 2010, s.10).

Deyimlerin, dillerin vazgeçilmez söz varlığı ögesi olmasının nedeni olarak tüm dillerde bulunmasıdır. Bu dil öğeleri, bir dilin benzerlerinden farklı olan özelliklerini öne çıkaran hisleri ve fikirleri daha etkin bir biçimde iletimine yardımcı olur ve kültür aktarımını sağlarlar (Uyar, 2012, s.26).

2.4.2. Atasözleri

Atasözleri, aynı tarihî kökten gelen bireylerin duygu-düşünce-isteklerini, günlük hayat içinde karşılaştıkları olumlu-olumsuz tecrübeleri, millî ve manevî kültürel unsurlarıyla yaşam şeklini barındıran, geçmişten günümüze canlılığını yitirmeden ulaşan, öğüt içeren, çıktığı konumu, zamanı ve ilk söyleyeni belli olmayan söz varlığı ögeleridir.

Sağlam'a göre (2004, s.27-28) atasözleri; Kuşaktan kuşağa taşınarak günümüze ulaşan bu sözler, çıkış yeri, zamanı ve ilk söyleyeni belli olmayan ve çoğunlukla bütün bir cümle biçimindedirler. Kısa ve öz niteliğe sahip bu kalıplaşmış sözler, önce gelen nesillerin deneyimlerini dil ile imgelere dönüştürerek, günlük yaşantımızda adeta bir kural kabul ettiğimiz rehberlerdir.

Ait olduğu halk ve edebiyatla hemhal olmuş; müşterek hisselere, fikirlere ve hayâllere bir anlamda tercüman olmuştur, denilebilir. Atasözleri az sözle derin anlam içermeleri bakımından deyimlerle aynı niteliktedirler. Atasözlerinin en büyük farkı ve özelliği ise muhtevasında öğüt barındıran cümleler olmasıdır. Atasözleri adından da rahatla anlaşıldığı gibi atalarımızın bilgi birikimlerinden ve tecrübelerinden hareketle ortaya çıktıklarından bireylerin çözüme kavuşturamadıkları herhangi bir sorun karşısında öğüt verici niteliğinden insanlar çoğunlukla faydalanırlar.

Bilgin'e göre (2006, s. 63) atasözü; uzun zaman diliminde gerekli bilgi, inceleme ve tecrübeye dayanan, toplum içinde müşterek kullanılan ve ince, derin anlam yüklü özlü sözlerdir. Bu sözler, çoğunlukla bir yaşam kaidesi, öğüt veya genel bir hükmü anlatırlar.

2.4.3. İkilemeler

İkilemeler, yazınsal ifadeye ve anlama mutlak bir nitelik ve kulağa hoş gelen bir uyum sağlamak amacıyla kelimelerin tekrarı ile farklı formlarda oluşturulan anlama ve anlatıma güç kazandıran söz veya sözcük gruplarıdır. Vardar (2002, s.119) ise ikilemeyi anlatımı güçlendirmek maksadıyla ses birliklerini, sözleri tekrar etme, aralarında benzerlik bulunan sesleri arka arkaya kullanma olarak açıklar. Türkçenin söz varlığı açısından büyük değere sahip ikilemeler; birbirinin eşi, yakın veya zıt anlamlı kelimelerin ya da ses bakımından benzerlik içeren anlamlı-anlamsız sözcüklerin arka arkaya

kullanılmasıyla sözlü ve yazılı edebiyatta yer bulmuş söz veya sözcük grupları olarak da açıklanabilir.

Koç (1996, s.500) ikilemeyi; bir sözcük ya da söz grubunun mana ve ahenk gücünü artırmak maksadıyla, sözler ve sözcükler türlü şekillerde tekrar edilir. Ya da aynı amaçla, sesleri birbirine benzeyen anlamlı ya da yarı anlamlı hatta anlamca karşıt olan sözcükler birlikte yinelenabilir. Türkçede buna ikileme denir, şeklinde açıklar. Sözlü ve yazılı edebiyatta sıklıkla başvuru alan ikilemeler anlama ve anlatıma ahenk katıp cümlelerin muhtevasını derinleştirir ve aynı zamanda zenginleştirirler. İkilemelerin en belirgin özelliği; anlatımı ve manayı pekiştirip güçlendirmesi ve cümlede ilgiyi, vurguyu belirginleştirmesidir, denilebilir.

Türkçede ikileme denince aklımıza gelen ilk isimlerden biri de Vecihe Hatipoğlu'dur. Hatipoğlu (1981, s.10) ikilemeyi; sözün anlamını güçlendirerek pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı kelimenin yinelenmesi veya yakın ya da zıt anlamlı olan; sesleri birbirini andıran iki sözcüğün art arda kullanılması, olarak tanımlar. Ayrıca ikilemenin Türkçeye zenginlik ve yaratma gücü kattığını söyler.

2.4.4. Kalıp Sözler (İlişki Sözleri)

Kalıp sözler (ilişki sözleri), dilde çoğunlukla kullanımına başvuru alan açık ve kesin bir kalıba veya yapıya muktedir öğelerdir. Aksan (2004,s.34), kalıp sözler terimi için ilişki sözleri terimini kullanarak, kalıp sözler için; bir toplumda yaşayan bireylerin arasındaki ilişkiler sırasında kullanılması alışkanlık haline gelen söz ve sözcük gruplarıdır, şeklinde tanımlar. Bu yapılar, umumiyetle insani bir durumu veya fikri anlatabilmek amacıyla kullanılır. İnsanların günlük hayatlarında karşılaşabilecekleri durumlarda, anma törenlerinde, bayramlarda, kutlamalarda, övgüde, yergide, örfte, âdetde, dinsel veya millî değerlerde, özür dilemede, insanlar arası diyalogu sağlayan neredeyse doğumdan ölüme yaşamın her safhasında kullanılabilecek dil ögesidir.

Gökdayı ise (2008, s.106), kalıp sözler için şu tanımlı yapmaktadır: Bu sözler, önceden kalıp bir şekle girip zihinde şemaları olan, söyleneceği sırada tekrar üretilmeyip olduğu gibi hatırlanarak ve eğer gerekiyorsa bazı ekleme ve çıkarmalar yapılarak kullanılan, tek bir sözcükten oluşabildiği gibi ardışık veya aralı sözcüklerden oluşabilen,

belirli durumlarda topluma mal olmuş sözleri sunarak iletişimin kurulmasına ve sağlanmasına yardım eden ve kullanım yerleri sınırlı olan kalıplaşmış dil birimleridir.

2.4.5. Terimler

Güncel Türkçe Sözlük'te terimlerin tanımı şöyle yapılmıştır: “Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime; istilâh.”

Terimler; herhangi bir bilim, sanat, teknik, meslek dalı vb. ile ilgili özel kullanımı olan kelimelerdir. Terimlerin kendilerine mahsus kullanım alanları mevcut olduğundan ilişkili oldukları dallarda, bilgi ve birikimi olan bireyler sık sık başvurdukları terimsel ifadeleri bilirler ve kendi aralarında kullanırlar. Aksan (2004, s.36), terimi açıklarken “Her dilde fizik, matematik, felsefe ve toplumbilim gibi bilim dallarından sahne sanatlarına, mimariden kuyumculuk, marangozluk gibi zanaatlara kadar uzan geniş bir çerçeve içinde yer alan, bu dallara ait kavramların oluşturduğu bir terim söz varlığı bulunur.” ifadesine yer vermiştir.

Bir ülkenin sanata, bilime ve tekniğe dair gelişmişliği; o dilin söz varlığındaki terimleri de doğru orantılı olarak etkilediği, geliştirdiği ve zenginleştirdiği düşünülmektedir. Terimler açık ve net olma özellikleriyle anlamda herhangi bir karışıklığa neden olmazlar. Bu ifadelerin anlamları sınırlıdır, eş anlamda kullanılmazlar ve mecaz içermezler. Zülfikar (1991, s.20) terimleri “Anlamları dar ve sınırları olan terimler, bilim dallarının, sanat ve meslek kollarının mensupları arasında kısa yoldan anlaşmayı sağlayan sözlerdir.” şeklinde ifade etmiştir.

2.4.6. Yabancı Kökenli Sözcükler

İnsanoğlu dünyada yaşamın başlamasından itibaren kendini anlatmaya ve karşısındakini anlamaya çalışmıştır. Bu durumu bazen duvarlara çizerek, bazen duman yoluyla, bazen el kol koordinasyonu ile işaret ederek, bazense dilinin döndüğünce aynı lisanı konuşarak başarmıştır. Bireysel olarak diyalog kurulması, en basit iletişim şekli olarak karşımıza çıkar. Sınırlı sayıda kelime ve sınırlı çerçevede konuşmalar içerir. Aynı zamanda toplumlar arası iletişim de mevcuttur. Halklar arasında kurulan iletişimlerin sonucu kültürel, sosyal ve ekonomik anlamda etkileşimler kaçınılmaz olur. Bu bakımdan

süreç içinde kültürel, sosyal ve ekonomik etkileşimin yanı sıra dilde de değişimlerin görülmesi normal karşılanmaktadır. Türk tarihinin başladığı noktadan itibaren düşünülecek olursa; birçok devletle savaşılmaması, Dünya'nın haritasını değiştirecek göçlere sebebiyet verilmesi, ekonomik, siyasi ve kültürel etkileşim içerisinde olunması karşılıklı olarak dilde sözcük alışverişine bu yüzden de köken açısından farklı dillerden sözcüklere çokça rastlamanın kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir.

Aksan (2004, s.29-30), dilde yabancı kökenli sözcüklerin kullanımı açısından bir toplumun, başka toplumla sosyal, siyasal ve tarihi bir bağ kurmamasının mümkün olmadığına dikkat çekerek toplumlar arası iletişimdeki bilimin, sanatın, kültürün, ticaretin ve tarihi ilişkilerin dile etkisinden bahsetmiştir. Bundan dolayı tüm milletlerin sözcük alışverişinde bulunmalarının doğal bir sonuç olduğunu belirtmiştir.

Uygurlar döneminden günümüze kadar Türkçe birçok yabancı dilin etkisi altında kalmıştır. İslamiyet'in kabulü ile Arapçanın etkileri, Osmanlı döneminden itibaren Arapça ve Farsçanın etkileri çeşitli yazın alanlarında kullanılmasıyla sözcük alışverişine neden olmuş, haliyle dildeki yabancı kökenli sözcük sayısının oranını artırmıştır. Tanzimat Dönemi'nde ise Avrupa devletleriyle gelişen ilişkiler sebebiyle Fransızcanın etkisinin yükseldiği görülmektedir. Günümüz Türkçesinde de dünyada kabul gören İngilizcenin dilimiz üzerindeki etkisi yadsınamaz haldedir.

2.4.7. Çeviri Sözcükler

Vardar (1978, s.66), çeviri sözcükler için; doğal bir dilin sahip olduğu söz veya söz gruplarının toplumlar tarafından ifade şekillerine ve anlamlarına karşılık gelen diğer bir doğal dile aktarılması, ifadesini kullanmıştır.

Aksan (2004, s.33) ise, yabancı bir dilden doğrudan çeviri yoluyla alınmış kelime ve kelime gruplarının yabancı dildeki anlamlarına emsal teşkil edecek biçimde kullanılması olarak tanımlamıştır.

İnsanlık tarihi yazılmaya başlandığından günümüze kadar toplumlar birbirleriyle birçok yönden etkileşim halindedirler. Bu etkileşimler sonucunda süreç içerisinde dilin canlılık özelliğinden kaynaklı karşılıklı olarak sözcük değişimleri görülür. Günümüz dünyasında yaşayan diller incelenecek olsa; tüm dillerde, etkileşimi yüksek olduğu

toplumların dilinden kendi dillerine geçmiş her çeşit çeviri sözcük bulunabilmektedir. Her toplum etkileşimi çok olduğu toplumdan birtakım sözcüğü çeviri yoluyla diline kazandırmıştır şeklinde de söyleyebiliriz.

Aksan (2004, s.39) çeviri sözcüklere şu şekilde açıklık getirmiştir: Tarihi süreç içerisinde ayrı milletlere mensup bireyler ticaret, seyahat, savaş vb. durumlardan kaynaklı iletişim kurmuşlardır. Bu iletişim ve etkileşim neticesinde milletlerin dilleri arasında benzeşimler ve karşılıklı değişimler olmuştur. Diller arasındaki karşılıklı değişimlerle beraber kelime ve kelime gruplarında da kaideleri belirlenmiş alışverişler gerçekleşmiştir.

2.4.8. Doldurma Sözler

Dili oluşturan söz varlığı öğelerinden biri de doldurma sözlerdir. Birey konuştuğu dilin ifadelerini gerek netleştirmek gerekse güçlendirmek için çoğu zaman anlattığı konuyla ilgili bilgileri hatırlamak amacıyla konuşmacının başvurduğu sözcük veya sözcük öbekleri olarak doldurma sözleri tanımlayabiliriz. Aksan (2004, s.209), doldurma söz için şu ifadeleri kullanmıştır: Konuşma dilinde akla gelmeyen bir düşünceyi, konuyu ya da durumu hatırlamak maksadıyla konuşma esnasında zaman kazanmak ve anlatılan konuya açıklık getirmek amacıyla konuşan kişinin yeğlediği gerekli olmayan sözcüklere ve kalıp ifadelere doldurma söz denmektedir.

Doldurma sözlerin kullanımı; sıklıkla, konuşma esnasında panik, heyecan vb. insani refleks hareketler sonucunda veya kelime dağarcığı düşük bireylerin aklına gelmeyen sözcüğün yerine doldurma sözü sarf etmesi şeklinde görülür. Günlük dilde çok fazla başvuru olan “şey” sözcüğü doldurma sözlerin başında gelmektedir. Yazı dilinde, düşünme zamanı olduğu için doldurma sözlere pek ihtiyaç duyulmaz ve bu yüzden az rastlanır.

2.5. Şemsettin Ünlü

2.5.1. Şemsettin Ünlü'nün Hayatı ve Edebî Kişiliği

Şemsettin Ünlü, 1 Eylül 1928'de Harput'ta dünyaya gelmiştir. İlk ve ortaokul çağında Elazığ'da çocukluğunu geçiren Ünlü, eğitim-öğretimini burada tamamlamıştır. 1946 yılında Kuleli Askeri Lisesi'nden mezun olmuş ve 1948'de subaylık mesleğine adım atmıştır. 1950'de İzmir Gaziemir Ulaştırma Okulu'nda ulaştırma alanında temel eğitimden mezun olmuştur. 1965'te ODTÜ İdari Bilimler Fakültesi Ekonomi-İstatistik Bölümü'nden mezun olan yazar; 1970'te albay iken emekli olmuş, TÜBİTAK Yöneylem Araştırması Ünitesi'nde araştırmacı (1970-1972), GİMA'da genel müdür yardımcısı (1972-1974), OYAK'ta genel müdür yardımcısı (1974-1983), Türk Otomotiv Endüstrileri

A.Ş.'de genel müdür olarak görev almıştır (Demirkıran, 2000, s.7). İki çocuk babası olan Ünlü, 17 Ağustos 2019'da vefat etmiştir.

Sanat yaşantısına şiirle giriş yapan Şemsettin Ünlü'nün, 1950 yılından itibaren dergilerde şiir, deneme ve inceleme türlerinde ilk çalışmaları yayımlanmıştır. İlk şiiri, 1952 yılında *Varlık Dergisi*'nde yayımlanan yazar, başarıyı ve ünü romanlarıyla yakalamıştır. 1986'da okurlarıyla buluşan ilk romanı *Yukarışehir*; Orhan Kemal Roman Ödülü'nü almaya hak kazanmıştır. 1988'de *Toprak Kurşun Geçirmez* adlı ikinci romanı ise; Madaralı Roman Ödülü'ne layık görülmüştür. *Yukarışehir*, *Toprak Kurşun Geçirmez* ve *Yüz Uzun Yıl* “nehir romanlar” olarak üçleme şeklinde kaleme alınmıştır.

Ünlü, eserlerinde kendine özgü, yalın, şiir yüklü ve usta bir dil kullanmıştır. Şiirsel bir üslubu yakalamak adına devrik cümleleri tercih etmiştir. Eserlerinde betimlemelere sıkça yer vermiş; halk ağzındaki sözlerle, atasözleriyle, deyimlerle, eski Türkçe sözcüklerle anlatımını zenginleştirmiştir. Ünlü'nün dikkat çeken bir özelliği de eserlerinde “ve” bağlacını hiç kullanmamasıdır.

Şiir türünde verdiği eserlerde; aşk, sevgi, dostluk, ölüm, yaşama sevinci, barış, özgürlük, tabiat gibi temaları işleyen Ünlü'ye göre şiir: “Duygu ve düşünce yoğunluğu ile ortaya çıkan bir üründür. Şiir, salt duygularla oluşturulmaz. Düşüncelerden, sezgilerden, arayışlardan, yapma yaratma unsurlarından faydalanılarak oluşturur.” (Demirkıran, 2000, s.7) Türk edebiyatına birçok türde eser kazandıran Şemsettin Ünlü; topluma ait değerleri yalın ve anlaşılır bir dil kullanarak okuyuculara sunmuştur.

2.5.2. Şemsettin Ünlü'nün Eserleri

Romanları:

Yukarışehir, 1986

Toprak Kurşun Geçirmez, 1988

Yüz Uzun Yıl, 1993

İsmet Paşa'nın Ağır Topları, 2003

Hikâyesi:

Kurbağa Avcıları, 2013

Denemeleri:

Eksi Beş Kelaynak, 1999

Romanların Dünyası, 2006

Şiir Kitapları:

Durur Bakar İbrahim, 1977

Dirlik Düzenlik Türküleri, 1980

Bin Beyaz Karanfil, 2013

Masah:

Büyülü Değirmen, 1998 (Ağduman, 2019, s.4)

2.6. Araştırma Konusu ile İlgili Alan Yazın**2.6.1. Konuyla İlgili Tez Çalışmaları**

Cengiz (2025) “Mevlâna İdris Zengin’in Çocuk Kitaplarının Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” adlı çalışmada Mevlâna İdris Zengin’in “Hayâl Dükkânı”, “İyilik Dükkânı”, “Korku Dükkânı”, “Sinir Dükkânı”, “Kırpılar Şapka Giymez”, “Sufi ile Pufi” ve “Ütüsüz Ayakkabılar” adlı eserleri söz varlığı öğelerinden ikilemeler, deyimler, atasözleri, kalıp sözler (ilişki sözleri), terimler, çeviri sözcükler, yabancı sözcükler, kalıplaşmış sözler, doldurma sözler, argo ve kaba sözler bakımından ele alınmıştır. İncelenen eserlerde eserlerinin tamamında 2470 adet söz varlığı unsuru tespit edilmiştir. Bunların 314’ü deyim, 889’u terim, 113’ü ikileme, 1067’si yabancı sözcük, 52’si kalıp söz, 13’ü doldurma söz, 6’sı atasözü ve diğer 16’sı de argo / kaba sözdür. İncelenen eserlerde yabancı sözcüklerin, terimlerin, deyim ve ikilemelerin oldukça fazla kullanıldığı görülürken; eserlerin kalıp sözler, doldurma sözler ve atasözleri bakımından çok fazla

zengin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca eserlerde çeviri sözcükler ve kalıplaşmış sözlerin bulunmadığı görülmüştür.

Kavukoğlu (2025) “Şermin Yaşar’ın Çocuk Kitaplarındaki Söz Varlığının İncelenmesi” başlıklı tez çalışmasında Şermin Yaşar’ın “Dedemin Bakkalı”, “Dedemin Bakkalı Çıracı”, “Abartma Tozu”, “Oh Ne Âlâ Memleket”, “Cingo”, “Babaannem Geri Döndü”, “Para Ağacı”, “Lo” adlı eserleri söz varlığı ögelerinden atasözü, deyim, ikileme, ilişki sözler ve yansıma sözcükler bakımından incelenmiştir. Tez çalışmasında analiz edilen eserlerde toplam 1703 söz varlığı ögesi saptanmıştır. Bu ögelerden 33’ü atasözü, 1113’ü deyim, 381’i ikileme, 124’ü ilişki ifadeleri ve 52’si de yansıma sözcüklerdir. Yaşar’ın kitaplarında en fazla kullanılan söz varlığı ögesinin deyimler olduğu tespit edilmiştir. Deyimleri sırasıyla ikilemeler, ilişki ifadeleri ve yansıma sözcükler sıklık bakımından izlemektedir. Atasözleri ise yapılan analiz sonucunda en az saptanan söz varlığı ögesi olmuştur.

Kıraç (2025) “Gülten Dayıoğlu’nun “Gökyüzündeki Mor Bulutlar” Eserinin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi ve Türkçe Öğretimi Bakımından Değerlendirilmesi” adlı çalışmada Gülten Dayıoğlu’nun “Gökyüzündeki Mor Bulutlar” eserinde yer alan, deyim, atasözü, ikileme, terim, yabancı sözcükler, argo / kaba sözler, doldurma sözler, çeviri sözcükler, kalıp sözler (ilişki sözleri) ve kalıplaşmış sözler gibi söz varlığı unsurlarını belirlenerek, söz varlığını oluşturan sözcüklerin sıklıkları saptanmış ve eserin söz varlığı bakımından diğer çalışmalardan ayıran özelliklerini ortaya koyarak Türkçe öğretimi açısından değerinin tespit edilmesi sonucuna ulaşmak istenmiştir. Yapılan analizler sonucunda çalışmada 950 adet söz varlığı unsuru saptanmıştır. Saptanan söz varlığı ögelerinden 216’sı deyim, 143’ü terim, 132’si ikileme, 420’si yabancı sözcük, 33’ü kalıp söz, 3’ü kalıplaşmış söz ve 3’ü de argo / kaba sözdür. Analiz edilen kitapta yabancı sözcüklere, deyimlere, ikilemelere ve terimlere fazlaca başvurulduğu tespit edilirken; kalıplaşmış sözler ve argo / kaba sözler ise çok az miktarda bulunmuştur. Eserde atasözleri, çeviri sözcükler ve doldurma sözler ise incelemeler neticesinde saptanamamıştır.

Çam (2024) “Sermet Muhtar Alus'un "Onikiler" Adlı Romanının Söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme” adlı Yüksek Lisans tezinde Sermet Muhtar Alus'un "Onikiler" romanı söz varlığı unsurlarından atasözleri, deyimler, kalıp sözler, ikilemeler, lakaplar, müzikal ve folklorik terimleri, yer adları bağlamında analiz edilmiştir. İncelenen eserde tespit edilen 1285 söz varlığı ögesi vardır. Bunlardan 207'si lakaplar, 204'ü yer adları, 11'i atasözleri ve vecizeler, 444'ü deyimler, 313'ü ikilemeler, 89'u kalıp sözler, 17'si müzikal ve folklorik terimlerdir. Eserde en çok bulunan söz varlığı ögesi deyimler olmuştur. Deyimleri sırayla ikilemeler, lakaplar, yer adları, kalıp sözler ve müzikal ve folklorik terimlerin izlediği görülmüştür. Çölmekci (2024) “Mustafa Kutlu'nun “Huzursuz Bacak” Hikâyesinin Söz Varlığı” adlı tez çalışmasında Mustafa Kutlu'nun “Huzursuz Bacak” hikâyesi söz varlığı unsurlarından isim, sıfat, zamir, zarf, fiil, fiilimsi, edat, bağlaç, ünlem, ikileme, deyim ve atasözleri bakımından incelenmiştir. Mustafa Kutlu Huzursuz Bacak adlı eserinde 4643 farklı söz varlığı unsuru kullanmıştır. Kullanılan bu söz varlığı unsurlarının 1869'u isim, 581'i fiil, 787'si fiilimsi, 631'i sıfat, 36'sı zamir, 431'i zarf, 23'ü edat, 50'si bağlaç, 93'ü ünlem, 47'si ikileme, 92'si deyim, 3'ü de atasözleridir. Eserde en çok tespit edilen söz varlığı ögesi isimlerdir. İsimleri sırasıyla fiilimsiler, sıfatlar, fiiller, zarflar, ünlemler, deyimler, bağlaçlar, ikilemeler, zamirler, edatlar ve atasözleri izlemiştir.

Duran (2024) “Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Benim Adım Yunus Emre Romanının Söz Varlığı” çalışmasında Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun “Benim Adım Yunus Emre” romanı söz varlığı unsurlarından atasözleri, deyimler, ikilemeler, arkaik sözcükler, ağız özelliği taşıyan sözcükler bakımından incelenmiştir. Elde edilen verilere göre eserde 573'ü farklı olmak üzere toplam 1.183 deyim, 366'sı farklı olmak üzere toplam 638 ikileme saptanmıştır. Romanda; 92 kalıp söz 279 kez, 26 arkaik sözcük 82 kez, 59 ağız özelliği taşıyan sözcük ise 223 kez kullanılmıştır. Eserde Türkçe Sözlük'te yer almamış 70 kelime de saptanmış olup bu kelimeler 137 kez tekrar etmiştir. Eserde 1.170 farklı sözcük sıralanmıştır. Roman bu incelemeler sonucunda ele alındığında; eserin deyim ve ikilemeler yönünden zengin olduğu görülmüş; deyim ve ikileme kullanımında tekrara düşülmediği tespit edilmiştir.

Çetinkaya (2020), “Ayla Çınaroğlu’nun Masal ve Hikâyelerini Türkçe Öğretimi Bağlamında Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” adlı tez çalışmasında Çınaroğlu’nun 13 masal ve 11 hikâye kitabı söz varlığı ögeleri; atasözleri, deyimler, ikilemeler, kalıp sözler (ilişki sözleri), terimler, çeviri sözcükler, yabancı sözcükler, kalıplaşmış sözler açısından incelemeye değer görülmüştür. İncelemeler sonucunda Çınaroğlu’nun eserlerinde 418 yabancı sözcük, 168 deyim, 97 ikileme, 6 kalıp söz, 16 terim ve 3 de atasözü saptandığı görülmüştür. Çeviri sözcüklere ve kalıplaşmış sözlere hiçbir eserde rastlanmamıştır. Analiz neticesinde deyim, ikileme ve yabancı sözcükler gibi söz varlığı ögeleri sıklıkla çokça kullanıldığı görülürken; kalıp sözler, terimler ve atasözleri açısından eserlerin çok da zengin olmadığı tespit edilmiştir

Fidan (2019), “Cahit Uçuk’un “Türk İkizleri” ve “Gümüş Kanat” Çocuk Romanlarının Söz Varlığı Açısından Değerlendirilmesi” adlı çalışmada Uçuk’un “Türk İkizleri” ve “Gümüş Kanat” çocuk romanları söz varlığı bakımından incelenmiştir. Cahit Uçuk’un eserleri söz varlığı ögelerinden yabancı sözcükler, atasözleri, deyimler, kalıp sözler, ikilemeler, terimler, argo ve yerel sözcükler bakımından analiz edilmiştir. Bu inceleme sonucunda çocuk romanlarında geçen 1292 adet söz varlığı ögesi tespit edilmiştir. Bunların 435’i deyim, 117’si terim, 168’i ikileme, 303’ü yabancı sözcük, 122’si kalıp söz, 131’i yöresel söyleyiş özelliği taşıyan sözcük, 15’i atasözü ve 1’i de argo / kaba sözdür. Eserlerde en fazla tespit edilen söz varlığı unsurunun deyimler olduğu görülmektedir. Deyimleri sırasıyla yabancı sözcükler, ikilemeler, yöresel söyleyişler, kalıp sözler, atasözleri ve argo / kaba sözler takip etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu kısımda araştırmanın yöntemi, araştırmanın çalışma materyali, araştırma süreci ve verilerin analizine yönelik verilere yer verilmiştir.

3.1.Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada Türk edebiyatının tanınmış isimlerinden olan Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” adlı eserlerindeki söz varlığı ögeleri belirlenirken nitel araştırma yöntemlerinden olan içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

Doküman analizi yöntemi, araştırılmak istenen eserlerin içeriğini özenle ve sistematik bir şekilde incelemek için kullanılan bir nitel araştırma desendir. Doküman incelemesi yöntemi araştırılması amaçlanan durum, olgu ve olaylarla ilgili bilgi içeren belgelerin analiz edilmesini kapsar. Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, olgu ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s.39).

Nitel araştırma, disiplinler arası bütüncül bir bakış açısını esas alarak, araştırılmak istenen belgeleri yorumlayıcı bir yaklaşımla analiz etmeyi hedefleyen bir yöntemdir. Üzerinde araştırma yapılan olgu, durum ve olaylar kendi içinde ele alınarak, bireylerin onlara yükledikleri manalar bakımından yorumlanır (Altunışık ve Diğerleri, 2010, s.302).

Şemsettin Ünlü'nün eserleri de analiz edilirken gerçekçi ve bütüncül bir yaklaşımla doküman incelemesi yapılmış ve bulgulara ulaşılmıştır.

3.2. Araştırmanın Çalışma Materyali

Araştırmanın çalışma materyalini Türk edebiyatının tanınmış isimlerinden olan Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” adlı eserleri oluşturmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması

Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir” eserinin İnkılap Yayınevinden 1.baskısı ve “Toprak Kurşun Geçirmez” eserinin Remzi Kitabevi'nden 1.baskısı temin edilerek çalışmaya başlanmıştır.

Şemsettin Ünlü'nün eserlerinin analizi sürecinde deyimlerin çeşitlerini belirlerken Ahmet Turan Sinan'ın “Türkçenin Deyim Varlığı” (2015) eserindeki deyimler ve deyim türleri incelenmiştir. Deyimlerin anlamları için TDK Güncel Türkçe Sözlük, Ali Püsküllüoğlu'nun Türkçe Deyimler Sözlüğü'nden (2017), Ömer Asım Aksoy'un Deyimler Sözlüğü'nden (1978), Emin Özdemir'in Açıklamalı-Örnekli Deyimler Sözlüğü'nden (2000) ve Metin Yurtbaşı'nın Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü'nden (2012) faydalanılmıştır.

İncelenen eserde ikilemelerin çeşitleri tespit edilirken Vecihe Hatipoğlu'nun “Türk Dilinde İkileme” (1981) eserinden yararlanılmıştır. Eserdeki kalıp sözlerin (ilişki sözlerinin) ve doldurma sözlerin belirlenmesinde Doğan Aksan'ın “Türkçenin Sözvarlığı” (2004) eserinden faydalanılmıştır. Eserdeki terimlerin ve yabancı kökenli sözcüklerin türlerinin tespitinde ve bazı söz varlığı öğelerinin anlamı bulunurken Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlüğü'nden istifade edilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” eserlerindeki söz varlığı unsurlarının başlıklarını tespit etme aşamasında Doğan Aksan'ın (2004) “Türkçenin Sözvarlığı” eserinde bulunan atasözleri, deyimler, terimler, ikilemeler, yabancı sözcükler, kalıp sözler (ilişki sözleri), çeviri sözcükler, doldurma sözler başlıklarından yararlanılmıştır.

Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” eserlerindeki söz varlığı öğelerinin türlerinin ve sıklıklarının tespit edilmesinde “kategorisel çözümleme” tekniği ve “içerik analizi” yöntemi kullanılmıştır. İncelemeye tabi tutulan eserlerdeki söz varlığı unsurları taranarak türlerine ayrılarak fişlenmiştir ve tablolarda frekansları ile birlikte gösterilmişlerdir. Söz varlığı unsurlarını örnekleyen sözcükler ve sözcük grupları eserlerde geçtikleri cümlelerin sayfa numaraları ile verilmiştir. Söz varlığı öğeleri

sıralanırken abece sıralamasına göre yapılmıştır. Çalışmada eserlerin söz varlığını oluşturan unsurların ilk kullanımlarının frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Tekrar edilen söz varlıkları kullanım sıklıkları gösterilirken yüzdelere ve hesaplamalara eklenmemiştir.

Analiz edilen eserlerde bulunan söz varlığı unsurlarından deyimler çeşitlerine ayrılmış olup, anlamları deyimler sözlüklerinden bulunarak alfabetik sırayla her deyim geçtiği cümle sayfa numaralarıyla tekrarlı kullanım sayıları (kezleri) hesaplanarak verilmiştir. Terimler, ikilemeler, kalıp sözler (ilişki sözleri) ise türlerine ayrılarak, alfabetik sırayla her sözcüğün geçtiği cümle sayfa numaralarıyla tekrarlı kullanım sayıları (kezleri) hesaplanarak verilmiştir. Yabancı kökenli sözcükler kökenlerine ayrılarak alfabetik sırayla, tanık cümleleri ve sayfa numaralarıyla tekrarlı kullanım sayıları (kezleri) hesaplanarak gösterilmiştir. Atasözleri, çeviri sözcükler ve doldurma sözler de tanık cümleleri ve sayfa numaralarıyla tekrarlı kullanım sayıları (kezleri) hesaplanarak verilmiştir.

İncelenen eserlerin kapsamını oluşturan tüm söz varlığı öğeleri analiz edilmiş ve eserlerin söz varlığına ulaşılmıştır. Söz varlığına yönelik çalışmalar ve analizler için güncel Türkçe sözlük, atasözü, deyimler ve ikilemeler sözlüğü gibi kaynaklarla birlikte dil bilimi, sözcük bilgisi, Türkçenin söz varlığı kapsamındaki eserlerden faydalanılmıştır. İnceleme sonuçlarından yararlanarak da ilgili eserlerin okurların söz varlığına katkısı yorumlanıp Türkçenin söz varlığına katkıları bakımından değerlendirilmiş ve bu bağlamda bazı önerilerde bulunulmuştur.

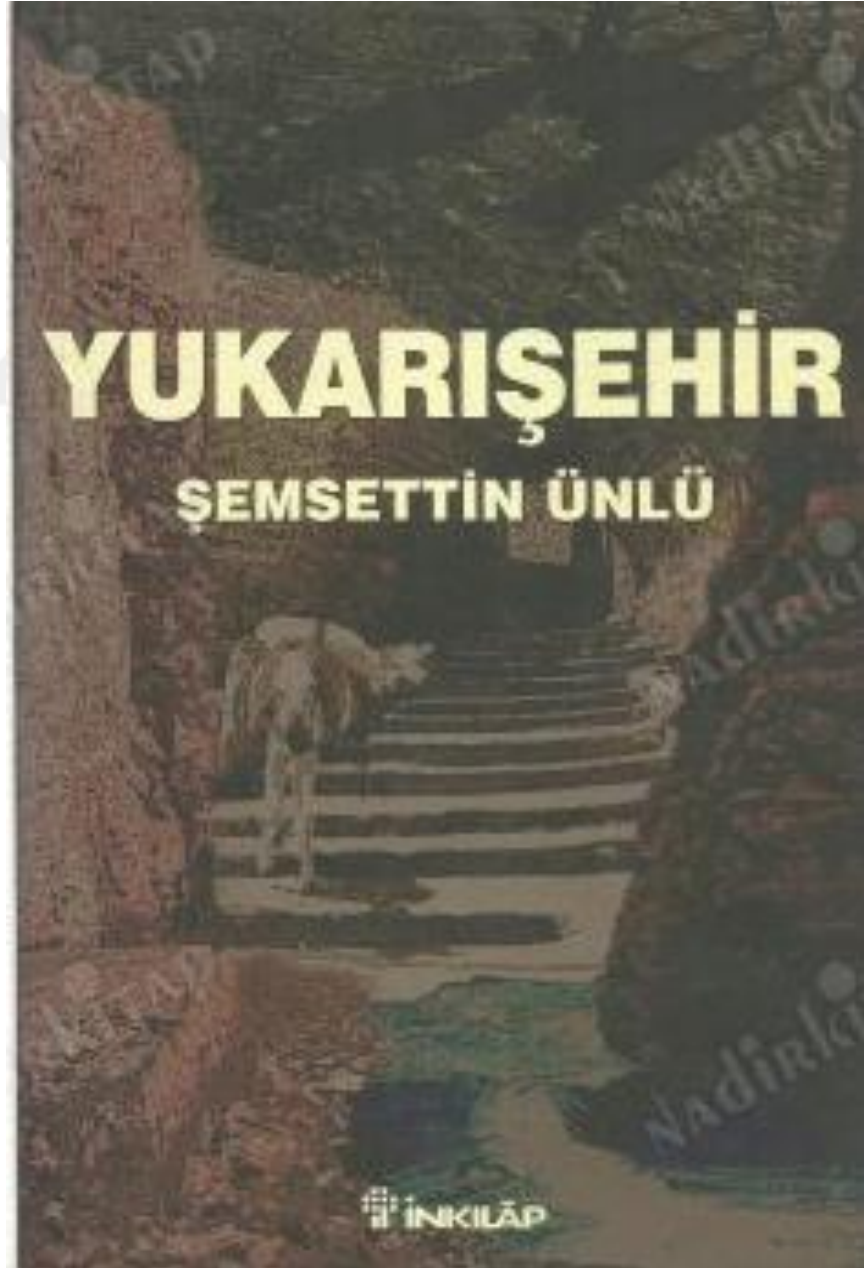
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde önce Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” eserlerinin tanıtımı daha sonra da söz konusu eserlerin söz varlığını meydana getiren unsurlar açısından incelemesi yapılacaktır.

4.1. Yukarışehir Eserinin Tanıtımı

4.1.1. Eserin Basım/Künye Bilgileri

Tablo 1

Yukarışehir Eseri Hakkında Genel Bilgiler

Kitabın Adı:	Yukarışehir
Kitabın Yazarı:	Şemsettin Ünlü
Kitabın Sayfa Sayısı:	328
Kitabın Yayınevi:	İnkılap Yayınları
Kitabın İlk Basım Yılı:	1986
Yayın Tarihi / Baskısı:	1998
Kitabın Türü/Bölümü:	Roman
ISBN:	975-10-1254-6

Yukarışehir, Şemsettin Ünlü tarafından yazılan bir tarihi romandır. Kitabın ilk basımı Remzi Kitabevi tarafından basılmıştır. Kitap 14 cm x 20 cm ve 328 sayfa olup ilk basımı 1986 yılında yapılmıştır. Şemsettin Ünlü, “Yukarışehir” adlı ilk romanıyla 1987 Orhan Kemal Roman Ödülü’nü almıştır.

4.1.2. Yukarışehir Kitabının Özeti

Binlerce yıllık derin tarihe sahip; Sümerlerden, Akadlardan, Hititlerden beri; Arap Yarımadası’nın kurak topraklarına doğru giden Fırat Nehri’nin milyonlarca insana ev sahipliği yapmış mekânlara acıyı, sevinci, sevdâyı, ölümü anlatan türküleri kendi akıntısına toplayıp getirdiğinden bahsedilir. Harput; tarihin tozlu sayfalarında yerini almış sayısız uygarlıklara vatan olmuş, güneyinde Mezre ovası, kuzeyinde dağlık dar geçidi, kayalık boz tepeleriyle nam-ı diğer Yukarışehir... 1800’lü yıllarda; sokaklarında, çarşılarında, meydanlarında, cami avlularında; gün boyunca insan eksik olmazdı. Fesli, sarıklı, külâhlı, türbanlı; atlı, eşekli, katırlı, yaya...

Vali Salih Sıtkı Paşa’nın geldiği dönemde, Mezre düzlüğünde hayli değişim yaşandı. Hükümet Konağı, kışlası, adliye binası, günden güne sayısı artan yeni evleriyle yepyeni bir şehir kurulmaya başlanmıştı. Mezre düzlüğünden yokuşu çıkıp Yukarışehir meydanına giren oldu mu meraklılar haber almak için sorup soruştururlardı. Haberler ince bir yel gibi şehrin dört bir köşesine ağızdan ağıza hızla yayılırdı.

Yukarışehirli, mihmandarlığını Müftü Mahmut Nedim Efendi'nin yaptığı gönüllü asker kafilesinin yıllar önce Rus seferine giderken arkalarına dahi bakmadan atlarını sürüp gittiklerini hâlâ anlatırlardı. Üstünden aylar, mevsimler geçen savaştan dönmesini bekledikleri gönüllülerin üç yüzünden sadece otuzu geri gelmişti. Kafilenin başını çeken Müftü Nedim Efendi'nin şehit olduğunun haberi çok önceleri Yukarışehir'e ulaşmıştı. Kimi oğlunun, kimi kocasının, kimi kardeşinin, kimi dostunun-arkadaşının acısını yüreğinde hissetti. Daha kundaktaki Yusuf'un babası Ferhat Ağa da dönmemişti. Yalnız şehit düştüğüyle ilgili herhangi bir haber de yoktu. Umut bitmemişti. En küçük bir haber, ufacık bir ihtimal...

Bir gün, Ferhat Ağa'nın bulunduğu kafilenden birinin esaretten kurtulduğunu ve Ermeni tüccarlarla dönmek için yola çıktığını ancak yolda dizanteriden öldüğünün haberini aldı, Güler Nine. Dönemin önde gelen tüccarlarından Bezirciyanların karısına koştı, tanıdıklarının olabileceğini düşünmüştü. Düşündüğü gibi de oldu. Oğlu Ferhat'la ilgili bilgi alabilecek birilerini bulmaya Bezirciyanların oğlu Bogos gidecekti. Gidecekti gitmesine de geride Ermeni tüccarların arasında kalan Ziya, ölmeden önce kendi etrafındakilere "Tek ben kaldım, halim de bu işte!" der dururmuş. Uzun zaman sonra Bogos, tüccarlığının gereği sandık sandık mal yüklü katırlarla geri dönmüştü. Baba Tanak Bezirciyan'a durumu anlatmış ve Güler Nine'nin yolunu tutmuştu. Daha kapının tokmağına uzanmadan kapı açılmış ama Bogos'un anlattıklarından sonra derin bir hüznün evi kaplamıştı.

Yıllar gelmiş geçmiş Güler Nine'nin ağzından Ferhat'ının adı çıkmamıştı. Bu arada bağ komşuları Bezirciyanlarla ilişkileri daha iyi hâle gelmişti. Hastalık, açlık, ölüm getiren bir kış geçirmişlerdi. Kıştan sonra ilkbaharda Bezirciyanların babası Tanak ve anneleri Mari ölmüş, Her şey Meryem'in üstüne kalmıştı. Meryem de o sene küçük oğlu Serkis'i doğurdu. Bağa göçmek için karısının iyileşmesini bekledi, Bogos. Günler geçti, yaz sıcaklığı kendini tam hissettirdi. Bezirciyan ailesi sıcaktan bunalmıştı. Bogos, ailesini çoluk çocuğu yaylı bir at arabası kiralayıp bağdaki Güler Nine ve Yusuf'un annesi olan Binnaz'a teslim etti. Hermin, o yıl Güler Nine ve Binnaz anaya daha çok ısınmıştı. Eteklerinin arasından dolaştı, oynadı durdu.

Ferhat iyi bir inşaat ustasıydı. Kim ne yaptıracaksa ilk akla gelen birisiydi. Sefere çıkmadan önce anasına yarım kese altın, iki kese gümüş parayı vermişti. Ancak hazıra

dağ mı dayanırdı. Beş altı yıl içinde elde avuçta ne var ise bitti. İki dul kadın şehirdeki küçük bir ev, bir de bağdan başka bir şey kalmamıştı. Yusuf'un satıldığında alıcılarının arkasından koşup onun adı 'Gonca'dır, dediği katırı da bağda satmak zorunda kalmışlardı.

Sekiz yaşındaki Yusuf; bir gün yüzü gözü kapkara, elleri kabarmış bir şekilde eve döndü. Bunu gören anası önce Yusuf'a kızdı sonra bir demircinin yanında çırak olarak çalıştığını Yusuf söyleyince şaşırdı. Kuş kadar canıyla giriştiği işe Güler Nine de şaşırmakla kalmadı belli belirsiz gülmeye başladı. Arkadaşı Nusret'in babası Ömer Usta'nın yanında çırak olarak başlamıştı.

Arkadaşı Nusret'i ve Yusuf'u mahalle mektebine gönderiyordu, Ömer Usta. Yıllar yılları kovaladı, Ömer Usta hakkın rahmetine kavuşmuştu. Yusuf'un acısı çok büyüktü. Gözyaşları ipil ipil akıyordu. Herkes definden ayrılmıştı ama Yusuf sanki bir taş gibi ustasının mezarının başından ayrılamamıştı. Birkaç ay sonra demirci dükkânı Fikret Usta'ya satıldı. Ancak Yusuf bağlarında çok işlerinin olduğunu bahane ederek çalışmak istemedi.

Farklı birçok işe girdi çıktı. On dördüne geldiği yaz bağ işlerini tamamen omuzladı. Tevek, seki, üzüm, meyve ağaçları derken bağı tam manasıyla elden geçirdi. Gün geldi, komşu bağın narçiçeği gibi güzel kızından gözünü ayırsa da aklından ayıramaz oldu, Hermin'den...

Günlerden bir gün sabah namazı vakti Güler Nine'nin sesiyle uyandı. Damdan aşağı baktığında üstü yük dolu katırı görünce sahibini bulmak için çekti meydana götürdü. Aslında kaderi Masat Ağa'ya götürüyordu Yusuf'u. Masat Ağa'nın katırıydı. Yükü tas tamam katırı sahibine teslim ettikten sonra Yusuf usul usul çıktı gitti. Masat Ağa kimdir necidir diye sordu soruşturdu arkasından. Kaderin cilvesi boyahanenin kapısından Masat Ağa girerken Yusuf'u fark etti. Birkaç sualden sonra işinin gücünün olmadığını anladı. Halsizin Ömer Usta'nın yanında işe koydu. Dabaklık... İşte Dabak Yusuf'un dabak mecrasına girişi...

Dabak Yusuf işe girmesine girdi ama bağ bahçe işleri aksadı. Bir gün bahçeyi sularken Hermin'i gördü. Yanına vardı. Hermin zaten onu bekliyordu. Yusuf çenesinden, saçlarından öptü. Ilık soluğunu yüreğinde hissetti. Hermin'e olan sevda ateşi bir kor

parçası gibi yüreğine düşmüştü artık. Hermin güzel kızdı, taliplisi de haliyle çok olurdu. Yusuf bir keresinde Hermin’le ilgili gereksiz konuşmalara giren birisiyle yumruklaşmıştı bile. Kuyumcu Nubar’ın oğlu Nişan en büyük rakibiydi. Yusuf ile Hermin arasındaki kara kedi idi. Hermin’in ağabeylerinin yaptıklarına hatta Yusuf’u yaralamalarına rağmen kan kustu kızılık şerbeti içtim, diyen Yusuf ile Hermin’in arasına Nişan girmişti...

Günler günleri, aylar ayları, yıllar yılları kovaladı... Yukarışehir misyonerlerle doldu taştı. Vali Salih Sıtkı Paşa’nın misyonerlerin önde gelenleri dostu oldular. Amaçları bir kolej açmaktı. Dönemin müftüsü Nizamettin Efendi bu duruma olumlu bakmıyor; caiz değildir, diyordu. Bu ortamda Rusların bir savaşa hazırlandıkları da söylenti olarak dilden dile dolaşıyordu. Savaş bugün değilse yarın kaçınılmazdı. Yukarışehir’in ileri gelenleri neredeyse her gün toplanıp istişarelerde bulunuyorlardı. Çaresiz, imkânsızlıklar içinde savaş hazırlıkları başlamalıydı ki öyle de oldu.

Bu arada Kanun-i Esasi kabul edilmiş, haberi Yukarışehir’e ulaşmıştı. Ne olduğu, ne işe yarayacağı ile ilgili tek bir fikri olmayan birçok kişi vardı ahaliden. Kanun-i Esasi’nin ne işe yarayacağını bilenler ise “Hürriyet, Hürriyet!” diye naralar atmaya başlamıştı. Fener Alayı, törenler derken Vali Salih Sıtkı Paşa ilanı açıklamıştı. Milletin yönetime katılımını sağlayacak Meclis-i Mebusan toplanacaktı. “Padişahım çok yaşa, Vali Paşa çok yaşa!”, alkışlar...

Gün geldi çattı, savaş ilanı geldi. Yukarışehir vilayeti ile kazalarındaki askerlik çağına gelmiş gençlerin kaderi Kura-i Şeriyeye Askeriye yöntemiyle, 1876 yılının Aralık ayının son günlerinde belirlenecekti. Kura, halkın büyük çoğunluğunun katılımıyla törenle başladı. Padişahın fermanı okundu. “Padişahım çok yaşa” diyenlerin yanında eleştirenler, tepki gösterenler de vardı. Gençler üçer üçer muayeneye alındılar. Sapasağlamlar olduğu gibi sakata, çürüğe yazılanlar da mevcuttu. Tamı tamına altmış dört kişi çürüğe yazılmış, üç yüz sekiz civan, mert kalmıştı. Gayrimüslimler dâhil edilmemişti kuraya.

Heybeler, yolluklar, torbalar hazırlanmış, yola çıkma vakti gelmişti. Sıra sıra herkes kafiledekilerle vedalaşıyordu. Dabak Yusuf sokak başındaki evlerden birinin kapı aralığında Hermin’i gördü. Koyu mor işlemeli çarşafından ve dal gibi duruşundan tanıdı. Gözleri karardı, günlerdir bastırmaya çalıştığı ateş, harlandı içinde. Müftü

önlereinden geçen kafiye için dualar etti. Arkalarından el sallayanlara arada dönüp baka baka Yel Boğazı'nın keskin dönemecinden yitip gittiler.

4.2. Yukarışehir Adlı Eserin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi

Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir” adlı eserinin söz varlığı unsurları açısından incelenmesi sonucu; atasözleri, deyimler, terimler, ikilemeler, yabancı kökenli sözcükler, kalıp sözler (ilişki sözleri), çeviri sözcükler, doldurma sözler, başlıklarına yer verilmiştir. Söz varlığı unsurlarını örnekleyen sözcükler ve sözcük grupları eserde geçtikleri cümlelerle birlikte verilmiştir. Söz varlığı öğeleri sıralanırken alfabetik sıralama göz önünde bulundurulmuştur. Eserdeki söz varlığı unsurları tespit edildikten sonra fişleme yapılmıştır. Belirlenen söz varlığı unsurlarından deyimler türlerine göre sınıflandırılarak anlamlarıyla beraber; tespit edilen diğer söz varlığı unsurlarından terimler, ikilemeler türlerine göre sınıflandırılarak, sözcüklerin kullanıldığı cümle; sayfa numaralarıyla beraber verilmiştir. Ayrıca tespit edilen söz varlığı öğelerinin sıklıkları da çalışmada gösterilmiştir. Eserdeki söz varlığı unsurlarının çeşitleri, toplam sayıları ve yüzdelik oranları Tablo 2’de gösterilmiştir:

Tablo 2

Yukarışehir Eserindeki Söz Varlığı Öğelerinin Frekansları ve Yüzdelik Oranları

Söz Varlığı Öğeleri	f	%
Deyimler	57	%5.92
İkilemeler	124	%12.88
Terimler	32	%3.32
Yabancı Kökenli Sözcükler	723	%75.15
Kalıp Sözler (İlişki Sözleri)	16	%1.66
Atasözleri	3	%0.31
Doldurma Sözler	5	%0.51
Çeviri Sözcükler	2	%0.25
Toplam	962	100

Tablo 2’ye göre Yukarışehir eserinde söz varlığı unsurlarından en fazla yabancı kökenli sözcükler (%75.15) kullanılmıştır. İkinci sırada ikilemeler (%12.88), üçüncü sırada deyimler (%5.92), dördüncü sırada terimler (%3.32), beşinci sırada kalıp sözler

(ilişki sözleri) (%1.66), altıncı sırada doldurma sözler (%0.51), yedinci sırada atasözleri (%0.31) ve son olarak çeviri sözcükler (%0.25) yer almaktadır.

4.2.1. Deyimler

Yukarışehir eserinde toplam 57 deyim tespit edilmiştir. Deyimler bütün söz varlığı unsurlarının %5.92'sini oluşturmaktadır. Tespit edilen deyimlerin çeşitleri Ahmet Turan Sinan'ın Türkçenin Deyim Varlığı (2015) adlı eserinden faydalanılarak aşağıdaki tabloda yer verilmiştir:

Tablo 3

Yukarışehir Eserindeki Deyim Türleri ve Frekansları

Deyim Türleri	f
İsim –Fiil Biçimindeki Deyimler	20
İsim + İyelik –Fiil Biçimindeki Deyimler	12
İsim + Yaklaşma – Fiil Biçimindeki Deyimler	6
İsim + Yükleme Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler	3
İsim + Bulunma – Fiil Biçimindeki Deyimler	2
İsim + Uzaklaşma Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler	3
Zarf - Fiil Grubu Biçimindeki Deyimler	1
Sıfat - Fiil Grubu Biçimindeki Deyimler	1
“İle” ile Kurulmuş Bağlama Grubu Biçimindeki Deyimler	2
Tekrar Grubu Biçiminde Deyimler	7
Toplam	57

Tablo 3’te görüldüğü gibi eserde 10 türde deyim tespit edilmiştir. Bu türler içinde İsim – Fiil Biçimindeki Deyimlerin (20) diğer deyim türlerine göre daha çok kullanıldığı görülmüştür. Bununla birlikte bazı deyimlerin birçok kez kullanıldığı belirlenmiş ve bu deyimlerin kullanım sıklıkları cümlelerin sayfa numaralarıyla birlikte verilmiştir. İncelenen eserde en fazla tekrar eden deyim 5 kezle “Pusu kurmak” olurken onu 3 kezle “kulak vermek” deymi izlemiştir. Sıralamada alfabetik sıralama baz alınmıştır. Deyimlerin anlamları için TDK Güncel Türkçe Sözlük, Ali Püsküllüoğlu’nun Türkçe Deyimler Sözlüğü’nden (2017), Ömer Asım Aksoy’un Deyimler Sözlüğü’nden (1978),

Emin Özdemir'in Açıklamalı-Örnekli Deyimler Sözlüğü'nden (2000) ve Metin Yurtbaşı'nın Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü'nden (2012) faydalanılmıştır.

4.2.1.1. İsim- Fiil Biçimindeki Deyimler

1. Ağız değiştirmek: Önce söylediğini başka türlü anlatmak.

“... *nikâh kıydıracağını öğrenince ağız değiştirdi...*” (s.55)

2. Akıl almamak: İnanılacak gibi olmamak, akla uygun gelmemek.

“... *önünde, arkasında akıl almaz girdaplar, korkunç mağaralar oluştururdu.*” (s.7)

3. Arka çıkmak: Bir kimseyi başkalarına karşı korumak, kayırmak.

“*İngiliz gâvura arka çıkmış!*” (s.9)

4. Ateş açmak: Ateşli silahla mermi atmak.

“*Üstünüze gelen olursa ateş açın, dağıtın!*” (s.219)

5. Boy atmak: Boyu uzamak, boylanmak, gelişmek.

“... *ıslak topraktan, boy atmış sayısız yabani ottan...*” (s.34)

6. Can çekmek: Ölmek üzere bulunmak.

“... *canı çekilmiş sayrılı bir insan gibi can çekişerek göçüp gideceğini söylerlerdi.*” (s.173)

7. Çile çekmek: Büyük sıkıntı ve üzüntü içinde yaşamak.

“*Çilesini çekersen yazın, kışın, yokun, yoksulluğun.*” (s.135)

8. Göz gezdirmek: Derinlemesine incelemekten okumak.

“... *balçığın içinde apaçık duran izlere göz gezdirdi...*” (s.133)

9. İz sürmek: (2 kez s.84; s.105) İzlemek, arkasından gitmek, takip etmek.

“... *üç koldan arama yaptılar, iz sürdüler.*” (s.84)

10. Kan boşanmak: Hızlı ve çok kan akmak.

“... *sırtına koyduklarında, ağzından kan boşandı...*” (s.130)

11. Kulak kesilmek: Büyük bir dikkatle dinlemek.

“Merdivenlerden inen ayak seslerine kulak kesildi.” (s.64)

12. Kulak vermek: (3 kez s.34; s.72; s.88) İyice anlamak ereğiyle dinlemek, işitmeye çalışmak.

“Havuzdan gelen suyun sesine kulak verdi.” (s.34)

13. Mukayyet olmak: Korumak, gözetmek.

“Oğluna mukayyet ol.” (s.11)

14. Pusu kurmak: (5 kez s.116; s.161; s.182; s.242; s.313) Saldıracağı kimseye görünmemek için bir yerde gizlenip beklemek.

“Suyun kenarında pusu kurduk.” (s.116)

15. Sefa sürmek: (2 kez s.135; s.136) Rahat, kaygısız, sakin ve eğlenceli yaşamak.

“Sefasını süremezsın hiç...” (s.135)

16. Söz kesmek: Genellikle evlenmek için anlaşıp kesin karar vermek.

“Bugün değilse yarın bakarsın söz kesilmiş.” (s.255)

17. Surat asmak: Kaşlarını çatıp yüzüne küskün veya dargın bir anlam vermek, somurtmak.

“Protestan oldu, olacak diye söz çıkarmışlar; surat asmışlar.” (s.65)

18. Telef olmak: (2 kez s.14; s.143) Mahvolmak.

“Arkadaşlar hep telef oldu, bir ben kaldım.” (s.14)

19. Yaka silkmek: Bıkmak, usanmak.

“Yaka silkmişim...” (s.243)

20. Yol kesmek: Geçmesine engel olmak, durdurmak.

“... yolunu kestiler, tenhada üstüne öldüresiye...” (s.83)

4.2.1.2. İsim + İyelik Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler

1. **Ağzını aramak:** Konuşturarak düşüncesini öğrenmeye çalışmak.

“Ağzını arayanlara, ne düşündüğünü öğrenmek isteyenlere öfkeleni.” (s.41)

2. **Ağzını bıçak açmamak:** Üzüntüden söz söyleyemeyecek durumda olmak.

“Sonraki günler ağzını bıçak açmadı kimsenin.” (s.39)

3. **Aklı ermemek:** Anlayamamak.

“Dolaba, düzene aklı ermez Yusuf’un.” (s.111)

4. **Aklı kalmak:** Beğendiği bir şeyi düşünmekten kendini alamamak.

“Dabaklamış, boyamış ki, görenin aklı kalır!” (s.69)

5. **Aklından geçirmek:** Bir şeyi yapmayı düşünmek, tasarlamak.

“... öncekinden şaşırtıcı ‘vukuat’ı, kim bilir kaçınıcı kez, aklından geçirdi.” (s.150)

6. **Aklını çelmek:** Niyetinden, kararından caydırmak.

“Oyalanır durursa, kızın aklını çeleecek babası...” (s.246)

7. **Burnundan kıl aldirmamak:** Kendisine söz söyletmemek, çok huysuz ve kibirli olmak.

“Üstüne gitsen burnundan kıl aldirmıyor herif!” (s.212)

8. **Cadı kazanına dönmek:** Dedikodu, kargaşa çok olmak.

“Memleket bir baştan öbür başa cadı kazanına dönmüş...” (s.151)

9. **Canını dişine takmak:** (2 kez s.181; s.235) Bütün gücünü harcayarak yapmak.

“Kimine göre canını dişine taktı...” (s.181)

10. **(Birinin) Gözünün yaşına bakmamak:** Acımamak, merhamet etmemek.

“Kimsenin gözünün yaşına bakmadı...” (s.97)

11. Kan beynine çıkmak: Çok sinirlenmek, hiddetlenmek, kontrolü yitirmek.
“*Kan beynine çıkmıştı.*” (s.107)

12. Yolunu gözlemek: Gelmesini beklemek.
“*Unutmayasın, yolunu gözlerim!*” (s.47)

4.2.1.3. İsim + Yaklaşma – Fiil Biçimindeki Deyimler

1. Dağa kaldırmak: Birini, herhangi bir amaçla, zorla dağa veya ıssız bir yere götürüp orada tutmak.
“*... aşiret beylerinin Yukarışehir’i basmaları, misyonerleri dağa kaldırmak istemeleri...*” (s.165)

2. Dara düşmek: Para sıkıntısına düşmek.
“*Senin bu bey dediklerinin, dara düştüklerinde...*” (s.145)

3. Göz göze gelmek: Her iki tarafın bakışları karşılaşmak.
“*Göz göze geldiler, Paşa...*” (s.154)

4. İğne ipliğe dönmek: Çok zayıflamak.
“*Zayıflamışsın oğul, iğne ipliğe dönmüşsün.*” (s.250)

5. İmdada yetişmek: Çok zor ve tehlikeli bir anda yardım etmek.
“*Bu kura işi tam zamanında imdadına yetişmişti.*” (s.303)

6. Zora koşmak: (2 kez s.189; s.242) Güçlük çıkarmak.
“*... ağalar kendi bildiklerine zora koşmaktalar.*” (s.189)

4.2.1.4. İsim + Yükleme Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler

1. (Birine) Gözdağı vermek: Sonradan verilecek bir ceza ile korkutmak, yıldırmaq, tehdit etmek, caydırmaya çalışmak.
“*Misyonerlere gözdağı vermek için, büyük cemaatin işi düzenlediği...*” (s.106)

2. Gözü açık olmak: Fırsattan yararlanmak, kurnazca davranmak.

“Zaptiye dediğin gözü açık olacak Keferdizli...” (s.202)

3. Kılı kırk yarmak: Titiz ve ayrıntılı bir biçimde incelemek, önemle üstünde durmak.

“... Valilik yaptığı Yukarışehir’de, öfkesi, kılı kırk yarması ile ün yapmış...” (s.231)

4.2.1.5. İsim + Bulunma – Fiil Biçimindeki Deyimler

1. El üstünde tutmak: (2 kez s.44; s.173) Bir kimseye çok saygı ve sevgi göstermek.

“... anası Nergis Hatun da el üstünde tutmuşlar...” (s.44)

2. Zan altında kalmak: Bir şeyle suçlanmak, sanık durumunda olmak.

“... hesabı birbirini tutmaz; zan altında kalırsınız yok yere.” (s.305)

4.2.1.6. İsim + Uzaklaşma Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler

1. Bin dereden su getirmek: Birini ikna etmek için birçok sebep ileri sürmek, dil dökmek.

“İkına sıkına, bin dereden su getirerek, söylentileri ilk kez...” (s.152)

2. Çileden çıkmak: Olup bitenler karşısında sabrı ve dayanıklılığı kalmayıp taşkınlık göstermek.

“Müslüman hocalar kadar Ermeni papazlar da çileden çıktı.” (s.121)

3. Öfkeden deliye dönmek: Fazla sinirlenmek.

“Öfkeden deliye döndü Bogos.” (s.39)

4.2.1.7. Zarf -Fiil Grubu Biçimindeki Deyimler

1. Öpüp başına koymak: Bir şeyi memnunlukla karşılamak, saygı duymak, saygıyla karşılamak.

“Bulmuş Dabak Yusuf gibisini, öpsün başına koysun.” (s.119)

4.2.1.8. Sıfat -Fiil Grubu Biçimindeki Deyimler

- 1. Ağzına geleni söylemek:** Nezaket dışına çıkarak ağır ve kırıcı sözler söylemek.

“Arkası sıra ağzına geleni söyleyenler, yüz yüze gelindi mi sus pus olurlardı.” (s.121)

4.2.1.9. “İle” ile Kurulmuş Bağlama Grubu Biçimindeki Deyimler

- 1. Dört gözle beklemek:** Çok isteyerek veya özleyerek beklemek.

“Bogos’un getirdiğini, getireceklerini dört gözle bekleyen...” (s.120)

- 2. Yan gözle bakmak:** Belli etmeden, göz ucuyla bakmak.

“Paşa hepsine birden yan gözle baktı...” (s.99)

4.2.1.10. Tekrar Grubu Biçiminde Deyimler

- 1. Ah vah etmek:** Ağlayıp sızlanmak.

“... arkasından da anasının ölümüne ah vah etti.” (s.120)

- 2. At izi it izine karışmak:** İyiyi kötüden ayıramayacak kadar bir karışıklık ortaya çıkmak.

“At izi it izine karışmış.” (s.37)

- 3. Baş göz etmek:** Evlendirmek.

“... tez elden, kadını baş göz etmeyi kuruyordu.” (s.303)

- 4. Bir deri bir kemik kalmak:** Çok zayıf olmak.

“Bir deri bir kemik kalmış herifin avradı!” (s.135)

- 5. El ayak çekilmek:** Ortalıkta hiç kimse kalmamak, ıssızlaşıp sessizleşmek.

“... sokaklarda, çarşıda el ayak çekildikten sonra...” (s.56)

6. Köşe bucak sığınmak: Kimseye görünmek istememek.

“... salyaları birbirine karışmış, kaçıştılar, köşe bucak sığındılar.” (s.131)

7. Rezil rüsva olmak: toplum içinde utanılacak bir duruma düşmek.

“Bütün bir memlekete rezil rüsva olduk.” (s.125)

4.2.2. İkilemeler

Yukarışehir eserinde toplam 124 ikileme bulunmuştur. İkilemeler toplam söz varlığının %12.88’ini oluşturmaktadır. İkilemelerin türlerinin tespitinde Vecihe Hatipoğlu’nun Türk Dilinde İkileme (1981) adlı eserinden faydalanılmıştır. Eserdeki ikilemelerin türleri ve bu türlere ait frekansları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 4

Yukarışehir Eserindeki İkilemelerin Türleri ve Frekansları

Söz Varlığı Unsurları	f
Ortaçlardan Kurulan İkileme	1
Ulaçlardan Kurulan İkileme	11
Adılardan İkileme	2
Sıfatlardan İkileme	9
Anlamları Karşıt Sözcüklerden Kurulan İkileme	2
Ayrı Kök veya Gövdeden “-li” Ekiyle Kurulan İkileme	2
Aynı Kök veya Gövdeden “-li” Ekiyle Kurulan İkileme	5
İkilemeden Dolaylı Tümleş	9
Aynı Sözcüklerden Kurulan Yönelmeli İkileme	11
Yüklemeli İkileme	1
Aynı Sözcüklerle Kurulan Çıkmalı İkileme	1
Yalın Durumdaki Aynı Adlarla Kurulan İkileme	7
Ayrı Sözcüklerden Kurulan İyelikli İkileme	2
Aslı Ad Olan Sözcüklerden İkileme	3
Aslı Sıfat Olan Sözcüklerden İkileme	20
Aslı Belirteç Olan Sözcüklerden İkileme	10
Aynı Yansımadan Kurulan İkileme	5
İki Sözcüğü de Yarı Anlamalı İkileme	2
Bir Sözcüğü Anlamalı İkileme	9
Anlamları Yakın Sözcüklerden Kurulan İkileme	3
Aynı Eylemden Türetilmiş Sıfatlardan Kurulan İkilemeler	4
Sayılardan İkileme	1
m’li İkileme	2
Sorulu İkileme	1
Ayrı Eylemlikten Kurulan İkileme	1
Toplam	124

Tabloda da görüldüğü gibi Yukarışehir eserinde 25 türde 124 ikilemeye rastlanmıştır. En fazla kullanılan ikileme türü 20 adet ile “Aslı Sıfat Olan Sözcüklerden İkileme” olurken onu 11 adet ile “Aynı Sözcüklerden Kurulan Yönelmeli İkileme” ve “Ulaçlardan Kurulan İkileme” izlemektedir. Eserde bulunan ikilemeler türleri, örnek cümleleri, sayfa numaraları ile sıralanmıştır. Eserdeki ikilemeler türlerine ayrılmış ve alfabetik sıralamaya göre tasnif edilmiştir. Tasnif sırasında bazı ikilemelerin birden çok kullanıldığı görülmüştür. Birden fazla kullanılan ikilemlerin sayfa numaraları da gösterilmiştir. En çok tekrar eden ikilemelerin 7 kez ile “hızlı hızlı”, “yan yana” ve “uzun uzun” olduğu görülmüştür.

4.2.2.1. Ortaçlardan Kurulan İkileme

1.Bekleyen bekleyene:

“Hanlarda, hamamlarda, berberlerde sıra bekleyen bekleyene.” (s.76)

4.2.2.2. Ulaçlardan Kurulan İkileme

1. Baka baka:

“... yemenisini eline alan, arkasına baka baka savuştu...” (s.194)

2. Bastıra bastıra:

“Üstüne bastıra bastıra dediği...” (s.167)

3. Bekleyip bekleyip:

“... yaşlı sesi ile bir baykuş, bekleyip bekleyip ötüyordu yeniden.” (s.219)

4. Dura duraksıya:

“... Amerikalı misyonerin yarım yamalak Türkçesi ile dura duraksıya yaptığı...” (s.79)

5. Düşüne düşün:

“... Gülümsedi; düşününe düşününe çevirmeye başladı...” (s.187)

6. İkına sıkına:

“İkına sıkına, bin dereden su getirerek, söylentileri ilk kez...” (s.152)

7. Gelip geçmiş:

“... tepelerin üstünde, gelip geçmiş sayısız uygarlıkla iç içe uzun yüzyıllar...” (s.8)

8. Kana kana: (2 kez s.61; s.93)

“Lüleye ağzını dayadı, kana kana içti kendisi de.” (s.61)

9. Kurup kurup:

“... aklından kurup kurup içine doldurduğu belliydi.” (s.237)

10. Olup biten:

“Koca handa olup biten her şeyi gördüğü...” (s.17)

11. Tıka basa: (2 kez s.52; s.181)

“Yaya yolcular, iki gözü de tıka basa doldurulmuş heybelerini...” (s.52)

4.2.2.3. Adıllardan İkileme

1. Hepsi hepsi:

“Beşi Mezre’ye tutuklu götürdüğünden, hepsi hepsi yirmi kişi kalan zaptiyeden...” (s.217)

2. Kendi kendine: (6 kez s.140; s.200; s.228; s.251; s.273; s.306)

“Uzun süre düşündü; kendi kendine söylenir gibi...” (s.140)

4.2.2.4. Sıfatlardan İkileme

1. Açık saçık:

“... yaptıkları bu şapkalı, fistanlı, açık saçık gösterinin...” (s.79)

2. Akça pakça:

“Bogos’un karısı Meryem, akça pakça, güler yüzlü...” (s.16)

3. Buruş buruş:

“... Nergis Hatun; buruş buruş çizgili yüzü durgun...” (s.131)

4. Çil çil:

“... çil çil altın ödendi mi silâh hazırdır bunlarda.” (s.302)

5. Kırış kırış:

“Kırış kırış göz çukurlarına, elmacık kemiklerinin...” (s.27)

6. Köpük köpük:

“... yatağından yukarılara köpük köpük dalgalar, saydam su zerrecikleri saçardı.” (s.7)

7. Pırıl pırıl: (4 kez s.41; s.134; s.174; s.274)

“Gencecik, güleç yüzlü, pırıl pırıl giyimli, göz alıcı bir adamdı...”

8. Işıl ııl: (4 kez s.21; s.31; s.64; s.117)

“Sanki, içi dışı bir, ııl ııl, kolay bulunmaz...” (s.21)

9. Türüm türüm:

“Siniden türüm türüm tereyağlı ekmek kokusu yükseldi.” (s.113)

4.2.2.5. Anlamları Karşıt Sözcüklerden Kurulan İkileme

1. Belli belirsiz:

“... havuz başındaki uzun kavakların arkasında belli belirsiz bir karaltı gibiydi.” (s.62)

2. Uzak yakın:

“Uzak yakın demedi; köylere, kasabalara toplayıcılar saldı...” (s.59)

4.2.2.6. Ayrı Kök veya Gövdeden “-li” Ekiyle Kurulan İkileme

1. Büyüklü küçüklü: (5 kez s.8; s.18; s.95; s.124; s.227)

“... sıralanmış büyüklü küçüklü evleri, konakları, kiliseleri, camileri, medreseleri, meydanları, dükkânları, hanları, hamamlarıyla...” (s.8)

2. İrili ufaklı:

“... samanlığın olduğu taraftan, irili ufaklı bir çocuk kalabalığı...” (s.128)

4.2.2.7. Aynı Kök veya Gövdeden “-li” Ekiyle Kurulan İkileme

1. Canlı canlı:

“Akı az, karası koyu gözleri canlı canlı ışıdı.” (s.308)

2. Hızlı hızlı: (7 kez s.25; s.64; s.73; s.86; s.248; s.293; s.307)

“... sanki koşarmış gibi, hızlı hızlı yürüdü Yusuf.” (s.25)

3. Sesli sesli: (2 kez s.149; s.178)

“... hizmetçilerden birkaçı, sesli sesli ağlamaya, hıçkırmaya başladı.” (s.149)

4. Sinirli sinirli:

“... sofada, bir aşağı bir yukarı, sinirli sinirli dolaştı.” (s.56)

5. Tatlı tatlı:

“... seni görmüşüm, dirilmişim; diye konuştu tatlı tatlı.” (s.61)

4.2.2.8. İkilemeden Dolaylı Tümleç

1. Ağızdan ağıza: (2 kez s.10; s.102)

“... kalabalık meydanlarında, ağızdan ağıza hızla yayılır...” (s.10)

2. Boydan boya:

“Önü balkon, yan duvarları boydan boya kemerli...” (s.261)

3. Kulaktan kulağa: (2 kez s.102; s.303)

“... ağızdan ağıza abartılana, kulaktan kulağa saptırılana dayanır.” (s.102)

4. Oradan oraya:

“... kendini oradan oraya atıp belâyı savuşturmaya çalıştı.” (s.181)

5. Uzaktan uzağa:

“Uzaktan uzağa karşılıklı uluyan köpek seslerine dalmıştı ki...” (s.282)

6. Yıldan yıla:

“Hükümet Konağı, kışlası, adliye binası, cezaevi, yıldan yıla sayısı artan...” (s.9)

4.2.2.9. Aynı Sözcüklerden Kurulan Yönelmeli İkileme

1. Arka arkaya: (4 kez s.61; s.148; s.191; s.248)

“Atı, katırı kenara çekti, arka arkaya sıraladı soruları...” (s.61)

2. Baş başa:

“... ocaktan çekip mangala doldurdıkları ateşin sıcaklığında baş başa oturdular.” (s.250)

3. Dikine dikine:

“... neden dikine dikine konuştuğunu bulup çıkaramadı Yusuf.” (s.248)

4. Dişe diş:

“Çoğu kez, diş diş kanlı savaşların yenilgisinde...” (s.103)

5. İç içe: (2 kez s.8; s.16)

“... tepelerin üstünde, gelip geçmiş sayısız uygarlıkla iç içe uzun yüzyıllar...” (s.8)

6. Karşı karşıya: (2 kez s.94; s.213)

“... onun üstünde de Saray’ın karşı karşıya kaldığı...” (s.94)

7. Omuz omuza:

“... karın altında sıkışık, omuz omuza durdular...” (s.320)

8. Soluk soluğa:

“... az sonra, katil oğlu soluk soluğa yetişti...” (s.82)

9. Üst üste:

“Üç akşam üst üste Demirli Han’ın içine girdi, dolaştı.” (s.67)

10. Yan yana: (7 kez s.10; s.25; s.37; s.50; s.117; s.183; s.189)

“Müftünün hemen arkasında, yaşını başını almış gönüllülerden dört atlı yan yana sıralanmıştı...” (s.10)

11. Yüz yüze:

“Arkası sıra ağzına geleni söyleyenler, yüz yüze gelindi mi sus pus olurlardı.”
(s.121)

4.2.2.10. Yüklemeli İkileme

1. Günü gününe:

“Soruşturmalarından günü gününe haberim olsun...” (s.159)

4.2.2.11. Aynı Sözcükten Kurulan Çıkmalı İkileme

1. Alttan alttan:

“Doğru valla, dedi Keferdizli, alttan alttan.” (s.203)

4.2.2.12. Yalın Durumdaki Aynı Adlarla Kurulan İkileme

1. Damla damla:

“İlkin damla damla düşüşüne aldırmadı yağmurun.” (s.136)

2. Küme küme: (2 kez s.93; s.222)

“... Köteli Çiftliği arkasında, küme küme çadırların kurulduğunu gördüler.” (s.93)

3. Renk renk: (6 kez s.38; s.45; s.86; s.127; s.174; s.275)

“Renk renk, parıl parıl boyadı; şala ipeğe dönüştürdü...” (s.38)

4. Sıra sıra: (4 kez s.8; s.37; s.71; s.100)

“... sıra sıra sayısız küçük pencerele eski kışladan başka yapı yoktu.” (s.8)

5. Soy soy:

“... yer yer, basamak basamak, ta Hint Okyanusu’na kadar, soy soy insan topluluklarının...” (s.8)

6. Tane tane:

“... kararmış ocağın üstüne, tane tane, tespah büyüklüğündeki...” (s.49)

7. Yer yer: (6 kez s.8; s.93; s.128; s.165; s.274; s.285)

“... yer yer, basamak basamak, ta Hint Okyanusu’na kadar, soy soy insan topluluklarının...” (s.8)

4.2.2.13. Ayrı Sözcüklerden Kurulan İyelikli İkileme

1.Beti benzi:

“Oturduğu yerde beti benzi solan, az önceki çalımından...” (s.217)

2.İçi dışı:

“Sanki, içi dışı bir, ıslıl ıslıl, kolay bulunmaz...” (s.21)

4.2.2.14. Aslı Ad Olan Sözcüklerden İkileme

1. Kat kat:

“Zilfo Bey, caminin kat kat taş oymalı, ince uzun cümle kapısından...” (s.129)

2. Kız kız:

“Kız kız yanan kuru dallardan, odanın içine...” (s.50)

3. Sandık sandık: (2 kez s.13; s.120)

“... Bogos, sandık sandık mal yüklü bir katır kolu ile çıktı geldi.” (s.13)

4.2.2.15. Aslı Sıfat Olan Sözcüklerden İkileme

1. Ağır ağır: (6 kez s.62; s.66; s.124; s.153; s.208; s.288)

“... sırtına, ensesine günün yorgunluğu geldi yerleşti ağır ağır.” (s.62)

2. Ak ak:

“... sığınaktan çıktıklarında, bulut kümeleri ak ak topaklanmış...” (s.147)

3. Ara ara:

“Bütün gün, ara ara, kasılıp kalan yüreği...” (s.47)

4. Aylâk aylâk:

*“İşsizlikten; çırakların, kalfaların aylâk aylâk dolaşmasından tedirgindi ustalar.”
(s.283)*

5. Bön bön:

“... bön bön yüzüne baktı Vasıf Beyin.” (s.185)

6. Dik dik: (2 kez s.37; s.241)

“Şimdi... Dik dik gözlerinin içine baktı...” (s.37)

7. Dolu dolu: (2 kez s.52; s.234)

“Yolcuların heybeleri dolu dolu idi.” (s.52)

8. İnce ince:

“... esip gelen akşam serinliği ince ince yalayıp geçti yüzünü.” (s.61)

9. İyi iyi:

“İyi iyi nine, tehlikeyi atlatmış.” (s.41)

10. Kesik kesik:

“... kesik kesik söylenerek Naho'nun yanına vardı.” (s.226)

11. Kolay kolay:

“... anası gibi, kolay kolay ecele teslim olacağına inanmadı.” (s.11)

12. Öbek öbek: (3 kez s.77; s.85; s.320)

“... avluyu doldurmuş, öbek öbek dükkânların önünde birikmişti.” (s.77)

13. Peltek peltek:

“... tükürüğü ağzında kurumuştur, fısıltılı, peltek peltek konuştu.” (s.271)

14. Pembe pembe:

“Yanakları pembe pembe oldu.” (s.172)

15. Sıcak sıcak:

“Yufka ekmeği ile doldurdu ağzını, sıcak sıcak kaşıkladı çorbayı.” (s.284)

16. Sık sık: (5 kez s.11; s.34; s.45; s.47; s.161)

“Yaşlı kadın, ağlayıp sızlayan genç gelinine sık sık çıkıştı.” (s.11)

17. Uysal uysal:

“... iskemlede başını salladı Vasıf Bey uysal uysal.” (s.213)

18. Uzun uzun: (7 kez s.32; s.49; s.123; s.185; s.226; s.233; s.284)

“... ovarak, bastırarak, uzun uzun yıkamış paklamıştı yüzünü...” (s.32)

19. Yavaş yavaş: (3 kez s.168; s.178; s.307)

“Ancak, iş yavaş yavaş, sezdirmeden yapılırsa, başarılırmış!” (s.168)

20. Yeni yeni: (2 kez s.47; s.275)

“... yatakta kaldıktan sonra, yeni yeni kendini toparladığı günlerdi.” (s.47)

4.2.2.16. Aslı Belirteç Olan Sözcüklerden İkileme

1. Ağır aksak:

“... adımlarını kollayarak, ağır aksak yürüdüler...” (s.282)

2. Çabuk çabuk: (2 kez s.51; s.76)

“... dal gibi, uyumlu, uysal, çabuk çabuk yürüyordu.”(s.51)

3. Dalga dalga: (2 kez s.42; s.127)

“... kuzeye doğru dalga dalga katlanıp yükselen Monzor, Çapakçur...” (s.42)

4. Derin derin:

“Derin derin soludu.” (s.290)

5. Geri geri:

“Elleri arkasında geri geri süründü...” (s.290)

6. Parıl parıl: (3 kez s.38; s.55; s.274)

“Renk renk, parıl parıl boyadı; şala ipeğe dönüştürdü...” (s.38)

7. Perde perde:

“Bağmançının perde perde yükselen uzun ezgisi...” (s.71)

8. Sabah sabah: (2 kez s.68; s.108)

“Ne bitiyormuş sabah sabah?” (s.68)

9. Sıkı sıkı: (4 kez s.66; s.117; s.176; s.200)

“... bir omuzu ile kapı aralığına dayanıyordu sıkı sıkı.” (s.66)

10. Teker teker:

“Hocalar teker teker Paşa’nın karşısında durdurlar...” (s.100)

4.2.2.17. Aynı Yansımadan Kurulan İkileme

1. Cıvı cıvı:

“Bahçedeki pırıltılı aydınlığa, cıvı cıvı uçuşan kuşlara...” (s.153)

2. Dızır dızır:

“... yağmurun dızır dızır aralıksız çiselediği o sonbahar günü...” (s.159)

3. Fırıl fırıl:

“... meraklı bakışlarına fırıl fırıl öfkeli gözlerle karşılık vererek...” (s.188)

4. Fısır fısır:

“... masaya sokuldu, uzun süre fısır fısır konuştular.” (s.69)

5. Şak şak:

“Şak şak tespini çevirdi Hoca...” (s.29)

4.2.2.18. İki Sözcüğü de Yarı Anlamli İkileme

1. Kem küm:

“Neye geldin buraya? İzin kâğıdın var mı? Kem küm.” (s.212)

2. Süklüm püklüm:

“... bir şeycikler görececek hali kalmamış anasının yanına sokuldu, süklüm püklüm...” (s.32)

4.2.2.19. Bir Sözcüğü Anlamli İkileme

1. Çoluk çocuk: (2 kez s.28; s.182)

“... kendisine de çoluk çocuğuna da yeter bu zanaat...” (s.28)

2. Fakir fukara:

“Fakir fukara şöyle dursun...” (s.91)

3. Halim selim:

“İyi huylu, halim selim bir insan olan genç Padişah...” (s.151)

4. İncik boncuk:

“... elma şekeri, koz helvası, incik boncuk satan...” (s.109)

5. Kap kaçak:

“Yatağını, çamaşırını, gömleğini, kap kaçığını koydular dengin içine...” (s.228)

6. Palas pandıras:

“Palas pandıras Miralay Osman Beye koştı Paşamız da, öyle mi?” (s.213)

7. Tek tük:

“... Şehroz’da tek tük ışıkların yandığını gördü.” (s.124)

8. Yarım yamalak: (2 kez s.79; s.125)

*“... Amerikalı misyonerin yarım yamalak Türkçesi ile dura duraksıya yaptığı...”
(s.79)*

9. Yorgun argın:

“Gecelerden bir gece, yorgun argın Tanak yatağında uyur bellemiş...” (s.119)

4.2.2.20. Anlamları Yakın Sözcüklerden Kurulan İkileme

1. Açık seçik: (2 kez s.102; s.157)

“Lâkin, kimi şeyler çok açık seçik doğrular...” (s.100)

2. Çalı çırpı:

“Ateş harlanıp çalı çırpı ile beslenince...” (s.139)

3. Yalan yanlış:

“Yalan yanlış demeden...” (s.212)

4.2.2.21. Aynı Eylemden Türetilmiş Sıfatlardan Kurulan İkilemeler

1. Ayrı ayrı: (6 kez s.7; s.30; s.66; s.95; s.226; s.327)

“... *Peri Suyu, ayrı ayrı, çok uzaklardaki yüksek yaylalardan gelir...*” (s.7)

2. Basamak basamak: (3 kez s.8; s.25; s.220)

“... *yer yer, basamak basamak, ta Hint Okyanusu'na kadar, soy soy insan topluluklarının...*” (s.8)

3. Dürüm dürüm:

“... *gösterdiği renk renk, dürüm dürüm parlak ince derilerden hiçbirini beğenmedi...*” (s.45)

4. Tıklım tıklım:

“... *camî avlusuna kadar alanı tıklım tıklım dolduran, başlıklı...*” (s.275)

4.2.2.22. Sayılardan İkileme

1. Gecelerden bir gece:

“*Gecelerden bir gece, yorgun argın Tanak yatağında uyur bellemiş...*” (s.119)

4.2.2.23. m-' li İkileme

1. Görülüp mörülmesin:

“*Görülüp mörülmesin diye...*” (s.135)

2.Top mop:

“*Top mop bahanesi...*” (s.267)

4.2.2.24. Sorulu İkileme

1. Soğuk mu soğuk:

“*Geçen kış, o tipili, soğuk mu soğuk gecede...*” (s.72)

4.2.2.25. Ayrı Eylemlikten Kurulan İkileme

1.İtiş kakış:

“... yol boyu sürdürdüğü itiş kakışın yorgunluğu çöktü üstüne.” (s.307)

4.2.3. Terimler

Tablo 5

Yukarışehir Eserindeki Terim Türleri ve Frekansları

Terim Türleri	f
Coğrafya Terimleri	6
Meteoroloji Terimleri	4
Gök Bilimi Terimleri	4
Askerî Terimleri	11
Hayvan Bilimi Terimleri	7
Toplam	32

Yukarışehir eserinde toplam 32 terim bulunmuştur. Terimler eserdeki toplam söz varlığının %3.32'sini oluşturmaktadır. Eserde bulunan terimler; Coğrafya, Meteoroloji, Gök Bilimi, Askerî, Hayvan Bilimi olmak üzere 5 başlık altında toplanmıştır. Eserde en fazla tespit edilen terim türü 11 örnekle “Askerî Terimler ” olmuştur. Bazı terimlerin çok fazla tekrar edildiği görülmüştür. En çok tekrar eden terim 17 kez ile “çavuş” askerî terimi olurken onu 12 kez ile “güneş” gök bilimi terimi takip etmiştir. Terim türlerinin tespiti için TDK'nin web sayfasındaki Güncel Türkçe Sözlük'ten istifade edilmiştir. İnceleme sonucunda eserde yer alan terimler türleri, ilgili örnek cümleleri ve sayfa numaralarıyla birlikte verilmiştir. Sıralamada alfabetik sıralama esas alınmıştır. Birden fazla kullanılan terimlerin sayfa numaraları da gösterilmiştir.

4.2.3.1. Coğrafya Terimleri

1. Batı: (3 kez s.7; s.173; s.221)

“... doğuda Dicle'nin sığ, durgun suları, batıda derin yatağında...” (s.7)

2. Doğu: (2 kez s.7; s.128)

“... doğuda Dicle'nin sığ, durgun suları, batıda derin yatağında...” (s.7)

3. Güney: (6 kez s.7; s.8; s.55; s.144; s.211; s.300)

“... bu ince uzun vadinin güneyinde birleşir...” (s.7)

4. Kuzey: (14 kez s.7; s.42; s.77; s.82; s.92; s.133; s.173; s.196; s.219; s.221; s.248; s.254; s.282; s.284)

“Arap Yarımadası'nın kurak, kumlu topraklarından kuzeye, Anadolu'nun...” (s.7)

5. Yarımada: (2 kez s.7; s.8)

“Arap Yarımadası'nın kurak, kumlu topraklarından kuzeye, Anadolu'nun...” (s.7)

6. Yayla:

“... Peri Suyu, ayrı ayrı, çok uzaklardaki yüksek yaylalardan gelir...” (s.7)

4.2.3.2. Meteoroloji Terimleri

1. Kar: (11 kez s.89; s.90; s.144; s.175; s.254; s.274; s.282; s.284; s.291; s.301; s.303)

“...pus, fırtına, kar, tipi yeniden bastırdı.” (s.89)

2. Kış: (11 kez s.10; s.72; s.89; s.105; s.144; s.175; s.180; s.254; s.284; s.303; s.312)

“Üstünden iki kış bir yaz geçti.” (s.10)

3. Tipi: (4 kez s.48; s.72; s.89; s.300)

“Tipi, sesini boğdu.” (s.48)

4. Yaz: (8 kez s.10; s.12; s.38; s.144; s.173; s.175; s.180; s.215)

“Üstünden iki kış bir yaz geçti.” (s.10)

4.2.3.3. Gök Bilimi Terimleri

1. Bulut: (5 kez s.147; s.181; s.219; s.222; s.248)

“... sığınaktan çıktıklarında, bulut kümeleri ak ak topaklanmış...” (s.147)

2. Güneş: (12 kez s.16; s.53; s.82; s.92; s.131; s.133; s.147; s.175; s.180; s.181; s.245; s.274)

“Güneş bütün gün kentin kayalık, taşlık sokaklarında yandı...” (s.16)

3. Küçükayı:

“Küçükayı’nın yedi yıldızından oluşan cezvesi, karşı sırtların...” (s.201)

4. Yıldız: (3 kez s.63; s.201; .291)

“Lâcivert gökyüzünü, yıldızları gözledi...” (s.63)

4.2.3.4. Askerî Terimleri

1. Çavuş: (17 kez s.81; s.84; s.88; s.109; s.114; s.133; s.134; s.137; s.147; s.173; s.181; s.208; s.218; s.219; s.221; s.224; s.313)

Çavuş, arabanın yöresini dolandı...” (s.81)

2. Karargâh: (3 kez s.209; s.259; s.260)

“... bölük komutanlarından biri, karargâhta harekâtı yönetecekti.” (s.209)

3. Kışla: (11 kez s.8; s.9; s.56; s.94; s.165; s.210; s.259; s.261; s.299; s.303; s.313)

“... sıra sıra sayısız küçük pencereci eski kışladan başka yapı yoktu.” (s.8)

4. Komutan: (7 kez s.54; s.162; s.181; s.203; s.209; s.210; s.262)

“Doğruca hükümete, Zaptiye Komutanı Sarı Nedim Efendiye vardı Bogos.”(s.54)

5. Ordu: (3 kez s.136; s.301; s.304)

“Ordu malı kıl beyliği de kısırağın boynu...” (s.136)

6. Piyade:

“Süvari Taburu’nun yanı sıra, iki piyade alayı, mutfağı, mekkaresi, sıhhiyesi, silâhı, cephanesi...”(s.93)

7. Serasker: (5 kez s.150; s.151; s.259; s.261; s.304)

“... Seraskerliğe Hüseyin Avni Paşa’yı...” (s.150)

8. Subay: (6 kez s.107; s.211; s.259; s.261; s.262; s.299)

“Subayların ikisi de şaşkıncı.” (s.107)

9. Süvari: (7 kez s.93; s.173; s.208; s.210; s.221; s.231; s.262)

“Süvari Taburu’nun yanı sıra, iki piyade alayı, mutfağı, mekkaresi, sıhhiyesi, silâhı, cephanesi...” (s.93)

10. Tabur: (7 kez s.92; s.93; s.208; s.210; s.262; s.301; s.304)

“Tabur, ağaçsız, kıraç bozkırda yürüdü...” (s.92)

11. Teğmen:

“Sıra teğmenlere geldiğinde...” (s.262)

4.2.3.5. Hayvan Bilimi Terimleri

1. Baykuş:

“... yaşlı sesi ile bir baykuş, bekleyip bekleyip ötüyordu yeniden.” (s.219)

2. Ceylan:

“Sonraki yıllar, tilki postu, ceylan derisi getirdiler.” (s.38)

3. Katır: (9 kez s.13; s.16; s.25; s.26; s.53; s.61; s.71; s.137; s.175)

“... Bogos, sandık sandık mal yüklü bir katır kolu ile çıktı geldi.” (s.13)

4. Köpek: (2 kez s.282; s.284)

“Uzaktan uzağa karşılıklı uluyan köpek seslerine dalmıştı ki...” (s.282)

5. Kurbağa:

“Birkaç kurbağa vırakladı, sıçradı.” (s.134)

6. Tilki:

“Sonraki yıllar, tilki postu, ceylan derisi getirdiler.” (s.38)

7. Toynak: (2 kez s.71; s.202)

“Katırın toynakları; aşınmış, eski, kaygan...” (s.71)

4.2.4. Yabancı Kökenli Sözcükler

Yukarışehir eseri yabancı kökenli sözcükler açısından incelendiğinde, eserde toplam 723 yabancı kökenli sözcük tespit edilmiştir. Yabancı kökenli sözcükler toplam söz varlığının %75.15’ini oluşturmaktadır. Eserdeki yabancı kökenli sözcükler Arapça-

Farsça Kökenli Yabancı Sözcükler ve Batı Kökenli Yabancı Sözcükler olmak üzere iki başlıkta incelenmiştir.

Eserdeki 723 yabancı kökenli sözcüğün 610'u Arapça ve Farsça, 113'ü Batı kökenlidir. Eserde Arapça ve Farsça kökenli sözcükler daha fazla kullanıldığı görülürken; Batı kökenli sözcüklerin ise daha az kullanıldığı görülmüştür. Eserdeki yabancı kökenli sözcükler alfabetik sırayla, geçtikleri cümleler ve cümlelerin sayfa numaraları verilerek sıralanmıştır. Ayrıca bazı yabancı kökenli sözcüklerin birden fazla tekrar edildiği görülmüştür. Tekrar eden bu sözcüklerin sayfa numaraları da çalışmada gösterilmiştir. Yabancı kökenli sözcüklerin kökeni belirlenirken Türk Dil Kurumu'nun internet sayfasındaki güncel sözlüklerden faydalanılmıştır.

Tablo 6

Yukarışehir Eserindeki Yabancı Kökenli Sözcüklerin Sayısı

Yabancı Kökenli Sözcükler	f
Arapça-Farsça Kökenli Yabancı Sözcükler	610
Batı Kökenli Yabancı Sözcükler	113
Toplam	723

4.2.4.1. Arapça-Farsça Kökenli Yabancı Sözcükler

Yukarışehir eserinde 610 Arapça-Farsça kökenli yabancı sözcük bulunmuştur. Tespit edilen sözcükler alfabetik olarak aşağıda sıralanmıştır.

A

1. Ablak (Ar.):

“... *ablak yüzüne yayılmış geniş bir gülümseme ile...*” (s.161)

2. Acele (Ar.): (5 kez s.139; s.165; s.179; s.218; s.307)

“*Su yükselmiş, acele et...*” (s.139)

3. Adalet (Ar.): (2 kez s.193; s.199)

“*Katiller tutulsun! Adalet isteriz!*” (s.193)

4. Adam (Ar.): (30 kez s.11; s.41; s.51; s.55; s.58; s.73; s.87; s.92; s.105; s.108; s.129; s.131; s.135; s.158; s.167; s.171; s.176; s.197; s.212; s.221; s.224; s.231; s.234; s.242; s.252; s.277; s.287; s.291; s.300; s.306)

“Trabzon’a sevkiyat var dediler; inşaattan, istihkâmdan anlar adam aradılar.”
(s.11)

5. Adliye (Ar.): (6 kez s.9; s.165; s.238; s.247; s.277; s.278)

“Hükümet Konağı, kışlası, adliye binası, cezaevi, yıldan yıla sayısı artan...” (s.9)

6. Ahali (Ar.): (7 kez s.151; s.152; s.191; s.233; s.266; s.277; s.310)

“... İstanbul’da asker, talebe, ahali, insanların birbirinin...” (s.151)

7. Ahır (Far.): (7 kez s.119; s.129; s.132; s.144; s.175; s.176; s.301)

“Yedirmiş, içirmiş; ahır damındaki sekiye...” (s.119)

8. Ahşap (Ar.):

“Cezaevinin iki kanatlı ahşap kapısının uzağına...” (s.209)

9. Aile (Ar.): (5 kez s.122; s.145; s.153; s.154; s.155)

“Bir aile, iki aile derken tuzu kuru Ermenilerden...” (s.122)

10. Akıl (Ar.): (9 kez s.14; s.21; s.116; s.150; s.237; s.254; s.288; s.315; s.328)

“Akıl, fikir mi kalmış ki fukarada anlatsın, dedi.” (s.14)

11. Akraba (Ar.): (2 kez s.155; s.164)

“Şu, merhum Müftü Mahmut Nedim Efendilerin akrabası olan?” (s.155)

12. Âlâ (Ar.):

“... bulundukları ‘makamı âlâlara’ getiren Abdülaziz’in...” (s.150)

13. Âlem (Ar.): (4 kez s.107; s.137; s.177; s.310)

“Dünya âlem kandırıldıktan, konferanslara kullanılacak malzeme ele geçirildikten sonra!” (s.107)

14. Aleyh (Ar.):

“... ulemanın aleyhinde yazıp Saraya gönderdiği mektuplar...” (s.303)

15. Aman(sız) (Ar.): (5 kez s.140; s.168; s.181; s.254; s.296)

“... mağaranın ağzında amansız, uğultulu dövünüp duruyordu.” (s.140)

16. Ambar (Far.): (4 kez s.44; s.128; s.253; s.262)

“Ambarlar, ağıllar açıldı...” (s.44)

17. Arife (Ar.): (8 kez s.63; s.79; s.113; s.137; s.167; s.182; s.198; s.232)

“Arife gününden önce gitsem, götürsem diye düşündüm.” (s.63)

18. Asker (Ar.): (20 kez s.56; s.81; s.85; s.93; s.95; s.136; s.143; s.150; s.151; s.166; s.171; s.210; s.251; s.263; s.266; s.281; s.297; s.304; s.310; s.327)

“Aşağıya kışlaya, askeri baytara haber salalım...” (s.56)

19. Aşikâr (Far.):

“Açık, aşikâr!” (s.118)

20. Aşiret (Ar.): (4 kez s.93; s.158; s.163; s.165)

“... Ergani yörelerindeki aşiret beylerini, ağalarını...” (s.93)

21. Ateş (Far.): (18 kez s.21; s.50; s.114; s.139; s.142; s.145; s.176; s.180; s.201; s.203; s.206; s.221; s.228; s.250; s.251; s.288; s.309; s.328)

“... örs üstündeki kıpkızıl ateşe kesmiş demire...” (s.21)

22. Avize (Far.):

“... İngiliz dokumaları, gümüşten, porselen mutfak takımları, şamdanlar, avizeler...” (s.120)

23. Avrat (Ar.):

“Bir deri bir kemik kalmış herifin avradı!” (s.135)

B

24. Baca (Far.):

“... kuytulardaki evlerin bacalarından çıkan ağır koku...” (s.284)

25. Bahane (Far.):

“Top mop bahanesi...” (s.267)

26. Bahçe (Far.): (10 kez s.57; s.131; s.132; s.148; s.149; s.153; s.177; s.218; s.222; s.257)

“... yangının bahçe duvarını aşıp gelenlerce dışardan...” (s.57)

27. Battaniye (Ar.): (2 kez s.307; s.308)

“... raftan uzun tüylü, kalın bir Siirt battaniyesi aldı...” (s.307)

28. Baytar (Ar.):

“Aşağıya kışlaya, askeri baytara haber salalım...” (s.56)

29. Beden (Ar.):

“Uzunca, ince bedeninde, giyinişinde, duruşunda...” (s.195)

30. Bekâr (Ar.):

“... bekâr, yalnız bir adamdı.” (s.234)

31. Belâ (Ar.): (3 kez s.181; s.288; s.294)

“... kendini oradan oraya atıp belâyı savuşturmaya çalıştı.” (s.181)

32. Beyaz (Ar.): (5 kez s.12; s.32; s.41; s.127; s.172)

“İki kadının kırışksız, pembe beyaz yüzlerine baktı.” (s.12)

33. Bez (Ar.): (5 kez s.136; s.180; s.224; s.313; s.318)

“Balmumu sıvanmış ev bezinden yağmurluğunu örtündü.” (s.136)

34. Biçare (Far.):

“... Halepli Ermeni tüccarlarına katıldığını, uzun zaman esarette kalan biçarenin uzun yolda...” (s.12)

35. Bina (Ar.): (5 kez s.9; s.225; s.238; s.261; s.277)

“Hükümet Konağı, kışlası, adliye binası, cezaevi, yıldan yıla sayısı artan...” (s.9)

36. Burç (Ar.): (3 kez s.222; s.254; s.266)

“... vardığında, kalenin burcu arkasında, küme küme bulutlarla...” (s.222)

C

37. Cadde (Ar.): (4 kez s.230; s.233; s.278; s.298)

“*Caddeden geçen nal seslerini, kılıç, kargı, koşum...*” (s.230)

38. Caiz (Ar.):

“*... dine, devlete mugayir gördüğü, hoşgörülmesi, caiz olmayan işlerdi.*” (s.100)

39. Cam (Far.): (3 kez s.243; s.285; s.295)

“*Pencere camlarına sürtünüp vızıldayan...*” (s.243)

40. Cami (Ar.): (21 kez s.8; s.9; s.11; s.17; s.22; s.49; s.56; s.64; s.80; s.117; s.129; s.160; s.167; s.191; s.199; s.218; s.233; s.234; s.267; s.274; s.328)

“*... sıralanmış büyüklü küçüklü evleri, konakları, kiliseleri, camileri, medreseleri, meydanları, dükkânları, hanları, hamamlarıyla...*” (s.8)

41. Can (Far.): (4 kez s.17; s.91; s.107; s.143)

“*... can veren Rabbim darda koymaz, rızkını da verir elbet.*” (s.17)

42. Cariye (Ar.): (2 kez s.153; s.158)

“*... bu yörelerde kölesi, cariyesi olanı ne görmüş ne de duymuştu.*” (s.153)

43. Cehalet (Ar.):

“*Cehaletimizi, gafletimizi, delâletimizi bu masum gençlere ödetme...*” (s.321)

44. Celep (Ar.):

“*Benim bir küçüğümdür; celep, Celep Yusuf derler.*” (s.315)

45. Cemaat (Ar.): (3 kez s.106; s.122; s.236)

“*Misyonerlere gözdağı vermek için, büyük cemaatin işi düzenlediği...*” (s.106)

46. Cenaze (Ar.): (2 kez s.121; s.169)

“*... bayramlarına, düğünlerine, cenazelerine katıldı.*” (s.121)

47. Cendere (Far.):

“*... sıkışıp kaldığı cendereden çekip çıkaracaktı.*” (s.97)

48. Cep (Ar.): (5 kez s.99; s.183; s.187; s.228; s.328)

“... önce cebine sonra masaya uzandı, kibriti aldı, Paşa’nın sigarasını yaktı.”
(s.99)

49. Cephane (Far.):

“Süvari Taburu’nun yanı sıra, iki piyade alayı, mutfağı, mekkaresi, sıhhiyesi, silâhı, cephanesi...” (s.93)

50. Ceset (Ar.):

“... kefenlenmiş ufacık cesedini ipek şallara sardı...” (s.44)

51. Ceza (Ar.): (7 kez s.9; s.170; s.209; s.225; s.226; s.235; s.313)

“Hükümet Konağı, kışlası, adliye binası, cezaevi, yıldan yıla sayısı artan...” (s.9)

52. Cezve (Ar.):

“Küçükayı’nın yedi yıldızından oluşan cezvesi, karşı sırtların...” (s.201)

53. Cinayet (Ar.):

“Cinayetin nedeni büsbütün başka da olabilir.” (s.156)

54. Cins (Ar.):

“... ülkesinde yaşayanlara, cins, soy, din, mezhep farlı gözetmeksizin...” (s.234)

55. Civan (Far.):

“Yitirdim gitti civan oğlumu.” (s.256)

56. Cübbe (Ar.): (2 kez s.121; s.274)

“... sakalı, gözlüğü, kara cübbesi, az öne eğik yürüyüşü...” (s.121)

57. Cülus (Ar.): (3 kez s.151; s.158; s.172)

“... tahttan indirilmesi, Sultan Murat’ın cülusu...” (s.151)

58. Cümle (Ar.): (2 kez s.129; s.322)

“Zilfo Bey, caminin kat kat taş oymalı, ince uzun cümle kapısından...” (s.129)

59. Cüsse (Ar.):

“... narin Patrica'nın bu dev cüsseli papazı...” (s.162)

60. Cüzdan (Ar.+Far.):

“Çakısı, çakmağı, peşkiri, kesesi, cüzdanı bez bir torbaya doldurdu.” (s.224)

Ç

61. Çabuk (Far.): (9 kez s.41; s.114; s.202; s.215; s.226; s.247; s.306; s.325; s.328)

“Çabucak önüne gerildi, koltuk altlarından tuttu...” (s.41)

62. Çadır (Far.): (2 kez s.93; s.171)

“... Köteli Çiftliği arkasında, küme küme çadırların kurulduğunu gördüler.” (s.93)

63. Çamaşır (Far.): (2 kez s.228; s.250)

“Yatağını, çamaşırını, gömleğini, kap kaçağını koydular dengin içine...” (s.228)

64. Çare (Far.):

“Uzarsa çaresine bakarız, dedi.” (s.228)

65. Çarşaf (Far.): (6 kez s.9; s.27; s.77; s.180; s.312; s.328)

“... fesli, sarıklı, külâhlı, türbanlı, çarşafı, hotozlu...” (s.9)

66. Çarşı (Far.): (16 kez s.9; s.20; s.38; s.56; s.57; s.77; s.118; s.191; s.218; s.221; s.264; s.277; s.298; s.307; s.315; s.328)

“Sokaklarda, çarşılarda, meydanlarda, cami avlularında...” (s.9)

67. Çene (Far.): (8 kez s.26; s.29; s.113; s.172; s.222; s.246; s.303; s.310)

“Katura doğru uzattı çenesini.” (s.26)

68. Çengi (Far.):

“Bir çalgımız, çengimiz noksan oturduğumuz yerde...” (s.280)

69. Çerez (Far.): (3 kez s.234; s.259; s.268)

“... yemekten sonra çerez niyetine üç okka üzüm yiyen...” (s.234)

70. Çeşme (Far.): (3 kez s.9; s.20; s.218)

“Sokak başlarında, cami avlularında, meydanlardaki çeşmelerin mermer yalıkları...” (s.9)

71. Çırak (Far.): (9 kez s.21; s.29; s.59; s.78; s.191; s.214; s.253; s.283; s.296)

“Kimdir yanına çırak girdiğin?” (s.21)

72. Çile (Far.):

“... kardeşlerinin çilesinden daha çoğunu, bin beterini yaşamış...” (s.298)

73. Çirkef (Far.):

“... diye kendini çamurun, çirkefin içine atıp dövündüğünü...” (s.160)

74. Çoban (Far.):

“Çoban da padişah da...” (s.266)

75. Çorap (Far.): (3 kez s.30; s.113; s.140)

“Yemenilerini, çoraplarını çıkardı, bir kenara koydu...” (s.30)

76. Çorba (Far.): (2 kez s.283; s.284)

“Anası, mutfakta, çorba tenceresinin başındaydı.” (s.283)

77. Çöp (Far.): (3 kez s.180; s.249; s.318)

“Varlığından çöp istemediklerini, bir selâmından...” (s.180)

78. Çuha (Far.):

“Ak ince çuhadan şalvarları, al cepkenleri, siyah puşulu ak külâhlarıyla...” (s.55)

79. Çuval (Far.): (4 kez s.53; s.174; s.278; s.300)

“Çuvallar, salın ortasında güvenceye alındıktan sonra...” (s.53)

D

80. Dâhiliye (Ar.): (7 kez s.118; s.151; s.157; s.167; s.171; s.231; s.302)

“İstanbul’dan, Dâhiliye Nezareti’nden gelen telgraf...” (s.118)

81. Daire (Ar.):

“Bayram ertesi dairede görüşürüz.” (s.159)

82. Dava (Ar.): (3 kez s.155; s.197; s.235)

“Vuranlar kim? Kan davası mı?” (s.155)

83. Davul (Ar.): (4 kez s.259; s.262; s.264; s.272)

“Her bölükten bir davul, bir zurna çıkarılacak.” (s.259)

84. Debbağ (Ar.):

“... Kevork Usta, Halsizin Ömer Usta, debbağlığa ömürlerini vermiş...” (s.59)

85. Defa (Ar.): (2 kez s.39; s.300)

“... birkaç defa Hermin’e sokulmuş, terslenmiş geri durmuştu.” (s.39)

86. Defter (Ar.): (3 kez s.59; s.93; s.120)

“... geçici olarak çalıştırılanların ücretlerini Masat Ağa sandıktan öder, deftere gider yazardı.” (s.59)

87. Delâlet (Ar.):

“Cehaletimizi, gafletimizi, delâletimizi bu masum gençlere ödetme...” (s.321)

88. Derman (Far.): (4 kez s.44; s.142; s.224; s.323)

“... aynısını kotarıp derde derman bulmaya çalıştılar...” (s.44)

89. Dert (Far.): (4 kez s.44; s.88; s.142; s.152)

“... aynısını kotarıp derde derman bulmaya çalıştılar...” (s.44)

90. Derya (Far.):

“Denizler deryalar utansın...” (s.256)

91. Dev (Far.):

“... narin Patrica’nın bu dev cüsseli papazı...” (s.162)

92. Devlet (Ar.): (14 kez s.21; s.85; s.96; s.102; s.118; s.149; s.150; s.151; s.152; s.168; s.231; s.276; s.303; s.321)

“... Yusuf’u yanına çırak almış. Ne devlet!” (s.21)

93. Devriye (Ar.): (5 kez s.169; s.173; s.208; s.210; s.230)

“Geçitlere devriyeye çıkarınız...” (s.169)

94. Dikkat (Ar.): (7 kez s.101; s.128; s.176; s.198; s.220; s.241; s.256)

“Sekiz çift göz dönmüş dikkatle Paşa’ya bakıyordu.” (s.101)

95. Dilber (Far.):

“... esmerin güzeli bir dilberle evlenmişti.” (s.119)

96. Din (Ar.): (9 kez s.100; s.102; s.115; s.161; s.201; s.223; s.234; s.273; s.321)

“... dine, devlete mugayir gördüğü, hoş görülmesi, caiz olmayan işlerdi.” (s.100)

97. Divan (Ar.): (10 kez s.122; s.149; s.154; s.172; s.176; s.201; s.236; s.239; s.269; s.273)

“... penceresi önüne, divana bağdaş kurmuş oturmuştu.” (s.122)

98. Divane (Far.): (3 kez s.112; s.249; s.293)

“Yusuf divanesi bu yoldan geçip gitmiştir herhal.” (s.112)

99. Divit (Ar.): (2 kez s.183; s.184)

“... diviti ortası çukur, tozlu hokkaya batırıp çiziktirmekteydi.” (s.183)

100. Diyanet (Ar.): (3 kez s.201; s.273; s.321)

“Dini diyaneti ile işe el koymasını; günahsız haksızın elinden...” (s.201)

101. Dolap (Ar.): (3 kez s.111; s.181; s.224)

“Dolaba, düzene akli ermez Yusuf’un.” (s.111)

102. Dost (Ar.): (8 kez s.82; s.130; s.165; s.166; s.186; s.261; s.269; s.296)

“... Ziver Çavuş’un dostu düşmanı ayrıldı, çoğaldı.” (s.82)

103. Dua (Ar.): (4 kez s.11; s.15; s.19; s.328)

“Evlerde, camilerde edilen dualar, okunan mevlitler; öte dünyadan ak aydınlık ışıltılar...” (s.11)

104. Duvar (Far.): (18 kez s.36; s.45; s.49; s.57; s.128; s.132; s.174; s.209; s.218; s.222; s.225; s.234; s.250; s.261; s.278; s.282; s.283; s.289)

“... *Yusuf’u kenara, duvar dibine çektiler.*” (s.36)

105. Dükkân (Ar.): (23 kez s.8; s.13; s.14; s.17; s.25; s.58; s.60; s.67; s.70; s.77; s.91; s.137; s.148; s.165; s.190; s.214; s.216; s.236; s.251; s.264; s.280; s.293; s.307)

“... *sıralanmış büyüklü küçüklü evleri, konakları, kiliseleri, camileri, medreseleri, meydanları, dükkânları, hanları, hamamlarıyla...*” (s.8)

106. Dünya (Ar.): (14 kez s.11; s.42; s.59; s.107; s.130; s.135; s.161; s.201; s.225; s.234; s.252; s.270; s.306; s.327)

“*Evlerde, camilerde edilen dualar, okunan mevlitler; öte dünyadan ak aydınlık ısıltılar...*” (s.11)

107. Düşman (Far.): (5 kez s.82; s.130; s.261; s.296; s.302)

“... *Ziver Çavuş’un dostu düşmanı ayrıldı, çoğaldı.*” (s.82)

E

108. Ecel (Ar.):

“... *anası gibi, kolay kolay ecele teslim olacağına inanmadı.*” (s.11)

109. Edep (Ar.):

“*Namuslu, edepli, sıkılgan adamdı...*” (s.234)

110. Efrat (Ar.): (5 kez s.189; s.297; s.304; s.305; s.322)

“*Aşağıda dabakhane efradıyız biz.*” (s.189)

111. Elbet (Ar.):

“... *can veren Rabbim darda koymaz, rızkını da verir elbet.*” (s.17)

112. Emir (Ar.): (5 kez s.187; s.189; s.232; s.259; s.299)

“... *Vali Paşa tutuklama emrini verecek...*” (s.187)

113. Ender (Ar.):

“Kara, parıltılı iri gözleri ise, ender görülen güzellikteydi.” (s.154)

114. Entari (Ar.): (3 kez s.109; s.192; s.292)

“... entarisi, kuşağı, kopçalı kaloş potinleri yeniydi.” (s.109)

115. Erkân (Ar.): (2 kez s.93; s.166)

“Salih Sıtkı Paşa, erkânı, yardımcıları ile birlikte...” (s.93)

116. Erzak (Ar.): (8 kez s.93;s.94; s.142; s.171; s.181; s.224; s.301; s.306)

“Salih Sıtkı Paşa gelecek, erzak, davar getirecek, fakir fukaranın...” (s.93)

117. Esaret (Ar.):

“... Halepli Ermeni tüccarlarına katıldığını, uzun zaman esarete kalan biçarenin uzun yolda...” (s.12)

118. Esmer (Ar.): (2 kez s.119; s.124)

“... esmerin güzeli bir dilberle evlenmişti.” (s.119)

119. Esnaf (Ar.): (4 kez s.173; s.191; s.244; s.298)

“... şehirde başka işleri vardı; esnaftılar, zanaatkârdılar, memurdular.” (s.173)

120. Esvap (Ar.):

“Çabucak kapıdan çıktı, esvaplarının yanına vardı Yusuf.” (s.325)

121. Eşkiya (Ar.): (8 kez s.42; s.69; s.112; s.152; s.210; s.221; s.231; s.254)

“... şeyhlerin kimi gereksinimleri bu eşkiya aracılığı ile sağlandığından...” (s.42)

122. Eşraf (Ar.): (4 kez s.100; s.303; s.305; s.306)

“... Hüseyin’in eşrafi sıra sıra geldiler...” (s.100)

123. Eşya (Ar.): (5 kez s.145; s.179; s.234; s.285; s.309)

“Göçmen getiren gemilere eşya taşıtmazlarmış.” (s.145)

124. Etraf (Ar.): (2 kez s.214; s.223)

“Aranır gibi etrafına bakındı...” (s.214)

125. Evkaf (Ar.):

“... divana geçip yerleşen; ilmiyeden, tarikattan, evkaftan, cemaatten seçilmiş gelmiş...” (s.236)

126. Evlât (Ar.): (4 kez s.24; s.304; s.306, s.321)

“Bak’a evlât, dedi Süleyman’a.” (s.24)

127. Evrak (Ar.):

“... birkaç kez yan kapıdan girdi, evrak imzalattı.” (s.159)

128. Ezan (Ar.): (7 kez s.112; s.147; s.200; s.202; s.266; s.284; s.307)

“Yatsı ezanından sonra.” (s.112)

129. Eziyet (Ar.):

“Tahriklere, eziyetlere zebun olduk!” (s.150)

F

130. Faiz (Ar.): (2 kez s.301; s.304)

“Malum, borçların faizleri ödenmedi diye...” (s.301)

131. Fakir (Ar.):

“Salih Sıtkı Paşa gelecek, erzak, davar getirecek, fakir fukaranın...” (s.93)

132. Fark (Ar.): (2 kez s.176; s.234)

“... düzlükte, gül fidanlarının kuytusunda kımıldayanları ondan sonra fark etti.” (s.176)

133. Felâket (Ar.):

“... kar yığınlarının altında saklı kalan felâket, mart ortalarında...” (s.90)

134. Ferah (Ar.): (3 kez s.88; s.306; s.327)

“Dert etmeyin ağalar, ferah olun.” (s.88)

135. Ferman (Far.): (4 kez s.92; s.170; s.266; s.320)

“... eline ferman verdi, yanına adam kattı...” (s.92)

136. Feryat (Far.):

“... devlet otoritesi kalmadı feryadını basarak Boğaz'daki muhriplere sığındıklarını...” (s.151)

137. Fes (Far.): (7 kez s.9; s.98; s.158; s.194; s.216; s.275; s.300)

“... fesli, sarıklı, külâhlı, türbanlı, çarşafı, hotozlu...” (s.9)

138. Fesat (Ar.): (4 kez s.118; s.171; s.231; s.301)

“Fesattır bunlar, fesat!” (s.118)

139. Fetva (Ar.):

“... Hasan Hayrullah Efendinin verdiği fetvaya göre...” (s.150)

140. Fırsat (Ar.): (2 kez s.254; s.303)

“... Yusuf'un tutukluluğunu kaçırılmaz fırsat saydı.” (s.254)

141. Fikir (Ar.): (2 kez s.14; s.288)

“Akıl, fikir mi kalmış ki fukarada anlatsın, dedi.” (s.14)

142. Fincan (Ar.): (3 kez s.102; s.156; s.302)

“Gözleri ile fincanların dağıtılmasını izledi...” (s.102)

143. Fitil (Ar.): (2 kez s.49; s.290)

“Raftaki fitilli yağ kandilini yaktı.” (s.49)

144. Fitne (Ar.):

“... arkan sıra adam saldı, fitne düzdüler.” (s.252)

145. Fukara (Ar.): (8 kez s.14; s.64; s.93; s.134; s.136; s.186; s.252; s.301)

“Akıl, fikir mi kalmış ki fukarada anlatsın, dedi.” (s.14)

G

146. Gaflet (Ar.):

“Cehaletimizi, gafletimizi, delâletimizi bu masum gençlere ödetme...” (s.321)

147. Garip (Ar.):

“Ne garip!” (s.150)

148. Gâvur (Far.): (10 kez s.9; s.81; s.118; s.134; s.191; s.206; s.252; s.272; s.297; s.304)

“İngiliz gâvura arka çıkmış!” (s.9)

149. Gayret (Ar.): (3 kez s.299; s.301; s.316)

“Kısa ayağını gayretle sürüdü öbürü...” (s.299)

150. Gayrimüslim (Ar.): (2 kez s.304; s.326)

“... gayrimüslimlerden çok misal verildi.” (s.304)

151. Girdap (Far.):

“... önünde, arkasında akıl almaz girdaplar, korkunç mağaralar oluştururdu.”
(s.7)

152. Gurbet (Ar.):

“Bogos’un gurbette olduğu aylar...” (s.120)

153. Günah (Far.): (3 kez s.201; s.255; s.268)

“Dini diyaneti ile işe el koymasını; günahsız haksızın elinden...” (s.201)

H

154. Haber (Ar.): (25 kez s.10; s.11; s.15; s.19; s.69; s.76; s.112; s.116; s.123; s.138; s.141; s.150; s.151; s.153; s.159; s.179; s.208; s.212; s.213; s.217; s.231; s.242; s.278; s.294; s.301)

“Haberler, akşam saatlerinin ince yeli gibi...” (s.10)

155. Hacet (Ar.):

“Şuna ne hacet...” (s.87)

156. Hacı (Ar.): (2 kez s.168; s.201)

“Hacı babanın infiali, üzüntüsü ayrı...” (s.168)

157. Had (Ar.): (3 kez s.12; s.142; s.301)

“... nice Müslüman ki, haddi hesabı yok!” (s.12)

158. Hademe (Ar.): (2 kez s.277; s.278)

“... yere çömelmiş sigarasını içen hademe...” (s.277)

159. Hafif (Ar.): (5 kez s.10; s.48; s.103; s.132; s.282)

“... uzun siyah kaftanının altında sırtı hafifçe kamburlaştırmış...” (s.10)

160. Hafta (Far.): (3 kez s.58; s.60; s.244)

“Ramazanın ilk haftası sona ermeden...” (s.58)

161. Hak (Ar.): (6 kez s.187; s.201; s.212; s.232; s.234; s.296)

“... bizi suçlu görüyorsa, haklarımız nedir...” (s.187)

162. Hakaret (Ar.):

“Müslüman’a hakarettir, küfürdür bu bilesiz.” (s.80)

163. Halife (Ar.): (2 kez s.150; s.194)

“... siyaset işlerinden anlamayan bir halife idi...” (s.150)

164. Halk (Ar.): (9 kez s.76; s.96; s.150; s.172; s.211; s.230; s.231; s.266; s.302)

“Müslüman halkın yanı sıra Hristiyanlar da katıldı alışverişe.” (s.76)

165. Hallaç (Ar.):

“... işliklerden çıkan hallaçlar, keçeciler çevresinde toplandılar.” (s.295)

166. Halt (Ar.):

“Ne herzeler yediğini, ne haltlar karıştırdığını bir Tanrı bilir.” (s.212)

167. Hamal (Ar.):

“... alışveriş edenlere, hamallara, arabalara baktı.” (s.58)

168. Hamam (Ar.): (4 kez s.8; s.38; s.76; s.254)

“... sıralanmış büyüklü küçüklü evleri, konakları, kiliseleri, camileri, medreseleri, meydanları, dükkânları, hanları, hamamlarıyla...” (s.8)

169. Hançer (Ar.):

“... has çelikten nadide bir hançer yaparmış gibi...” (s.21)

170. Hapis (Ar.):

“Kendisinin hapiste kalmasının...” (s.248)

171. Haram (Ar.):

“... şu kadar yıl, harama uçkur çözmek şöyle dursun...” (s.230)

172. Harekât (Ar.):

“... bölük komutanlarından biri, karargâhta harekâtı yönetecekti.” (s.209)

173. Hareket (Ar.): (2 kez s.100; s.230)

“... Vali'nin 'hattı hareketinden' şikâyetle bulunuldu.” (s.100)

174. Hariciye (Ar.):

“... Hariciye Nazırı Raşit Paşa'nın öldürüldüğü duyuldu.” (s.151)

175. Hasır (Ar.):

“Yakınlardan bir hasır iskemle sürdüler altına.” (s.295)

176. Hasret (Ar.): (2 kez s.79; s.180)

“... kendisi rahattır oğlumuzun ya, hasretlik olmasa...” (s.79)

177. Hasta (Far.): (6 kez s.143; s.151; s.152; s.179; s.199; s.323)

“Duyduk ki Fransız Kumandanı Arnaud hastalanmış.” (s.143)

178. Hav (Ar.):

“Havı, sıvası dökülmüş...” (s.296)

179. Hava (Ar.): (11 kez s.15; s.85; s.90; s.143; s.182; s.201; s.260; s.270; s.283; s.285; s.289)

“... havanın ılındığı, meyve ağaçlarının çiçek açtığı günlere...” (s.15)

180. Havale (Ar.):

“... görüşmeye gelenleri bildirdi, dilekçeleri havale ettirdi, çıktı.” (s.159)

- 181. Havuz (Ar.):** (8 kez s.24; s.36; s.59; s.62; s.149; s.173; s.253; s.283)
“Akşama anca dolar havuz Nene.” (s.24)
- 182. Hayâ (Ar.):**
“Öbürüne sorsan; hayâsızlık, utanmazlık, düşmanlık!” (s.134)
- 183. Hayret (Ar.):**
“Binbaşı hayretle renksiz, ışıksız suratına baktı...” (s.188)
- 184. Hazret (Ar.):** (14 kez s.101; s.102; s.105; s.106; s.153; s.155; s.164; s.171; s.194; s.232; s.240; s.262; s.299; s.301)
“Zahmet buyurdunuz, lütfettiniz Paşa Hazretleri, dediler.” (s.101)
- 185. Helâl (Ar.):**
“Nerden baksan helâl!” (s.319)
- 186. Helva (Ar.):**
“... elma şekeri, koz helvası, incik boncuk satan...” (s.109)
- 187. Hemen (Far.):** (17 kez s.10; s.21; s.54; s.55; s.66; s.118; s.132; s.138; s.156; s.175; s.176; s.212; s.231; s.249; s.260; s.278; s.287)
“Müftünün hemen arkasında, yaşını başını almış gönüllülerden dört atlı yan yana sıralanmıştı...” (s.10)
- 188. Hendek (Ar.):** (2 kez s.101; s.254)
“... değirmene giden su başka hendekten akar.” (s.101)
- 189. Henüz (Far.):** (2 kez s.94; s.157; s.162)
“... Salih Sıtkı henüz otuzuna varmamıştı.” (s.94)
- 190. Herkes (Far.):** (11 kez s.52; s.152; s.170; s.179; s.196; s.204; s.215; s.242; s.246; s.266; s.272)
“Herkes satmam demişim.” (s.52)
- 191. Herif (Ar.):** (5 kez s.120; s.124; s.135; s.212; s.288)
“Para pul verip herifi başlarından savdıklarını...” (s.120)

192. Herze (Far.):

“Ne herzeler yediğini, ne haltlar karıştırdığını bir Tanrı bilir.” (s.212)

193. Hesap (Ar.): (13 kez s.12; s.58; s.93; s.112; s.142; s.148; s.158; s.216; s.241; s.260; s.291; s.301; s.305)

“... nice Müslüman ki, haddi hesabı yok!” (s.12)

194. Heves (Ar.): (2 kez s.214; s.257)

“Boşuna heveslenme.” (s.214)

195. Heybe (Ar.): (7 kez s.52; s.129; s.132; s.142; s.278; s.297; s.327)

“Yolcuların heybeleri dolu dolu idi.” (s.52)

196. Heybet (Ar.):

“... olduğundan daha güçlü, heybetli görünüyordu.” (s.287)

197. Heyecan (Ar.): (3 kez s.196; s.211; s.326)

“Bakışları önünde, yüzü asık, heyecansızdı.” (s.196)

198. Heyet (Ar.): (3 kez s.150; s.154; s.304)

“... Vükelâ Heyetine Mithat Paşa’yı...” (s.150)

199. Hırka (Ar.):

“Gece ayazında, başlık, hırka, dolak sarınmış komşular...” (s.281)

200. Hile (Ar.):

“Yukarışehir’in esen yelden hile sezen yorumcuları...” (s.79)

201. Himaye (Ar.):

“... Fransız’ın ültimatolarına, himaye isteklerine karşı çıkan...” (s.304)

202. Hiza (Ar.): (3 kez s.205; s.224; s.285)

“Oturduğu yerden yana, köprü hizasına baktı Yusuf.” (s.205)

203. Hoca (Far.): (14 kez s.10; s.21; s.27; s.29; s.55; s.64; s.88; s.108; s.119; s.121; s.163; s.201; s.228; s.328)

“... İnşaatçı Ferhat Ağa, Demirciler Kâhyası İbrahim, Saraç Mustafa, Hüseyin Hoca.” (s.10)

204. Hokka (Ar.):

“... diviti ortası çukur, tozlu hokkaya batırıp çiziktirmekteydi.” (s.183)

205. Horoz (Ar.):

“Tabancayı kuşağından aldı, horozunu kaldırdı Yusuf.” (s.287)

206. Hudut (Ar.):

“Hudut çatışmaları...” (s.301)

207. Hukuk (Ar.):

“Devletin istiklâli, hukuku ayaklar altına düşürüldü.” (s.150)

208. Hurafe (Ar.):

“... yazmayı bile söktüremeyen; hurafelere, menkıbelere, yalanlara...” (s.152)

209. Hurda (Far.):

“Sağa sola kaykılıp cızırdayan hurda masanın kenarında...” (s.182)

210. Huri (Ar.):

“... hurilerden, meleklerden esintiler getirse de...” (s.11)

211. Huzur (Ar.): (2 kez s.189; s.231)

“Yüzbaşı Bey getirdi bizi huzura.” (s.189)

212. Hükümet (Ar.): (19 kez s.9; s.47; s.56; s.68; s.85; s.98; s.166; s.169; s.181; s.183; s.188; s.192; s.195; s.217; s.221; s.224; s.247; s.265; s.325)

“Hükümet Konağı, kışlası, adliye binası, cezaevi, yıldan yıla sayısı artan...” (s.9)

I

213. Irz (Ar.): (2 kez s.91; s.322)

“Irz, namus, can güvenliği diye bir şey kalmadı.” (s.91)

214. Israr (Ar.):

“Kebap getirteyim, birlikte yiyelim diye ısrar etti.” (s.281)

İ

215. İbadet (Ar.):

“İnanışlarını, ibadetlerini nasıl bağdaştıracaksınız?” (s.304)

216. İçtima (Ar.):

“İçtima etmişler meydanda, görmemişsen?” (s.277)

217. İdare (Ar.): (2 kez s.168; s.225)

“... Ermenilerin idaresini üstlenmesinden yana olduğunu...” (s.168)

218. İfade (Ar.): (s.157; s.160; s.164; s.182; s.183; s.240; s.314)

“... yakalanan sanıkların kendi ifadelerinden anlaşılmıştı.” (s.157)

219. İhtikâr (Ar.):

“... gayrimüslimlerin çoğalıp, faizdi, tefecilikti, ihtikârdı...” (s.304)

220. İhtiyar (Ar.):

“... yaşı yetmiş çöktan aşmış bir ihtiyar...” (s.320)

221. İkram (Ar.):

“Tabakasını çıkardı, kendi sardığı sigaradan ikram etti.” (s.163)

222. İlâç (Ar.):

“... parayla, askerle, imarla, gerektiğinde erzakla, ilâçla ulaşman gerek.” (s.171)

223. İlân (Ar.): (7 kez s.149; s.152; s.171; s.259; s.265; s.276; s.303)

“... anayasayı ilân edeceği, meclisi toplayacağı sözünü...” (s.149)

224. İlâm (Ar.):

“...gelen davaları senede, ilâma bağladı bir çırpıda.” (s.235)

225. İlim (Ar.):

“Memleketin imarını, ilmin, irfanın artmasını istemektedir.” (s.276)

226. İlmiye (Ar.):

“... divana geçip yerleşen; ilmiyeden, tarikattan, evkaftan, cemaatten seçilmiş gelmiş...” (s.236)

227. İman (Ar.): (3 kez s.141; s.308; s.322)

“... öyle olacaktı, imanım gibi bilirim.” (s.141)

228. İmar (Ar.): (3 kez s.171; s.276)

“... parayla, askerle, imarla, gerektiğinde erzakla, ilâçla ulaşman gerek.” (s.171)

229. İmza (Ar.):

“... birkaç kez yan kapıdan girdi, evrak imzalattı.” (s.159)

230. İnat (Ar.): (2 kez s.167; s.251)

“... söze girdi, inatla sürdürdü savını.” (s.167)

231. İnfial (Ar.):

“Hacı babanın infiali, üzüntüsü ayrı...” (s.168)

232. İnsan (Ar.): (13 kez s.8; s.127; s.134; s.142; s.145; s.151; s.162; s.171;s.181; s.208; s.220; s.287; s.316)

“... yer yer, basamak basamak, ta Hint Okyanusu’na kadar, soy soy insan topluluklarının...” (s.8)

233. İnşaat (Ar.): (2 kez s.10; s.11)

“... İnşaatçı Ferhat Ağa, Demirciler Kâhyası İbrahim, Saraç Mustafa, Hüseyin Hoca.” (s.10)

234. İrfan (Ar.):

“Memleketin imarını, ilmin, irfanın artmasını istemektedir.” (s.276)

235. İstihkâm (Ar.):

“Trabzon’a sevkiyat var dediler; inşaattan, istihkâmdan anlar adam aradılar.” (s.11)

236. İstiklâl (Ar.):

“Devletin istiklâli, hukuku ayaklar altına düşürüldü.” (s.150)

237. İsyân (Ar.):

“Balkanlarda isyan bastırılmış!” (s.9; s.150)

238. İşaret (Ar.): (9 kez s.29; s.106; s.138; s.183; s.203; s.207; s.226; s.228; s.275)

“Halsizin Ömer Usta, çenesiyle işaret etti...” (s.29)

239. İştah (Ar.): (2 kez s.113; s.269)

“... iri lokmalarla, iştahla yediler.” (s.113)

240. İşve (Ar.):

“Kadınların işvesine içerek, taş sofasında düzenlediği...” (s.215)

K

241. Kabristan (Ar.+Far.):

“... kabristana götürdüler gömdüler büyük kalabalıkla.” (s.235)

242. Kabza (Ar.):

“Bir eliyle ağır beylik kılıcının kalın kabzasını tuttu.” (s.193)

243. Kadeh (Ar.): (3 kez s.172; s.228; s.285)

“Küçük sürahideki evde çekilmiş rakıdan kadehini doldurdu, içti.” (s.172)

244. Kadı (Ar.): (12 kez s.103; s.105; s.234; s.236; s.244; s.247; s.277; s.288;

s.291; s.306; s.308; s.314)

“... Kadı Canip Efendi, Vilâyet Zaptiye Binbaşısı Vasıf Bey...” (s.103)

245. Kadife (Ar.):

“... çiçekli pembe pazen şalvarının, kadifeden koyu mor yeleğinin içinde...” (s.31)

246. Kadim (Ar.):

“Tanıyorlarmış, kadim dostlarıymış.” (s.186)

247. Kafa (Ar.): . ” (14 kez s.42; s.56; s.75; s.149; s.162; s.165; s.205; s.216; s.233; s.243; s.275; s.282; s.295; s.327)

“Arkamdan bir şey vuruldu kafama, kendimi kaybetmişim.” (s.42)

248. Kafes (Ar.): (3 kez s.221; s.273; s.324)

“Pencerelerin kafesleri açıldı...” (s.221)

249. Kafil (Ar.): (12 kez s.10; s.52; s.81; s.86; s.131; s.199; s.202; s.207; s.209; s.225; s.300; s.328)

“... gönüllü kafilinin en önündeydi.” (s.10)

250. Kâğıt (Far.): (14 kez s.66; s.82; s.184; s.185; s.212; s.214; s.216; s.225; s.228; s.234; s.235; s.272; s.304; s.324)

“Kızın yüzü ak kâğıt gibi solmuştu.” (s.66)

251. Kahve (Ar.): (13 kez s.70; s.87; s.101; s.102; s.110; s.117; s.147; s.156; s.163; s.166; s.232; s.267; s.298)

“... gelin bir kahvemizi için Müdür Bey...” (s.70)

252. Kâhya (Far.): (4 kez s.10; s.27; s.59; s.250)

“... İnşaatçı Ferhat Ağa, Demirciler Kâhyası İbrahim, Saraç Mustafa, Hüseyin Hoca.” (s.10)

253. Kale (Ar.): (13 kez s.12; s.26; s.35; s.39; s.49; s.56; s.64; s.184; s.200; s.202; s.221; s.222; s.254)

“... Bezirciyanların, iki mahalle ötede, Kale Meydanı’ndaki konağına vardı.” (s.12)

254. Kalem (Ar.): (6 kez s.168; s.182; s.183; s.236; s.248; s.314)

“... kayınbiraderin Tercüme Kalemi’ndeki bir arkadaşı.” (s.168)

255. Kalfa (Ar.): (8 kez s.11; s.37; s.59; s.78; s.188; s.191; s.253; s.283)

“Ustaların, becerikli kalfaların, yorulmak bilmez bağmançılarının...” (s.11)

256. Kandil (Ar.): (5 kez s.49; s.179; s.267; s.285; s.290)

“Raftaki fitilli yağ kandilini yaktı.” (s.49)

257. Kanun (Ar.): (4 kez s.170; s.188; s.273; s.276)

“... kanunsuzu veririz eline kanunun, çeksin cezasını!” (s.170)

258. Karar (Ar.): (6 kez s.159; s.181; s.241; s.244; s.248; s.281)

“... içinde olduğu kararsız ortamda kendi durumunu da...” (s.159)

259. Kasaba (Ar.): (8 kez s.42; s.59; s.93; s.129; s.145; s.150; s.171; s.300)

“... kentlere, kasabalara çokça inmezlerdi.” (s.42)

260. Kasvet (Ar.): (2 kez s.53; s.195)

“... ışıltılı dalgalar, kara kasvetli bir görünümleri aldılar.” (s.53)

261. Katil (Ar.): (3 kez s.82; s.131; s.193)

“... az sonra, katil oğlu soluk soluğa yetişti...” (s.82)

262. Kâtip (Ar.): (5 kez s.96; s.197; s.241; s.247; s.316)

“... askerleri, kâtipleri ile ünlü, onurlu Yukarışehir’e...” (s.96)

263. Katliam (Ar.): (3 kez s.151; s.169; s.302)

“... İstanbul’da kıyam, katliam olmadığını öğrenmiş...” (s.151)

264. Kavg (Far.): (13 kez s.36; s.86; s.96; s.133; s.145; s.151; s.155; s.193; s.254; s.286; s.301; s.304; s.307)

“Beklemediği kavgadan yenik çıkan...” (s.36)

265. Kavil (Ar.):

“Kavlimiz bu muydu ya kardaş?” (s.271)

266. Kebap (Ar.):

“Kebap getirteyim, birlikte yiyelim diye ısrar etti.” (s.281)

267. Keder (Ar.): (11 kez s.126; s.135; s.151; s.184; s.189; s.200; s.212; s.270; s.286; s.312; s.328)

“... sık, bunaltıcı, acılı, keder vericiydi.” (s.126)

268. Kefen (Ar.):

“... kefenlenmiş ufacak cesedini ipek şallara sardı...” (s.44)

269. Kehribar (Far.):

“... Kuşçu Bacı'nın kehribar sarısı, diri turşusundan attilar ağızlarına.” (s.269)

270. Kem (Far.):

“... yarattığına kem söz gücüne gider Tanrı'nın.” (s.237)

271. Kemer (Far.): (8 kez s.13; s.26; s.59; s.194; s.203; s.261; s.274; s.305)

“Katırlar Demirli Han'ın kemerli kapısından geçip avluya girdiklerinde...” (s.13)

272. Kenar (Far.): (23 kez s.30; s.36; s.46; s.61; s.74; s.91; s.116; s.154; s.165; s.182; s.193; s.224; s.227; s.239; s.252; s.260; s.265; s.269; s.274; s.282; s.288; s.311; s.328)

“Yemenilerini, çoraplarını çıkardı, bir kenara koydu...” (s.30)

273. Kervansaray (Far.):

“... ortaçağlardan kalma bir kervansaray kalıntısı...” (s.225)

274. Kese (Far.): (3 kez s.17; s.224; s.318)

“... iki kese gümüş parayı çıkarıp anasının önüne koymuştu.” (s.17)

275. Kible (Ar.):

“... uzunlamasına serdi kibleye doğru.” (s.252)

276. Kırmızı (Ar.): (7 kez s.39; s.131; s.175; s.180; s.213; s.247; s.321)

“... orta boylu, siyah dalgalı saçlı, kırmızı yanaklı bir gençti Nişan.” (s.39)

277. Kıta (Ar.):

“Nizamiyede dizili merasim kıtasını selâmladı, ayrıldı.” (s.210)

278. Kıyam (Ar.):

“... İstanbul'da kıyam, katliam olmadığını öğrenmiş...” (s.151)

279. Kıyamet (Ar.): (8 kez s.24; s.54; s.87; s.241; s.261; s.273; s.291; s.301)

“... ağaçların koyu yeşiline çevirdi: Şamata... Kıyamet.” (s.24)

280. Kıyas (Ar.):

“... Paşa’nunkine kıyasla daha küçük olan pencere...” (s.163)

281. Kibir (Ar.): (3 kez s.95; s.144; s.146)

“Kibirliydiler; görkeme, gösterişe...” (s.95)

282. Kibrit (Ar.): (4 kez s.99; s.285; s.287; s.292)

“... önce cebine sonra masaya uzandı, kibriti aldı, Paşa’nın sigarasını yaktı.” (s.99)

283. Kıl (Far.):

“... terazilerinin taşlarını yeniledi, killi toprakla tabanladı, pekiştirdi.” (s.23)

284. Kiler (Far.): (6 kez s.65; s.89; s.128; s.181; s.224; s.312)

“Kilere doğru çekti kolundan.” (s.65)

285. Kilim (Far.): (2 kez s.131; s.200)

“Adamlar, oracıkta ölüyü kilime sardılar...” (s.131)

286. Kilit (Far.): (7 kez s.141; s.183; s.190; s.226; s.227; s.293; s.307)

“Dilleri, dişleri kilitlenmiş...” (s.141)

287. Kin (Far.): (2 kez s.140; s.289)

“Adıma kara çaldı, yüzümü yere verdi der de, kinlenir.” (s.140)

288. Kira (Ar.): (5 kez s.19; s.124; s.232; s.248; s.283)

“Yola, yüke de kiralarız.” (s.19)

289. Kireç (Far.):

“... kazıyıp temizlemeyi, kireçleyip kuyulamayı...” (s.38)

290. Kitap (Ar.): (2 kez s.164; s.237)

“Kitaplarının içine gömülmüş, okur durur.” (s.164)

291. Köse (Far.):

“... neden orada olduklarını bildiği halde, Mübaşir Köse Murat...” (s.238)

292. Kösele (Far.): (3 kez s.28; s.78; s.316)

“Peykelerdeki deri, kösele istiflerine, tuz fiçılarına baktı...” (s.28)

293. Köşe (Far.): (17 kez s.35; s.58; s.80; s.142; s.148; s.174; s.189; s.193; s.216; s.221; s.227; s.278; s.282; s.289; s.297; s.303; s.311)

“... gelen ayak sesleri köşeyi dönmeden ayrıldılar.” (s.35)

294. Köy (Far.): (11 kez s.59; s.71; s.82; s.93; s.103; s.130; s.144; s.150; s.155; s.164; s.301)

“Uzak yakın demedi; köylere, kasabalara toplayıcılar saldı...” (s.59)

295. Kubbe (Ar.): (4 kez s.8; s.26; s.49; s.272)

“... yuvarlanmış; kubbeli taş yapıların dış yüzü kararmış...” (s.8)

296. Kudret (Ar.):

“... Padişahımız Efendimiz kudretlidir.” (s.276)

297. Kule (Ar.):

“Duvarları, avlusu, gözetleme kuleleriyle...” (s.225)

298. Kulübe (Far.):

“... nöbetçi kulübesinde dikilip duran zaptiye...” (s.209)

299. Kumar (Ar.):

“Baloları, tiyatroları, konserleri, şölenleri, av partileri, kumarları ne ise...” (s.96)

300. Kumaş (Ar.):

“... üstü deri, yanları kumaş perdelerle kapalı olanının...” (s.148)

301. Kura (Ar.): (5 kez s.142; s.250; s.297; s.304; s.305)

“Kuran çıkmadı, öyle ya?” (s.142)

302. Kur'an (Ar.): (3 kez s.117; s.235; s.240)

“Kur'an Misaf çarpsın!” (s.117)

303. Kurban (Ar.): (7 kez s.20; s.32; s.134; s.223; s.226; s.249; s.309)

“Ana, kurban olam, gel...” (s.20)

304. Kurnaz (Far.):

“Sivri bıyıklı, kurnaz bakışlı alıcının karşısına geçti...” (s.19)

305. Küfür (Ar.): (2 kez s.80; s.121)

“Müslüman’a hakarettir, küfürdür bu bilesiz.” (s.80)

306. Külâh (Far.): (9 kez s.9; s.55; s.204; s.214; s.218; s.220; s.275; s.322; s.327)

“... fesli, sarıklı, külâhlı, türbanlı, çarşafı, hotozlu...” (s.9)

307. Küp (Ar.):

“... bir adam boyuna yakın büyüklükteki erzak küplerinin yanında durdu.” (s.224)

L

308. Lâcivert (Far.):

“Lâcivert gökyüzünü, yıldızları gözledi...” (s.63)

309. Lâf (Far.):

“Lâf mı şu seninkisi!” (s.255)

310. Lâkin (Ar.): (4 kez s.102; s.163; s.304; s.326)

“Lâkin, kimi şeyler çok açık seçik doğrular...” (s.102)

311. Leblebi (Far.):

“Kâğıt külâhtan leblebi aldı ağzına attı.” (s.214)

312. Leğen (Far.): (2 kez s.149; s.250)

“Yolcuların arkasından leğenle su dökülürken...” (s.149)

313. Leke (Far.):

“... kara lekelerle bezeli tahta kaplı döşemeye bakındı...” (s.184)

314. Levazım (Ar.):

“Levazım tedarik görsün.” (s.259)

315. Lokma (Ar.): (2 kez s.113; s.247)

“... iri lokmalarla, iştahla yediler.” (s.113)

316. Lüle (Far.): (2 kez s.61; s.218)

“Lüleye ağzını dayadı, kana kana içti kendisi de.” (s.61)

M

317. Madde (Ar.):

“Anayasa maddelerinin her birini bir kez okudu...” (s.263)

318. Mağara (Ar.): (4 kez s.7; s.139; s.140; s.175)

“... önünde, arkasında akıl almaz girdaplar, korkunç mağaralar oluştururdu.” (s.7)

319. Mahalle (Ar.): (7 kez s.12; s.20; s.21; s.55; s.91; s.211; s.218)

“... Bezirciyanların, iki mahalle ötede, Kale Meydanı’ndaki konağına vardı.” (s.12)

320. Mahkeme (Ar.): (4 kez s.181; s.233; s.242; s.248)

“... karakol ile nizamiye mahkemesi, mahkeme ile Vali Konağı...” (s.181)

321. Mahpus (Ar.): (6 kez s.200; s.225; s.227; s.245; s.252; s.291)

“Mahpusluk yerde Yusuf’a ne gerekir...” (s.200)

322. Makam (Ar.): (4 kez s.150; s.153; s.211; s.299)

“... bulundukları ‘makamı âlâlara’ getiren Abdülaziz’in...” (s.150)

323. Mal (Ar.): (11 kez s.13; s.69; s.107; s.119; s.120; s.126; s.136; s.148; s.182; s.237; s.270)

“Şam yolu üstünden Beyrut’a mal getirmeye göndereceği...” (s.13)

324. Maliye (Ar.): (2 kez s.304; s.305)

“... askerlikten, maliyeden, her gün değeri düşen kâğıt paralardan...” (s.304)

325. Malum (Ar.):

“Malum, borçların faizleri ödenmedi diye...” (s.301)

326. Malzeme (Ar.):

“Dünya âlem kandırıldıktan, konferanslara kullanılacak malzeme ele geçirildikten sonra!” (s.107)

327. Mangal (Ar.): (3 kez s.250; s.251; s.309)

“... ocaktan çekip mangala doldurdıkları ateşin sıcaklığında baş başa oturdular.”
(s.250)

328. Mani (Ar.):

“Türküsü, manisi, sözü içinde...” (s.144)

329. Maraz (Ar.):

“... sesi hiç çıkmadı marazlı delikanlının.” (s.324)

330. Masal (Ar.):

“Kerem ile Aslı masalı.” (s.105)

331. Masraf (Ar.): (2 kez s.59; s.317)

“... derilerin satışından elde edilen gelirden masraflar düşürülür...” (s.59)

332. Masum (Ar.):

“Cehaletimizi, gafletimizi, delâletimizi bu masum gençlere ödetme...” (s.321)

333. Maşrapa (Ar.): (2 kez s.20; s.273)

“Maşrapayı doldurdu, yüzünü yıkamaya koyuldu.” (s.20)

334. Matara (Ar.):

“Matarasından tasa su doldurdu...” (s.114)

335. Mavi (Ar.): (9 kez s.70; s.80; s.113; s.127; s.147; s.155; s.183; s.200; s.272)

“Mavi şayaktan yeni şalvarını giydi...” (s.70)

336. Maya (Far.): (3 kez s.24; s.71; s.323)

“... bağmançılarının söylediği mayaların uzun, acılı ezgileriyle doluydu.” (s.24)

337. Meclis (Ar.): (4 kez s.149; s.151; s.266; s.275)

“... anayasayı ilân edeceği, meclisi toplayacağı sözünü...” (s.149)

338. Medrese (Ar.): (8 kez s.8; s.17; s.25; s.85; s.200; s.218; s.221; s.272)

“... sıralanmış büyüklü küçüklü evleri, konakları, kiliseleri, camileri, medreseleri, meydanları, dükkânları, hanları, hamamlarıyla...” (s.8)

339. Mekkare (Ar.):

“Süvari Taburu’nun yanı sıra, iki piyade alayı, mutfağı, mekkaresi, sıhhiyesi, silâhı, cephanesi...” (s.93)

340. Mektep (Ar.): (2 kez s.21; s.276)

“ ... İpekhane’nin karşısındaki mahalle mektebine...” (s.21)

341. Mektup (Ar.): (13 kez s.12; s.100; s.106; s.126; s.159; s.161; s.201; s.212; s.213; s.236; s.263; s.303; s.315)

“Mektup yazsınlar, bir gidenle sorsun öğrensınler...” (s.12)

342. Melânet (Ar.):

“... pusu kurdurmuş, türlü melânet işlemiş...” (s.313)

343. Melek (Ar.):

“... hurilerden, meleklerden esintiler getirse de...” (s.11)

344. Memleket (Ar.): (10 kez s.125; s.135; s.151; s.168; s.181; s.236; s.252; s.276; s.291; s.304)

“Bütün bir memlekete rezil rüsva olduk.” (s.125)

345. Memur (Ar.): (6 kez s.85; s.100; s.173; s.213; s.217; s.274)

“Müftü, ulema, asker, hükümet memurları, Kayabaşı’ndaki düzlükte...” (s.85)

346. Mendil (Ar.):

“Mendiliyle ağzına, yüzüne bulaşan kanları sildi...” (s.290)

347. Menkıbe (Ar.):

“... yazmayı bile söktüremeyen; hurafelere, menkıbelere, yalanlara...” (s.152)

348. Merak (Ar.): (9 kez s.55; s.78; s.105; s.172; s.188; s.253; s.254; s.262; s.309)

“... konuşan çocukların, biriken meraklıların arasından geçti...” (s.55)

349. Merasim (Ar.):

“Nizamiyede dizili merasim kıtasını selâmladı, ayrıldı.” (s.210)

350. Merdane (Far.):

“Taş kerevetler, havuzlar, sundurmalar, kancalar, bıçaklar, merdaneler...” (s.30)

351. Merdiven (Far.): (13 kez s.46; s.64; s.65; s.129; s.141; s.163; s.165; s.210; s.217; s.274; s.277; s.292; s.309)

“Yukarda, selamlığın merdiven aralığında, kadınlar ayaküstü...” (s.46)

352. Merhum (Ar.):

“Şu, merhum Müftü Mahmut Nedim Efendilerin akrabası olan?” (s.155)

353. Mermer (Ar.):

“Sokak başlarında, cami avlularında, meydanlardaki çeşmelerin mermer yalakları...” (s.9)

354. Mermi (Ar.): (3 kez s.204; s.206; s.219)

“Üçüncü mermi, Onbaşı’nın siperlendiği kayadan parçalar kopardı...” (s.204)

355. Mescit (Ar.):

“Mescidin küçük avlusu ile evin giriş aralığına bakan...” (s.249)

356. Meşrutiyet (Ar.):

“Meşrutiyet olacak...” (s.266)

357. Mesele (Ar.):

“Mesele nedir Binbaşı Bey?” (s.104; s.253; s.313)

358. Metin (Ar.):

“... seraskerlikten çekilen telgraf metni elinde...” (s.259)

359. Mevlit (Ar.):

“Evlerde, camilerde edilen dualar, okunan mevlitler; öte dünyadan ak aydınlık ışıltılar...” (s.11)

360. Mevzi (Ar.): (2 kez s.221; s.301)

“Medresede mevzilenen zaptiyeler, süvarilerin Yel Boğazı’na...” (s.221)

361. Meydan (Ar.): (20 kez s.8; s.9; s.10; s.12; s.35; s.39; s.47; s.56; s.64; s.77; s.96; s.157; s.184; s.214; s.221; s.243; s.267; s.277; s.302; s.328)

“... sıralanmış büyüklü küçüklü evleri, konakları, kiliseleri, camileri, medreseleri, meydanları, dükkânları, hanları, hamamlarıyla...” (s.8)

362. Meyve (Far.): (4 kez s.15; s.63; s.173; s.317)

“... havanın ılındığı, meyve ağaçlarının çiçek açtığı günlere...” (s.15)

363. Mezbaha (Ar.):

“Yukarışehir’deki mezbahalara adam koydu Masat Ağa...” (s.58)

364. Mezhep (Ar.): (2 kez s.106; s.234)

“... Ermenilerden mezhep değiştirip Protestan olanlar çoğaldıkça...” (s.106)

365. Mızrak (Ar.):

“... er kişinin kılıcını, mızrağını, kocanın nikâhını, namusunu koruyup...” (s.261)

366. Millet (Ar.): (12 kez s.141; s.157; s.164; s.165; s.186; s.212; s.214; s.231; s.243; s.256; s.261; s.297)

“Milletin gözü önünde.” (s.141)

367. Minare (Ar.): (4 kez s.49; s.64; s.127; s.191)

“... kubbelerinden, minarelerinden oluşan şehrin karanlık...” (s.49)

368. Misal (Ar.):

“... gayrimüslimlerden çok misal verildi.” (s.304)

369. Molla (Ar.):

“Başındaki tülbendi sararmış sarıktan molla olduğu belliydi.” (s.299)

370. Muayene (Ar.): (3 kez s.315; s.323; s.325)

“... sağlık muayenesinde sağlam çıkanların hepsini askere alıverirler...” (s.315)

371. Mugayir (Ar.):

“... dine, devlete mugayir gördüğü, hoşgörülmesi, caiz olmayan işlerdi.” (s.100)

372. Muhrip (Ar.):

“... devlet otoritesi kalmadı feryadını basarak Boğaz’daki muhriplere sığındıklarını...” (s.151)

373. Muhtemelen (Ar.):

“... muhtemelen misyonerleri kaçıracaklarını söyledi.” (s.167)

374. Mukavva (Ar.):

“Altına mukavva yapıştırılmış, kaba, kalın bir kâğıda, sülüs yazı ile...” (s.234)

375. Mum (Far.): (7 kez s.136; s.165; s.214; s.227; s.228; s.258; s.285)

“Balmumu sıvanmış ev bezinden yağmurluğunu örtündü.” (s.136)

376. Musalla (Ar.):

“... musalla taşında yatan ustasının tabutuna bakarken...” (s.22)

377. Mutasarrıf (Ar.): (7 kez s.95; s.97; s.148; s.172; s.217; s.221; s.322)

“... atadığı valiler, paşalar, mutasarrıflar, kurulu düzenin...” (s.95)

378. Mutfak (Ar.): (14 kez s.15; s.62; s.68; s.93; s.120; s.123; s.128; s.180; s.213; s.249; s.252; s.262; s.283; s.285)

“... hemen orada, mutfak aralındaki sedire ilişti.” (s.15)

379. Mübaşir (Ar.): (2 kez s.238; s.244)

“... neden orada olduklarını bildiği halde, Mübaşir Köse Murat...” (s.238)

380. Mücevher (Ar.):

“... paradan, altından, gümüşten, mücevherden yana epey soyulmuşlardı.” (s.215)

381. Müdür (Ar.): (6 kez s.70; s.118; s.152; s.192; s.211; s.265)

“İçeriye giren Telgraf Müdürü Alevdar Naci Beyi selâmladı...” (s.70)

382. Müezzin (Ar.): (5 kez s.64; s.190; s.271; s.272; s.325)

“Kale Meydanı’na vardığında, Müezzin Şifa Hoca...” (s.64)

383. Müfreze (Ar.): (9 kez s.190; s.199; s.209; s.213; s.219; s.231; s.274; s.298; s.299)

“... yedi kişilik zaptiye müfrezesini toparlayıp...” (s.190)

384. Müftü (Ar.): (12 kez s.10; s.11; s.12; s.27; s.55; s.60; s.62; s.85; s.155; s.200; s.251; s.328)

“Müftünün hemen arkasında, yaşını başını almış gönüllülerden dört atlı yan yana sıralanmıştı...” (s.10)

385. Mühendis (Ar.):

“... Osmanlıya sığınmış iki mühendis yanına aldı, planlar çizildi.” (s.94)

386. Mühimmat (Ar.):

“Elde avuçta ne varsa silâha, mühimmata harcanmış şu sıra.” (s.305)

387. Mühür (Far.): (5 kez s.121; s.194; s.224; s.248; s.326)

“Hocalarla papazlar yan yana mühür bastılar, sadrazama, şeyhülislâma telgraf döşendiler.” (s.121)

388. Mülk (Ar.): (4 kez s.69; s.126; s.148; s.150)

“... kız elden gitmiş, mal mülk sokağa atılmışçasına kötü...” (s.69)

389. Mültezim (Ar.):

“... vergi toplayıcı mültezimlere karşı korumasızdı...” (s.312)

390. Münadi (Ar.): (2 kez s.264; s.310)

“Münadilerin her birinin bir başka...” (s.264)

391. Mürur (Ar.):

“Pasaport ve Mürur Nizamnamesi’ne uygun oturma izinleri yok bunların.” (s.233)

392. Müslüman (Ar.): (9 kez s.12; s.76; s.79; s.106; s.121; s.160; s.170; s.302; s.305)

“... nice Müslüman ki, haddi hesabı yok!” (s.12)

393. Müşteri (Ar.): (3 kez s.74; s.117; s.256)

“... handaki tüccarın, müşterilerin ayak işlerine koşardı.” (s.74)

394. Mütalâa (Ar.):

“Gerçi soruldu, mütalâa istendi...” (s.304)

N

395. Nadide (Far.):

“... has çelikten nadide bir hançer yaparmış gibi...” (s.21)

396. Nahiye (Ar.):

“... kasabalar, nahiyeler arasında, ileri geri, haber iletilmesini buyurmuş.” (s.300)

397. Nakış (Ar.): (2 kez s.311; s.326)

“Ekmek, ekmek selelerinin içinde, nakışlı bohçalara sarılır...” (s.311)

398. Nal (Ar.): (7 kez s.10; s.165; s.173; s.208; s.209; s.221; s.230)

“Nal, kılıç, koşum şakırtılarını; uğurlayıcı kalabalığın uğultusu...” (s.10)

399. Namaz (Far.): (13 kez s.18; s.19; s.57; s.80; s.123; s.129; s.140; s.160; s.188; s.199; s.234; s.252; s.281)

“Bir sabah ninesi namaza kalktığında Yusuf’un yatağını boş gördü.” (s.18)

400. Namus (Ar.): (8 kez s.91; s.116; s.206; s.234; s.261; s.271; s.288; s.322)

“İrz, namus, can güvenliği diye bir şey kalmadı.” (s.91)

401. Narin (Far.): (2 kez s.162; s.223)

“... narin Patrica’nın bu dev cüsseli papazı...” (s.162)

402. Naz (Far.):

“... nazdan, niyazdan sonra yatak odasında ereğine ulaştı.” (s.230)

403. Nazar (Ar.):

“Rabbim nazardan esirgesin...” (s.54)

404. Nazır (Ar.): (2 kez s.151; s.261)

“... Hariciye Nazırı Raşit Paşa'nın öldürüldüğü duyuldu.” (s.151)

405. Nefer (Ar.): (2 kez s.80; s.82)

“... arkasında dört zaptiye neferi, Ağa Camisi'nin köşesini döndü...” (s.80)

406. Neşe (Ar.): (4 kez s.257; s.273; s.286; s.308)

“... Meryem'in neşesini yerine getirdi.” (s.257)

407. Nezaret (Ar.): (8 kez s.100; s.118; s.151; s.157; s.167; s.171; s.231; s.302)

“Nezarete bir telgraf hazırla...” (s.100)

408. Nikâh (Ar.): (4 kez s.54; s.60; s.158; s.261)

“Nikâh kıydırırım, düğün yaparım...” (s.54)

409. Niyaz (Far.):

“... nazdan, niyazdan sonra yatak odasında ereğine ulaştı.” (s.230)

410. Niyet (Ar.): (3 kez s.234; s.303; s.310)

“... yemekten sonra çerez niyetine üç okka üzüm yiyen...” (s.234)

411. Nizamiye (Ar.): (7 kez s.8; s.181; s.187; s.210; s.234; s.247; s.260)

“... kışla nizamiyesinin tam karşısında, tepeden inen...” (s.8)

412. Nizamname (Ar.+Far.):

“Pasaport ve Mürur Nizamnamesi'ne uygun oturma izinleri yok bunların.” (s.233)

413. Nokta (Ar.):

“İnce kâğıt şeridin üstünde çizgiler, noktalar dizildi, uzadı.” (s.216)

414. Noksan (Ar.): (2 kez s.280; s.327)

“Bir çalgımız, çengimiz noksan oturduğumuz yerde...” (s.280)

415. Nöbetçi (Ar.): (4 kez s.190; s.209; s.225; s.227)

“Nedim Efendi; nöbetçi zaptiye, Bogos Beziryan'la...” (s.190)

416. Nüfus (Ar.): (3 kez s.145; s.304; s.326)

“Kasabanın nüfusunun dört beş katı nüfus...” (s.145)

O

417. Okka (Ar.):

“... yemekten sonra çerez niyetine üç okka üzüm yiyen...” (s.234)

418. Okyanus (Ar.): (2 kez s.7; s.8)

“Fırat, okyanusa kadar uzanan yolculuğunun...” (s.7)

419. Oruç (Far.):

“Nedim Efendinin oruç tutmadığını yedisinden yetmişine...” (s.68)

Ö

420. Ömür (Ar.): (4 kez s.59; s.102; s.181; s.226)

“... Kevork Usta, Halsizin Ömer Usta, debbağlığa ömürlerini vermiş...” (s.59)

P

421. Paça (Far.): (3 kez s.113; s.188; s.227)

“Şalvarının paçasına, çorabının üstüne akan kan kurumuş...” (s.113)

422. Padişah (Far.): (18 kez s.10; s.91; s.98; s.101; s.149; s.150; s.151; s.158;

s.166; s.170; s.188; s.199; s.261; s.266; s.275; s.276; s.299; s.320)

“... Padişah’a ültimat vermişler!” (s.10)

423. Paha (Far.):

“... demeden sattılar çocuklarını yok pahasına.” (s.145)

424. Para (Far.): (20 kez s.17; s.46; s.57; s.59; s.70; s.76; s.120; s.126; s.145;

s.148; s.154; s.171; s.177; s.215; s.234; s.258; s.268; s.301; s.304; s.305)

“... iki kese gümüş parayı çıkarıp anasının önüne koymuştu.” (s.17)

425. Parça (Far.): (3 kez s.204; s.219; s.285)

“Üçüncü mermi, Onbaşı’nın siperlendiği kayadan parçalar kopardı...” (s.204)

426. Payanda (Far.): (2 kez s.176; s.177)

“Dış kapının payandasını sıkı sıkı kavradı...” (s.176)

427. Pazar (Far.):

“... sabahtan akşama, bayramsız, pazarsız, yortusuz, durup dinlenmeden...” (s.126)

428. Pazı (Far.):

“Pazısının üstündeki deriyi tuttu...” (s.323)

429. Pelte (Far.):

“... yere yığıldığını gördüler, pelte gibi.” (s.205)

430. Pembe (Far.):

“İki kadının kırışksız, pembe beyaz yüzlerine baktı.” (s.12; s.31; s.32; s.127; s.215; s.268)

431. Pencere (Far.): (24 kez s.8; s.47; s.117; s.122; s.132; s.160; s.163; s.176; s.192; s.195; s.212; s.217; s.221; s.224; s.227; s.243; s.254; s.260; s.273; s.278; s.285; s.289; s.315; s.328)

“... sıra sıra sayısız küçük pencereli eski kışlardan başka yapı yoktu.” (s.8)

432. Perakende (Far.):

“... mal vermeye başladılar; perakendeci tüccara hesap açtılar...” (s.120)

433. Perçem (Far.):

“... koyu siyah gözlerinin, perçeminin, ince dayanıklı perçeminin...” (s.120)

434. Perde (Far.): (3 kez s.148; s.149; s.214)

“... üstü deri, yanları kumaş perdelerle kapalı olanının...” (s.148)

435. Perişan (Far.): (3 kez s.222; s.300; s.301)

“... dağınık, perişan, Alâattin’in eğildiği çukura doğru koştular.” (s.222)

436. Pervaz (Far.): (4 kez s.292; s.293; s.294; s.328)

“Kamer yarı çömelmiş, sırtını kapı pervazına dayamıştı.” (s.292)

437. Peşin (Far.): (3 kez s.236; s.240; s.302)

“Yüz elli kuruşu peşin vermişsiniz.” (s.236)

438. Peşkir (Far.):

“Çakısı, çakmağı, peşkiri, kesesi, cüzdanı bez bir torbaya doldurdu.” (s.224)

439. Peyke (Far.): (5 kez s.13; s.17; s.27; s.28; s.117)

“... karşı dükkânda, peykede, oturan Tanak dikeldi.” (s.13)

440. Peynir (Far.): (2 kez s.63; s.268)

“... meyve torbalarını, peyniri, yağı, çökeleği...” (s.63)

441. Pilav (Far.):

“Pişirdiği sıcacık bulgur pilavı ile karnını doyurdu tıka basa.” (s.181)

442. Pirinç (Far.):

“... odaya girdi, pirinç şamdanlardaki mumları yaktı, çekildi.” (s.165)

443. Post (Far.): (3 kez s.38; s.295; s.316)

“Sonraki yıllar, tilki postu, ceylan derisi getirdiler.” (s.38)

444. Pul (Far.): (2 kez s.120; s.301)

“Para pul verip herifi başlarından savdıklarını...” (s.120)

R

445. Rab (Ar.): (2 kez s.17; s.54)

“... can veren Rabbim darda koymaz, rızkını da verir elbet.” (s.17)

446. Raf (Ar.): (7 kez s.49; s.176; s.179; s.214; s.269; s.292; s.307)

“Raftaki fitilli yağ kandilini yaktı.” (s.49)

447. Rahat (Ar.): (9 kez s.79; s.106; s.228; s.232; s.233; s.246; s.283; s.290; s.303)

“... kendisi rahattır oğlumuzun ya, hasretlik olmasa...” (s.79)

448. Rahip (Ar.):

“Rahipmiş, Protestan rahibi.” (s.185)

449. Rahle (Ar.):

“... sessizce rahlesinin başından ayağa kalktı...” (s.201)

450. Rahmet (Ar.): (3 kez s.142; s.143; s.201)

“Baban rahmetli, gönüllü gitmiş...” (s.142)

451. Rakı (Ar.): (7 kez s.37; s.172; s.214; s.216; s.228; s.268; s.271)

“Saza, söze, rakıya düşkünlüğü kadar...” (s.37)

452. Ramazan (Ar.): (4 kez s.58; s.67; s.69; s.283)

“Ramazanın ilk haftası sona ermeden...” (s.58)

453. Reis (Ar.):

“Kalan aşiret reislerinden Nezir Ağa var...” (s.158)

454. Renk (Far.): (10 kez s.51; s.72; s.103; s.107; s.131; s.179; s.188; s.258; s.312; s.328)

“... Murat Irmağı, kurşun renkli bir yılan gibi...” (s.51)

455. Rezil (Ar.): (2 kez s.125; s.145)

“Bütün bir memlekete rezil rüsva olduk.” (s.125)

456. Rıza (Ar.): (2 kez s.214; s.276)

“Rıza mı? Saldım gitti.” (s.214)

457. Rızık (Ar.):

“... can veren Rabbim darda koymaz, rızkını da verir elbet.” (s.17)

458. Rica (Ar.):

“Fırsatı iyi değerlendirip ricacı gönderen ağadan...” (s.303)

459. Rugan (Far.):

“Setre pantol, rugan iskarpın, dantelli başlık.” (s.87)

460. Rutubet (Ar.): (2 kez s.227; s.278)

“İçerisi, toz, rutubet, sidik kokuyordu.” (s.227)

461. Rüşt (Ar.):

“Kız rüştünü bulmuş.” (s.105)

462. Rüşvet (Ar.):

“Rüşvet aldığı, haksız gözettiği duyulmamıştır.” (s.234)

463. Rüzgâr (Far.): (11 kez s.47; s.48; s.90; s.128; s.204; s.245; s.254; s.272; s.290; s.295; s.313)

“Rüzgâr, yamaçtan kaldırdığı karı yüzlerine...” (s.47)

S

464. Saat (Ar.): (23 kez s.10; s.16; s.48; s.54; s.58; s.72; s.109; s.111; s.115; s.130; s.133; s.136; s.144; s.152; s.166; s.175; s.190; s.218; s.225; s.228; s.268; s.283; s.312)

“Haberler, akşam saatlerinin ince yeli gibi...” (s.10)

465. Sabah (Ar.): (22 kez s.18; s.26; s.40; s.63; s.64; s.123; s.126; s.127; s.134; s.147; s.149; s.173; s.196; s.198; s.217; s.223; s.234; s.257; s.264; s.271; s.273; s.307)

“Bir sabah ninesi namaza kalktığında Yusuf’un yatağını boş gördü.” (s.18)

466. Sabır (Ar.):

“Vali Paşa, sabırla dinledi Zaptiye Binbaşısını...” (s.231)

467. Sabun (Ar.): (3 kez s.120; s.250; s.318)

“... kokulu sabunlar, allıklar, pudralar, lavantalar...” (s.120)

468. Sade (Far.): (2 kez s.155; s.189)

“Sade dil olsa iyi.” (s.155)

469. Sadrazam (Ar.): (2 kez s.121)

“Hocalarla papazlar yan yana mühür bastılar, sadrazama, şeyhülislâma telgraf döşendiler.” (s.121; s.150)

470. Saf (Ar.):

“... iri gövdesi, safça tombul yüzü...” (s.268)

471. Sahan (Ar.): (3 kez s.269; s.275; s.319)

“... bakır sahandaki kavurmayı sobanın üstüne koydu...” (s.269)

472. Sahip (Ar.):

“Benimdir deyip sahiplensen, her köşesine, her bucağına...” (s.170)

473. Sahur (Ar.): (3 kez s.61; s.70; s.138)

“Aha gece sahurdan çıkmışım yola.” (s.61)

474. Saltanat (Ar.): (2 kez s.101; s.255)

“... Tanrı saltanatını uzun etsin...” (s.101)

475. Sandık (Ar.): (7 kez s.59; s.70; s.148; s.224; s.225; s.274; s.312)

“... geçici olarak çalıştırılanların ücretlerini Masat Ağa sandıktan öder, deftere gider yazardı.” (s.59)

476. Saraç (Ar.): (4 kez s.10; s.45; s.263; s.320)

“... İnşaatçı Ferhat Ağa, Demirciler Kâhyası İbrahim, Saraç Mustafa, Hüseyin Hoca.” (s.10)

477. Saray (Far.): (6 kez s.94; s.148; s.151; s.152; s.171; s.303)

“... onun üstünde de Saray’ın karşı karşıya kaldığı...” (s.94)

478. Sarhoş (Far.): (2 kez s.41; s.217)

“Sarhoşluk etmiştir.” (s.41)

479. Sayvan (Far.):

“Hangi hendekle suyu sayvanına taşıyacak...” (s.254)

480. Sebep (Ar.): (2 kez s.160; s.179)

“... daha bir sürü uygunsuz işlere sebep olan misyonerlerin...” (s.160)

481. Seccade (Ar.): (2 kez s.19; s.252)

“... yatağının yanına seccadesini serdi, namazını kıldı...” (s.19)

482. Sedef (Ar.):

“Evlerin bittiği, eğim aşağı şosenin başladığı yerde, sedef renkli koca kayanın...”
(s.328)

483. Sedir (Ar.): (4 kez s.15; s.58; s.288; s.289)

“... hemen orada, mutfak aralındaki sedire ilişti.” (s.15)

484. Sehpa (Far.): (s.156; s.172)

“Fincanları sehpayı koydu...” (s.156)

485. Selâm (Ar.): (14 kez s.46; s.52; s.70; s.72; s.99; s.135; s.154; s.165; s.180;
s.188; s.210; s.216; s.245; s.254)

“Yukarda, selamlığın merdiven aralığında, kadınlar ayaküstü...” (s.46)

486. Sele (Ar.):

“Ekmek, ekmek selelerinin içinde, nakışlı bohçalara sarılır...” (s.311)

487. Semt (Ar.): (4 kez s.197; s.282; s.284; s.298)

“Semtini, sokağını bilir misin evlerin?” (s.197)

488. Senet (Ar.):

“...gelen davaları senede, ilâma bağladı bir çırpıda.” (s.235)

489. Sepet (Far.):

“... odun sobasını, torba, sepet gibi daha birkaç parça eşya...” (s.285)

490. Serbest (Far.):

“... misyonerleri serbest bırakmasından yarım saat sonra...” (s.187)

491. Sermaye (Far.):

“... Bogos üstlendi, dükkânın sermayesini Nubar.” (s.257)

492. Servet (Ar.): (3 kez s.95; s.153; s.304)

“... daha çok servet, daha çok egemenlik...” (s.95)

493. Setre (Ar.):

“Setre pantol, rugan iskarpin, dantelli başlık.” (s.87)

494. Sevkiyat (Ar.): (3 kez s.11; s.12; s.300)

“Trabzon’a sevkiyat var dediler; inşaattan, istihkâmdan anlar adam aradılar.” (s.11)

495. Seyis (Ar.): (2 kez s.210; s.211)

“Seyisin atını aldı, Tabur Komutanı ile...” (s.210)

496. Seyit (Ar.):

“... yöre beyleri, ağaları, seyitleri için töreydi.” (s.130)

497. Seyran (Ar.):

“Bayram yok seyran yok, ayaktayız günlerdir.” (s.212)

498. Sıhhiye (Ar.):

“Süvari Taburu’nun yanı sıra, iki piyade alayı, mutfığı, mekkaresi, sıhhiyesi, silâhı, cephanesi...” (s.93)

499. Sır (Ar.):

“... gerektiği kadar kullanılması sırrı yatar...” (s.34)

500. Silâh (Ar.): (15 kez s.44; s.81; s.93; s.95; s.104; s.130; s.163; s.204; s.206; s.210; s.221; s.233; s.286; s.302; s.305)

“Konakta, mezrada, otlakta silâh atıldı.” (s.44)

501. Sini (Far.): (4 kez s.113; s.228; s.258; s.269)

“Siniden türüm türüm tereyağlı ekmek kokusu yükseldi.” (s.113)

502. Sipariş (Far.): (2 kez s.13; s.257)

“... bir kısım sipariş verenlere teslimi ile geçti.” (s.13)

503. Siper (Far.): (4 kez s.204; s.206; s.218; s.222)

“Üçüncü mermi, Onbaşı’nın siperlendiği kayadan parçalar kopardı...” (s.204)

504. Siyah (Far.): (5 kez s.10; s.39; s.77; s.119; s.195)

“... uzun siyah kaftanının altında sırtı hafifçe kamburlaştırmış...” (s.10)

505. Siyaset (Ar.): (3 kez s.102; s.150; s.304)

“... bastırılmış görünse de, siyaseti sürer gider.” (s.102)

506. Sofa (Ar.): (11 kez s.56; s.149; s.153; s.172; s.215; s.216; s.230; s.258; s.283; s.285; s.287)

“... sofada, bir aşağı bir yukarı, sinirli sinirli dolaştı.” (s.56)

507. Sofra (Ar.): (4 kez s.67; s.258; s.284; s.305)

“... sofralarının başına dönmenin telâş içindeydiler.” (s.67)

508. Sokak (Ar.): (20 kez s.9; s.16; s.35; s.56; s.69; s.71; s.148; s.187; s.197; s.211; s.218; s.220; s.247; s.264; s.267; s.280; s.283; s.297; s.306; s.328)

“Sokak başlarında, cami avlularında, meydanlardaki çeşmelerin mermer yalıkları...” (s.9)

509. Sual (Ar.): (4 kez s.181; s.182; s.190; s.237)

“... sorgu sualinden yıldı...” (s.181)

510. Sultan (Ar.): (2 kez s.151; s.172)

“... tahttan indirilmesi, Sultan Murat’ın cülusu...” (s.151)

511. Surat (Ar.): (6 kez s.65; s.106; s.121; s.188; s.272; s.293)

“Protestan oldu, olacak diye söz çıkarmışlar; surat asmışlar.” (s.65)

512. Sülüs (Ar.):

“Altına mukavva yapıştırılmış, kaba, kalın bir kâğıda, sülüs yazı ile...” (s.234)

513. Sürahi (Ar.): (2 kez s.172; s.214)

“Küçük sürahideki evde çekilmiş rakıdan kadehini doldurdu, içti.” (s.172)

514. Sütire (Ar.):

“... sokağın taş basamaklarının sütresi gerisine attılar...” (s.220)

Ş

515. Şadırvan (Far.):

“Avluda, şadırvanın yöresinde, kapı girişlerinde...” (s.191)

516. Şal (Far.): (2 kez s.44; s.78)

“... kefenlenmiş ufacık cesedini ipek şallara sardı...” (s.44)

517. Şalvar (Far.): (15 kez s.30; s.31; s.55; s.62; s.70; s.75; s.77; s.109; s.113; s.131; s.176; s.195; s.249; s.280; s.295)

“... şalvarını dizlerine kadar sıvamışlardı.” (s.30)

518. Şamata (Ar.): (5 kez s.24; s.136; s.151; s.160; s.273)

“... ağaçların koyu yeşiline çevirdi: Şamata... Kıyamet.” (s.24)

519. Şamdan (Ar.+Far.): (3 kez s.120; s.165; s.168)

“... İngiliz dokumları, gümüşten, porselen mutfak takımları, şamdanlar, avizeler...” (s.120)

520. Şarap (Ar.):

“... seçme üzümlerden yapılmış eski şaraplar geldi.” (s.258)

521. Şart (Ar.): (2 kez s.276; s.308)

“Kanun-u Esasi’nin ilânı için şart koştuğundan belli bu...” (s.276)

522. Şavk (Ar.):

“... uzun kırık çizgisi şavkıdı...” (s.248)

523. Şehir (Far.): (14 kez s.12; s.17; s.54; s.56; s.123; s.163; s.164; s.173; s.186; s.211; s.221; s.225; s.272; s.282)

“... şehirdeki evlerine yerleşti.” (s.12)

524. Şehit (Ar.): (6 kez s.11; s.27; s.29; s.55; s.77; s.80)

“... Nedim Efendi’nin şehir düştüğü haberi ise...” (s.11)

525. Şehlâ (Ar.): (3 kez s.132; s.215; s.248)

“... sırtı hafifçe kambur, gözleri şehlâ olanı kucaklayıp...” (s.132)

526. Şeker (Far.): (4 kez s.13; s.99; s.109; s.318)

“Çay, şeker, dokuma, allık, pudra, lavanta...” (s.13)

527. Şemsiye (Ar.): (2 kez s.161; s.162)

“... ıslak şemsiyesini koluna astı...” (s.161)

528. Şer (Ar.):

“Şer misin, belâ mısın herif?” (s.288)

529. Şerit (Ar.): (2 kez s.134; s.216)

“... sazlık, ince bir şerit kalmıştı.” (s.134)

530. Şeriye (Ar.):

“Tevellüdü yetmiş ikililer askeriy-i şeriye...” (s.310)

531. Şeyh (Ar.):

“... şeyhlerin kimi gereksinimleri bu eşkıya aracılığı ile sağlandığından...” (s.42)

532. Şeyhüslâm (Ar.): (2 kez s.121; s.150)

“Hocalarla papazlar yan yana mühür bastılar, sadrazama, şeyhüslâma telgraf döşendiler.” (s.121)

533. Şikâyet (Ar.): (4 kez s.100; s.105; s.159; s.197)

“... Vali'nin 'hattı hareketinden' şikâyetle bulunuldu.” (s.100)

534. Şifa (Ar.): (3 kez s.64; s.271; s.325)

“Kale Meydanı'na vardığında, Müezzîn Şifa Hoca...” (s.64)

535. Şuur (Ar.):

“Doğruydu belki, şuuru yerinde olsa...” (s.151)

I

536. Tabaka (Ar.): (4 kez s.163; s.212; s.228; s.284)

“Tabakasını çıkardı, kendi sardığı sigaradan ikram etti.” (s.163)

537. Tabip (Ar.): (3 kez s.303; s.323; s.325)

“Çenesi ile Tabip Yüzbaşı’yı gösterdi.” (s.303)

538. Tabut (Ar.):

“... musalla taşında yatan ustasının tabutuna bakarken...” (s.22)

539. Tahkimat (Ar.):

“Topçu tahkimatı, köprü, tabya yaptığından...” (s.11)

540. Tahrik (Ar.):

“Tahriklere, eziyetlere zebun olduk!” (s.150)

541. Tahsildar (Ar.+Far.):

“... Hüseyin’te, Tahsildar Hayri’nin oğlu Orhan’a verdikleri...” (s.254)

542. Taht (Far.): (7 kez s.9; s.102; s.148; s.149; s.150; s.151; s.152)

“Sultan Aziz tahttan indirilmiş!” (s.9)

543. Tahta (Far.): (5 kez s.184; s.227; s.280; s.286; s.309)

“... kara lekelerle bezeli tahta kaplı döşemeye bakındı...” (s.184)

544. Talebe (Ar.):

“... İstanbul’da asker, talebe, ahali, insanların birbirinin...” (s.151)

545. Talim (Ar.):

“Talimde, terbiyede birliği nasıl sağlayacaksınız?” (s.304)

546. Tane (Far.): (2 kez s.114; s.165)

“... avucunun içine, tanelerinin çoğu ezilmiş böğürtlene benzeyen...” (s.114)

547. Tarh (Ar.):

“Dört bir yanı çiçek tarhları ile bezenmiş havuzun...” (s.149)

548. Tarikat (Ar.):

“... divana geçip yerleşen; ilmiyeden, tarikattan, evkaftan, cemaatten seçilmiş gelmiş...” (s.236)

549. Tas (Ar.): (3 kez s.114; s.214; s.296)

“Küçük, kalaylı bakır bir tas çıkardı.” (s.114)

550. Tatbikat (Ar.):

“Tatbikat olmuyor, olamadı!” (s.304)

551. Tatil (Ar.):

“Adliye tatildir daha...” (s.277)

552. Tavla (Ar.): (2 kez s.213; s.262)

“Yüzbaşı, tavladan çıkan Ziver’e...” (s.213)

553. Taze (Far.): (7 kez s.50; s.137; s.142; s.149; s.228; s.230; s.319)

“Soluğu, kar tazeliği sinmiş kokusu, sıcaktı.” (s.50)

554. Tedarik (Ar.): (4 kez s.89; s.259; s.300; s.315)

“... alışılmış uzun kışların tedarikini bitirmemiş olanlar...” (s.89)

555. Tehlike (Ar.):

“İyi iyi nine, tehlikeyi atlatmış.” (s.41)

556. Tekmil (Ar.):

“Süleyman’ı müleymanı anlatacaksın teknil.” (s.138)

557. Telâş (Ar.): (6 kez s.67; .131; s.176; s.185; s.225; s.315)

“... sofralarının başına dönmenin telâşı içindeydiler.” (s.67)

558. Tellâl (Ar.):

“Akşama kadar tellâl çağırdı dün.” (s.25)

559. Tembih (Ar.): (4 kez s.200; s.220; s.246; s.325)

“... diye sıkı sıkı tembihledi.” (s.200)

560. Tencere (Ar.):

“Anası, mutfakta, çorba tenceresinin başındaydı.” (s.283)

561. Tenha (Far.): (3 kez s.83; s.123; s.193)

“... yolunu kestiler, tenhada üstüne öldüresiye...” (s.83)

562. Terazî (Far.):

“... terazilerinin taşlarını yeniledi, killi toprakla tabanladı, pekiştirdi.” (s.23)

563. Terbiye (Ar.): (2 kez s.182; s.304)

“Öyle terbiye vermemişim ben oğullarıma...” (s.182)

564. Tercüme (Ar.):

“... kayınbiraderin Tercüme Kalemi ’ndeki bir arkadaşı.” (s.168)

565. Terhis (Ar.): (2 kez s.10; s.82)

“Terhisler durdurulmuş!” (s.10)

566. Tertip (Ar.): (3 kez s.153; s.179; s.300)

“... Neşide Hanım, temizliğini, titizliğini, tertibe düzene yatkınlığını sıkça...” (s.153)

567. Terzi (Far.):

“... ilk ayırt eden, terzi Kefîl Ziya ’nın dükkânı önündeki...” (s.264)

568. Tespîh (Ar.): (2 kez s.29; s.49)

“Şak şak tespîhini çevirdi Hoca...” (s.29)

569. Testî (Far.): (5 kez s.214; s.227; s.268; s.296; s.310)

“... üstüne toprak testiden su ekledi, uzattı.” (s.214)

570. Tevellüt (Ar.): (2 kez s.310; s.311)

“Tevellüdü yetmiş ikililer askeriy-i şeriye...” (s.310)

571. Tezgâh (Far.): (5 kez s.22; s.167; s.256; s.294; s.312)

“Su taşıdı, ekmek açtı, fırın yaktı; tezgâhta oturdu ekmek sattı.” (s.22)

572. Tımar (Far.): (2 kez s.41; s.56)

“Sargıları çözdü, yarayı tımar etti yeniden.” (s.41)

573. Tıraş (Far.):

“Kızların saçları, uzun, örgülü; oğlanların başları tıraşlıydı.” (s.129)

574. Tuhaf (Ar.): (2 kez s.96; s.308)

“Hem de, tuhaftır, yöneticileri yönlendirip...” (s.96)

575. Tüccar (Ar.): (4 kez s.12; s.74; s.120; s.179)

“... Halepli Ermeni tüccarlarına katıldığını, uzun zaman esarette kalan biçarenin uzun yolda...” (s.12)

576. Tüfek (Far.): (6 kez s.55; s.93; s.190; s.203; s.206; s.219)

“Çalımla, vinçester marka tüfeğini sol omzundan...” (s.55)

577. Tülbent (Far.):

“Başındaki tülbendi sararmış sarıktan molla olduğu belliydi.” (s.299)

U

578. Ulema (Ar.): (6 kez s.85; s.98; s.160; s.201; s.303; s.316)

“Müftü, ulema, asker, hükümet memurları, Kayabaşı’ndaki düzlükte...” (s.85)

579. Usta (Far.): (11 kez s.11; s.21; s.22; s.37; s.59; s.78; s.109; s.188; s.191; s.253; s.283)

“Ustaların, becerikli kalfaların, yorulmak bilmez bağmançılarının...” (s.11)

V

580. Vadi (Ar.): .” (10 kez s.7; s.8; s.52; s.72; s.111; s.128; s.174; s.219; s.300; s.312)

“... Nurhak dağlarının çevirdiği ince uzun bir vadiye inerdi.” (s.7)

581. Vakit (Ar.): (13 kez s.16; s.36; s.54; s.113; s.119; s.130; s.154; s.210; s.213; s.226; s.253; s.288; s.295)

“... gece karanlığının indiği vakte kadar sıcaktan bunaldılar.” (s.16)

582. Vali (Ar.): (22 kez s.94; s.95; s.118; s.133; s.137; s.147; s.149; s.152; s.162; s.166; s.181; s.211; s.225; s.231; s.232; s.236; s.264; s.275; s.277; s.301; s.304; s.305)

“Mezre Düzlüğü’nün orta yerine vilâyet konağı, vali konutu...” (s.94)

583. Vareste (Far.):

“... mahkeme duruşmadan vareste tuttu seni.” (s.248)

584. Vatan (Ar.):

“Vatan evlâdıdır karda kışta yollara dökülecek olanlar.” (s.306)

585. Vazife (Ar.):

“... üstüne düşen vazife yapmaktan geri durmadı.” (s.101)

586. Vebal (Ar.):

“Vebali boynumuzadır, kimse kalkamaz altından...” (s.325)

587. Veda (Ar.): (2 kez s.327; s.328)

“... Masat Ağa ile, Kevork Usta il, Kamil’le ayrı ayı vedalaştı Yusuf.” (s.327)

588. Vesika (Ar.):

“... Göçmen Heyeti, vesikalarını hazırları...” (s.154)

589. Vezir (Ar.):

“... Halep’te valilikler yapmış vezir paşalardandı.” (s.148)

590. Vicdan (Ar.): (2 kez s.146; s.291)

“Bir vicdansızlık, ölümden bin beter!” (s.146)

591. Vilâyet (Ar.): (9 kez s.94; s.103; s.181; s.199; s.230; s.232; s.265; s.274; s.297)

“Mezre Düzlüğü’nün orta yerine vilâyet konağı, vali konutu...” (s.94)

592. Vukuat (Ar.):

“... öncekinden şaşırtıcı ‘vukuat’ı, kim bilir kaçınıcı kez, aklından geçirdi.” (s.150)

593. Vükelâ (Ar.): (3 kez s.150; s.151; s.166)

“... Vükelâ Heyetine Mithat Paşa’yı...” (s.150)

Y

594. Yedigâr (Far.):

“Şehit yedigârıdır.” (s.29)

595. Yemeni (Ar.): (7 kez s.13; s.30; s.74; s.178; s.189; s.194; s.250)

“... topuğu basık yemenilerini ayağına geçirdi...” (s.13)

Z

596. Zabıta (Ar.):

“... önemli değil, günlük zabıta olayı.” (s.159)

597. Zahiracı (Ar.):

“Çarşıda, zahiracı Hüseyin Hakkı Efendiden soracaksın kendisini.” (s.315)

598. Zahmet (Ar.): (3 kez s.101; s.166; s.228)

“Zahmet buyurdunuz, lütfettiniz Paşa Hazretleri, dediler.” (s.101)

599. Zaman (Ar.): (18 kez s.12; s.38; s.60; s.77; s.93; s.111; s.139; s.171; s.180; s.183; s.186; s.224; s.232; s.260; s.275; s.286; s.303; s.316)

“... Halepli Ermeni tüccarlarına katıldığını, uzun zaman esarette kalan biçarenin uzun yolda...” (s.12)

600. Zanaat (Ar.): (s.28, s.173; s.191)

“... kendisine de çoluk çocuğuna da yeter bu zanaat...” (s.28)

601. Zarar (Ar.):

“Kime ne zararı vardı.” (s.180)

602. Zaptiye (Ar.): (41 kez s.41; s.54; s.68; s.69; s.80; s.82; s.84; s.98; s.103; s.113; s.118; s.136; s.149; s.156; s.163; s.178; s.182; s.183; s.188; s.190; s.196; s.200; s.202; s.203; s.206; s.209; s.213; s.216; s.217; s.219; s.221; s.224; s.227; s.231; s.236; s.238; s.255; s.271; s.298; s.301; s.323)

“Zaptiye geldi gelecek korkusu ile tedirgin...” (s.41)

603. Zatürre (Ar.):

“Dizanteriden, koleradan, zatürreden çok can telef oldu.” (s.143)

604. Zayıf (Ar.):

“İşte şu, uzun sakallı, zayıf olanı, dedi.” (s.275)

605. Zebun (Far.):

“Tahriklere, eziyetlere zebun olduk!” (s.150)

606. Zemin (Far.): (3 kez s.75; s.139; s.294)

“... öne doğru tökezledi, yumuşak zeminde kaydı...” (s.75)

607. Zerre (Ar.): (2 kez s.7; s.21)

“... yatağından yukarılara köpük köpük dalgalar, saydam su zerrecikleri saçardı.” (s.7)

608. Zincir (Far.):

“... kayıp dökülen küçük, saydam zincirler oluşturmuştu.” (s.184)

609. Ziyafet (Ar.): (2 kez s.283; s.303)

“... ile birlikte rakı ziyafetine gelmişti Yusuf.” (s.283)

610. Zurna (Far.): (3 kez s.259; s.262; s.272)

“Her bölükten bir davul, bir zurna çıkarılacak.” (s.259)

4.2.4.2.Batı Kökenli Yabancı Sözcükler

Yukarışehir eserinde 113 Batı kökenli yabancı sözcük bulunmuştur. Tespit edilen sözcükler alfabetik biçimde aşağıda sıralanmıştır.

A

1. Alafranga (İt.):

“... kuyumcu Nubar’ın deyişi ile alafranga düzenlenen sofraya...” (s.258)

2. Anahtar (Rum.): (2 kez s.176; s.228)

“... bağı evinin anahtarını, ahırdaki rafın üst gözüne gizledi.” (s.176)

3. Avanak (Erm.): (2 kez s.182; s.264)

“Avanak mıdır benim oğullarım...” (s.182)

4. Avlu (Rum.): (20 kez s.9; s.13; s.17; s.55; s.70; s.128; s.160; s.171; s.179; s.190; s.195; s.210; s.213; s.221; s.225; s.233; s.272; s.274; s.283; s.293)

“Sokak başlarında, cami avlularında, meydanlardaki çeşmelerin mermer yalakları...” (s.9)

B

5. Balkon (Fr.):

“Önü balkon, yan duvarları boydan boya kemerli...” (s.261)

6. Balo (İt.):

“Baloları, tiyatroları, konserleri, şölenleri, av partileri, kumarları ne ise...” (s.96)

7. Baron (Fr.):

“... generallerin, kontların, baronların, lordların düşündükleri...” (s.95)

8. Berber (İt.): (4 kez s.76; s.214; s.215; s.216)

“Hanlarda, hamamlarda, berberlerde sıra bekleyen bekleyene.” (s.76)

9. Borç (Soğd.): (3 kez s.212; s.301; s.317)

“... sağlığın, selâmetin boynuma borç, demişim...” (s.212)

10. Bütçe (Fr.):

“... bütçeye şu kadar bin lira Müslüman olmayanlardan alınacak...” (s.305)

C

11. Ceket (Fr.): (3 kez s.183; s.288; s.313)

“... mavi ceketinin yaka kopçalarını açtı...” (s.183)

Ç

12. Çar (Rus.): (3 kez s.10; s.95; s.301)

“Çar, İngiliz’le anlaşmış.” (s.10)

13. Çay (Çin.): (9 kez s.13; s.109; s.166; s.232; s.256; s.267; s.280; s.302; s.310)

“Çay, şeker, dokuma, allık, pudra, lavanta...” (s.13)

D

14. Dantel (Fr.):

“Setre pantol, rugan iskarpin, dantelli başlık.” (s.87)

15. Disiplin (Fr.):

“... odanın her yanına sinmiş asker disiplininin düzenli, keskin çizgileri...” (s.166)

16. Dizanteri (Fr.): (2 kez s.12; s.143)

“... yolda bir yerlerde, dizanteriden öldüğünü duydu.” (s.12)

17. Doktor (Fr.): (2 kez s.323; s.324)

“... birini sakata, birini çürüğe yazdı doktor.” (s.323)

E

18. Ester (Alm.): (2 kez s.111; s.129)

“... on dört saat alır esterle.” (s.111)

19. Evlek (Rum.): (2 kez s.33; s.34)

“Akıntı ilk evleğe ulaştığında, suyu fidelerin altına çevirdi.” (s.33)

F

20. Fabrika (İt.):

“... misyonerlerle birlikte tasarladıkları un fabrikası işi yolundaydı.” (s.257)

21. Fener (Rum.): (6 kez s.83; s.260; s.264; s.272; s.281; s.297)

“... önüne vardıklarında Papaz Karabet’i elinde fenerle kapıda...” (s.83)

22. Fıçı (Rum.):

“Peykelerdeki deri, kösele istiflerine, tuz fıçılarına baktı...” (s.28)

23. Fırın (Rum.): (4 kez s.22; s.25; s.67; s.234)

“Su taşıdı, ekmek açtı, fırın yaktı; tezgâhta oturdu ekmek sattı.” (s.22)

24. Fidan (Rum.):

“... düzlükte, gül fidanlarının kuytusunda kımıldayanları ondan sonra fark etti.”
(s.176)

25. Fide (Rum.):

“Akıntı ilk evleğe ulaştığında, suyu fidelerin altına çevirdi.” (s.33)

26. Fistan (Rum.):

“... yaptıkları bu şapkalı, fistanlı, açık saçık gösterinin...” (s.79)

G

27. Gaz (Fr.): (3 kez s.216; s.269; s.292)

“Gaz lâmbasının aydınlattığı odada...” (s.216)

28. Gardiyan (Fr.): (2 kez s.225; s.245)

“... dış kapıyı açıp kafileyi içeriye alan gece gardiyanı Sıddık Ağa...” (s.225)

29. Gazete (İt.): (2 kez s.168; s.302)

“... Tozer adlı gazetecinin yazdıkları.” (s.168)

30. General (Alm.):

“... generallerin, kontların, baronların, lordların düşündükleri...” (s.95)

31. Gocuk (Blg.):

“Kışın yola çıktığında azığınızı, yazın yola çıktığında gocuğunu unutma.” (s.315)

32. Gübre (Rum.):

“... odunlar, ağılları önündeki gübre yığınları, ip, çuval, giysi artığı paçavralar...”
(s.174)

H

33. Hristiyan (Rum.): (5 kez s.76; s.106; s.121; s.162; s.170)

“Müslüman halkın yanı sıra Hristiyanlar da katıldı alışverişe.” (s.76)

İ

34. İskarpın (Fr.):

“Setre pantol, rugan iskarpın, dantelli başlık.” (s.87)

35. İskelet (Fr.): (3 kez s.23; s.120; s.227)

“İnce uzun iskeletin üstünde kasları uzadı...” (s.23)

36. İskemle (Rum.): (7 kez s.183; s.196; s.213; s.264; s.280; s.295; s.306)

“... yan yana iskemlelerde oturan Wheller...” (s.183)

37. İspermeçet (İt.):

“... yandaki boş ranzanın kenarına tutturulmuş ispermeçet mumunu yaktı.” (s.227)

38. İstif (Rum.): (3 kez s.28; s.30; s.253)

“Peykelerdeki deri, kösele istiflerine, tuz fiçilerine baktı...” (s.28)

K

39. Kanca (İt.):

“Taş kerevetler, havuzlar, sundurmalar, kancalar, bıçaklar, merdaneler...” (s.30)

40. Karavana (İt.): (2 kez s.213; s.259)

“... zaptiye koğuşlarının olduğu yerden gelen karavana seslerini dinledi.” (s.213)

41. Karyola (İt.):

“Arka odadaki demir karyolasında, geniş, yumuşak yatağının...” (s.292)

42. Katolik (Fr.):

“Mezre Düzlüğü’nün orta yerine vilâyet konağı, vali konutu...” (s.94)

43. Kerevet (Rum.): (4 kez s.30; s.278; s.285; s.287)

“Taş kerevetler, havuzlar, sundurmalar, kancalar, bıçaklar, merdaneler...” (s.30)

44. Kilise (Rum.): (15 kez s.8; s.25; s.39; s.57; s.60; s.85; s.99; s.108; s.118; s.122; s.200; s.202; s.223; s.254; s.258)

“... sıralanmış büyüklü küçüklü evleri, konakları, kiliseleri, camileri, medreseleri, meydanları, dükkânları, hanları, hamamlarıyla...” (s.8)

45. Kolej (Fr.):

“Başka yerlerde kolej açmış misyonerler.” (s.65)

46. Kolera (Fr.):

“Dizanteriden, koleradan, zatürreden çok can telef oldu.” (s.143)

47. Konferans (Fr.):

“Dünya âlem kandırıldıktan, konferanslara kullanılacak malzeme ele geçirildikten sonra!” (s.107)

48. Konser (Fr.):

“Baloları, tiyatroları, konserleri, şölenleri, av partileri, kumarları ne ise...” (s.96)

49. Konsolos (Rum.): (8 kez s.94; s.97; s.118; s.161; s.162; s.167; s.212; s.233)

“... Fransız Konsolosu Pier, Katolik Papazı Antonio, zamanla...” (s.94)

50. Kont (Fr.): (2 kez s.95; s.144)

“... generallerin, kontların, baronların, lordların düşündükleri...” (s.95)

51. Kopça (Blg.): (s.109; s.183)

“... entarisi, kuşağı, kopçalı kaloş potinleri yeniydi.” (s.109)

52. Kordon (Fr.):

“... gün ışığının altında kemerinin, kordonlarının sarısı parıl parıldı.” (s.274)

53. Kral (Srp.):

“... büyüklü küçüklü nice kralın, kendilerinin yetki...” (s.95)

54. Kulp (Rum.):

“Fadim Ana, iki kulpundan tuttuğu, tepeleme ateşle...” (s.309)

55. Kundura (İt.): .” (2 kez s.184; s.289)

“... uzun boğazlı kunduralarını sıradan geçirdi.” (s.184)

56. Kupa (Rum.):

“Kupasında yarım kalmış rakıyı kafasına dikti.” (s.216)

57. Kutu (Rum.):

“... yarısı yanmış iki mum, bir kutu Fransız kibriti vardı.” (s.285)

L

58. Lâmba (Rum.): (4 kez s.201; s.216; s.269; s.292)

“Sadettin Efendinin rahlesinin önündeki lâmbanın ışığı...” (s.201)

59. Lando (Fr.):

“... fesini başına geçirdi, landonuna bindi...” (s.98)

60. Lavanta (İt.): (4 kez s.13; s.120; s.180; s.285)

“Çay, şeker, dokuma, allık, pudra, lavanta...” (s.13)

61. Liman (Rum.): (2 kez s.13; s.145)

“... iş arasında, Beyrut piyasasından, gemiler dolusu getirilip limana boşaltılan...”
(s.13)

62. Lira (İt.): (2 kez s.305; s.317)

“... bütçeye şu kadar bin lira Müslüman olmayanlardan alınacak...” (s.305)

63. Lüver (Fr.): (2 kez s.134; s.288)

“Kurban olduğum; bıçaklı, lüverli, pusulu bu bayram!” (s.134)

M

64. Mandal (Rum.):

“... ahır kapısının mandalını kaldırdı...” (s.175)

65. Makine (İt.): (3 kez s.213; s.216; s.217)

“Telgraf makinesinin yanında, telgraf memuru ile karşı karşıya...” (s.213)

66. Masa (Rum.): (10 kez s.69; s.99; s.166; s.169; s.182; s.183; s.240; s.259; s.263; s.306)

“... masaya sokuldu, uzun süre fısır fısır konuştular.” (s.69)

67. Maske (Fr.):

“Yüzü, karanlıkta korkulu bir maskeye dönmüştü.” (s.287)

68. Marka (İt.):

“Çalımla, vinçester marka tüfeğini sol omzundan...” (s.55)

69. Melon (Fr.): (2 kez s.77; s.184)

“Misyonerlerin redingotlarına, siyah melon şapkalarına...” (s.77)

70. Misyoner (Fr.): (23 kez s.38; s.65; s.77; s.79; s.81; s.83; s.96; s.104; s.106; s.121; s.125; s.160; s.165; s.182; s.187; s.198; s.212; s.231; s.232; s.257; s.271; s.275; s.314)

“Misyonerlerin özendirmesi ile Amerika'ya giden...” (s.38)

N

71. Nikel (Fr.):

“... raftaki küçük nikel taslardan birini aldı...” (s.214)

O

72. Onur (Fr.):

“... askerleri, kâtipleri ile ünlü, onurlu Yukarışehi’e...” (s.96)

73. Otorite (Fr.):

“... devlet otoritesi kalmadı feryadını basarak Boğaz’daki muhriplere
sığındıklarını...” (s.151)

P

74. Paçavra (Rum.):

“... odunlar, ağılları önündeki gübre yığınları, ip, çuval, giysi artığı paçavralar...”
(s.174)

75. Pantolon (Fr.): (2 kez s.87; s.184)

“Setre pantol, rugan iskarpin, dantelli başlık.” (s.87)

76. Papaz (Rum.): (10 kez s.83; s.94; s.120; s.161; s.162; s.183; s.185; s.187; s.213; s.275)

“... önüne vardıklarında Papaz Karabet’i elinde fenerle kapıda...” (s.83)

77. Parlamento (İt.):

“... anayasasız, parlamentosuz, partisiz, derneksiz yapacaktı bu işi.” (s.97)

78. Parti (Fr.): (2 kez s.96; s.97)

“Baloları, tiyatroları, konserleri, şölenleri, av partileri, kumarları ne ise...” (s.96)

79. Pasaport (İt.):

“Pasaport ve Mürur Nizamnamesi’ne uygun oturma izinleri yok bunların.” (s.233)

80. Patika (Blg.): (7 kez s.34; s.51; s.62; s.113; s.134; s.139; s.284)

“Patikaya yakın son evlekler sulandığı sıra...” (s.34)

81. Patrik (Rum.):

“Patrik yapacaklarmış Mıgırdıç’ı.” (s.14)

82. Pazen (Fr.):

“... çiçekli pembe pazen şalvarının, kadifeden koyu mor yeleğinin içinde...” (s.31)

83. Peçe (İt.):

“Peçesi örtüktü.” (s.328)

84. Piyasa (İt.):

“... iş arasında, Beyrut piyasasından, gemiler dolusu getirilip limana boşaltılan...” (s.13)

85. Plan (Fr.):

“... Osmanlıya sığınmış iki mühendis yanına aldı, planlar çizildi.” (s.94)

86. Porselen (Fr.): (2 kez s.120; s.302)

“... İngiliz dokumları, gümüşten, porselen mutfak takımları, şamdanlar, avizeler...” (s.120)

87. Potin (Fr.):

“... entarisi, kuşağı, kopçalı kaloş potinleri yeniydi.” (s.109)

88. Protestan (Fr.): (3 kez s.65; s.106; s.185)

“Protestan oldu, olacak diye söz çıkarmışlar; surat asmışlar.” (s.65)

89. Pudra (Fr.): (3 kez s.13; s.120; s.285)

“Çay, şeker, dokuma, allık, pudra, lavanta...” (s.13)

R

90. Ranza (İt.): (2 kez s.227; s.228)

“... yandaki boş ranzanın kenarına tutturulmuş ispermeçet mumunu yaktı.” (s.227)

91. Rapor (Fr.):

“... inceleme yapmasını, rapor vermesini isterler!” (s.107)

92. Redingot (Fr.):

“Misyonerlerin redingotlarına, siyah melon şapkalarına...” (s.77)

S

93. Sako (İt.): (2 kez s.322; s.328)

“... çıkarıp koydular sakolarını, yeleklerini, gömleklerini...” (s.322)

94. Salon (Fr.):

“... ikinci katındaki Meclis-i Devai Salonu’nun kapısına getirtti.” (s.236)

95. Salya (Rum.): (3 kez s.114; s.131; s.192)

“Salyası, sümüğü karışmış...” (s.114)

96. Serpantin (Fr.):

“... ışiksiz pencerelerine binlerce ak serpantin saçıldı.” (s.47)

97. Sigara (İsp.): (8 kez s.99; s.163; s.166; s.176; s.212; s.228; s.277; s.290)

“... önce cebine sonra masaya uzandı, kibriti aldı, Paşa’nın sigarasını yaktı.”
(s.99)

98. Siluet (Fr.): (2 kez s.8; s.49)

“... uçurumların üstündeki eski konakların kaba siluetleri görünürdü.” (s.8)

99. Soba (Mar.): (4 kez s.269; s.284; s.285; s.305)

“... bakır sahandaki kavurmayı sobanın üstüne koydu...” (s.269)

S

100. Şapka (Rus.): (4 kez s.77; s.79; s.184; s.274)

“Misyonerlerin redingotlarına, siyah melon şapkalarına...” (s.77)

101. Şayak (Rum.): (2 kez s.70; s.288)

“Mavi şayaktan yeni şalvarını giydi...” (s.70)

102. Şifre (Fr.):

“... şifreli telgrafla bildirmişlerdi Dahiliye Nezareti’nden.” (s.171)

103. Şose (Fr.):

“Evlerin bittiği, eğim aşağı şosenin başladığı yerde, sedef renkli koca kayanın...”
(s.328)

104. Şölen (Moğ.): (2 kez s.96; s.296)

“Baloları, tiyatroları, konserleri, şölenleri, av partileri, kumarları ne ise...” (s.96)

T

105. Telgraf (Fr.): (19 kez s.70; s.91; s.100; s.106; s.108; s.118; s.137; s.149;
s.151; s.157; s.167; s.171; s.192; s.210; s.213; s.216; s.217; s.259; s.263)

“İçeriye giren Telgraf Müdürü Alevdar Naci Beyi selâmladı...” (s.70)

106. Tempo (İt.): (2 kez s.286; s.295)

“... çaldığı oynak havada tempo tuttuğunu görmüştü.” (s.286)

107. Tiyatro (İt.):

“Baloları, tiyatroları, konserleri, şölenleri, av partileri, kumarları ne ise...” (s.96)

108. Türban (Fr.): (2 kez s.9; s.131)

“... fesli, sarıklı, külâhlı, türbanlı, çarşafı, hotozlu...” (s.9)

Ü

109. Ültimatom (Fr.): (3 kez s.10; s.169; s.304)

“... Padişah’a ültimatom vermişler!” (s.10)

V

110. Vapur (Fr.): (2 kez s.12; s.149)

“Trabzon’dan vapura bindirmiş Kırım’a göndermişler...” (s.12)

111. Veranda (Fr.):

“Giriş kapısından verandaya uzanan taşlığın üstündeki...” (s.284)

112. Vişne (Blg.):

“... vişne rengi cepkeninin altına mor ipekten sırma işlemeli kaftanını giymişti.”
(s.131)

Y

113. Yortu (Rum.):

“... sabahtan akşama, bayramsız, pazarsız, yortusuz, durup dinlenmeden...”
(s.126)

4.2.5. Kalıp Sözler (İlişki Sözleri)

Yukarışehir eserinde toplam 16 kalıp söz (ilişki sözleri) saptanmıştır. Kalıp sözler toplam söz varlığının %0.51’ini oluşturmaktadır. Kalıp sözlerin türleri tespit edilirken Hürriyet Gökdayı’nın Türkçede Kalıp Sözler (2011) adlı kitabından istifade edilmiştir. Eserdeki kalıp sözler seslenmeler, nidalar, hitaplar onaylamalar, izin istemeler, kabuller, doğrulamalar, memnuniyetler, iyi dilekler, temenniler, dualar, reddetmeler, selamlaşmalar, soru sorup cevap isteyenler şeklinde sıralanmıştır.

Her kalıp söz türü eserdeki örnek cümleleri, sayfa numaraları ile sıralanmıştır. Kitaptaki kalıp sözler türlerine ayrılmış ve alfabetik sıralamaya göre tasnif edilmiştir. Eser incelenirken bazı kalıp sözlerin birden çok kullanıldığı görülmüştür. Tekrar eden bu sözcüklerin de sayfa numaraları verilmiştir. En çok tekrar eden kalıp söz 20 tekrarla “iyi” olurken onu 18 tekrarla “evet” sözcüğü izlemiştir.

1. Aleykümselâm : (2 kez s.134; s.279) (Selamlaşmalar)

“Aleykümselâm! dedi Çavuş.” (s.134)

2. Allah Allah: (Seslenmeler, Nidalar, Hitaplar)

“Allah Allah.....dedi, Vali Paşa, hayretini gizlemedi.” (s.157)

3. Buyurun: (2 kez s.154; s.279) (Onaylamalar, İzin İstemeler, Kabuller, Doğrulamalar, Memnuniyetler)

“Buyurun sizi dinliyorum Vasıf Bey?” (s.154)

4. **Başımla beraber:** (Onaylamalar, İzin İstemeler, Kabuller, Doğrulamalar, Memnuniyetler)

“....daha ne isterim ki başımla beraber...”(s.269)

5. **Başım gözüm üstüne:** (2 kez s.46; s.269) (Onaylamalar, İzin İstemeler, Kabuller, Doğrulamalar, Memnuniyetler)

“Başım gözüm üstüne Bey, dedi Yusuf.”(s.46)

6. **Evet:** (18 kez s.150; s.154; s.155; s.156; s.158; s.160; s.170; s.171; s.196 s.240; s.242; s.300; s.301; s.302; s.324; s.314; s.316; s.326) (Onaylamalar, İzin İstemeler, Kabuller, Doğrulamalar, Memnuniyetler)

“Evet, o” (s.150)

7. **Haydi, bismillah:** ((İyi Dilekler, Dualar)

“Haydi bakalım, bismillah! dedi Çavuş.”(s.219)

8. **Hayır:** (2 kez s.157; s.166) (Reddetmeler, Bıkkınlık, Çaresizlik)

“Hayır...” (s.157)

9. **Hoş geldin:** (2 kez s.295; s.309) (Selamlaşmalar)

“Hoş geldin Börklü Baba, hoş geldin.”(s.295)

10. **İyi:** (20 kez s.154; s.156; 164;s.177; s.179; s.199; s.208; s. 213; s.230; 231;s.232; s.243; s.246; s.268; s.279; s.299; s.314; s.316; s.317; s.323)(İyi Dilekler, Dualar)

“İyi.....Âlâ...Kahvesini içti.(s.154)

11. **Ne haber:** (Soru sorup cevap isteyenler)

“Aşağıdan ne haber?”(s.9)

12. **N’olmuş:** (6 kez s.203; s.205; s.223; s.297; s.309; s.310) (Soru sorup cevap isteyenler)

“N’olmuş Düz Emmo’ya?” (s.203)

13. **Peki:** (5 kez s.158; s.160; s.306; s.314; s.322) (Onaylamalar, İzin İstemeler, Kabuller, Doğrulamalar, Memnuniyetler)

“Peki, şimdi ne olacak....”(s.158)

14. Selâmünaleyküm: (Selamlaşmalar)

Selâmünaleyküm! dedi Çavuş.” (s.134; s.279)

15. Uğurlar olsun: (2 kez s.9; s.134; s.328) (İyi Dilekler, Temenniler, Dualar)

“Uğurlar ola!”(s.134)

16. Var olun, çok yaşayın: (İyi Dilekler, Dualar)

“Var olun, çok yaşayın, dedi Çavuş.”(s.108)

4.2.6. Atasözleri

İncelenen eserde 3 atasözüne rastlanmıştır. Atasözleri eserdeki toplam söz varlığının %0.31’ini oluşturmaktadır. Eserde bulunan atasözleri örnek cümleleri ve sayfa numaralarıyla birlikte aşağıda gösterilmiştir:

1. Hazıra dağ dayanmaz:

“....her kuruşunu yerinde harcadı ama, yine de, hazıra dağ dayanmadı.” (s.17)

2. Kışın yola çıktığında azığını, yazın yola çıktığında gocuğunu unutma:

“Kışın yola çıktığında azığını, yazın yola çıktığında gocuğunu unutma demişler.” (s.315)

3. Soyuna bakma huyuna bak:

“N’edem ki soyuna bakma huyuna bak demişler.” (s.29)

4.2.7. Doldurma Sözler

Yukarışehir eserinde 5 doldurma söz tespit edilmiştir. Doldurma sözler eserdeki toplam söz varlığının %0.51’ini oluşturmaktadır. Eser incelenirken bazı doldurma sözlerin birden çok kullanıldığı görülmüştür. Tekrar eden bu sözcüklerin de sayfa numaraları verilmiştir. En çok tekrar eden doldurma söz 18 tekrarla “şey” olurken onu 9 tekrarla “hişşt” sözcüğü izlemiştir. Eserde bulunan doldurma sözler alfabetik sırayla örnek cümleleri ve sayfa numaralarıyla birlikte aşağıda gösterilmiştir:

1. Eee:

“Eee, öyle ise?” (s.161)

2. Hımmm:

“Hımmm.” (s.179)

3. Hişşt: (9 kez s.159; s.161;s.223; s.229; s.299; s.306; s.320; s.322; s.325)

“Sıddık Ağa... Hişşt Sıddık Ağa!” “Peki...” (s.159)

4. Sanki:

“Sanki, içi dışı bir, ıslıl ıslıl, kolay bulunmaz...” (s.21)

5. Şey: (18 kez s.17; s.23; s.42; s.65; s.102; s.126; s.138; s.164; s.168; s.187; s.191; s.201; s.214; s.223; s.232; s.253; s.262; s.263; s.265; s.273; s.281; s.302; s.314; s.315)

“Koca handa olup biten her şeyi gördüğü...” (s.17)

4.2.8. Çeviri Sözcükler

Yukarışehir eserinde 2 çeviri sözcük söz tespit edilmiştir. Çeviri sözcükler eserdeki toplam söz varlığının %0.25’ini oluşturmaktadır. Eserde bulunan çeviri sözcükler anlamları, örnek cümleleri ve sayfa numaralarıyla birlikte aşağıda gösterilmiştir:

1. **Nur-u aynimiz:** *Gözlerimizin ışığı (Türkçe çevirisi Yukarışehir sayfa 321’den alınmıştır.)*

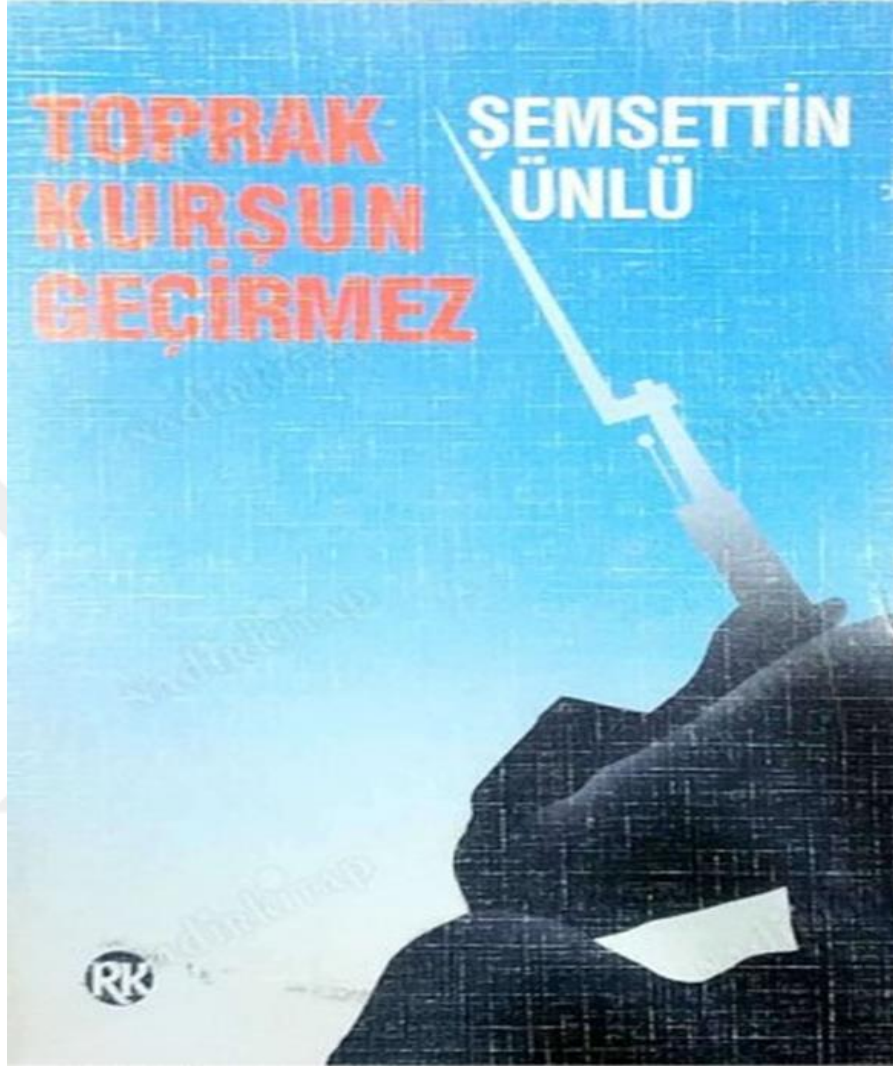
“Gözlerimizin ışığı (nur-u aynimiz), günlerimizin aydınlığı...” (s.321)

2. **To us this life is a rice course; we conted here, we are crowned elsewhere:**
Allah’ın bize verdiği bu hayat, üstünde yarıştığımız bir yol gibidir; burada yarışırız. Bir başka yerde kazanırız. (Türkçe çevirisi Yukarışehir sayfa 79’dan alınmıştır.)

“To us this life is a rice course; we conted here, we are crowned elsewhere, dedi gülümsedi.” (s.79)

4.3.Toprak Kurşun Geçirmez Eserinin Tanıtımı

4.3.1. Eserin Basım/Künye Bilgileri

Tablo 7*Toprak Kurşun Geçirmez Eseri Hakkında Genel Bilgiler*

Kitabın Adı:	Toprak Kurşun Geçirmez
Kitabın Yazarı:	Şemsettin Ünlü
Kitabın Sayfa Sayısı:	287
Kitabın Yayınevi:	Remzi Kitabevi
Kitabın İlk Basım Yılı:	1988
Yayın Tarihi / Baskısı:	1988/1.Baskısından
Kitabın Türü/Bölümü:	Roman
ISBN:	975-14-0072-4

Toprak Kurşun Geçirmez, Şemsettin Ünlü tarafından yazılan Yukarışehir romanının devamı olan tarihi romandır. Kitabın ilk basımı Remzi Kitabevi tarafından basılmıştır. Kitap 14 cm x 20 cm ve 287 sayfa olup ilk basımı 1988 yılında yapılmıştır. Şemsettin Ünlü bu eseriyle 1989 yılında Madaralı Roman Ödülü'nü almıştır.

4.3.2. Toprak Kurşun Geçirmez Kitabının Özeti

1877 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi), Kafkasya'dan Balkanlara kadar uzanan coğrafyayı etkileyen güçlerin çatıştığı bir ölüm kalım mücadelesiydi. Osmanlı, 15. yüzyılda İstanbul'u alarak, Karadeniz'in kuzey kıyılarına dayanarak bölgedeki en büyük güç durumuna gelmişti. Ruslar ise daha dağınık bir görünümdeydi. Bölge ülkeleri için etkili bir güç sayılamaz yani bir tehlike olarak görülmezdi. Ancak 18. yüzyılın sonlarına doğru, bölgedeki bazı ülkeleri çıkarları doğrultusunda organize ederek güç toplamıştı. Bu şekilde gerektiğinde Türklerden yardım alan Kafkasya boylarının yalnız kalmalarına neden olmuştu. Osmanlının neredeyse her alanda zayıf düştüğü bir dönemde çok uluslu devletlerin makûs talihî olan kopmalar kaçınılmazdı. Her gün başka bir milletin Osmanlıdan ayrılmak için ayaklandığının haberi Dersaadet'e ulaşıyordu.

1876 yılının son günlerinde, Erzurum'daki kışlalarla yakınındaki ordugâhlar, batıda Sivas-Divriği; güneyde Çukurova-Maraş-Malatya; kuzeyde Trabzon-Gümüşhane dolaylarından gelen kura kafileleri ile dolmuş taşmıştı...

Yukarışehir'den Yel Boğazı dönemecini dönen kura kafilesi, yarlar arasında kıvrım kıvrım alçalıp inen dar bir yoldan ilerliyor; gözyaşları, kalabalık uğultularının geride kaldığı sadece kof ayak seslerinin duyulduğu istikamette yürüyorlardı. Yusuf, Kâhyagilin Nusret, Pelvan Yaşar, Avcı Memoş, Cafcaf Nuri kafiilede birlikte hareket ediyor, ister istemez içinde bulundukları durum hakkında konuşuyorlardı. Alay Komutanı Miralay Osman Bey, kura kafilesine zaman zaman nasihatlerde bulunuyordu. Zaptiyeler ise kafilenin düzen ve birlik içinde hareket edebilmesi için uğraşıp durdular varmalarını gereken yere kadar. Çetin kış şartları kura kafilesini zorluyordu ancak her akşam başka birinin evinde konaklamak ve yük olmak daha zorlarına gidiyordu Yusufgilin. Kemah, Erzincan, Aşkale derken Erzurum'a aç, yorgun, güçlerinin son kertesinde vardılar. Yukarışehir ile Erzurum arası on sekiz gün sürmüştü, ıslığın, soğuğun, sığıntının içinde.

Torunu yola koyulduktan sonraki günlerde Yusuf'unu düşünmemek için iş-uğraş kendine yaratan Güler Nine; yatak, yastık her şeyi kış-soğuk dinlemedi söktü, elinde kalınca bir sopa vurdu tozuttu. Yusuf sefere çıktıktan sonra annesi Binnaz'a, Hermin'in kuyumcunun oğluna gelin verildiğinin haberini getirdi Kuşçu Bacı. Düğün dernek hazırlıklarını Kuyumcu Nubar'ın başlattığını ancak Bogos'un eşi Meryem'in ise oğlunun hapisten çıkmadığı sürece düğün müğün yapamayacaklarını, düğün derneğin kendilerine haram olduğunu söylediğinden bahsetti. Ne olursa olsun yine de Binnaz'ın yüzü kederle doldu, gözyaşlarını Kuşçu Bacı'ya göstermemeye çalıştı...

Üç yıl önce sevgi gösterileriyle İstanbul'a uğurladıkları Ahmet Muhtar Paşa, yine Erzurum'a dönmüş; ordu komutanı olarak rütbe yükselerek geri gelmişti. Erzurumlular yakından tanıyordu onu ve onların gözünde kahramandı. Savaş kapıdaydı, hazırlıklar tamamlanmalıydı. 24 Nisan günü İstanbul'dan gelen telgraf ile savaş ilanı bildirilmişti bile. Telgrafın başında Rus Başbakanı Korçakof'un, Avrupa başkentlerine gönderdiği bildiri anımsatılıyordu. Rusya'nın Osmanlı Devleti'yle savaşmak için kararlılığından ve aynı zamanda Osmanlı Devleti'ne verdiği notadan bahsediliyordu. Muhtar Paşa, bunun üzerine subaylarıyla toplantılar düzenledi, gerek gördüğü konuları istişare etti. Rus ordusu dört koldan sınırı geçmişti. Tek amaçları vardı: Tuna'yı aşip Balkanlara inebilmek... Bizim hedefimiz ise sınırlarımızı koruyabilmektir. Ahmet Muhtar Paşa, Erzurum'a çıkan yolların güvenliğini, kontrolünü sağlayarak geçit vermek istemiyordu. Yusuf ve arkadaşları İkinci Nizamiye Taburu'na katılmıştı. Birçok kez keşif için

devriyeye çıkmışlardı. Hatta bir defasında Rus askeriyle ilk kez karşılaşmış ve çatışmışlardı. Silah sesini ilk kez duyanlar korkudan bembeyaz kesmişlerdi. Baskın mı yemediler, toparla mücadele mi etmediler. Savaşı iliklerine kadar hissediyorlardı artık...

Yusuf'un bulunduğu tabur Oltu taraflarında çetin mücadelelere girişti ve Oltu geri alındı. Yüze yakın yaralı ve iki yüz esir toplanmıştı ileri karakollardan. Tugay'da ise on yedi şehit, yirmi bir yaralı vardı. Oltu'da kale girişinde arkadaşlarıyla oturlurken "Yukarışehirli Yusuf sen misin?" sözüyle irkildiler. Hemen ayağa kalktı, gelen asker elindeki torbayı uzattı Yusuf'a. İçinden üç çift çorap, bir kazak, iki mendil, kâğıt içinde kâğıt iki de mektup çıktı. Ana yüreği işte... Mektuplardan biri anasından, diğeri ise sevdiceği Hermin'dendi. Bir çırpıda okudu mektupları. Kuş yavrusu tutar gibi tutuyordu. Avucunda tuttuğu mektubu okşadı; yüzüne, gözlerine sürdü. Işıl ışıl ıslak gözlerle baktı akşam kızıllığına...

Rus piyadeleri saldırıya geçti bir şafak vakti. Büyük vuruşmalar sonucu dizginlendi. Ancak gâvurun bırakmaya niyeti yoktu. İkinci kez saldırdı. Daha hiddetli, daha acımasız... Bu defa Yusuf'u arkadaşlarından ayıran saldırı. Nusret'in, Yaşar'ın, Memoş'un da bulunduğu yirmi, yirmi beş askeri bölükten kopardı. Memoş ve Yaşar'ın tutsak düştüğünü söyleyenler çoğunlukta idi. Ancak Nusret ile ilgili vurulduğunu söyleyenler de vardı, tutsak düştüğünü de. El ayak çekildikten sonra Yusuf daldı gitti Ömer Usta'sının oğlu Nusret'le olan hatıralarına.

Yukarışehir'de de düğün hazırlıkları hızlanmış, Hermin ile Nişan için ev dizilmişti. Artık Dabak Yusuf'un biricik sevdiceği Kuyumcu Nubar'ın oğlu Nişan ile evleniyordu. Nikâhları kilisede kıyıldı. Aklından hiç çıkmayan Yusuf'a varamayan Hermin, mutsuzluklar diyarına yol aldı...

Göğüs göğüse çarpışmalar, vuruşmalar, mücadeleler sürüp gitti. Savaş sadece Ruslarla değildi. Çetin iklim koşullarıyla da savaş veriliyordu. Zaman zaman tüfekle, topla; zaman zaman süngü süngüye amansız, acımasız çarpışmalar... İmkânsızlıklar her geçen gün daha da kendini hissettiriyordu. Zayıf düşen Osmanlı Ordusu kaçılmaz sonla karşılaştı. Edirne'de yapılan ateşkesle beraber Ruslar lehine savaş sonuçlanmıştı. Sonrasında eli kolu bağlı Osmanlı, Ayastafanos Antlaşması'nı imzalamak zorunda kaldı.

Osmanlının Balkanlar'daki birçok ülke üzerindeki egemenlik hakları elinden alındı. Anadolu'nun doğusundaki Batum, Ardahan, Kars Ruslara bırakıldı.

Mutsuz bir evlilik yürüten Hermin'e, savaşta birçok askerin yitip gittiğini hatta Yusuf için Güler Nine'nin mevlit okutacağını söyledi Nişan. Ertesi sabah Nişan'ın evden çıkmasından sonra Yusuf'un durumunu sorup soruşturmak için yollara düştü.  lmediğiyle ilgili haberleri duyunca Nişan'ın yalan söylediği açığa çıkmıştı. Tabi mutsuz bir yaşam Hermin'in sağlığını etkilemiş, beti benzi sararmıştı. Annesi Meryem, bu duruma içerlemiş kızını baba ocağına geri götürmeye karar vermişti. Öyle de oldu. Ama Nişan, i ki sofrasından kalkıp karısını almaya Bezirciyanların kapısına dayandı. Hermin'in annesi de, babası da öfkelenmişti bu duruma. Nişan'ın söylenmesine dayanamayan Hermin, hazırlandı. Merdivenlerden inerken geri döndü babasının elini öptü ve Nişan'la yola koyuldular. Arabacı Abdo sarhoştu. Arabayı yokuş aşağı çok hızlı sürüyordu. Eğimli, toprak yolda araba daha da hızlanmıştı. İlk d nemec te araba bir yanı üstüne diklenmiş ve yardan aşağıya devrilmişti. Hermin'in tabutu  arşı içinden maşatlığa doğru götürülürken kalabalık büyüdü. Hermin toprağa verildikten sonra cemaat geldiği yöne doğru döndü, dağıldı...

Yel Boğazı d nemecini dönen Yusuf'u, Terekgilin Küçük Halil gördü. Haberi koşup Güler Nine'ye ve Binnaz Ana'ya ulaştırdı. Binnaz Ana, kapıyı ardına kadar açık bırakıp yoldan aşağıya doğru koşmaya başladı.

“Yusuf um... Oğulum... Yiğidim...”

4.4. Toprak Kurşun Geçirmez Adlı Eserin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi

şemsettin ünlü'n n “Toprak Kurşun Geçirmez” adlı eserinin söz varlığı unsurları açısından incelenmesi sonucu; atasözleri, deyimler, terimler, ikilemeler, yabancı kökenli sözcükler, kalıp sözler (ilişki sözleri),  eviri sözcükler, doldurma sözler, başlıklarına yer verilmiştir. Söz varlığı unsurlarını örnekleyen sözcükler ve sözcük grupları eserde geçtikleri cümlelerle birlikte verilmiştir. Söz varlığı ögeleri sıralanırken alfabetik sıralama göz önünde bulundurulmuştur. Eserdeki söz varlığı unsurları tespit edildikten sonra fişleme yapılmıştır. Tespit edilen söz varlığı ögelerinden deyimler türlerine ayrılarak anlamlarıyla birlikte; belirlenen diğer söz varlığı ögelerinden terimler, ikilemeler türlerine ayrılarak, her sözcüğün geçtiği cümle sayfa numaralarıyla birlikte

verilmiştir. Ayrıca tespit edilen söz varlığı ögelerinin sıklıkları da çalışmada gösterilmiştir. Eserdeki söz varlığı unsurlarının çeşitleri, toplam sayıları ve yüzdelik oranları Tablo 8’de gösterilmiştir:

Tablo 8

Toprak Kurşun Geçirmez Eserindeki Söz Varlığı Ögelerinin Frekansları ve Yüzdelik Oranları

Söz Varlığı Ögeleri	f	%
Deyimler	82	%8.64
İkilemeler	131	%13.80
Terimler	52	%5.47
Yabancı Kökenli Sözcükler	631	%66.49
Kalıp Sözler (İlişki Sözleri)	31	%3.26
Atasözleri	5	%0.52
Doldurma Sözler	17	%1.82
Çeviri Sözcükler	0	%0
Toplam	949	100

Tablo 8’e göre “Toprak Kurşun Geçirmez” eserinde söz varlığı unsurlarından en fazla yabancı kökenli sözcükler (%66.49) kullanılmıştır. İkinci sırada ikilemeler (%13.80), üçüncü sırada deyimler (%8.64), dördüncü sırada terimler (%5.47), beşinci sırada kalıp sözler (ilişki sözleri) (%3.26), altıncı sırada doldurma sözler (%1.82), yedinci sırada atasözleri (%0.52) ve son olarak çeviri sözcükler (%0) yer almaktadır.

4.4.1. Deyimler

Toprak Kurşun Geçirmez eserinde toplam 82 deyim tespit edilmiştir. Deyimler bütün söz varlığı unsurlarının %8.64’ünü oluşturmaktadır. Tespit edilen deyimlerin çeşitleri Ahmet Turan Sinan’ın Türkçenin Deyim Varlığı (2015) adlı eserinden faydalanılarak aşağıdaki tabloda yer verilmiştir:

Tablo 9*Toprak Kurşun Geçirmez Eserindeki Deyim Türleri ve Frekansları*

Deyim Türleri	f
İsim –Fiil Biçimindeki Deyimler	21
İsim + İyelik –Fiil Biçimindeki Deyimler	26
İsim + Yaklaşma – Fiil Biçimindeki Deyimler	16
İsim + Yükleme Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler	5
İsim + Bulunma – Fiil Biçimindeki Deyimler	1
İsim + Uzaklaşma Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler	4
Zarf - Fiil Grubu Biçimindeki Deyimler	4
Sıfat - Fiil Grubu Biçimindeki Deyimler	1
“İle” ile Kurulmuş Bağlama Grubu Biçimindeki Deyimler	2
“Gibi” Edatı ile Kurulmuş Edat Gruplarından Oluşan Deyimler	1
Tekrar Grubu Biçiminde Deyimler	6
Zamir – Fiil Biçimindeki Deyimler	1
Toplam	82

Tablo 9’da görüldüğü gibi eserde 12 türde deyim tespit edilmiştir. Bu türler içinde İsim + İyelik –Fiil Biçimindeki Deyimlerin (26) diğer deyim türlerine göre daha çok kullanıldığı görülmüştür. Bununla birlikte bazı deyimlerin birden fazla kullanıldığı belirlenmiş ve bu deyimlerin kullanım sıklıkları cümlelerin sayfa numaralarıyla birlikte verilmiştir. Eserde en fazla tekrar eden deyim 7 kezle “ele geçirmek” deyimini olurken onu 6 kezle “akıl almamak “deyimi izlemiştir. Sıralamada alfabetik sıralama baz alınmıştır. Deyimlerin anlamları için TDK Güncel Türkçe Sözlük, Ali Püsküllüoğlu’nun Türkçe Deyimler Sözlüğü’nden (2017), Ömer Asım Aksoy’un Deyimler Sözlüğü’nden (1978), Emin Özdemir’in Açıklamalı-Örnekli Deyimler Sözlüğü’nden (2000) ve Metin Yurtbaşı’nın Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü’nden (2012) faydalanılmıştır.

4.4.1.1. İsim- Fiil Biçimindeki Deyimler

1. Acı çekmek: Üzülme, üzüntü içinde kalmak

“... savaşlar yıllarca sürdü; çok kan döküldü, çok ocak söndü, çok acı çekildi...” (s.7)

2. **(Arkasından) Adam salmak:** (Arkasından) Göndermek, yollamak.
“*Arkan sıra adam saldılar...*” (s.19)
3. **Akıl almamak:** (6 kez s.19; s.32; s.37; s.43; s.56; s.87) İnanılacak gibi olmamak, akla uygun gelmemek.
“*Bunca yaş yaşadım, gün gördüm, aklım almadı bu gâvurun açgözlülüğünü...*” (s.19)
4. **Boy göstermek:** Görünmek.
“*... tüfek menziline kadar sokulup boy gösteren süvariler...*” (s.134)
5. **Can çekişmek:** Ölmek üzere bulunmak.
“*... uzan tozlu toprağın üstüne, bitsin bu can çekişme...*” (s.162)
6. **Dikkat kesilmek:** Bütün dikkatini bir şey üzerinde toplamak.
“*... günlük kaygılarından uzaklaşmış, dikkat kesilmişlerdi.*” (s.70)
7. **(Birine) Diş bilemek:** Kötülük yapmak için fırsat beklemek, hıncını gösterir bir durum almak.
“*Canımın acısı yüreğimi ezdikçe diş biledim köse suratlıya.*” (s.162)
8. **El koymak:** Zorla almak.
“*Gelip giden mekkarelere el koydu...*” (s.129)
9. **Gün görmek:** Refah içinde yaşamak.
“*Bunca yaş yaşadım, gün gördüm, aklım almadı bu gâvurun açgözlülüğünü...*” (s.19)
10. **Hesap sormak:** Bir konuda açıklama ve savunma istemek, sorumlu tutmak.
“*Ölür mölürler, hesabını senden sorarım Muhtar...*” (s.29)
11. **Hüküm giymek:** Mahkemece cezalandırılmak.
“*Suç ortakları yakalanmış, hüküm giymişlerdir...*” (s.57)
12. **İç çekmek:** (3 kez s.32; s.66; s.162) Üzüntüyle derinden soluk almak.
“*... aklının bir yanına yazdı; gözleri dolu dolu içini çekti.*” (s.32)

13. İdam edilmek: (2 kez s.224; s.240) Hakkında verilen ölüm cezası hükmü yerine getirilerek öldürülmek.

“... söylenenlerden bir bölümü, oracıkta, asılarak idam edildi.” (s.224)

14. Kan dökmek: Yaralamak ya da ölüme yol açmak, cana kıymak.

“... savaşlar yıllarca sürdü; çok kan döküldü, çok ocak söndü, çok acı çekildi...” (s.7)

15. Kulak kabartmak: Belli etmemeye çalışarak dinlemek.

“Soru sorar, kulak kabartır, dikkatle dinlerdi...” (s.43)

16. Kulak kesilmek: Büyük bir dikkatle dinlemek.

“... gelen hışırtılara, pıtırılı ayak seslerine kulak kesildi...” (s.174)

17. Kurban olmak: Bir kimse veya bir şey için kendini feda etmek.

“Kurban olduğum; Ben bilirim...” (s.108)

18. Meydan okumak: Korkmadığını, çekinmediğini açıkça bildirmek, kavga veya yarışmaya çağırmak.

“... dik durmak, meydan okumak, kendini ezdirmemek...” (s.146)

19. Pusu kurmak: (2 kez s.58; s.60) Saldıracağı kimseye görünmemek için bir yerde gizlenip beklemek.

“... Murat Suyu kıyısında pusu kurduğu anlaşıldı.” (s.58)

20. Sıtkı sıyrılmak: Birinden soğumuş olmak, tiksirmek.

“Gün gün sıtkı sıyrıldı Osmanlı’nın kağşamış, günün gerisinde...” (s.44)

21. Yok edilmek: Ortadan kaldırılmak, varlığına son verilmek.

“... giderek büsbütün yok edilmesi amacına...” (s.7)

4.4.1.2. İsim + İyelik Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler

1. Ağzını bıçak açmamak: Üzüntüden söz söyleyemeyecek durumda olmak.

“Kendine güveni sarsıldı, ağzını bıçak açmadı Borgos’un.” (s.45)

2. Aklına düşmek: Hatırlamak.

“Birkaç gün sonra, aklına düştüğünde...” (s.145)

3. Aklına yatmak: Doğru olduğunu kabul etmek.

“... Amerika’ya gönderebileceğini düşünüp aklına yatar güvenli bir yol...” (s.45)

4. Aklından geçirmek: Bir şeyi yapmayı düşünmek, tasarlamak.

“... aklımdan geçenleri demeye dilim varmıyor!” (s.121)

5. Aklını başına toplamak: (3 kez s.46; s.225; s.281) Akılsızca davranışlarda bulunmaktan kendini kurtarmak.

“... haberi geldiğindedir ki aklını başına topladı...” (s.46)

6. Aklının ucundan bile geçirmemek: (2 kez s.44; s.141) Hiçbir şekilde düşünmemek.

“İkına sıkına konuyu Wheller’e açtığında, hiç beklemediği aklının ucundan bile geçirmediği...” (s.44)

7. Başı derde girmek: Sıkıntılı bir duruma düşmek.

“Başı derde girdiği günden bu yana...” (s.51)

8. Başının altından çıkmak: Birinin yüzünden olmuş olmak, birinin planlamasıyla meydana gelmek.

“Bunlar hep senin başının altından çıktı...” (s.283)

9. Canını dişine takmak: Her tehlikeyi göze alarak işe girişmek.

“Canını dişine takmış, didinir durur adam!” (s.150)

10. Dili varmamak: Bir sözü söylemeye gönlü razı olmamak.

“... aklımdan geçenleri demeye dilim varmıyor!” (s.121)

11. Dilinin ucuna gelmek: Söyleyecek duruma gelmek.

“Dilinin ucuna gelmişken kendi yalnızlığından...” (s.34)

12. Dünyası kararmak: Başına gelen kötü bir iş dolayısıyla yaşam isteği kalmamak.

“Düşlerle dolu dünyası kararırverdi Margerith’in.” (s.49)

13. Eli boş dön(me)mek: (2 kez s.23; s.124)Umduğunu almadan dönmek.
(Umduğunu alarak dönmek.)

“Çıktıkları avın birinden bile eli boş dönmezlerdi.” (s.23)

14. Eli silah tutmak: (2 kez s.9; s.241)Silah kullanabilmek.

“... Belgrad’ı savunmak için, eli silah tutan herkesi silah altına çağırdı...” (s.9)

15. Elinde avucunda nesi varsa: "maddi olarak sahip olduğu her şey" anlamında kullanılan bir söz.

“... yola çıkacağı günden önceki gece, elinde avucunda ne varsa çıkarıp...” (s.17)

16. Gözü üstünde: Bir şeye, bir kimseye sık sık bakarak ne durumda olduğunu kontrol etmek, dolayısıyla kötü bir sonuca meydan vermemeye çalışmak.

“Gözü üstünde, yüreği ağzındaydı hep anasının...” (s.18)

17. Gözünü dikmek: (Bir yere ya da kimseye) Gözlerini başka yere çevirmeksizin, ondan ayırmaksızın bakmak.

“... kendisine bakıp gülümseyen Mamoş’a dikti gözlerini Nuri...” (s.22)

18. İçini dökmek: Sıkıntı ve derdini anlatmak.

“Sonra, bir akşam vakti, Cafcaf’a döktü içini...” (s.151)

19. İşi başından aşkın: Pek çok işi olmak.

“Paşa’nın da işi başından aşkındı.” (s.52)

20. Kulağına gelmek: Duymak.

“... Yukarışehir’de görüldüğü haberi Kadı’nın da kulağına gelmişti.” (s.51)

21. Ocağı sönmek: Ailesi dağılıp yok olmak, soyu tükenmek.

“... savaşlar yıllarca sürdü; çok kan döküldü, çok ocak söndü, çok acı çekildi...” (s.7)

22. Yoluna baş koymak: Bir amaca yönelmek, bütün varlığıyla kendini vermek.

*“... yoluna baş koymuş olan Paşa’nın kamerasına vardığında niyetinden vazgeçti...”
(s.74)*

23. Yüreği ağzında: Korku ve heyecan dolu bir durumda

“Gözü üstünde, yüreği ağzındaydı hep anasının...” (s.18)

24. Yüreği kabarmak: İçi sıkıntı ile dolup derin soluk alma gereğini duymak.

“... şunun bunun baskısından yüreği kabarıktı insanların.” (s.66)

25. Yüreğine su serpmek: Bir kimseyi kaygı sebebinin ortadan kalkmasıyla veya yeniden umut verecek bir haberle ferahlatmak.

“... kırk sekiz top yerleştirmeyi başardığını anlattı, su serpti yaralıların yüreklerine.” (s.221)

26. Yüzünü yere vermemek: Utandırmamak, mahcup duruma düşürmemek.

“Yüzünü yere vermedik Osman Beyimizin...” (s.107)

4.4.1.3. İsim + Yaklaşma – Fiil Biçimindeki Deyimler

1. Bire bin katmak: Çok abartmak.

“... bir hızla geldi ulaştı Yukarışehir’e; bire bin katarak ağızdan ağıza aktarıldı.” (s.32)

2. Çılgına dönmek: Sevinç, öfke, kızgınlık, korku vb. duygular sonucu aşırı ölçüde heyecanlanmak.

“... iki ateş arasında çılgına döndü, şamata dindi...” (s.89)

3. Ele geçirmek: (7 kez s.8; s.60; s.122; s.135; s.170; s.230; s.260) Sahibi olmak.

“... General Evdekimov, Çeçenistan’da Vaden Kalesi’ni ele geçirdi.”(s.8)

4. Göklere çıkarmak: Aşırı derecede övmek.

“... yüzüne karşı övdü, göklere çıkardı Kadı’yı...” (s.54)

5. Göz göze gelmek: Her iki tarafın bakışları karşılaşmak.

“... Hermin’i görünce duraksadı. Göz göze geldiler...” (s.271)

6. Göze alabilmek: Gelebilecek her türlü zararı ve tehlikeyi önceden kabul etmek.

“... hanlık postuna oturmak için her şeyi göze alabilen ‘Giray’lardan birkaçı...” (s.6)

7. İşe yaramamak: Bir yerde kullanılamamak.

“Ama silahları eskiydi; hiç işe yaramaz denilecek kadar eski.” (s.67)

8. Kan çanağına dönmek: (Gözü) Kanlanmak.

“... şişkin göz kapaklarının arasında kan çanağına dönmüştü.” (s.129)

9. Kana bulamak: Kan içinde bırakmak.

“İç gömleği, göğsü hizasında al kana bulanmıştı.” (s.131)

10. Kula kul olmak: Bir kimsenin buyruğu altında bulunmak.

“Kula kul olmamak... İşte odur kurşunun geçmediği.” (s.267)

11. Kurşuna dizmek: Öldürmek.

“... akça tümseğin kıyıcığında kurşuna dizmiş...” (s.131)

12. Silah altına çağırmak: (2 kez s.9; s.20) Askerlik görevine çağırmak.

“... Belgrad’ı savunmak için, eli silah tutan herkesi silah altına çağırdı...” (s.9)

13. Silaha sarılmak: Silah kullanarak mücadeleye girişmek

“... ekinlerini savunmak için yeniden silaha sarıldılar.” (s.8)

14. Şeytana uymak: Doğru yoldan ayrılarak kötü bir şey yapmak.

“... on bir kura erinin, şeytana uyup yoldan çıktıkları anlaşıldı!” (s.30)

15. Üstüne salmak:

“... Çeçenistan ile Dağıstan üstüne saldığı üç Rus ordusuyla savaştı.” (s.8)

16. Zarara uğramak: Kötü bir durumla karşılaşmak.

“... yenilgiye uğrayıp büsbütün zarara uğramaktan iyidir.” (s.73)

4.4.1.4.İsim + Yükleme Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler

1. Ayak bağı olmak: Bir yere gidilmesine veya bir işin yapılmasına engel olmak.

“Kaçarken ayak bağı olmasınlar diye vurmuşlardır garipleri...” (s.133)

2. Göz gözü görmemek: Yoğun sis, duman, toz vb. sebeplerle hiçbir şey görülememek.

“... yoldan uzakta, göz gözü görmez bir karanlığın içinde...” (s.62)

3. Kapağı atmak: Sıkıntısız, rahat bir yere sığınmak, kaçıp kurtulmak.

“... Paşa’nın bir an önce İstanbul’a kapağı atmak, becerebilirse...” (s.52)

4. Kefeni yırtmak: Ağır bir hastalıkta ölüm tehlikesini atlatmak.

“Kefeni yırttın efendi...” (s.220)

5. Sözü ağızına tıkmak: (Birinin) Konuşmasına tepki göstererek, sözünü bitirmesine olanak vermeden bir sözle onu susturmak.

“... diyecek oldu Nişan; sözünü ağızına tıkadı Meryem...” (s.280)

4.4.1.5. İsim + Bulunma – Fiil Biçimindeki Deyimler

1. Tetikte beklemek: Her an uyanık ve hazır bulunmak.

“... tetikte bekleyen seyislere işaret ettiler.” (s.72)

4.4.1.6. İsim + Uzaklaşma Eki – Fiil Biçimindeki Deyimler

1. Bin dereden su getirmek: Birini ikna etmek için birçok sebep ileri sürmek, dil dökmek.

“Konsolos’un diyeceğini demek için bin dereden su getirmesi bir bakıma...” (s.54)

2. Elinden gel(me)mek: Yapabilmek(Yapamamak).

“Bir şeycikler gelmedi ellerinden.” (s.8)

3. Gözden geçirmek: Niteliğini anlamak için bir şeyin her yanına bakmak, incelemek, muayene etmek.

“... dizleri üstüne doğruldu, düzlüğü gözden geçirdi.” (s.93)

4. Tahttan indirilmek: Hükümdarlığına son verilmek.

“Gazeteler, o gün, Abdülaziz’in tahttan indirildiğini...” (s.9)

4.4.1.7. Zarf -Fiil Grubu Biçimindeki Deyimler

1. Bir kulağından girip bir kulağından çıkmak: Söylenen söze önem vermemek.

“Ama övgü dolu sözleri bir kulağından girdi bir kulağından çıktı.” (s.54)

2. Göz açıp kapayınca kadar: Çok kısa bir sürede.

“Göz açıp kapayınca kadar, yirmi düşman eri...” (s.168)

- 3. İnce eleyip sık dokumak:** Bir şeyi bütün ayrıntılarıyla araştırmak, gözden veya elden geçirmek.

“... bütün koşulları dolaşmış, ince eleyip sık dokumadan, eli silah tutanları...”
(s.241)

- 4. Yalvarıp yakarmak:** Çok yalvarmak.

“Yine de yalvarıp yakarmaktan alamadı kendini.” (s.52)

4.4.1.8. Sıfat -Fiil Grubu Biçimindeki Deyimler

- 1. Bardağı taşıran son damla:** Sonunda insanın sabrını tüketen, olumsuz tepki yaratan söz, davranış.

“... eşitsizliklerden, baskıdan, zorbalıktan yakınmaları, bardağı taşıran son damla oldu.” (s.11)

4.4.1.9. “İle” ile Kurulmuş Bağlama Grubu Biçimindeki Deyimler

- 1. Can kulağı ile dinlemek:** Çok büyük bir dikkatle, iyice anlama, kavrama çabasıyla dinlemek.

“Mühendisin dul karısına ilişkin anlattıklarını can kulağı ile dinledi...” (s.54)

- 2. Dört elle sarılmak:** Bir işe büyük bir özen ve önem vererek girişmek.

“İstanbul’dakilerin dört elle sarıldıklarıdır Ahmet Muhtar’a...” (s.39)

4.4.1.10. “Gibi” Edatı ile Kurulmuş Edat Gruplarından Oluşan Deyimler

- 1. Kuş gibi uçurmak:** Çok kısa sürmek, geçmek.

“... daha tutuklamalar başlamadan, kuş gibi uçurdular Kamer’i.” (s.46)

4.4.1.11. Tekrar Grubu Biçiminde Deyimler

- 1. Baş göz etmek:** (2 kez s.33; s.201)Evlendirmek.

“İstemez miydim baş göz edem...” (s.33)

- 2. El ayak çekilmek:** Ortalıkta hiç kimse kalmamak, ıssızlaşıp sessizleşmek.

“El ayak çekildiğinde, siperlerdeki gözcülerin, yorgun...” (s.118)

- 3. Ölüm kalım savaşı vermek:** Yok olmamak amacıyla mücadeleye girişmek.

“... top atışlarından başka bir destekleri olmadı ölüm kalım savaşı verenlere.” (s.93)

4. **Ön ayak olmak:** Topluca yapılan ya da yapılacak olan bir işin başlatıcısı ve yol göstericisi durumunda olmak, bir işte herkesi arkasından sürüklemek.

“Berlin’deki kongrenin toplanmasına Şansölye Prens Bismark ön ayak oldu.” (s.277)

5. **Renkten rene girmek:** Korkudan veya utançtan yüzünün rengi değişmek, sıkılmak.

“... Kadı konuştuğu yüzü renkten rene girdi.” (s.56)

6. **Sürüm sürüm süründürmek:** Birinin başını derde sokmak, doğduğuna pişman etmek.

“Sürüm sürüm süründürürüm.” (s.46)

4.4.1.12. Zamir – Fiil Biçimindeki Deyimler

1. **Kendinden geçmek:** (2 kez s.29; s.47) Bilinci işlemez olmak, kendini kaybetmek, bayılmak.

“... gerindiler, titrediler, gövdelerini saran harlı ateşte kendilerinden geçtiler.” (s.29)

4.4.2. İkilemeler

Toprak Kurşun Geçirmez eserinde toplam 131 ikileme bulunmuştur. İkilemeler toplam söz varlığının %13.80’ini oluşturmaktadır. İkilemelerin türlerinin tespitinde Vecihe Hatipoğlu’nun Türk Dilinde İkileme (1981) adlı eserinden faydalanılmıştır. Eserdeki ikilemelerin türleri ve bu türlere ait frekansları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 10*Toprak Kurşun Geçirmez Eserindeki İkilemelerin Türleri ve Frekansları*

Söz Varlığı Unsurları	f
Ortaçlardan Kurulan İkileme	1
Ulaçlardan Kurulan İkileme	11
Adıllardan İkileme	3
Sıfatlardan İkileme	8
Bağlaçlardan İkileme	3
Eylemlerden İkileme	1
Anlamları Karşıt Sözcüklerden Kurulan İkileme	4
Aynı Kök veya Gövdeden “-siz” Ekiyle Kurulan İkileme	1
Aynı Kök veya Gövdeden “-li” Ekiyle Kurulan İkileme	3
Aynı Kök veya Gövdeden “-li” Ekiyle Kurulan İkileme	1
İkilemeden Dolaylı Tümleş	9
Aynı Sözcüklerden Kurulan Yönelmeli İkileme	10
Yüklemeli İkileme	1
Aynı Sözcüklerle Kurulan Çıkmalı İkileme	3
Aynı Sözcüklerle Kurulan Çıkmalı İkileme	1
Yalın Durumdaki Aynı Adlarla Kurulan İkileme	11
Aynı Sözcüklerden Kurulan İyelikli İkileme	1
Aynı Sözcüklerden Kurulan İyelikli İkileme	2
Aslı Ad Olan Sözcüklerden İkileme	7
Aslı Sıfat Olan Sözcüklerden İkileme	8
Aslı Belirteç Olan Sözcüklerden İkileme	7
Aynı Yansımadan Kurulan İkileme	9
İki Sözcüğü de Yarı Anamlı İkileme	2
Bir Sözcüğü Anamlı İkileme	7
Anlamları Yakın Sözcüklerden Kurulan İkileme	2
Aynı Eylemden Türetilmiş Sıfatlardan Kurulan İkilemeler	3
Aynı Çekimli Eylemden Kurulan İkileme	2
Sayılarından İkileme	1
m’li İkileme	2
Sorulu İkileme	1
Ayrı İkileme	1
Aynı Eylemlikten Kurulan İkileme	2
Ayrı Eylemlikten Kurulan İkileme	2
Aynı Araç Durumundaki (Instrumentalis) İkileme	1
Toplam	131

Tabloda 10’da görüldüğü gibi Toprak Kurşun Geçirmez eserinde 34 türde 131 ikileme tespit edilmiştir. En çok kullanılan ikileme türü 11 adet ile “Ulaçlardan Kurulan İkileme” ile “Yalın Durumdaki Aynı Adlarla Kurulan İkileme” olurken onları 10 adet ile “Aynı Sözcüklerden Kurulan Yönelmeli İkileme” izlemektedir. Eserde bulunan ikilemeler türleri, örnek cümleleri, sayfa numaraları ile sıralanmıştır. Eserdeki ikilemeler

türlerine ayrılmış ve alfabetik sıralamaya göre tasnif edilmiştir. Tasnif sırasında bazı ikilemelerin birden çok kullanıldığı görülmüştür. Birden fazla kullanılan ikilemelerin sayfa numaraları da gösterilmiştir. En çok tekrar eden ikilemelerin 7 kez ile “hızlı hızlı”, “yan yana” ve “uzun uzun” olduğu görülmüştür.

4.4.2.1. Ortaçlardan Kurulan İkileme

1. Oldum olası:

“... Azeriler, Ermeniler; oldum olası, iç içe yaşayan...” (s.6)

4.4.2.2. Ulaçlardan Kurulan İkileme

1. Bağıra çağıra:

“Bağıra çağıra bir şeyler söylediler.” (s.234)

2. Bastıra bastıra:

“Elindeki sopayı bastıra bastıra birkaç adım daha indi adam.” (s.175)

3. Bata çıka:

“... kalın kar örtüsünün içinde bata çıka yol aldılar.” (s.28)

4. Çıkar çıkmaz:

“Yedi gün sonra, komadan çıkar çıkmaz, Erzurum’a giden arabalardan...” (s.219)

5. Dokundurup dokundurup:

“Yere dokundurup dokundurup kaldırıyordu ayaklarını...” (s.16)

6. Döndüre döndüre:

“Çemberleri paslı kara fıçıyı döndüre döndüre işliğin önündeki...” (s.230)

7. Düşe kalka:

“Sel yarıntılarının içinden, düşe kalka indiler tepeyi.” (s.92)

8. İkına sıkına: (3 kez s.44; s.54; s.59)

“İkına sıkına konuyu Wheller’e açtığında, hiç beklemediği aklının ucundan bile geçirmedeği...” (s.44)

9. İte kaka: (3 kez s.29; s.224; s.231)

“Çayağzı köyüne kadar, yol boyu, ite kaka koşturdular.” (s.29)

10. Olur olmaz:

“Seraskerlik bir türlü, Mabeyn bir türlü, olur olmaz şeyler yazar dururlardı.” (s.137)

11. Seve seve:

“... asker evlâtlarımızı seve seve ağırlayacaklarından şüphe etmem.” (s.27)

4.4.2.3.Adıllardan İkileme

1. Hepsi hepsi:

“Yanında, hepsi hepsi beş yüz yandaşı kalmıştı.” (s.8)

2. Kendi kendinden: (7 kez s.51; s.55; s.57; s.150; s.196; s.242; s.271)

“... Hilmi Efendinin gözleri kaykır, kendi kendinden bile nefret ediyormuş gibi...” (s.51)

3. Şunun bunun: (3 kez s.66; s.207; s.231)

“Ayaklanmalardan, katliamlardan, göçlerden, şunun bunun baskısından...” (s.66)

4.4.2.4.Sıfatlardan İkileme

1. Işıl ııl: (3 kez s.53; s.109; s.216)

“... kocaman kavuğu, sivri sakalı, ııl ııl kara kısık bakışlarıyla...” (s.53)

2. Köpük köpük:

“... yarasından, köpük köpük pembe bir kan fışkırıyordu.” (s.145)

3. Öbek öbek: (11 kez s.17; s.28; s.35; s.114; s.135; s.170; s.174; s.177; s.197; s.233; s.286)

“... mavi poturları, kırmızı ceketleri, yıpranmış fesleriyle, öbek öbek asker kalabalıkları...” (s.17)

4. Peltek peltek:

“Dili peltek peltekti...” (s.212)

5. Pembe pembe:

“... menevişli koyu yeşil gözleri vardı; yanakları pembe pembe.” (s.271)

6. Pırıl pırıl: (3 kez s.113; s.203; s.210)

“Pırıl pırıl pirinç borular...” (s.113)

7. Sıra sıra: (6 kez s.55; s.132; s.218; s.234; s.246; s.275)

“Duvardaki sıra sıra raflardan birine uzandı Canip Efendi, bağcıklı zarflardan birini açtı...” (s.55)

8. Takım takım: (2 kez s.197; s.231)

“Takım takım Rus süvarileri, karanlığın içinden çıkıyorlarmış gibi...” (s.197)

4.4.2.5.Bağlaçlardan İkileme

1. Hem savaşta hem de barışta:

“... yani yenilgiye yatmak, hem savaşta hem de barışta yenilgiye uğrayıp...” (s.73)

2. Ne almış ne vermiş:

“Dört yüz beş yüz yıldır, ne almış ne vermiş Osmanlı Yemenden?” (s.38)

3. Verse de vermese de:

“... baba Bezirciyan izin verse de vermese de evlenmek için...” (s.42)

4.4.2.6.Eylemlerden İkileme

1. Tavsadı tavsamadı:

“İşler tavsadı tavsamadı, haydi Ahmet Muhtar’a Makedonya’ya...” (s.39)

4.4.2.7.Anlamları Karşıt Sözcüklerden Kurulan İkileme

1. Belli belirsiz:

“... uzanır ellerini tutar, belli belirsiz bir öpücük kondururdu...” (s.42)

2. Haklı haksız:

“... burasında kurulup kaldıkça, haklı haksız hiçbir davanın gereği gibi...” (s.238)

3. Karı koca: (2 kez s.54; s.268)

“... karı koca ikisi birlikte gelmişlerdi Kadı’nın odasına.” (s.54)

4. Tatlı tuzlu:

“İlıkça, tatlı tuzlu tuhaf bir şeyin boğazından kayıp...” (s.219)

4.4.2.8.Aynı Kök veya Gövdeden "-siz" Ekiyle Kurulan İkileme

1. İsteksiz isteksiz:

“Pencere aralığına oturdu, isteksiz isteksiz mırıldandı İlyas...” (s.171)

4.4.2.9.Ayrı Kök veya Gövdeden “-li” Ekiyle Kurulan İkileme

1. Alacalı bulacalı:

“... çamurlu yollara dökülmüş alacalı bulacalı göç kabileleri...” (s.87)

2. Büyüklü küçüklü: (7 kez s.6; s.51; s.58; s.86; s.103; s.134; s.229)

“... bağdaşmaz, barışmaz, büyüklü küçüklü topluluklardı.” (s.6)

3. Derli toplu: (2 kez s.41; s.131)

“Denizci, limanda, rıhtıma inen sokakların birinde, derli toplu bir küçük ev...” (s.41)

4.4.2.10.Aynı Kök veya Gövdeden “-li” Ekiyle Kurulan İkileme

1. Hızlı hızlı: (6 kez s.51; s.83; s.232; s.234; s.275; s.284)

“... Meclis-i Devai salonundan doğru hızlı hızlı yürüdü geldi Mübaşir Köse Murat.”
(s.51)

4.4.2.11.İkilemeden Dolaylı Tümleç

1. Ağızdan ağıza: (3 kez s.32; s.251; s.273)

“... bir hızla geldi ulaştı Yukarışehir’e; bire bin katarak ağızdan ağıza aktarıldı.”(s.32)

2. Alttan alta: (2 kez s.52; s.99)

“... karışıklıklara kadar olup biten her şeyden, alttan alta kendilerini de...” (s.52)

3.Bölükten bölüğe: (2 kez s.66; s.89)

“... eğitimin gereği gibi yapılmasını gözetler, bölükten bölüğe, koğuşları, ahırları...” (s.66)

4. Dükkândan dükkâna:

“... gocuklu, cüppeli; dükkândan dükkâna, sokaktan sokağa devinip duran...” (s.30)

5. İnceden ince:

“İnceden ince bir rakı kokusu savruldu odadaki esintide.” (s.139)

6. Kaynaktan kaynağa:

“... katır sırtında, kaynaktan kaynağa koca dağı dolaşır...” (s.144)

7. Sokaktan sokağa:

“... gocuklu, cüppeli; dükkândan dükkâna, sokaktan sokağa devinip duran...” (s.30)

8. Tepeden tepeye:

“... tepeden tepeye yürüyüp gidecek gözcüler koydu.” (s.62)

9. Uzaktan uzağa: (8 kez s.20; s.56; s.87; s.162; s.198; s.219; s.276; s.282)

“Uzaktan uzağa, sarı, turuncu, parlak, gözcüleri ışıklar...” (s.20)

4.4.2.12.Aynı Sözcüklerden Kurulan Yönelmeli İkileme

1. Arka arkaya: (2 kez s.66; s.211)

“Piyadeler, uzunca süren bir karışıklıktan sonra, arka arkaya uzun sıra oluşturdular.” (s.66)

2. Dişe diş:

“... göze göz, dişe diş bir kavgaya giriştiler.” (s.9)

3. Göze göz:

“... göze göz, dişe diş bir kavgaya giriştiler.” (s.9)

4. İç içe: (3 kez s.6; s.28; s.37)

“... Azeriler, Ermeniler; oldum olası, iç içe yaşayan...” (s.6)

5. Karşı karşıya: (5 kez s.6; s.7; s.10; s.20; s.113)

“... dört yıl içinde, altı kez karşı karşıya geldiler.” (s.6)

6. Soluk soluğa:

“Soluk soluğa altı kişi geçti yanından...” (s.92)

7. Tam tamına:

“... bu üçüncü yıl; tam tamına otuz altı ay on iki gün arkadaş.” (s.245)

8. Üst üste: (5 kez s.121; s.126; s.141; s.247; s.263)

“... Loris Melikov’a üst üste haberciler gönderdi...” (s.121)

9. Yan yana: (8 kez s.57; s.131; s.132; s.154; s.169; s.217; s.233; s.252)

“Kadı odasının ince uzun ceviz kanepelerinden birine yan yana oturmuşlardı.”

10. Yarı yarıya:

“Izgaraların üstüne yarı yarıya boşalmış çuvaldan...” (s.247)

4.4.2.13.Yüklemeli İkileme

1. Günü gününe: (2 kez s.32; s.207)

“... çiğ altında kaldığı haberleri, hemen de günü gününe...” (s.32)

4.4.2.14.Aynı Sözcüklerle Kurulan Çıkmalı İkileme

1. Derinden derinden:

“Derinden derinden top gümbürtüleri bütün cepheye yayıldı.” (s.166)

2. Kıyıcığınan kıyıcığınan:

“... çamurlu avlunun kıyıcığınan kıyıcığınan dolaştırdı...” (s.31)

3. Üstten üstten:

“... koşuk söyler gibi, sözü üstten üstten aldı...” (s.15)

4.4.2.15.Ayrı Sözcüklerle Kurulan Çıkmalı İkileme

1. Uzaktan yakından:

“... haberlerinin geldiği günlerden bu yana, uzaktan yakından kendisini tanıyanlar...” (s.37)

4.4.2.16.Yalın Durumdaki Aynı Adlarla Kurulan İkileme

1. Avaz avaz:

“Gardiyan, Siddik, gece yarısı, cezaevi kapısına dayanıp avaz avaz...” (s.50)

2. Benek benek:

“Daha aşağılarda, benek benek, bayırın eteklerine dağılmış...” (s.115)

3. Boy boy: (2 kez s.16; s.250)

“... Yukarışehir’in sarp, boy boy dikilip giden kayalıklarına baktı.” (s.16)

4. Damla damla: (2 kez s.104; s.266)

“Damla damla soğuk bir ter kapladı yüzünü.” (s.104)

5. Gün gün: (4 kez s.18; s.44; s.71; s.173)

“... evlerinden, alıştıklarından, gün gün yaşayıp geldiklerinden...” (s.18)

6. Kat kat: (4 kez s.10; s.28; s.143; s.178)

“... borçları on yıl öncekinden kat kat yüklü olan...” (s.10)

7. Köz köz: (2 kez s.144; s.224)

“... kanı koyulaştıran sıcağından daha yakıcı, köz köz harlanıp yanıyordu içinde.”(s.144)

8. Renk renk: (2 kez s.15; s.177)

“... torbaları, heybeleri, çıkınları renk renk, salkım salkım saçaktı.” (s.15)

9. Saat saat:

“... yaptığının, gün gün, saat saat izlenmesi için elden gelen her şeyin...” (s.71)

10. Sabah sabah:

“Ne istedin sabah sabah?” (s.50)

11. Tek tek: (2 kez s.29; s.197)

“... uzun sırtığını kara gömer, tek tek, kafilenin izlerden geçip gitmesini isterdi.” (s.29)

4.4.2.17. Aynı Sözcüklerden Kurulan İyelikli İkileme

1. Gününü gün:

“... gününü gün eden erler, iştahla üşüştüler karavanaların başına.” (s.148)

4.4.2.18. Ayı Sözcüklerden Kurulan İyelikli İkileme

1. Adı sanı:

“... adı sanı bilinmedik kimselerden casuslar saldıkları...” (s.81)

2. Beti benzi:

“De ki canlı cenaze; beti benzi solmuş...” (s.270)

4.4.2.19. Aslı Ad Olan Sözcüklerden İkileme

1. Adım adım: (5 kez s.8; s.29; s.104; s.176; s.263)

“...daha iki yıl, adım adım savundular topraklarını.” (s.8)

2. Buruş buruş:

“Sakalları uzamış; çamurlu, ıslak giysileri buruş buruş bollanmış, sarkmıştı.” (s.21)

3. Dalga dalga: (3 kez s.8; s.20; s.153)

“Topraksız köylüler, dalga dalga, kuzeydeki bozkırlardan...” (s.8)

4. Kıpır kıpır: (2 kez s.15; s.72)

“... karlı yolların üstünde kıpır kıpır, Erzurum’a akıyorlardı.” (s.15)

5. Kıvrım kıvrım:

“... yarlar arasında kıvrım kıvrım alçalıp giden dar yola girdi.” (s.15)

6. Parça parça: (2 kez s.28; s.80)

“... kar örtüsünün altındaki boz topraktan, parça parça ışıyıp aydınlanan...” (s.28)

7. Pütür pütür:

“Elleri, dizlerinin üstünde pütür pütürdü.” (s.22)

4.4.2.20. Aslı Sıfat Olan Sözcüklerden İkileme

1. Aval aval:

“... aval aval bakınan Mübaşir Köse Murat’ın yanından sıyrıldı...” (s.206)

2. Boş boş:

“Boş boş baktı durdu bir süre...” (s.252)

3. Derin derin:

“... azıcık denense diye öfkelenildi; derin derin içinin çekti.” (s.66)

4. Dolu dolu: (7 kez s.32; s.70; s.108; s.151; s.199; s.201; s.268)

“... aklının bir yanına yazdı; gözleri dolu dolu içini çekti.”(s.32)

5. İri iri: (3 kez s.83; s.219; s.247)

“Gözlerini iri iri açmış...” (s.83)

6. Kara kara:

“Akşam alacasında kara kara parlıyordu gözleri.” (s.253)

7. Kırış kırış:

“... göz çukurlarının iki yanı küçük yelpazeler gibi kırış kırıştı.” (s.68)

8. Uzun uzun: (15 kez s.68; s.79; s.97; s.149; s.171; s.174; s.196; s.197; s.226; s.232; s.251; s.255; s.265; s.279; s.281)

“... Tahir Ağa ile karşılıklı oturmuşlar, uzun uzun söyleşmişlerdi.” (s.68)

4.4.2.21. Aslı Belirteç Olan Sözcüklerden İkileme

1. Ağır ağır: (10 kez s.80; s.85; s.102; s.114; s.128; s.153; s.198; s.251; s.285; s.286)

“... çağrıldığını düşünerek, ağır ağır tırmandı hükümet sokağına...”(s.80)

2. Bolca bolca:

“Bolca bolca döktü suyu...” (s.28)

3. Böyle böyle:

“... Yusuf’un işte böyle böyle söylediğini...” (s.199)

4.Çabuk çabuk:

“Çabuk çabuk yürüdü taşlık yoldan aşağı...” (s.253)

5. Gerisin geri:

“... Erzurum yolcularını, gerisin geri geceyi geçirdikleri evlere göndermedi...” (s.27)

6. Sık sık: (11 kez s.52; s.83; s.85; s.125; s.142; s.154; s.205; s.220; s.250; s.269; s.281)

“O gün bugün, daha önceleri sık sık ziyaretine gittikleri...” (s.52)

7. Yan yan:

“Hilmi Efendi, şehla gözlerini devirip yan yan baktı Sıddık’a.” (s.50)

4.4.2.22. Aynı Yansımadan Kurulan İkileme

1. Fıldır fıldır:

“Fıldır fıldır iki kara göz, para çekmecesinin yanı başında...” (s.204)

2. Fısır fısır:

“Yan döndü, fısır fısır, aklında kalanları misyonerlere...” (s.56)

3. Fışır fışır:

“... kulaklarına kadar geçirdiği tüylü başlığıyla, fışır fışır yuvarlanır giderdi karın içinde.” (s.29)

4. Gıcır gıcır:

“Sakosu, setresi, gömleği, kunduraları hep gıcır gıcırdı...” (s.200)

5 Pat pat:

“Geniş konçlu çizmelerini pat pat vurarak, az kasıtlı...” (s.18)

6. Pıt pıt:

“Gün kararmış, pıt pıt pıt, küçük, parlak yağmur damlaları vurmaya başlamıştı camlara.” (s.71)

7.Şak şak:

“... elinden düşürmediği kehribar tespihini şak şak çevirerek..” (s.260)

8.Şıpır şıpır:

“... İstanbul’a özgü, şıpır şıpır yağmurlu bir günde...” (s.278)

9.Uğul uğul:

“Boğuk, uğul uğul bir gümbürtü doldurdu...” (s.84)

4.4.2.23. İki Sözcüğü de Yarı Anlamli İkileme

1. Abuk sabuk:

“Bir yanda bu abuk sabuk gazeteler, öbür yanda ustaca hazırlanmış...” (s.66)

2. Apar topar:

“Bakanlar Kurulu, apar topar parlamentoyu toplantıya çağırdı...” (s.276)

4.4.2.24. Bir Sözcüğü Anlamli İkileme

1. Bölük pörçük: (2 kez s.123; s.165)

“... düşman birliklerinin, bölük pörçük, savaş alanından...” (s.123)

2. Çoluk çocuk: (6 kez s.72; s.79; s.85; s.141; s.177; s.204)

“Çoluk çocuk, genç, yaşlı, bütün milletin düşman ayağı altında bırakılmaması...” (s.72)

3. Deli dolu:

“Baktıkça deli dolu esintiler geldi geçti...” (s.54)

4. Kaba saba:

“... türkü söylediler; kaba saba şakalarla gece yarısına kadar...” (s.211)

5. Kap kakak:

“Un çuvalları, kap kakak artıkları, ot balyaları, saçıldı kaldı...” (S.194)

6. Sıkı fıkı:

“... şehrin ileri gelen Ermeni tacirleriyle sıkı fıkıydılar.” (s.43)

7. Yamru yumru:

“... sıçrayan, düşen, doğrulmaya çalışan yamru yumru insan karartılarını gördü...”
(s.90)

4.4.2.25. Anlamları Yakın Sözcüklerden Kurulan İkileme

1. Kış kıyamet:

“ Kış kıyamet kimin uğrunda arkadaş!” (s.22)

2. Salkım saçak:

“... torbaları, heybeleri, çıkınları renk renk, salkım salkım saçaktı.” (s.15)

4.4.2.26. Aynı Eylemden Türetilmiş Sıfatlardan Kurulan İkilemeler

1. Ayrı ayrı: (2 kez s.69; s.136)

“... her sözcüğün üstünde ayrı ayrı durarak okuduğu...” (s.69)

2. Dizi dizi:

“... dizi dizi ot balyalarının, un çuvallarının arasındaydı iaşe dağıtım yeri.” (s.101)

3. Tıklım tıklım:

“... Demirli Han’da, ardiyelerine kadar tıklım tıklım malla...” (s.43)

4.4.2.27. Aynı Çekimli Eylemden Kurulan İkileme

1. Yat yat:

“Asker ocağı burası; yat yat, kalk kalk!” (s.18)

2. Kalk kalk:

“Asker ocağı burası; yat yat, kalk kalk!” (s.18)

4.4.2.28. Sayılardan İkileme

1. Dört yüz beş yüz:

“Dört yüz beş yüz yıldır, ne almış ne vermiş Osmanlı Yemenden?” (s.38)

4.4.2.29. m-'li İkileme

1. Boş moş :

“Boş kâğıdı moş kâğıdı!” (s.119)

2. Ölür mölürler:

“Ölür mölürler, hesabını senden sorarım Muhtar...” (s.29)

4.4.2.30. Sorulu İkileme

1. Hiç mi hiç:

Ben bu yazılı dilinizi hiç mi hiç anlamam efendim...” (s.55)

4.4.2.31. Ayrı İkileme

1. Buyruk üstüne buyruk:

“... buyruk üstüne buyruk gönderip kendi işlerinin zerresini yerine getirmeyenlerden...” (s.40)

4.4.2.32. Aynı Eylemlikten Kurulan İkileme

1. Basamak basamak: (3 kez s.80; s.90; s.242)

“Basamak basamak geniş taş döşeli yolun üst başında...” (s.80)

2. Kıvrım kıvrım:

“... kar örtülü dik bayırları, yatağında kıvrım kıvrım ısıldayıp akan ırmağı...” (s.271)

4.4.2.33. Ayrı Eylemlikten Kurulan İkileme

1. Derme çatma:

“... bölüğünden oluşturduğu derme çatma birliklerdi yürüyüş kolundakiler.” (s.214)

2. İtiş kakış:

“İtiş kakış, onca yolu inip Kadı'nın kapısına kadar sürüklendiğini...” (s.50)

4.4.2.34. Araç Durumundaki (Instrumentalis) İkileme

1. Ucun ucun:

“Şimdi Islahat'tı, Tanzimat'tı, ucun ucun her bir yanından...” (s.273)

4.4.3. Terimler

Tablo 11

Toprak Kurşun Geçirmez Eserindeki Terim Türleri ve Frekansları

Terim Türleri	f
Coğrafya Terimleri	9
Meteoroloji Terimleri	4
Askerî Terimleri	16
Hayvan Bilimi Terimleri	8
Gök Bilimi Terimleri	7
Bitki Bilimi Terimleri	3
Toplum Bilimi Terimleri	1
Anatomi Terimleri	3
Tarih Terimleri	1
Toplam	52

Toprak Kurşun Geçirmez eserinde toplam 52 terim bulunmuştur. Terimler eserdeki toplam söz varlığının %5.47'sini oluşturmaktadır. Eserde bulunan terimler; Coğrafya, Meteoroloji, Gök Bilimi, Askerî, Hayvan Bilimi, Bitki Bilimi, Toplum Bilimi, Anatomi ve Tarih Terimleri olmak üzere 9 başlık altında toplanmıştır. Eserde en fazla tespit edilen terim türü 16 örnekle “Askerî Terimler ” olmuştur. İncelenen eserde özellikle askerî

terimlerin tekrar edilerek çok fazla kullanıldığı görülmüştür. En çok tekrar eden terim 48 kez ile “süvari” olurken onu 33 kez ile “ karargâh” terimi takip etmiştir. Terim türlerinin tespiti için TDK’nin web sayfasındaki Güncel Türkçe Sözlük’ten istifade edilmiştir. İnceleme sonucunda eserde yer alan terimler türleri, ilgili örnek cümleleri ve sayfa numaralarıyla birlikte verilmiştir. Sıralamada alfabetik sıralama esas alınmıştır. Birden fazla kullanılan terimlerin sayfa numaraları da gösterilmiştir.

4.4.3.1. Coğrafya Terimleri

1. Batı: (11 kez s.5; s.7; s.11; s.91; s.92; s.98; s.109; s.152; s.197; s.208; s.214)

“... bu yana, Asya bozkırlarından batıya akan göçebe boylarla...” (s.5)

2. Bozkır:

“... bu yana, Asya bozkırlarından batıya akan göçebe boylarla...” (s.5)

3. Bölge:

“... Tatar akıncıları, bölgedeki en büyük...” (s.5)

4. Doğu: (10 kez s.7; s.11; s.64; s.126; s.130; s.154; s.160; s.175; s.222; s.275)

“... egemenlik sınırları, Karadeniz’in doğusunda, Kafkasya güneyine...” (s.7)

5. Güney: (21 kez s.5; s.6; s.7; s.38; s.41; s.67; s.77; s.85; s.86; s.109; s.123; s.140; s.141; s.143; s.155; s.169; s.185; s.197; s.228; s.239; s.280)

“... kuzeyde İsveç Krallığı; güneyde Ukrayna içlerine...” (s.5)

6. Güneydoğu:

“Güneydoğuya doğru, ta Kura Irmağı’nın kıyısındaki...” (s.85)

7. Kuzey: (16 kez s.5; s.35; s.64; s.67; s.71; s.90; s.92; s.104; s.109; s.123; s.124; s.140; s.169; s.178; s.185; s.280)

“... yüzyılın sonlarına doğru Karadeniz’in kuzey kıyılarına ...”(s.5)

8. Kuzeydoğu: (4 kez s.83; s.141; s.154; s.190)

“... Ardahan’ın kuzeydoğusunda, Ramazan Tabyada, siperlerdeydi erler...” (s.83)

9. Yarımada: (2 kez s.6; s.7)

“... tarihte ilk kez, Kırım yarımadasına girdi.” (s.6)

4.4.3.2. Meteoroloji Terimleri

1. Çığ: (3 kez s.20; s.29; s.32)

“Kar, tipi, don, çığ, canavar, bunların hepsi, Dersim’den Erzurum kapılarına kadar...” (s.20)

2. Don:

“Kar, tipi, don, çığ, canavar, bunların hepsi, Dersim’den Erzurum kapılarına kadar...” (s.20)

3. Kar: (3 kez s.20; s.26; s.200)

“Kar, tipi, don, çığ, canavar, bunların hepsi, Dersim’den Erzurum kapılarına kadar...” (s.20)

4. Tipi: (3 kez s.20; s.31; s.78)

“Kar, tipi, don, çığ, canavar, bunların hepsi, Dersim’den Erzurum kapılarına kadar...” (s.20)

4.4.3.3. Askerlik Terimleri

1. Çavuş: (23 kez s.17; s.72; s.78; s.106; s.111; s.129; s.163; s.167; s.174; s.193; s.195; s.227; s.235; s.236; s.242; s.245; s.247; s.248; s.250; s.252; s.255; s.262; s.266)

“... soluk yüzlü bir teğmen, arkasındaki altı süvari çavuşu ile birlikte...” (s.17)

2. General: (2 kez s.8; s.125)

“1859 ilkbaharında General Evdekimov, Çeçenistan’da Vaden Kalesi’ni...” (s.8)

3. Karargâh: (33 kez s.68; s.69; s.71; s.92; s.96; s.98; s.99; s.111; s.121; s.127; s.129; s.135; s.138; s.140; s.142; s.149; s.150; s.154; s.156; s.160; s.176; s.179; s.180; s.187; s.191; s.195; s.216; s.227; s.235; s.239; s.242; s.260; s.262)

“Karargâh girişinde Tahir Ağanın adamlarından biri...” (s.68)

4. Kışla: (6 kez s.15; s.30; s.140; s.236; s.245; s.252)

“... Erzurum’daki kışlalarda yakın çevresindeki ordugâhlar, nereden bakılsa...” (s.15)

5. Komutan: (28 kez s.69; s.72; s.77; s.88; s.93; s.102; s.121; s.124; s.125; s.126; s.130; s.134; s.135; s.138; s.140; s.142; s.149; s.153; s.157; s.159; s.169; s.180; s.195; s.214; s.228; s.235; s.239; s.261)

“... paşalardan, müstahkem mevki komutanlarından, kurmaylardan oluşan...” (s.69)

6. Kurmay: (6 kez s.66; s.69; s.98; s.123; s.183; s.216)

“Çarın kurmaylarının; sınırın aşılmasından sonraki altı hafta içinde...” (s.66)

7. Nefer:

“Zabit, çavuş, nefer, hepsini gayretli gördüm.” (s.72)

8. Ordu: (26 kez s.64; s.70; s.77; s.100; s.121; s.135; s.137; s.140; s.141; s.176; s.179; s.180; s.187; s.191; s.195; s.215; s.220; s.227; s.237; s.239; s.247; s.251; s.260; s.261; s.273; s.274)

“İstilâcı orduların geçip gelmek zorunda olduğu bu vadide...” (s.64)

9. Ordugâh: (6 kez s.15; s.65; s.136; s.155; s.179; s.183)

“... Erzurum'daki kışlalarda yakın çevresindeki ordugâhlar, nereden bakılsa...” (s.15)

10. Piyade: (22 kez s.66; s.71; s.78; s.88; s.89; s.91; s.96; s.99; s.100; s.103; s.122; s.124; s.126; s.143; s.153; s.185; s.192; s.195; s.214; s.216; s.222; s.244)

“Piyadeler, uzunca süren bir karışıklıktan sonra, arka arkaya uzun sıra oluşturdular.” (s.66)

11. Serasker: (6 kez s.73; s.96; s.97; s.137; s.160; s.261)

“... Serasker Redif Paşa'ya şifreli bir telgraf çekmişti.” (s.73)

12. Subay: (18 kez s.19; s.65; s.86; s.91; s.94; s.95; s.104; s.130; s.154; s.187; s.198; s.217; s.222; s.226; s.245; s.247; s.260; s.262)

“... arkasında karargâh subaylarından küçük bir kalabalık...” (s.19)

13. Süvari: (48 kez s.17; s.19; s.36; s.39; s.61; s.65; s.66; s.71; s.72; s.75; s.76; s.77; s.78; s.83; s.84; s.85; s.86; s.87; s.89; s.90; s.92; s.96; s.99; s.100; s.102; s.103; s.104; s.111; s.117; s.122; s.124; s.125; s.134; s.135; s.141; s.144; s.155; s.156; s.167; s.185; s.191; s.197; s.213; s.222; s.231; s.242; s.244; s.262)

“... soluk yüzlü bir teğmen, arkasındaki altı süvari çavuşu ile birlikte...” (s.17)

- 14. Tabur:** (31 kez s.78; s.94; s.95; s.96; s.97; s.98; s.99; s.100; s.102; s.103; s.104; s.111; s.121; s.130; s.140; s.144; s.148; s.155; s.167; s.169; s.170; s.177; s.191; s.195; s.216; s.222; s.227; s.232; s.235; s.242; s.244)

“... arkalarından gelen dokuz piyade taburu yetişinceye kadar geçitleri savunmalıydı.” (s.78)

- 15. Tabya:** (15 kez s.64; s.71; s.77; s.83; s.86; s.88; s.90; s.94; s.95; s.136; s.223; s.225; s.226; s.228; s.266)

“... yüksekçe bir tepenin üstünde Ramazan Tabya.” (s.64)

- 16. Teğmen:** (5 kez s.17; s.60; s.61; s.62; s.67)

“... soluk yüzlü bir teğmen, arkasındaki altı süvari çavuşu ile birlikte...” (s.17)

4.4.3.4. Hayvan Bilimi Terimleri

- 1. Dağkeçisi:** (3 kez s.22; s.199; s.231)

“Dağkeçisi, yabandomuzu, tilki, tavşan arkasında iz sürdüler.” (s.22)

- 2. Karga:**

“... gürültüyle konup kalkan karga sürülerinden başka kimse...” (s.157)

- 3. Karınca:**

“... bir karınca yuvasından farksızdı.” (s.15)

- 4. Köpek:** (6 kez s.85; s.100; s.157; s.233; s.276; s.284)

“... davar sesleri, köpek havlamalarıyla doldu.”(s.85)

- 5. Tavşan:** (2 kez s.22; s.101)

“Dağkeçisi, yabandomuzu, tilki, tavşan arkasında iz sürdüler.” (s.22)

- 6. Tilki:**

“Dağkeçisi, yabandomuzu, tilki, tavşan arkasında iz sürdüler.” (s.22)

- 7. Toynak:** (3 kez s.75; s.235; s.263)

“... atlar yorulmuş, tok toynak sesleri yumuşamıştı.” (s.75)

8. Yabandomuzu:

“Dağkeçisi, yabandomuzu, tilki, tavşan arkasında iz sürdüler.” (s.22)

4.4.3.5. Gök Bilimi Terimleri

1. Büyük ayı:

“Büyük ayı, Küçük ayı, Yedikardeşler, Öksüzlersofrası, Samanyolu...” (s.112)

2. Güneş: (11 kez s.78; s.80; s.123; s.127; s.144; s.155; s.167; s.169; s.176; s.208; s.214)

“Ender güneşli günler girdi araya.”(s.78)

3. Küçük ayı:

“Büyük ayı, Küçük ayı, Yedikardeşler, Öksüzlersofrası, Samanyolu...” (s.112)

4. Öksüzlersofrası:

“Büyük ayı, Küçük ayı, Yedikardeşler, Öksüzlersofrası, Samanyolu...” (s.112)

5. Samanyolu:

“Büyük ayı, Küçük ayı, Yedikardeşler, Öksüzlersofrası, Samanyolu...” (s.112)

6. Yedikardeşler:

“Büyük ayı, Küçük ayı, Yedikardeşler, Öksüzlersofrası, Samanyolu...” (s.112)

7. Yıldız: (8 kez s.96; s.113; s.119; s.138; s.140; s.149; s.214; s.233)

“Yıldızlar, tırnak biçimi soluk ay, silindi gitti gökyüzünden.” (s.96)

4.4.3.6. Bitki Bilimi Terimleri

1. Devedikeni:

“... yabani otlar, sütleğenler, iri yapraklı devedikenleri bürümüştü kıraç toprağı.”
(s.157)

2. Sütleğen:

“... yabani otlar, sütleğenler, iri yapraklı devedikenleri bürümüştü kıraç toprağı.”
(s.157)

3. Yonca:

“... kıyıları boyunca, gölgeli sulak Yoncalıklarda otlar büyümüş...” (S.157)

4.4.3.7. Toplum Bilimi Terimleri

1. Boy: (3 kez s.5; s.6, s.7)

“... bu yana, Asya bozkırlarından batıya akan göçebe boylarla...” (s.5)

4.4.3.8. Anatomi Terimleri

1. Göğüs: (7 kez s.17; s.131; s.218; s.244; s.255; s.266; s.275)

“Kalın kaslı, geniş göğüslü bir çavuş...” (s.17)

2. Kas:

“Kalın kaslı, geniş göğüslü bir çavuş...” (s.17)

3. Kasık: (2 kez s.16; s.130)

“Şalvarın üstüne, kasıktan koltuğuna kadar...” (s.16)

4.4.3.9. Tarih Terimleri

1. Han: (2 kez s.5; s.7)

“... Kırım hanları ile birleştiler.” (s.5)

4.4.4. Yabancı Kökenli Sözcükler

Toprak Kurşun Geçirmez eseri yabancı kökenli sözcükler açısından incelendiğinde, eserde toplam 631 yabancı kökenli sözcük tespit edilmiştir. Yabancı kökenli sözcükler toplam söz varlığının %66.49’ünü oluşturmaktadır. Eserdeki yabancı kökenli sözcükler Arapça-Farsça Kökenli Yabancı Sözcükler ve Batı Kökenli Yabancı Sözcükler olmak üzere iki başlıkta incelenmiştir.

Eserdeki 631 yabancı kökenli sözcüğün 518’i Arapça ve Farsça, 113’ü Batı kökenlidir. Eserde Arapça ve Farsça kökenli sözcükler daha fazla kullanıldığı görülürken; Batı kökenli sözcüklerin ise daha az kullanıldığı görülmüştür. Eserdeki yabancı kökenli sözcükler alfabetik sırayla, geçtikleri cümleler ve cümlelerin sayfa numaraları verilerek sıralanmıştır. Ayrıca bazı yabancı kökenli sözcüklerin birden fazla tekrar edildiği görülmüştür. Tekrar eden bu sözcüklerin sayfa numaraları da çalışmada gösterilmiştir.

Yabancı kökenli sözcüklerin kökeni belirlenirken Türk Dil Kurumu'nun internet sayfasındaki güncel sözlüklerden faydalanılmıştır.

Tablo 12

Toprak Kurşun Geçirmez Eserindeki Yabancı Kökenli Sözcüklerin Sayısı

Yabancı Kökenli Sözcükler	f
Arapça-Farsça Kökenli Yabancı Sözcükler	518
Batı Kökenli Yabancı Sözcükler	113
Toplam	631

4.4.4.1.Arapça-Farsça Kökenli Yabancı Sözcükler

Toprak Kurşun Geçirmez eserinde 518 Arapça-Farsça kökenli yabancı sözcük bulunmuştur. Tespit edilen sözcükler alfabetik olarak aşağıda sıralanmıştır:

A

1. Ablak (Ar.):

“... kan basmış ablak yüzü bir tuhaf kırıştı...” (s.56)

2. Acar (Ar.):

“... diyemediği bir şey, acar, tepindi durdu içinde...” (s.146)

3. Acemi (Ar.):

“Aylarca önce gördüğü yeni giysili acemi eri unutmuş gitmişti...” (s.248)

4. Adale (Ar.):

“İnce bedeni, kalınca adaleli boynu dimdik...” (s.16)

5. Adalet (Ar.):

“... yapılan işte, adaleti incitecek önemli bir usulsüzlük görülmediğini...” (s.53)

6. Âdet (Ar.):

“Şeriatın yanı sıra, örflere, âdetlere de dayalı olarak...” (s.55)

7. Adliye (Ar.):

“... ruhani reislerin, Devlet Şûrası üyelerinin, adliye erkânının...” (s.278)

8. Ağyar (Ar.):

“Çavuş yardı, ağyardı.” (s.129)

9. Ahali (Ar.):

“Müslüman ahali dersen, kimsenin zapt olunacağı yok!” (s.225)

10. Ahır (Far.): (2 kez s.252; s.259)

“Gözünü atından ayırmamasını tembihledi ahır bakıcısına...” (s.252)

11. Ahşap (Ar.): (3 kez s.76; s.219; s.275)

“Ahşap konak, temel çukurlarına kadar kül kömür artıklarıyla doluydu.” (s.76)

12. Aile (Ar.): (5 kez s.27; s.45; s.65; s.177; s.211)

“Aç, açıkta kalmamaları için varlıklı ailelere salma saldı.” (s.27)

13. Akraba (Ar.):

“... Bezirciyanlar, Nubar’ın akrabaları, dikildiler durdular kapı aralığında...” (s.211)

14. Amansız (Ar.): (11 kez s.20; s.27; s.38; s.43; s.52; s.56; s.76; s.108; s.120; s.169; s.237)

“... karşı karşıya kalabilecekleri amansız güçlüklerdi.” (s.20)

15. Ambar (Far.): (3 kez s.39; s.154; s.170)

“... olduğu gibi toplanıp kalelerin ambarlarına konulmasını emrettiğini anlattıydı.”
(s.39)

16. Ameliyat (Ar.):

“... tabiplerden geriye kalanlar, ameliyatlara yetişemez oldular.” (s.217)

17. An (Ar.):

“... üstüne, her an saldırıya hazır...” (s.5)

18. Ar (Ar.):

“Paşa için ar, namus meselesi...” (s.150)

19. Arazi (Ar.):

“... Vezinköy önlerinde, açık arazide toparlanmaya çalıştığı...” (s.167)

20. Ardiye (Ar.):

“... Demirli Han’da, ardiyelerine kadar tıklım tıklım malla...” (s.43)

21.Asker (Ar.): (47 kez s.15; s.17; s.18; s.20; s.22; s.23; s.26; s.27; s.31; s.32; s.38; s.59; s.66; s.67; s.70, s.79; s.85; s.86; s.99; s.105; s.106; s.128; s.136; s.137; s.139; s.158; s.160; s.162; s.167; s.175; s.196; s.209; s.218; s.229; s.234; s.242; s.244; s.246; s.257; s.263; s.265; s.271; s.275; s.279; s.281; s.286; s.287)

“... kaç kişi asker olduk, yollara düştük?” (s.15)

22. Aşar (Ar.):

“... büyük çiftliklerin yarıcılarında da aşar uygulaması başlatıldığında...” (s.75)

23. Aşiret (Ar.): (7 kez s.67; s.68; s.77; s.78; s.141; s.148; s.282)

“Bu sonuncuların, aşiret milislerinin görünüşü görkemliydi.” (s.67)

24. Ateş (Far.): (34 kez s.9; s.21; s.22; s.24; s.29; s.34; s.78; s.84; s.88; s.89; s.90; s.92; s.104; s.113; s.116; s.125; s.130; s.134; s.136; s.145; s.156; s.163; s.165; s.168; s.190; s.216; s.221; s.222; s.225; s.242; s.255; s.258; s.268; s.270)

“... Bulgar köylüleri, Türk evlerini, çiftliklerini bastılar ateşe verdiler.” (s.9)

25. Âyan (Ar.):

“Topkapı Sarayı’ndan getirilen tahtın bir yanında; nazırların, mebusların, âyanların...” (s.278)

B

26. Baca (Far.): (2 kez s.20; s.105)

“Sabah yeli, bir ekmek fırınının bacasından tüten salınlı sarıca dumanları...” (s.20)

27. Bahane (Far.): (3 kez s.70; s.237; s.269)

“... bu bahaneleri uydurup üstümüze ordularını sürenler...” (s.70)

28. Bahar (Far.):

“Kışın, baharın, yazın; kendi yurtlarında...” (s.9)

29. Bahçe (Far.): (3 kez s.76; s.211; s.271)

“Arka bahçedeki meyve koruluğu yakılmış, çiçek tarhları bozulmuş...” (s.76)

30. Bahriye (Ar.):

“... İstanbul’da, Bahriye Nezareti’nin büyükçe salonlarından birinde...” (s.10)

31. Bahtiyar (Far.):

“Kendi sınırlarımızı bir bütün olarak koruyabilirsek bahtiyarlıktır.” (s.73)

32. Barut (Far.): (3 kez s.52; s.90; s.164)

“... cezaevine düşenlerin ateşlenmiş kara barut gibi yanıp söndüklerini...” (s.52)

33. Battaniye (Ar.):

“... sık sık yatağını, battaniyesini düzeltir...” (s.220)

34. Beden (Ar.): (2 kez s.16; s.132)

“İnce bedeni, kalınca adaleli boynu dimdik...” (s.16)

35. Berrak (Ar.):

“... kuyu ağzına gelen kova; taze, berrak, buğulu suyla doluydu.” (s.28)

36. Beyaz (Ar.): (6 kez s.28; s.148; s.165; s.194; s.225; s.254)

“... başörtüsünün altından yüzünün görünen yeri pembe beyazdı.” (s.28)

37. Bilhassa (Ar.):

“... bilhassa Erivan taraflarındaki Açmiyazin...” (s.159)

38. Billur (Ar.):

“... sıcakın kat kat billurlaşıp titreştiği günlerde...” (s.143)

39. Burç (Ar.):

“... torba koltuğunda kalenin burcuna doğru yürüdü.” (s.108)

C

40. Cam (Far.):

“Gün kararmış, pıt pıt pıt, küçük, parlak yağmur damlaları vurmaya başlamıştı camlara.” (s.71)

41. Cami (Ar.): (6 kez s.26; s.80; s.105; s.224; s.265; s.284)

“Dükkânlar kapalıydı; cami avlusunda dikilip duran küçük bir Eğinli...” (s.26)

42. Canavar (Far.):

“Kar, tipi, don, çığ, canavar, bunların hepsi, Dersim’den Erzurum kapılarına kadar...” (s.20)

43. Casus (Ar.):

“... adı sanı bilinmedik kimselerden casuslar saldıkları...” (s.81)

44. Celep (Ar.): (4 kez s.248; s.249; s.250; s.251)

“Celep Yusuf Ağa’yı aramıştım...” (s.248)

45. Cenaze (Ar.): (2 kez s.270; s.285)

“De ki canlı cenaze; beti benzi solmuş...” (s.270)

46. Cenk (Far.):

“Cenk mi olacak?” (s.79)

47. Cennet (Ar.):

“Kış bastırdı mı biz burada cennetliğiz hepimiz.” (s.158)

48. Cep (Ar.): (2 kez s.102; s.188)

“İaşeci kâğıdı katları, cebine koydu.” (s.102)

49. Cephane (Far.): (5 kez s.129; s.136; s.170; s.241; s.244)

“Çavuş, erzaka, cephaneye, keşfe, gözetlemeye...” (s.129)

50. Cephe (Ar.): (16 kez s.9; s.109; s.110; s.122; s.123; s.148; s.154; s.160; s.161; s.166; s.173; s.184; s.217; s.222; s.259; s.274)

“... dört ay sürdü; bütün cepheelerde saldırganların...” (s.9)

51. Cerahat (Ar.):

“Omuzun hemen altından dirseğe doğru kızarmış, cerahatlanmıştı yara.” (s.236)

52. Ceset (Ar.): (2 kez s.115; s.170)

“... kırka yakın ceset vardı gözle görülebilen.” (s.115)

53. Ciddi (Ar.):

“... biz arkalarında oldukça, ciddi bir saldırıya geçemeyeceklerdir Paşa Hazretleri.” (s.71)

54. Ciğer (Far.):

“... keskin soğuşunu soludu, ciğerlerini doldurdu...” (s.28)

55. Cilt (Ar.):

“... ilk ciltlerinin hazırlanmasında gününü gecesini vererek tutkuyla çalışmıştı.” (s.54)

56. Cins (Ar.):

“Karşı cinsle yalnız yatağı paylaştıklarını...” (s.42)

57. Civar (Ar.):

“... Açmiyazin Manastırı civarının ele geçirilmesinin politika yönünden...” (s.159)

58. Cömert (Far.):

“Cömerttiler.” (s.106)

59. Cumhuriyet (Ar.):

“Cumhuriyet taraftarıdır!” (s.76)

Ç

60. Çadır (Far.): (11 kez s.68; s.83; s.96; s.121; s.130; s.136; s.159; s.170; s.172; s.174; s.236)

“Yün yastıklar, renk renk nakışlı kilimlerle döşeli çadırında...” (s.68)

61. Çamaşır (Far.):

“... altmış bin postal, şu kadar bin çorap, çamaşır...” (s.158)

62. Çare (Far.): (2 kez s.220; s.279)

“Bu kapılara bir çare bulalım Fikri.” (s.220)

63. Çark (Far.):

“... Ahmet Muhtar gibi üç beş kişi de olmasa, devlet çarkı durur büsbütün.” (s.39)

64. Çarşı (Far.): (15 kez s.27; s.30; s.42; s.81; s.105; s.118; s.176; s.205; s.223; s.224; s.225; s.249; s.252; s.253; s.286)

“... deyiverdi, çarşı içinde, Kaymakamın kulağına eğilerek.” (s.27)

65. Çember (Far.): (6 kez s.161; s.190; s.191; s.223; s.230; s.239)

“Sapan attıklarını, çember çevirdiklerini, kızak kaydıklarını...” (s.161)

66. Çene (Far.): (3 kez s.102; s.161; s.177)

“Çenesine, yüzüne yediği yumruklardan sarsılmadı bile iaşeci.” (s.102)

67. Çift (Ar.):

“... devleti devlet olmaktan çıkarıp çift çarşısına döndürenleri...” (s.76)

68. Çırak (Far.): (3 kez s.18; s.118; s.119)

“Ömer Usta'nın demirci dükkânındaki çıraklık günleri...” (s.18)

69. Çile (Far.):

“Çilesi çoktur dünyanın.” (s.257)

70. Çoban (Far.): (3 kez s.98; s.187; s.188)

“Yaşlı bir çoban gibi, ot nerde, kurt nerde...” (s.98)

71. Çorap (Far.): (4 kez s.107; s.158; s.212; s.213)

“Üç çift yün çorap, bir kazak, iki mendil koymuştu...” (s.107)

72. Çuha (Far.): (2 kez s.15; s.68)

“Abadan, çuhadan, koyun postundan kaba üstlükler...” (s.15)

73. Çul (Ar.):

“... eyer çulunu kaldırdı, özenle yeniden yerleştirdi...” (s.252)

74. Çuval (Far.): (6 kez s.101; s.120; s.194; s.198; s.232; s.247)

“... dizi dizi ot balyalarının, un çuvallarının arasındaydı iâşe dağıtım yeri.” (s.101)

D

75. Darbe (Ar.): (4 kez s.117; s.157; s.169; s.230)

“... gelen kılıç darbelerinden korunmak için...” (s.117)

76. Dava (Ar.): (2 kez s.46; s.238)

“Dava ederim.” (s.46)

77. Davul (Ar.): (2 kez s.112; s.135)

“Davullar, borular, bayraklar...” (s.112)

78. Debbağ (Ar.):

“... bakırcı, demirci, doğramacı, debbağ, saraç...” (s.15)

79. Dehşet (Ar.): (3 kez s.223; s.229; s.274)

“... kuşatılıp yok edilmeye çalışılması dehşet vericiydi.” (s.223)

80. Derman (Far.): (4 kez s.32; s.176; s.255; s.270)

“Asker kısmının dizine derman, yüreğine ferahlıktır...” (s.32)

81. Ders (Ar.):

“İngilizce dersleri, bıçkı dikiş derslerini izledi.” (s.42)

82. Dert (Far.): (3 kez s.129; s.176; s.266)

“... yara sarmaya, dert dinlemeye...” (s.129)

83. Dev (Far.):

“Sarsak bir dev gibi, tek topuğu üstünde döndü...” (s.116)

84. Devlet (Ar.): (21 kez s.6; s.10; s.27; s.38; s.39; s.40; s.69; s.70; s.74; s.76; s.82; s.142; s.238; s.272; s.274; s.276; s.277; s.278; s.279; s.280; s.282)

“İki devletin orduları, (1711-1805) döneminin...” (s.6)

85. Devriye (Ar.): (10 kez s.62; s.63; s.64; s.71; s.83; s.134; s.180; s.198; s.246; s.262)

“Köprü girişinde devriye gezen bir manga silahlı er, gelenleri durdurdu.” (s.62)

86. Dikkat (Ar.): (22 kez s.43; s.49; s.55; s.57; s.59; s.66; s.82; s.87; s.127; s.132; s.136; s.171; s.172; s.183; s.193; s.215; s.219; s.231; s.249; s.254; s.257; s.265)

“Soru sorar, kulak kabartır, dikkatle dinlerdi...” (s.43)

87. Din (Ar.):

“... yiğitliklerini, dine devlete bağlılıklarını öven sözleri okudu...” (s.70)

88. Divane (Far.):

“O nasıl söz, divane!” (s.33)

89. Diyet (Ar.):

“Birden aydı, diyet ödeyip davayı düşürmekti bunların niyeti...” (s.57)

90. Dost (Far.): (5 kez s.141; s.186; s.207; s.272; s.282)

“... ilerlemeye başladığı günlerde, dost deyip düşmandan yana çıkmış...” (s.141)

91. Dua (Ar.): (2 kez s.32; s.108)

“Dualarınızı eksik etmeyin, demiş...” (s.32)

92. Duvar (Far.): (16 kez s.10; s.17; s.22; s.27; s.55; s.93; s.138; s.163; s.199; s.205; s.212; s.219; s.234; s.242; s.249; s.253)

“... salonun duvarları, dışarda atılan topların...” (s.10)

93. Dükkân (Ar.): (12 kez s.18; s.20; s.26; s.43; s.44; s.45; s.155; s.204; s.208; s.247; s.275; s.281)

“Ömer Usta'nın demirci dükkânındaki çıraklık günleri...” (s.18)

94. Dünya (Ar.): (16 kez s.9; s.41; s.45; s.47; s.49; s.90; s.99; s.106; s.108; s.149; s.178; s.199; s.209; s.257; s.266; s.279)

“... savaş durumunda olduklarını açıkladılar dünyaya!” (s.9)

95. Dürbün (Far.): (3 kez s.123; s.172; s.214)

“Elinde dürbünü, kayalıkların bir ucundan ötekine...” (s.123)

96. Düşman (Far.): (44 kez s.40; s.66; s.72; s.75; s.76; s.77; s.82; s.84; s.86; s.88; s.89; s.91; s.95; s.97; s.100; s.102; s.104; s.109; s.117; s.122; s.123; s.127; s.134; s.136; s.141; s.143; s.144; s.146; s.154; s.157; s.163; s.168; s.169; s.173; s.194; s.214; s.224; s.225; s.228; s.236; s.244; s.260; s.263; s.281)

“Düşmanla, yerli isyancılarla boğuşmaktan...” (s.40)

E

97. Edep (Ar.):

“... birlik ve kardeşlik kuracak, refah ve edep dahi getirecektir...” (s.279)

98. Ender (Ar.): (2 kez s.78; s.285)

“Ender güneşli günler girdi araya.” (s.78)

99. Endişe (Far.):

“Paşa Hazretleri endişe etmesinler.” (s.99)

100. Entari (Ar.): (3 kez s.24; s.249; s.283)

“... bir genç kadın vardı; gecelik entarileri içinde...” (s.24)

101. Erkân (Ar.):

“... ruhani reislerin, Devlet Şûrası üyelerinin, adliye erkânının...” (s.278)

102. Erzak (Ar.): (10 kez s.20; s.78; s.129; s.158; s.170; s.174; s.232; s.247; s.251; s.260)

“Yolcular geçip gittikten, erzak katırlarının ayak sesleri...” (s.20)

103. Esir (Ar.):

“Yüze yakın yaralı, iki yüz esir toplandı...” (s.104)

104. Esnaf (Ar.): (3 kez s.179; s.282; s.286)

“Çiftçi, esnaf, memur...” (s.179)

105. Esvap (Ar.): (2 kez s.162; s.268)

“Üstümüzdeki esvaptan başka neyimizi tanır ki bu gâvur?” (s.162)

106. Eşraf (Ar.):

“ ... bir önceki gün, eşraftan Hacı Hürrem... ” (s.27)

107. Eşya (Ar.):

“Orduya eşya, erzak götüreceksin dediklerinde...” (s.251)

108. Evlât (Ar.): (9 kez s.20; s.27; s.137; s.184; s.201; s.204; s.207 s.242; s.266)

“Sizin gibi on binlerce vatan evlâdı var silah altına çağrılan.” (s.20)

109. Ezan (Ar.): (4 kez s.23; s.24; s.66; s.201)

“... Moskof başkentindeki kiliselerde ezan okunduğunu gördüklerini...” (s.23)

F

110. Fark (Ar.): (2 kez s.15; s.262)

“ ... bir karınca yuvasından farksızdı. ” (s.15)

111. Fayda (Ar.):

“...politika yönünden çok faydalı olacağı, kış gelmeden bu hususun...” (s.159)

112. Fenni (Ar.):

“... sözde ‘harp fenninin’ gereklerine uygun görüşler...” (s.237)

113. Ferah (Ar.): (3 kez s.32; s.220; s.267)

“Asker kısmının dizine derman, yüreğine ferahlıktır...” (s.32)

114. Ferman (Far.): (2 kez s.23; s.78)

“ ... Tunus Beyine ferman yazdırmış... ” (s.23)

115. Fes (Far.): (3 kez s.17; s.26; s.172)

“... mavi poturları, kırmızı ceketleri, yıpranmış fesleriyle, öbek öbek asker kalabalıkları...” (s.17)

116. Fıkıh (Ar.):

“... Ali Paşa ile İslâm'ın fıkıh üstünde durduğu görüşünde...” (s.55)

117. Fırka (Ar.):

“... sıra neferinden fırka kumandanlarına kadar, herkese duyuralım.” (s.137)

118. Fırsatçı (Ar.):

“... kalkıp buralara kadar gelmiş bu fırsatçı güruhuna ne demeli?” (s.56)

119. Fıtil (Ar.):

“... rafa koydu, fıtilini kıstı, pencere yanına geçti durdu.” (s.212)

120. Fitne (Ar.):

“Fitne düzdüler...” (s.19)

121. Fütur (Ar.): (2 kez s.74; s.240)

“Muhtar Paşa'ya seferberlikten fütur ve melâl gelmiş...” (s.74)

G

122. Galip (Ar.):

“Ancak bu da, galip olarak barış yapılmasına yetmez.” (s.73)

123. Garip (Ar.):

“Kaçarken ayak bağı olmasınlar diye vurmuşlardır garipleri...” (s.133)

124. Gâvur (Far.): (17 kez s.19; s.23; s.24; s.35; s.61; s.86; s.88; s.162; s.193; s.221; s.225; s.231; s.242; s.250; s.260; s.266; s.267)

“Bunca yaş yaşadım, gün gördüm, aklım almadı bu gâvurun açgözlülüğünü...”
(s.19)

125. Gayret (Ar.):

“Zabit, çavuş, nefer, hepsini gayretli gördüm.” (s.72)

126. Gazi (Ar.): (4 kez s.172; s.213; s.261; s.263)

“Sadaret makamı, Padişahımız Efendimizin, zatıâlinize: ‘Gazilik Beratı’...” (s.172)

127. Gerdan (Far.):

“Bileziklerin, yüzüklerin, gerdanlıkların en iyilerini...” (s.202)

128. Gıyap (Ar.):

“Üç ay önce gıyabında yapılan duruşmalarda...” (s.58)

129. Girdap (Far.):

“... köpürür, girdaplanır, kuzeye dönerdi ondan öte.” (s.64)

130. Gurur (Ar.):

“... sevinç, korku, gurur karışık duygularla bakardı sonsuzluğa...” (s.120)

131. Günah (Far.): (2 kez s.139; s.253)

“Açlık çekenin yediğinden günah yazılmaz koçum...” (s.139)

132. Güruh (Far.):

“... kalkıp buralara kadar gelmiş bu fırsatçı güruhuna ne demeli?” (s.56)

H

133. Haber (Ar.): (53 kez s.32; s.37; s.50; s.52; s.53; s.59; s.62; s.64; s.67; s.72; s.78; s.79; s.81; s.83; s.87; s.88; s.90; s.95; s.96; s.98; s.103; s.109; s.110; s.121; s.124; s.128; s.138; s.141; s.155; s.160; s.167; s.170; s.172; s.181; s.201; s.205; s.214; s.221; s.224; s.226; s.228; s.248; s.250; s.251; s.252; s.256; s.260; s.262; s.265; s.267; s.269; s.274; s.287)

“... çığ altında kaldığı haberleri, hemen de günü gününe...” (s.32)

134. Hafiye (Ar.):

“... görevli kişilerin arkasına hafiyeler konulduğunu ise...” (s.280)

135. Hafta (Far.): (7 kez s.66; s.97; s.110; s.141; s.151; s.200; s.238)

“Çarın kurmaylarının; sınırın aşılmasından sonraki altı hafta içinde...” (s.66)

136. Hak (Ar.): (12 kez s.19; s.20; s.51; s.53; s.54; s.70; s.73; s.200; s.231; s.267; s.273; s.276)

“Hak aranacak gündür...” (s.19)

137. Hâlel (Ar.):

“Birinin bile kılına hâlel gelsin istemem.” (s.79)

138. Halk (Ar.): (24 kez s.6; s.7; s.9; s.10; s.43; s.82; s.85; s.96; s.100; s.109; s.134; s.142; s.182; s.183; s.224; s.227; s.230; s.239; s.261; s.262; s.264; s.272; s.278; s.279)

“... Kafkasya’da yaşayan öteki halklar; Acarlar...” (s.6)

139. Halka (Ar.): (2 kez s.5; s.280)

“... uzun savaşlar dizisinin son halkasıydı.” (s.5)

140. Hamam (Ar.):

“... bir de Hamam Sokağı’ndan yukarı uzaklaşan üç katırlı...” (s.80)

141. Hançer (Ar.):

“Kılıçların, hançerlerin sivri ucu, düşmandan önce bu aymazların...” (s.66)

142. Haram (Ar.): (2 kez s.33; s.102)

“... düğün de nikâh da bize haram.” (s.33)

143. Harekât (Ar.):

“... derin bir çevirme harekâtına giriştiğini...” (s.185)

144. Harman (Far.): (2 kez s.157; s.176)

“Harman yerleri, yanmış tınazların artığı küllerle örtülüydü.” (s.157)

145. Harp (Ar.): (4 kez s.237; s.256; s.261; s.279)

“... sözde ‘harp fenninin’ gereklerine uygun görüşler...” (s.237)

146. Hasat (Ar.):

“... köylerde, hasadın kaldırıldığı, kilerlerin, ambarların...” (s.170)

147. Hasret (Ar.):

“Ben bu hasrete dayanamam!” (s.207)

148. Hastane (Far.): (11 kez s.106; s.171; s.202; s.217; s.219; s.221; s.241; s.243; s.250; s.256; s.266)

“Erzurum Hastanesi’ne gönderilen ikisi çavuş, altı ağır yaralının...” (s.106)

149. Hav (Ar.):

“... çakar almaz ağır silahlar, havı dökülmüş paslı kılıçlar...” (s.67)

150. Hava (Ar.): (13 kez s.22; s.53; s.55; s.76; s.89; s.92; s.99; s.130; s.131; s.138; s.165; s.271; s.280)

“Oyalanmayın; havalar iyiyken Erzurum’u tutmaya bakın...” (s.22)

151. Hayal (Ar.): (3 kez s.40; s.76; s.178)

“Akdeniz’den, Afrika kıyılarından değişik, masalsı görüntüler canlandırdı genç kızın hayalinde.” (s.40)

152. Hayli (Far.):

“... kemikli tıknaz gövdesi hayli incelmışti İlyas Beyin.” (s.139)

153. Hazine (Ar.): (3 kez s.8; s.10; s.142)

“Hazinesi boş, yüzü eğikti yöneticilerin.” (s.8)

154. Hazret (Ar.): (10 kez s.72; s.75; s.97; s.99; s.137; s.172; s.196; s.215; s.218; s.261)

“... biz arkalarında oldukça, ciddi bir saldırıya geçemeyeceklerdir Paşa Hazretleri.” (s.72)

155. Hekim (Ar.): (3 kez s.218; s.255; s.256)

“Biz icat etmedik Hekimbaşı.” (s.218)

156. Hemen (Far.): (38 kez s.10; s.32; s.38; s.45; s.48; s.51; s.53; s.58; s.65; s.71; s.73; s.87; s.92; s.98; s.99; s.106; s.109; s.110; s.121; s.131; s.140; s.161; s.165; s.171; s.172; s.179; s.194; s.214; s.216; s.219; s.226; s.233; s.236; s.256; s.261; s.268; s.280; s.283)

“... koşul gözetilmeksizin, hemen ateşkes yapılması durumunda...” (s.10)

157. Henüz (F car.): (4 kez s.138; s.191; s.274; s.282)

“... Bursalı İlyas ile Harputlu Ali Rıza henüz gelmemişlerdi.” (s.138)

158. Herkes (Far.): (8 kez s.9; s.137; s.166; s.192; s.193; s.229; s.273; s.279)

“... Belgrad’ı savunmak için, eli silah tutan herkesi silah altına çağırdı...” (s.9)

159. Hesap (Ar.): (7 kez s.73; s.74; s.79; s.121; s.129; s.206; s.277)

“... eski bir çekişmenin hesabını sormaya iten duygusal nedenler...” (s.73)

160. Heves (Ar.): (2 kez s.237; s.274)

“... Prens Şarl’ın, ordusunun başında hevesle...” (s.237)

161. Heybe (Ar.): (4 kez s.15; s.26; s.59; s.68)

“... torbaları, heybeleri, çıkınları renk renk, salkım salkım saçaktı.” (s.15)

162. Heyet (Ar.):

“... ayakta kalmamıza çalışacak bir heyet bulunabileceğinden şüphem vardır.” (s.74)

163. Hikâye (Ar.):

“Hikâyenin hepsi bu değil elbette.” (s.38)

164. Hiza (Ar.): (3 kez s.131; s.271; s.286)

“İç gömleği, göğsü hizasında al kana bulanmıştı.” (s.131)

165. Hoca (Far.): (2 kez s.87; s.272)

“... hocalardan alındığı söylenen okunmuş tespihler, ilmihaller, muskalar dolaştı elden ele...” (s.87)

166. Hudut (Ar.):

“Gâvur gelmiş toplanmış hududa, dağ taş asker...” (s.23)

167. Husus (Ar.):

“...politika yönünden çok faydalı olacağı, kış gelmeden bu hususun...” (s.159)

168. Hücre (Ar.):

“Yanda, perde ile ayrılmış genişçe hücrelerden birinde...” (s.210)

169. Hücum (Ar.):

“... söküük dikmekten süngü hücumuna; yapılan, yapılaması gereken...” (s.129)

170. Hükümet (Ar.): (11 kez s.8; s.10; s.11; s.26; s.80; s.82; s.97; s.265; s.274; s.277; s.278)

“... imdat istediler Osmanlı Hükümeti’nden.” (s.8)

171. Hüzün (Ar.):

“... biraz da hüznle baktı önünden geçip gidenlere.” (s.20)

I

172. Irz (Ar.): (3 kez s.147; s.177; s.237)

“Tüfeği elinde, ırza, namusa, talana koşulup gelmiştir...” (s.147)

173. Islahat (Ar.):

“Şimdi Islahat’tı, Tanzimat’tı, ucun ucun her bir yanından...” (s.273)

I

174. İaşe (Ar.): (6 kez s.100; s.101; s.102; s.166; s.243; s.247)

“... kesimlik hayvan almak için ordu iaşe dağıtım yerine...” (s.100)

175. İbrik (Ar.): (3 kez s.76; s.86; s.258)

“İki Çerkez delikanlısı, leğen koydular, ibrikten su döktüler, havlu tuttular.” (s.76)

176. İcat (Ar.):

“Biz icat etmedik Hekimbaşı.” (s.218)

177. İdare (Ar.): (3 kez s.17; s.139; s.160)

“... İdare et, kısmetse döner geliriz...” (s.17)

178. İfade (Ar.): (2 kez s.59; s.60)

“Başaramayınca, asker de olsa, yazılı ifadesinin alınması gereği...” (s.59)

179. İhanet (Ar.):

“... Şahin Giray’ı ihanetin son aşamasında...” (s.7)

180. İhbar (Ar.):

“... Rusya’ya külliyeti miktarda deri, kösele geçirdiklerini ihbar etmişler.” (s.81)

181. İhtimal (Ar.): (2 kez s.159; s.237)

“Son zaferin barış ihtimali doğurduğundan...” (s.159)

182. İhtiyaç (Ar.): (2 kez s.80; s.196)

“... valiliklere gönderilen yazılarda ordu ihtiyacından söz ediliyordu...” (s.80)

183. İhtiyat (Ar.):

“Zivin’e, ihtiyata alsınlar.” (s.97)

184. İkmal (Ar.):

“İkmal katarlarını vurdular.” (s.160)

185. İlâç (Ar.): (3 kez s.79; s.217; s.219)

“İlâcı iyi hazırlanmamış ikinci kuyudan çıkarılan bozuk...” (s.79)

186. İlâm (Ar.):

“... veraset ilâmını çıkarılması, işlerinin tezelden görülmesi için...” (s.54)

187. İlan (Ar.):

“... Kanun-u Esasi’yi ilan ettiğini duyurmaktadır.” (s.10)

188. İlim (Ar.):

“İçinde ilim de olsa, ölüm de olsa...” (s.218)

189. İlmihal (Ar.):

“... hocalardan alındığı söylenen okunmuş tespihler, ilmihaller, muskalar dolaştı elden ele...” (s.87)

190. İmdat (Ar.):

“... imdat istediler Osmanlı Hükümeti’nden.” (s.8)

191. İmza (Ar.): (6 kez s.7; s.53; s.137; s.225; s.239; s.276)

“... Kırım işgalini onaylayan belgeyi imzaladı.” (s.7)

192. İnsan (Ar.): (21 kez s.66; s.70; s.90; s.91; s.114; s.116; s.120; s.139; s.144; s.147; s.157; s.164; s.173; s.209; s.218; s.223; s.230; s.261; s.273; s.281; s.286)

“... şunun bunun baskısından yüreği kabarıktı insanların.” (s.66)

193. İnzibat (Ar.): (2 kez s.224; s.226)

“Kollarına kırmızı pazubentler takılı inzibat erleri...” (s.224)

194. İrtibat (Ar.): (2 kez s.87; s.88)

“Emiroğlu’na irtibata gidecekmişsin.” (s.87)

195. İsabet (Ar.): (2 kez s.152; s.167)

“... karşıladılar gelenleri; atışları isabetli, öldürücüydü.” (s.152)

196. İslâm (Ar.):

“... Ali Paşa ile İslâm'ın fıkıh üstünde durduğu görüşünde...” (s.55)

197. İstihbarat (Ar.): (6 kez s.66; s.67; s.179; s.184; s.187; s.226)

“Ama, gelen istihbarat özetlerinde...” (s.66)

198. İstihkâm (Ar.): (12 kez s.77; s.88; s.97; s.124; s.174; s.195; s.221; s.225; s.227; s.229; s.236; s.259)

“... Kars Kalesi'ndeki istihkâmlar da pekiştirilmiş...” (s.77)

199. İstilâcı (Ar.):

“İstilâcı orduların geçip gelmek zorunda olduğu bu vadide...” (s.64)

200. İsyân (Ar.): (3 kez s.38; s.39; s.40)

“Karadağ isyanındaki, Kozan ayaklanmasındaki başarılarını...” (s.38)

201. İşaret (Ar.): (5 kez s.72; s.102; s.107; s.163; s.195)

“... tetikte bekleyen seyislere işaret ettiler.” (s.72)

202. İştah (Ar.):

“... gününü gün eden erler, iştahla üşüştüler karavanaların başına.” (s.148)

203. İtikâf (Ar.):

“İstanbul'da murakabeye dalan, itikâfa çekilen kimi şeyhlerin...” (s.23)

K

204. Kabul (Ar.): (4 kez s.73; s.74; s.274; s.279)

“... önümüze sürülen haksız istekleri kabul zorunda kalmak...” (s.73)

205. Kabza (Ar.): (6 kez s.37; s.67; s.91; s.121; s.162; s.243)

“Kılıcının kabzasından omuzlarına, omuzlarından...” (s.37)

206. Kadı (Ar.): (15 kez s.33; s.46; s.49; s.50; s.51; s.52; s.53; s.54; s.55; s.57; s.58; s.59; s.272; s.273; s.275)

“Mahkemesi, kadısı, mahpusu... Neyi kurtaracak?” (s.33)

207. Kadife (Ar.): (2 kez s.202; s.258)

“Siyah kadife kaplı küçücük bir kutuya...” (s.202)

208. Kafa (Ar.): (6 kez s.104; s.122; s.197; s.247; s.248; s.262)

“... düşman atlısı, çıplak kafalı, ak gömlekli bir subayın...” (s.104)

209. Kâfir (Ar.): (4 kez s.107; s.112; s.133; s.175)

“Sürdük çıkardık kâfiri Oltu’dan.” (s.107)

210. Kafile (Ar.): (20 kez s.15; s.17; s.26; s.27; s.29; s.30; s.31; s.35; s.60; s.64; s.85; s.87; s.99; s.128; s.134; s.170; s.171; s.206; s.209; s.263)

“... Trabzon-Gümüşhane dolaylarından gelen kura kafileleri, redif taburları, milis müfrezeleri; atlı, yaya karışık...” (s.15)

211. Kâğıt (Far.): (15 kez s.31; s.44; s.55; s.58; s.77; s.101; s.102; s.107; s.108; s.138; s.171; s.172; s.181; s.218; s.261)

“Baştan sırayla kâğıtları topladı...” (s.31)

212. Kahve (Ar.): (6 kez s.79; s.80; s.206; s.223; s.248; s.261)

“Geçen kahvede hesap kitap, askere gidenlerin sayısı...” (s.79)

213. Kale (Ar.): (22 kez s.6; s.8; s.39; s.43; s.45; s.71; s.72; s.77; s.82; s.95; s.107; s.108; s.134; s.148; s.159; s.195; s.196; s.209; s.213; s.225; s.227; s.249)

“... birbirleriyle bağıntılı kalelere yerleştirdiler.” (s.6)

214. Kalem (Ar.): (5 kez s.50; s.51; s.53; s.181; s.205)

“Sabah erken, kalem odasının kapısında Sıddık’ı gördüğünde...” (s.50)

215. Kalfa (Ar.):

“Eli her işe yatkın bir bakırcı kalfası olan Çamçak Münir ise...” (s.30)

216. Kalleşçe (Ar.):

“... gibilerden kalleşçe bir özür ileriye sürmesi canevinden yaraladı Haşim Beyi.” (s.76)

217. Kandil (Ar.): (2 kez s.17; s.18)

“... iki küçük kandil yakmışlardı.” (s.17)

218. Karar (Ar.): (12 kez s.11; s.51; s.69; s.73; s.94; s.140; s.185; s.208; s.211; s.216; s.228; s.276)

“... devletin egemenlik haklarıyla bağdaşmayan kararlar alındı.” (s.11)

219. Kasaba (Ar.): (13 kez s.15; s.38; s.43; s.60; s.63; s.64; s.92; s.96; s.141; s.148; s.237; s.276; s.280)

“... Mezre ovasına inen yolu ucunda, kasaba; uzakta, gölgeli, puslu...” (s.15)

220. Katar (Ar.):

“İkmal katarlarını vurdular.” (s.160)

221. Kâtip (Ar.): (3 kez s.50; s.51; s.53)

“... nasıl yakalandığını öğrendiğinde ise, haberi mahkeme kâtibi Hilmi Efendi 'ye...”
(s.50)

222. Katliam (Ar.):

“Ayaklanmalardan, katliamlardan, göçlerden, şunun bunun baskısından...” (s.66)

223. Kavga (Far.): (18 kez s.7; s.9; s.42; s.50; s.56; s.70; s.79; s.87; s.102; s.117; s.119; s.122; s.156; s.179; s.256; s.268; s.273; s.278)

“... özgürlükleri için sürdürdükleri kavga bitmedi.” (s.7)

224. Kavim (Ar.):

“... Osmanlı yurdunda yaşayanlar; kişiler, kavimler, kim olursa olsunlar...” (s.10)

225. Kazasker (Ar.):

“... öbür yanında; Şeyhülislâmın, kazaskerlerin...” (s.278)

226. Keder (Ar.): (5 kez s.34; s.55; s.154; s.161; s.255)

“Binnaz 'ın yüzü kederle doldu.” (s.34)

227. Kehribar (Far.): (3 kez s.202; s.208; s.260)

“... bal rengi parlaklığına bakıyordu kehribarın.” (s.202)

228. Kemer (Far.):

“... karşı köşesinde; kemerli, büyücek bir kapının önünde...” (s.140)

229. Kenar (Far.): (11 kez s.174; s.192; s.209; s.211; s.218; s.221; s.232; s.253; s.258; s.259; s.283)

“... başlığını çıkarıp bir kenara koydu...” (s.174)

230. Kervan (Far.):

“... gözü gönü yeni dünyalarda atak serüvenciler de katıldı kervana.” (s.45)

231. Keşif (Ar.):

“... tabyalar arasındaki keşif müfrezeleri çoğaltıldı...” (s.71)

232. Kethüda (Far.):

“İstanbul Mebusu Astarıcılar Kethüdası Ahmet Efendi, söz almıştı...” (s.279)

233. Kırmızı (Ar.): (5 kez s.17; s.212; s.217; s.224; s.251)

“... mavi poturları, kırmızı ceketleri, yıpranmış fesleriyle, öbek öbek asker kalabalıkları...” (s.17)

234. Kibir (Ar.): (2 kez s.147; s.269)

“... yeterince konuşmasını kibirliliğine verirlerdi.” (s.147)

235. Kibrit (Ar.):

“... bir ter boşandı; mumu, kibriti güçlkle buldu, yaktı.” (s.285)

236. Kiler (Far.): (2 kez s.78; s.170)

“... hiç eksiksiz, kilerlerine doldurmuş olanlar bile evlerinin...” (s.78)

237. Kilim (Far.): (4 kez s.24; s.68; s.230; s.254)

“Arkadaşlarının her biri bir köşede, sıkıca, yorganlara, kilimlere sarınmış...” (s.24)

238. Kilit (Far.): (4 kez s.64; s.122; s.141; s.239)

“... Anadolu’yu savunanlar için önemli bir kilit noktasıydı.” (s.64)

239. Kin (Far.): (5 kez s.9; s.50; s.87; s.182; s.261)

“... Türklerle Bulgarlar arasından kinden, korkudan, kandan...” (s.9)

240. Kitap (Ar.): (3 kez s.79; s.210; s.273)

“Geçen kahvede hesap kitap, askere gidenlerin sayısı...” (s.79)

241. Köhne (Far.):

“Üç gecedir, tavandaki köhne kırımlerin üstünde, kapı aralıklarında uğuldayan...” (s.27)

242. Köse (Far.): (3 kez s.51; s.162; s.206)

“... Meclis-i Devai salonundan doğru hızlı hızlı yürüdü geldi Mübaşir Köse Murat.” (s.51)

243. Kösele (Far.): (2 kez s.79; s.80)

“... deri , kösele, meşin siparişleri artmış...” (s.79)

244. Köşe (Far.): (11 kez s.24; s.44; s.195; s.208; s.218; s.220; s.233; s.252; s.253; s.281; s.284)

“Arkadaşlarının her biri bir köşede, sıkıca, yorganlara, kilimlere sarınmış...” (s.24)

245. Köy (Far.): (29 kez s.8; s.9; s.29; s.43; s.72; s.75; s.81; s.85; s.86; s.100; s.103; s.120; s.122; s.133; s.143; s.155; s.157; s.170; s.175; s.183; s.205; s.223; s.233; s.234; s.237; s.260; s.263; s.270; s.280)

“Topraksız köylüler, dalga dalga, kuzeydeki bozkırlardan...” (s.8)

246. Kubbe (Ar.): (2 kez s.119; s.120)

“... bir daha; mavi kubbe birbirinden kısa üç ışıklı çizgiyle çizildi...” (s.119)

247. Kulübe (Far.): (4 kez s.176; s.177; s.199; s.231)

“... harman yeri genişliğindeki bir düzlüğün kıyıcığındaydı kulübeler.” (s.176)

248. Kura (Ar.): (13 kez s.15; s.19; s.21; s.22; s.30; s.35; s.62; s.78; s.85; s.87; s.209; s.245; s.287)

“... Trabzon-Gümüşhane dolaylarından gelen kura kafileleri, redif taburları, milis müfrezeleri; atlı, yaya karışık...” (s.15)

249. Kurban (Ar.): (4 kez s.51; s.108; s.187; s.254)

“Kaçağı tutan başkası kurban...” (s.51)

250. Kurnaz (Far.):

“Keçi sakallı kurnaz rahibin sözü nereye getirmek istediği...” (s.45)

251. Kusurlu (Ar.):

“... Padişah indinde kusurlu görüldüğü açıktı!” (s.73)

252. Kuvvet (Ar.): (6 kez s.72; s.123; s.141; s.159; s.160; s.164)

“Araya girer, önlemeye çalışırlarsa, kuvvet göndeririz...” (s.72)

253. Küfür (Ar.):

“... haykırışlar, kurşun ısıkları, küfürler!” (s.91)

254. Külâh (Far.): (2 kez s.174; s.203)

“Keçe külâhının üstüne alı solmuş bir yemeni...” (s.174)

255. Külçe (Far.):

“... vardıklarında gövdesi bir külçe gibiydi Yusuf’un.” (s.236)

256. Külliyet (Ar.):

“... Rusya’ya külliyeti miktarda deri, kösele geçirdiklerini ihbar etmişler.” (s.81)

257. Künye (Ar.): (2 kez s.118; s.266)

“... söyleyenler çıktı; künyesine ‘kayıp’ kaydını düştüler.” (s.118)

L

258. Lâf (Far.): (4 kez s.22; s.34; s.79; s.207)

“Lâf mı şu?” (s.22)

259. Leğen (Far.): (2 kez s.76; s.258)

“İki Çerkez delikanlısı, leğen koydular, ibrikten su döktüler, havlu tuttular.” (s.76)

260. Leş (Far.):

“Yerlere, at leşleri, yitecek artıkları, yem...” (s.131)

261. Leziz (Ar.):

“Bu geyik leziz panter ağzında.” (s.13)

262. Libas (Ar.):

“... kol ağızlarına kadar sırma işlemeli müşirlik libasının göğsü, büyüklü küçüklü...”
(s.37)

263. Lokma (Ar.): (5 kez s.76; s.207; s.214; s.251; s.256)

“... kahvaltı tepsisinden birkaç lokma aldı, sedire uzandı.” (s.76)

264. Lüle (Far.):

“Ağzımı dayarım lülesine...” (s.144)

M

265. Maaş (Ar.):

“Şimdiye kadar askere bir maaş bile veremedim.” (s.159)

266. Mabeyn (Ar.): (4 kez s.137; s.237; s.239; s.240)

“Seraskerlik bir türlü, Mabeyn bir türlü, olur olmaz şeyler yazar dururlardı.” (s.137)

267. Maden (Ar.):

“Yanık barutun, madeni, acımsı kokusu doldu...” (s.164)

268. Mahfe (Ar.):

“Süvari mahfelinde, söyleşiye katılanların çoğu...” (s.39)

269. Mahkeme (Ar.): (9 kez s.33; s.50; s.51; s.53; s.55; s.56; s.68; s.203; s.205)

“Mahkemesi, kadısı, mahpusu... Neyi kurtaracak?” (s.33)

270. Mahmuz (Ar.):

“Paşa, sinirlice atını mahmuzladı, hızlandı.” (s.264)

271. Mahpus (Ar.): (3 kez s.33; s.108; s.256)

“Mahkemesi, kadısı, mahpusu... Neyi kurtaracak?” (s.33)

272. Makam (Ar.):

“Sadaret makamı, Padişahımız Efendimizin, zatiâlinize: ‘Gazilik Beratı’...” (s.172)

273. Mal (Ar.): (7 kez s.43; s.44; s.58; s.81; s.155; s.162; s.237)

“Çok parası, malı, mülkü olduğu söylenirdi Bezirciyan’ın.” (s.43)

274. Mangal (Ar.): (10 kez s.21; s.22; s.23; s.24; s.77; s.244; s.254; s.255; s.258; s.270)

“... tepeleme dolu bir mangal koydurdu orta yere...” (s.21)

275. Maraza (Ar.):

“Durduk yerde maraza çıkarıp yemeyin birbirinizi.” (s.268)

276. Masal (Ar.): (3 kez s.40; s.41; s.172)

“Akdeniz’den, Afrika kıyılarından değişik, masalsı görüntüler canlandırdı genç kızın hayalinde.” (s.40)

277. Maşrapa (Ar.):

“... büyüklü küçüklü maşrapalar birikti...” (s.86)

278. Matara (Ar.):

“... taze ekmeği kapıştırlar; mataralarda ılınmış bayatça sudan...” (s.167)

279. Mavi (Ar.): (13 kez s.17; s.29; s.48; s.82; s.106; s.114; s.119; s.149; s.197; s.208; s.214; s.233; s.280)

“... mavi poturları, kırmızı ceketleri, yıpranmış fesleriyle, öbek öbek asker kalabalıkları...” (s.17)

280. Mebus (Ar.): (3 kez s.278; s.279; s.280)

“Topkapı Sarayı’ndan getirilen tahtın bir yanında; nazırların, mebusların, âyanların...” (s.278)

281. Meclis (Ar.): (4 kez s.8; s.52; s.274; s.285)

“... Şosi’de meclis kurdular, ulak gönderdiler...” (s.8)

282. Medrese (Ar.): (2 kez s.27; s.286)

“... Semerci Hanı’na, medreseye, mescitlere yerleştirdi.” (s.27)

283. Mekkare (Ar.): (3 kez s.62; s.71; s.129)

“Önlerinden giden bir mekkare kolu ile birlikte ulaştılar Ardahan’a.” (s.62)

284. Mektep (Ar.): (4 kez s.18; s.37; s.119; s.203)

“... Kuru Kadir Hoca’nın mektebi; dabaklık...” (s.18)

285. Mektup (Ar.): (16 kez s.53; s.54; s.65; s.107; s.108; s.109; s.150; s.182; s.207; s.225; s.238; s.255; s.267; s.273; s.279; s.280)

“... benzer içerikli bir mektubu, Kâtip Hilmi Efendi getirdi...” (s.53)

286. Melâl (Ar.):

“Muhtar Paşa’ya seferberlikten fütur ve melâl gelmiş...” (s.74)

287. Melanet (Ar.):

“... karanlık olayların hepsinin altında misyonerlerin melaneti vardı.” (s.46)

288. Memnun (Ar.):

“Memnun oldum.” (s.137)

289. Memleket (Ar.): (6 kez s.79; s.107; s.204; s.248; s.256; s.261)

“Memleket boşalmış haberimiz yok.” (s.79)

290. Memur (Ar.): (2 kez s.179; s.272)

“Çiftçi, esnaf, memur...” (s.179)

291. Meneviş (Far.): (2 kez s.254; s.271)

“Gözlerinin karası menevişli, akı süt beyazıydı.” (s.254)

292. Merak (Ar.): (3 kez s.249; s.265; s.270)

“Merakla, dikkatle süzüyordu Yusuf’u.” (s.249)

293. Merdiven (Far.): (19 kez s.24; s.27; s.28; s.46; s.47; s.49; s.68; s.80; s.181; s.201; s.211; s.212; s.249; s.253; s.262; s.269; s.281; s.282; s.285)

“... dudakları titrek, sakınarak ini merdivenlerden...” (s.24)

294. Meret (Ar.):

“Varıp konduğu gün kovacaktık bu mereti memleketten...” (s.46)

295. Merhem (Ar.): (2 kez s.217; s.236)

“İlâç, merhem, sargı stokları hızla eridi.” (s.217)

296. Mermer (Ar.):

“Mermer basamakları, oymalı girişi, sıra sıra aydınlık pencereleri, kırmızı kiremit çatısıyla...” (s.217)

297. Mermi (Ar.): (13 kez s.67; s.86; s.87; s.89; s.90; s.92; s.113; s.124; s.129; s.153; s.194; s.219; s.233)

“... Yeni tüfekler, yeterince mermi...” (s.67)

298. Mescit (Ar.): (3 kez s.27; s.31; s.287)

“... Semerci Hanı’na, medreseye, mescitlere yerleştirdi.” (s.27)

299. Mesele (Ar.):

“Paşa için ar, namus meselesi...” (s.150)

300. Meşin (Far.):

“... deri , kösele, meşin siparişleri artmış...” (s.79)

301. Meşveret (Ar.):

“İstanbul’da, Meşveret Meclisi’nde, şartlar kabul edilsin edilmesin...” (s.274)

302. Mevcut (Ar.):

“... eldeki mevcutlarla durumun iyi şekilde idare edilmesi...” (s.160)

303. Mevki (Ar.):

“... paşalardan, müstahkem mevki komutanlarından, kurmaylardan oluşan...” (s.69)

304. Mevlâ (Ar.): (4 kez s.22; s.31; s.34; s.287)

“Yürü ya kulum demiş Mevlâm...” (s.22)

305. Mevrit (Ar.): (2 kez s.251; s.268)

“Mevrit okutturmaya kalkmış ninen arkandan...” (s.251)

306. Mevzi (Ar.): (24 kez s.84; s.93; s.95; s.105; s.117; s.122; s.126; s.145; s.149; s.153; s.155; s.169; s.170; s.178; s.186; s.190; s.194; s.214; s.221; s.222; s.223; s.228; s.231; s.260)

“... sırtın gerisinde mevzilendiler.” (s.84)

307. Meyve (Far.): (3 kez s.40; s.42; s.76)

“... tadı bilinmeyen bir meyve gibi, hoş, çekici etkiler bırakırdı...” (s.40)

308. Mıh (Far.):

“... şu kadar bez, şu kadar nal, mih, eyer, koşum, köselenin sağlanması...” (s.80)

309. Mızrak (Ar.): (2 kez s.104; s.117)

“... kılıçla, dipçikle, mızrakla karşı koydular...” (s.104)

310. Miktar (Ar.):

“... Rusya’ya külliyeti miktarda deri, kösele geçirdiklerini ihbar etmişler.” (s.81)

311. Millet (Ar.): (7 kez s.20; s.95; s.121; s.224; s.239; s.249; s.278)

“Vatanı, milleti, namusu korumak, şunun bunun ayakları altında ezdirmemek için...”
(s.20)

312. Minare (Ar.):

“Sarahatun Camisi’nin minaresinden Şifa Müezzîn’in...” (s.265)

313. Miras (Ar.):

*“... Sivas’ta ölen Polonyalı bir mühendisin karısının miras hakları konusunda...”
(s.54)*

314. Muhtaç (Ar.):

“Yoktur bir muhtaçlığımız şükür.” (s.108)

315. Mum (Far.): (6 kez s.27; s.138; s.181; s.209; s.236; s.285)

“... merdiven altında yaktığı mum sönmüştü.” (s.27)

316. Murahhas (Ar.):

“Kızanlık’taki Osmanlı murahhaslarını arkasına takmış da...” (s.275)

317. Murakabe (Ar.):

“İstanbul’da murakabeye dalan, itikâfa çekilen kimi şeyhlerin...” (s.23)

318. Murassa (Ar.):

“... iki at, bir de murassa Mecidi Nişanı verdiğini...” (S.172)

319. Muska (Ar.):

*“... hocalardan alındığı söylenen okunmuş tespihler, ilmihaller, muskalar dolaştı
elden ele...” (s.87)*

320. Mutasarrıf (Ar.): (4 kez s.27; s.81; s.82; s.276)

“Maraş Mutasarrıfı...” (s.27)

321. Mutfak (Ar.): (6 kez s.48; s.66; s.211; s.246; s.269; s.282)

“... öğlene doğru, mutfakta çalışırken, bir yandan da Kamer’i evlenme...” (s.48)

322. Mübaşir (Ar.): (3 kez s.51; s.52; s.206)

“... Meclis-i Devai salonundan doğru hızlı hızlı yürüdü geldi Mübaşir Köse Murat.”
(s.51)

323. Müdür (Ar.): (3 kez s.226; s.273; s.275)

“... çevirmenlik yapan İstihbarat Şube Müdürü Binbaşı Mehmet Beye döndü...”
(s.226)

324. Müfreze (Ar.): (18 kez s.15; s.35; s.61; s.62; s.71; s.97; s.100; s.123; s.142; s.145; s.160; s.161; s.178; s.180; s.185; s.226; s.260; s.262)

“... Trabzon-Gümüşhane dolaylarından gelen kura kafileleri, redif taburları, milis müfrezeleri; atlı, yaya karışık...” (s.15)

325. Müftü (Ar.): (2 kez s.87; s.108)

“... Müftü Nizamettin Efendinin söylediklerini...” (s.87)

326. Mühendis (Ar.):

“... Sivas’ta ölen Polonyalı bir mühendisin karısının miras hakları konusunda...”
(s.54)

327. Mühimmat (Ar.): (2 kez s.195; s.260)

“... şu kadar bin tüfek, kılıç, mühimmattı.” (s.195)

328. Mühür (Far.): (2 kez s.37; s.172)

“Padişâhın mühürleyip al atlas kese içinde...” (s.37)

329. Müjde (Far.): (2 kez s.23; s.287)

“... Padişah’a müjde verdiklerini anlattı.” (s.23)

330. Mülazım (Ar.): (3 kez s.146; s.241; s.256)

“Mülazım ne demiş umurumda değil.” (s.146)

331. Mülk (Ar.): (4 kez s.43; s.44; s.56; s.162)

“Çok parası, malı, mülkü olduğu söylenirdi Bezirciyan’ın.” (s.43)

332. Mülteci (Ar.):

“Biz de mülteciyiz evlât...” (s.184)

333. Mültezim (Ar.):

“... topraksız köylülerle beyler arasına mültezimler girdi.” (s.75)

334. Münadi (Ar.): (2 kez s.134; s.225)

“... Kale Komutanlığı, münadileri çıkardı...” (s.134)

335. Müstahkem (Ar.):

“... paşalardan, müstahkem mevki komutanlarından, kurmaylardan oluşan...” (s.69)

336. Müşir (Ar.): (10 kez s.37; s.80; s.81; s.250; s.255; s.256; s.262; s.263; s.267; s.270)

“... kol ağızlarına kadar sırma işlemeli müşirlik libasının göğsü, büyüklü küçüklü...” (s.37)

337. Müşteri (Ar.):

“... pahasına bakmadan yüklüce mal alan bir müşterin oldu mu Ağa?” (s.81)

N

338. Nakış (Ar.):

“... al üstüne ak nakışlı heybesini tartıladı...” (s.16)

339. Nal (Ar.): (10 kez s.37; s.80; s.81; s.250; s.255; s.256; s.262; s.263; s.267; s.270)

“... buz tutmuş taşlarda takırdayan kof nal seslerinden başka ses duyulmadı.” (s.20)

340. Name (Far.):

“Heri'den bu name.” (s.108)

341. Namlu (Far.): (2 kez s.67; s.165)

“... uzun namlulu, kabzası sedef kakmalı tüfekler, çakar almaz ağır silahlar...” (s.67)

342. Namus (Ar.): (10 kez s.19; s.26; s.30; s.40; s.70; s.147; s.150; s.206; s.224; s.284)

“Namus günüdür...” (s.19)

343. Nara (Ar.): (3 kez s.115; s.168; s.194)

“Bir anda, komutlar, haykırışlar, naralar yükseldi aşağıdan!” (s.115)

344. Narin (Far.): (3 kez s.113; s.184; s.210)

“... bir çocukluk arkadaşlarıydı; narin, ürkek...” (s.113)

345. Nazır (Ar.):

“Topkapı Sarayı'ndan getirilen tahtın bir yanında; nazırların, mebusların, âyanların...” (s.278)

346. Nefer (Ar.): (3 kez s.72; s.137; s.172)

“Zabit, çavuş, nefer, hepsini gayretli gördüm.” (s.72)

347. Nefret (Ar.): (2 kez s.51; s.264)

“... Hilmi Efendinin gözleri kaykır, kendi kendinden bile nefret ediyormuş gibi...”
(s.51)

348. Nem (Far.):

“Büyüklü küçüklü ak taşlar, sandukalar, tümsekler; nemli, taşlık kıraç toprak...”
(s.103)

349. Nezaket (Ar.):

“Nezaketleri de kendileri gibi Hanımefendinin.” (s.54)

350. Nezaret (Ar.):

“... İstanbul’da, Bahriye Nezareti’nin büyükçe salonlarından birinde...” (s.10)

351. Nikâh (Ar.): (3 kez s.33; s.208; s.210)

“... düğün de nikâh da bize haram.” (s.33)

352. Niyet (Ar.): (2 kez s.57; s.74)

“Birden aydı, diyet ödeyip davayı düşürmekti bunların niyeti...” (s.57)

353. Nizamiye (Ar.): (21 kez s.17; s.36; s.63; s.67; s.69; s.83; s.94; s.95; s.100; s.101; s.102; s.128; s.130; s.140; s.144; s.148; s.155; s.161; s.192; s.197; s.242)

“... eski kışlanın nizamiyesi arasında; yolun iki yakasına...” (s.17)

354. Nohut (Far.):

“... bolca kavurmalı pilav, soğanlı nohut yahnisi yediler.” (s.148)

355. Noksan (Ar.):

“... eksiğimiz noksanımız var mı sorarlar.” (s.108)

356. Nöbetçi (Ar.): (6 kez s.67; s.83; s.100; s.101; s.140; s.188)

“... nizamiye kapısından doğru nöbetçi teğmenin koşarak geldiğini gördüler.” (s.67)

357. Nur (Ar.):

“Gözümün nuru oğlum...” (s.108)

Ö

358. Okka (Ar.):

“... işledikleri beş yüz okka malın yüz yirmi okkasını...” (s.81)

Ö

359. Ömür (Ar.): (7 kez s.35; s.108; s.120; s.182; s.185; s.245; s.248)

“... Erzurumlular, kısacık ömürleri içinde, iki kez savaşın acılarını...” (s.35)

360. Örf (Ar.):

“Şeriatın yanı sıra, örflere, âdetlere de dayalı olarak...” (s.55)

P

361. Padişah (Far.): (17 kez s.6; s.23; s.35; s.72; s.78; s.79; s.137; s.158; s.172; s.194; s.238; s.240; s.261; s.264; s.274; s.275; s.279)

“Osmanlı Padişahı, seçimi onayladı.” (s.6)

362. Paha (Far.): (9 kez s.78; s.81; s.87; s.148; s.154; s.169; s.178; s.202; s.230)

“... ne pahasına olursa olsun, süvariler Soğanlı geçitlerine varmalı...” (s.78)

363. Pamuk (Far.):

“... elindeki pamuğa alkol döktü Yüzbaşı.” (s.236)

364. Para (Far.): (14 kez s.39; s.43; s.44; s.45; s.51; s.57; s.58; s.81; s.136; s.142; s.204; s.211; s.253; s.283)

“... çiftçiden alınan verginin, para değil; buğday, arpa, yulaf...” (s.39)

365. Pazar (Far.): (3 kez s.42; s.176; s.205)

“Çarşıya, pazara günlük işlere koşturdu.” (s.42)

366. Pazubent (Far.):

“Kollarına kırmızı pazubentler takılı inzibat erleri...” (s.224)

367. Pembe (Far.): (9 kez s.28; s.32; s.54; s.82; s.92; s.145; s.229; s.270; s.280)

“... ışıyıp aydınlanan mor, pembe, ak bulut kümelerine kadar...” (s.28)

368. Pencere (Far.): (10 kez s.24; s.171; s.172; s.208; s.209; s.212; s.219; s.252; s.284; s.287)

“... pencere pervazlarındaki ışıklar... karanlık...” (s.24)

369. Perde (Far.): (3 kez s.210; s.268; s.274)

“Yanda, perde ile ayrılmış genişçe hücrelerden birinde...” (s.210)

370. Perhiz (Far.):

“Perhizi bozmayalım daha iyi...” (s.139)

371. Pervaz (Far.): (2 kez s.24; s.140)

“... pencere pervazlarındaki ışıklar... karanlık...” (s.24)

372. Peşin (Far.):

“... paranın çoğunu peşin ödediler.” (s.81)

373. Peynir (Far.): (2 kez s.118; s.255)

“... tulumlara basılı peynirler, yağlar...” (s.118)

374. Pilav (Far.):

“... bolca kavurmalı pilav, soğanlı nohut yahnisi yediler.” (s.148)

375. Pirinç (Far.):

“Pırıl pırıl pirinç borular...” (s.113)

376. Post (Far.): (6 kez s.6; s.15; s.16; s.25; s.29; s.237)

“... Çariçe Katerina, hanlık postuna oturmak için...” (s.6)

377. Postal (Far.): (5 kez s.22; s.106; s.131; s.158; s.175)

“Ayağında postalın, sırtında gocuğun var mı?” (s.22)

378. Pul (Far.):

“Paraya pula yüzü yumuşaktı Hilmi Efendinin.” (s.51)

R

379. Raf (Ar.): (5 kez s.55; s.209; s.212; s.247; s.255)

“Duvardaki sıra sıra raflardan birine uzandı Canip Efendi, bağcıklı zarflardan birini açtı...” (s.55)

380. Rahip (Ar.): (7 kez s.43; s.44; s.55; s.56; s.163; s.210; s.285)

“Hristiyan rahipler de, Müslüman hocalar kadar...” (s.43)

381. Rahmet (Ar.): (4 kez s.24; s.161; s.201; s.248)

“... derdi babam rahmetli.” (s.24)

382. Rakı (Ar.): (3 kez s.139; s.255; s.257)

“İnceden ince bir rakı kokusu savruldu odadaki esintide.” (s.139)

383. Redif (Ar.): (5 kez s.15; s.78; s.97; s.250; s.287)

“... Trabzon-Gümüşhane dolaylarından gelen kura kafileleri, redif taburları, milis müfrezeleri; atlı, yaya karışık...” (s.15)

384. Refah (Ar.):

“... birlik ve kardeşlik kuracak, refah ve edep dahi getirecektir...” (s.279)

385. Reis (Ar.):

“... ruhani reislerin, Devlet Şûrası üyelerinin, adliye erkânının...” (s.278)

386. Rençber (Far.):

“... Suruçlu bir rençber, kalın kara kaşlarını kaldırdı...” (s.157)

387. Renk (Far.): (19 kez s.17; s.22; s.29; s.66; s.82; s.84; s.96; s.111; s.120; s.143; s.149; s.156; s.165; s.174; s.192; s.202; s.212; s.252; s.269)

“Güneş, duman rengi, kalın bir bulut örtüsünün...” (s.17)

388. Rıhtım (Far.):

“Denizci, limanda, rıhtıma inen sokakların birinde, derli toplu bir küçük ev...” (s.41)

389. Rical (Ar.):

“... devlet ricalinden gayrı, halkın ileri gelenlerinin...” (s.82)

390. Ruhani (Ar.):

“... ruhani reislerin, Devlet Şûrası üyelerinin, adliye erkânının...” (s.278)

391. Rütbe (Ar.): (5 kez s.37; s.187; s.218; s.240; s.278)

“... Ahmet Muhtar’ın müşirlik rütbesine yükseltildiğini öğrendiğimizde...” (s.37)

392. Rüzgâr (Far.): (13 kez s.78; s.94; s.96; s.158; s.177; s.191; s.197; s.219; s.220; s.232; s.233; s.263; s.280)

“Geceleri Akdağ’dan esen sert rüzgârların katılaştırdığı çamurlu sular...” (s.78)

S

393. Saat (Ar.): (51 kez s.10; s.17; s.19; s.20; s.21; s.23; s.44; s.47; s.62; s.63; s.69; s.71; s.74; s.75; s.77; s.80; s.83; s.85; s.86; s.89; s.93; s.99; s.110; s.111; s.123; s.124; s.128; s.129; s.134; s.138; s.140; s.145; s.146; s.152; s.162; s.169; s.173; s.192; s.195; s.203; s.216; s.220; s.222; s.231; s.244; s.260; s.263; s.268; s.272; s.284; s.285)

“... Osmanlı Hükümeti’ne kırk sekiz saatlik bir ültimatom verdi.” (s.10)

394. Sabah (Ar.): (32 kez s.9; s.20; s.21; s.26; s.27; s.28; s.45; s.47; s.50; s.61; s.65; s.66; s.82; s.84; s.98; s.110; s.113; s.141; s.152; s.157; s.165; s.173; s.190; s.199; s.216; s.225; s.228; s.243; s.247; s.266; s.273; s.280)

“... bir Mayıs sabahı, İstanbul’da, halk top sesleriyle uyandı.” (s.9)

395. Sabır (Ar.): (5 kez s.43; s.49; s.61; s.134; s.267)

“Sabırlıydı.” (s.43)

396. Sadaka (Ar.):

“... dağıtılacak sadakalara, yakılacak mumlara kadar...” (s.285)

397. Sade (Far.):

“... güler yüzle karşıladı konuklarını; sade döşenmiş, büyükçe bir odaya aldı...” (s.21)

398. Sadrazam (Ar.): (2 kez s.73; s.182)

“... orada; sadrazamlıktan alınıp yurt dışına sürülen...” (s.73)

399. Sahan (Ar.): (3 kez s.200; s.212; s.257)

“Aşağıda, sahanlıktan doğru, kim bilir kaçınıcı...” (s.200)

400. Sahip (Ar.): (2 kez s.51; s.200)

“Kararların hak sahiplerinin eline verilmesinde...” (s.51)

401. Sahte (Far.):

“Sahte kimlikli yüzbaşının verdiği bu bilgiler doğruydı.” (s.185)

402. Saka (Ar.):

“... poturu düşük silahsız sakalar bile açıkça dudak...” (s.100)

403. Saltanat (Ar.): (2 kez s.70; s.239)

“... Hristiyan’ı Hristiyan’a kırdırıp saltanat sürenlerdir!” (s.70; s.239)

404. Sanat (Ar.):

“Askerlik bir sanattır...” (s.218)

405. Sanduka (Ar.): (2 kez s.103; s.104)

*“Büyüklü küçüklü ak taşlar, sandukalar, tümsekler; nemli, taşlık kıraç toprak...”
(s.103)*

406. Saraç (Ar.): (2 kez s.15; s.286)

“... bakırcı, demirci, doğramacı, debbağ, saraç...” (s.15)

407. Sarhoş (Far.): (3 kez s.212; s.270; s.284)

“Ayakta duramayacak kadar sarhoştı.” (s.212)

408. Satranç (Ar.):

“... sanki oynamaktan bıkip usanmadığı satranç taşlarıydı.” (s.97)

409. Saray (Far.): (4 kez s.159; s.238; s.261; s.278)

“Sırtını Saraya, Babîâli’ye dayamış kimi komutanların...” (s.159)

410. Siyah (Far.): (3 kez s.68; s.202; s.254)

“Koyu kahverengi çizmeleri, siyah çuhadan poturu, örme yün başlığı...” (s.68)

411. Sebep (Ar.):

“İşte bütün bu sebeplerden, savaşta da, barış görüşmelerinde...” (s.74)

412. Seccade (Ar.):

“... yakarışlarını bitirmeden uyur da kalırdı seccadesinin başında.” (s.31)

413. Sedef (Ar.):

“... uzun namlulu, kabzası sedefkakmalı tüfekler, çakar almaz ağır silahlar...” (s.67)

414. Sedir (Ar.): (10 kez s.22; s.23; s.25; s.76; s.195; s.201; s.225; s.250; s.266; s.270)

“Nusret, sedirdeki ot yastığa yaslanmış...” (s.22)

415. Sefa (Ar.):

“Hoş gelmişsiniz, sefa getirmişsiniz kurban.” (s.254)

416. Sefer (Ar.): (5 kez s.17; s.23; s.79; s.190; s.247)

“... Kırım Seferi’ne gönüllü gittiğinde...” (s.17)

417. Selâm (Ar.): (20 kez s.67; s.70; s.80; s.88; s.98; s.108; s.121; s.139; s.172; s.173; s.185; s.205; s.215; s.226; s.242; s.259; s.262; s.264; s.265; s.273)

“*Teğmen yaklaştı, selâm verdi.*” (s.67)

418. Semt (Ar.): (4 kez s.180; s.225; s.227; s.253)

“*... oturduğu bir semtte büyüdüğü için Azeri ağzı...*” (s.180)

419. Serüven (Far.):

“*... gözü gönü yeni dünyalarda atak serüvenciler de katıldı kervana.*” (s.45)

420. Servet (Ar.):

“*... ünlerini, servetlerini, güçlerini övdü...*” (s.204)

421. Setre (Ar.):

“*Sakosu, setresi, gömleği, kunduraları hep gıcır gıcırdı...*” (s.200)

422. Seyis (Ar.): (7 kez s.36; s.72; s.102; s.117; s.123; s.172; s.262)

“*... çeviklikle atından indi, dizginleri seyise uzattı.*” (s.36)

423. Sınıf (Ar.):

“*... sınıf arkadaşı Fikret'i görmeden geçmedi.*” (s.149)

424. Sıla (Ar.):

“*... gittikleri yerlerde, sıla özlemini aktardılar...*” (s.9)

425. Silah (Ar.): (26 kez s.8; s.9; s.35; s.62; s.67; s.78; s.79; s.83; s.86; s.88; s.92; s.99; s.100; s.110; s.125; s.136; s.142; s.166; s.191; s.195; s.207; s.214; s.226; s.229; s.231; s.276)

“*... ekinlerini savunmak için yeniden silaha sarıldılar.*” (s.8)

426. Sim (Far.):

“Sim işlemeli, ak ipekten, yakası sırtı açık, hoş bir giysi...” (s.54)

427. Sini (Far.): (2 kez s.257; s.269)

“Sahanları, siniyi, ekmek sepetini taşıırken...” (s.257)

428. Sipariş (Far.):

“... deri , kösele, meşin siparişleri artmış...” (s.79)

429. Siyasi (Ar.): (2 kez s.7; s.74)

“... Avrupa’daki siyasi karışıklıklardan yararlanarak...” (s.7)

430. Sofra (Ar.): (11 kez s.21; s.32; s.34; s.65; s.251; s.252; s.254; s.255; s.257; s.282; s.284)

“Sofra kaldırıldıktan sonra, çok oturmadı...” (s.21)

431. Sokak (Ar.): (28 kez s.17; s.20; s.28; s.41; s.60; s.64; s.78; s.80; s.82; s.97; s.100; s.105; s.134; s.188; s.200; s.202; s.205; s.223; s.227; s.248; s.252; s.253; s.259; s.265; s.275; s.281; s.284; s.286)

“... çamurlu, dar sokakların arasından geçirdiler...” (s.17)

432. Surat (Ar.): (3 kez s.131; s.162; s.269)

“Hemen suratını Nuri, daha bir derli toplu yürümeye başladı.” (s.131)

433. Sürahi (Ar.):

“... masanın üstüne de su dolu bir sürahi konulmuştu.” (s.138)

Ş

434. Şadırvan (Far.): (2 kez s.80; s.144)

“Cami şadırvanında çömelmiş abdest alan dört kişiden...” (s.80)

435. Şalvar (Far.): (7 kez s.16; s.30; s.85; s.203; s.229; s.234; s.258)

“Şalvarın üstüne, kasıktan koltuğuna kadar...” (s.16)

436. Şamata (Ar.):

“... iki ateş arasında çığına döndü, şamata dindi...” (s.89)

437. Şarap (Ar.): (3 kez s.212 s.269; s.284)

“... kara kırmızı bir renk almıştı; soluğu şarabın ağır kokusuyla doluydu.” (s.212)

438. Şart (Ar.): (2 kez s.274; s.279)

“İstanbul’da, Meşveret Meclisi’nde, şartlar kabul edilsin edilmesin...” (s.274)

439. Şefkat (Ar.):

“Şefkat elini çekme üstümüzden!” (s.287)

440. Şehir (Far.): (8 kez s.46; s.134; s.144; s.208; s.224; s.225; s.262; s.264)

“Şehirliler, aylar sonra, Yusuf’la Hermin’in, uzaklarda...” (s.46)

441. Şehit (Ar.): (19kez s.96; s.104; s.118; s.121; s.123; s.127; s.132; s.133; s.154; s.167; s.178; s.223; s.224; s.230; s.239; s.245; s.250; s.257; s.266)

“Kalenin beklenen direnmeyi gösteremediğini, iki bin şehit verdiğini...” (s.96)

442. Şehla (Ar.): (2 kez s.50; s.53)

“Hilmi Efendi, şehla gözlerini devirip yan yan baktı Sıddık’a.” (s.50)

443. Şekavet (Ar.):

“Son günlerde artan şekavet, kaçakçılık, kışkırtma olaylarının arkasında...” (s.82)

444. Şemsiye (Ar.): (2 kez s.209; s.210)

“... Büyük Kilise arasındaki yolda, şemsiyeleri açık, başörtüleri ıslak...” (s.209)

445. Şeriat (Ar.):

“Şeriatın yanı sıra, örflere, âdetlere de dayalı olarak...” (s.55)

446. Şeyh (Ar.): (3 kez s.7; s.23; s.67)

“Şeyh Şamil’in yurtseverleri, daha yıllarca...” (s.7)

447. Şeyhülislâm (Ar.):

“... öbür yanında; Şeyhülislâmın, kazaskerlerin...” (s.278)

448. Şeytan (Ar.):

“... on bir kura erinin, şeytana uyup yoldan çıktıkları anlaşıldı!” (s.30)

449. Şifa (Ar.): (3 kez s.23; s.24; s.265)

“Şifa Hoca yerinden duymuş.” (s.23)

450. Şikâyet (Ar.):

“... davacı şikâyetlerinin zaptiyeye duyurulmasında...” (s.51)

451. Şirket (Ar.): (2 kez s.41; s.44)

“Limandaki şirket yöneticileri, geminin de, gemicilerin de, Güney Amerika sularında...” (s.41)

452. Şube (Ar.): (3 kez s.187; s.188; s.226)

“Ordu istihbarat Şubesinden Üsteğmen Şakir Efendi...” (s.187)

453. Şükran (Ar.):

“... arkadaşı adına, şükran duygularını ilettiğini anlattı...” (s.54)

454. Şükür (Ar.):

“Yoktur bir muhtaçlığımız şükür.” (s.108)

I

455. Taarruz (Ar.):

“... Tiflis’i, Kırım’ı, Basarabya’yı taarruzla zapt edemeyiz.” (s.73)

456. Tabaka (Ar.): (2 kez s.139; s.150)

“Yattığı yerden doğruldu, tabakasını çıkardı, sigara sarmaya koyuldu...” (s.139)

457. Tabip (Ar.): (6 kez s.129; s.217; s.219; s.220; s.227; s.236)

“Yaralıların ilk tedavisi için adam saldı, tabip arattı.” (s.129)

458. Tabut (Ar.): (2 kez s.285; s.286)

“Komşu Aram, tabutun hazırlanmasından, gömütün kazılmasına...” (s.285)

459. Tacir (Ar.): (3 kez s.43; s.81; s.155)

“... şehrin ileri gelen Ermeni tacirleriyle sıkı fıkıydılar.” (s.43)

460. Tahkim (Ar.):

“Kale iyi tahkim edilmiştir.” (s.72)

461. Taht (Far.):

“Topkapı Sarayı’ndan getirilen tahtın bir yanında; nazırların, mebusların, âyanların...” (s.278)

462. Tahta (Far.): (2 kez s.18; s.271)

“... Nusret’le bir olup tahta kızakları birbirine bağladıkları...” (s.18)

463. Takdir (Ar.):

“Padişahımı Efendimiz ile Vükelânın, takdirlerini, tebriklerini bildiriyor...” (s.137)

464. Tanzimat (Ar.):

“Şimdi Islahat’tı, Tanzimat’tı, ucun ucun her bir yanından...” (s.273)

465. Tarh (Ar.):

“Arka bahçedeki meyve koruluğu yakılmış, çiçek tarhları bozulmuş...” (s.76)

466. Tarih (Ar.): (3 kez s.6; s.238; s.279)

“... Rus birlikleri, tarihte ilk kez...” (s.6)

467. Tavla (Ar.): (2 kez s.66; s.244)

“Süvariler, atları yedeklerinde tavlalardan çıktılar.” (s.66)

468. Tazminat (Ar.):

“... zorunda kalmamız, bir de savaş tazminatı ödemek durumuna...” (s.74)

469. Tebrik (Ar.):

“Padişahımı Efendimiz ile Vükelânın, takdirlerini, tebriklerini bildiriyor...” (s.137)

470. Tedarik (Ar.):

“Tedarik görün, hemen yola çıkarın.” (s.99)

471. Tedavi (Ar.):

“Yaralıların ilk tedavisi için adam saldı, tabip arattı.” (s.129)

472. Tedbir (Ar.): (2 kez s.70; s.215)

“Akıl ile, tedbir ile, askerlik, insanlık namusu ile koruyacağız!” (s.70)

473. Tehdit (Ar.): (3 kez s.123; s.141; s.182)

“... dolayısıyla Erzurum’u tehdit eden en yakın tehlikeydi o gün için.” (s.123)

474. Tehlike (Ar.): (3 kez s.123; s.141; s.239)

“... dolayısıyla Erzurum’u tehdit eden en yakın tehlikeydi o gün için.” (s.123)

475. Telâş (Ar.): (3 kez s.17; s.84; s.131)

“... akşam karanlığına kalmanın telâşı içinde, yürüyüşü hızlandırdılar.” (s.17)

476. Tembih (Ar.):

“Gözünü atından ayırmamasını tembihledi ahır bakıcısına...” (s.252)

477. Tenha (Far.):

“Sokakla تنها, dükkânlar kapalıydı.” (s.20)

478. Tertip (Ar.):

“... olayların arkasında bu gibi tertiplerin bulunduğu bilindiğini...” (s.82)

479. Tespih (Ar.): (2 kez s.87; s.260)

“... hocalardan alındığı söylenen okunmuş tespihler, ilmihaller, muskalar dolaştı elden ele...” (s.87)

480. Tırabzan (Far.): (3 kez s.249; s.269; s.283)

“Bir eli tırabzanda, merdiven başında öyle dikildi...” (s.249)

481. Tuhaf (Ar.): (4 kez s.56; s.95; s.138; s.219)

“... kan basmış ablak yüzü bir tuhaf kırıktı...” (s.56)

482. Turuncu (Far.):

“Uzaktan uzağa, sarı, turuncu, parlak, gözalıcı ışıklar...” (s.20)

483. Tüccar (Ar.): (4 kez s.51; s.52; s.206; s.210)

“... Tüccar Bogos’un çalmadık kapı bırakmadığını...” (s.51)

484. Tüfek (Far.): (27 kez s.67; s.77; s.84; s.85; s.86; s.87; s.88; s.90; s.92; s.96; s.103; s.114; s.116; s.131; s.134; s.147; s.156; s.162; s.165; s.166; s.168; s.193; s.195; s.214; s.225; s.232; s.244)

“... uzun namlulu, kabzası sedef kakmalı tüfekler, çakar almaz ağır silahlar...” (s.67)

U

485. Ufuk (Ar.): (6 kez s.20; s.114; s.123; s.126; s.208; s.270)

“Evlerin bittiği yerden ufka kadar, dalga dalga, ak, kalın bir kar örtüsüyle...” (s.20)

486. Unvan (Ar.):

“Paşa, kendisine verilen unvana karşı gösterdiği kayıtsızlıkta içtendi.” (s.179)

487. Usta (Far.): (9 kez s.18; s.45; s.120; s.230; s.255; s.265; s.266; s.267; s.272)

“Ömer Usta’nın demirci dükkânındaki çıraklık günleri...” (s.18)

Ü

488. Ümit (Far.): (2 kez s.74; s.151)

“Velev ümit altında olsun, elbette yaşamak batmaktan iyidir.” (s.74)

V

489. Vadi (Ar.): (16 kez s.8; s.20; s.64; s.72; s.82; s.112; s.120; s.124; s.141; s.143; s.151; s.163; s.164; s.232; s.233; s.235)

“... Şapsug topraklarını, Laba vadisini ele geçirdi.” (s.8)

490. Vakit (Ar.): (20 kez s.18; s.63; s.64; s.71; s.72; s.86; s.112; s.121; s.126; s.149; s.151; s.160; s.191; s.223; s.253; s.261; s.266; s.269; s.279; s.282)

“Geç vakit, geniş bakır karavanaların başında...” (s.18)

491. Vali (Ar.): (7 kez s.52; s.80; s.87; s.158; s.257; s.264; s.275)

“Aman ne edecekseniz edin, konsolos mu, vali mi?” (s.52)

492. Vatan (Ar.):

“Sizin gibi on binlerce vatan evlâdı var silah altına çağrılan.” (s.20)

493. Vekâlet (Ar.):

“... Ordu Komutanlığına vekâlet eden İsmail Paşa...” (s.77)

494. Velez (Ar.):

“Velez ümit altında olsun, elbette yaşamak batmaktan iyidir.” (s.74)

495. Veliaht (Ar.):

“... Abdülaziz’in padişahlığı döneminde, Veliaht olan Abdülhamit, ilgisini...” (s.72)

496. Veraset (Ar.):

“... veraset ilâmını çıkarılması, işlerinin tezelden görülmesi için...” (s.54)

497. Verem (Ar.):

“Veremden ölmüş kız!” (s.258)

498. Vezir (Ar.):

“... yalıları birbirinden görkemli vezirler, paşalar...” (s.138)

499. Vilâyet (Ar.): (2 kez s.68; s.275)

“... vilâyette, zaptiyede, mahkemelerde sıkıntıları olurdu aşiretin...” (s.68)

500. Vükelâ (Ar.): (2 kez s.137; s.275)

“Padişahımı Efendimiz ile Vükelânın, takdirlerini, tebriklerini bildiriyor...” (s.137)

Y

501. Yahni (Far.):

“... bolca kavurmalı pilav, soğanlı nohut yahnisi yediler.” (s.148)

502. Yaver (Far.): (26 kez s.39; s.61; s.63; s.72; s.75; s.76; s.97; s.117; s.123; s.125; s.135; s.138; s.139; s.155; s.172; s.195; s.215; s.218; s.238; s.255; s.256; s.260; s.263; s.265; s.267; s.270)

“... söyleyip işini ona göre tuttuğunu ben yaveri Haşim ’den dinledim.” (s.39)

503. Yemeni (Ar.):

“Keçe külâhının üstüne alı solmuş bir yemeni...” (s.175)

Z

504. Zabit (Ar.): (6 kez s.72; s.95; s.171; s.193; s.196; s.245)

“Zabit, çavuş, nefer, hepsini gayretli gördüm.” (s.72)

505. Zafer (Ar.): (2 kez s.158; s.159)

“... kazandıkları zaferden ötürü kutlanıyor...” (s.158)

506. Zahir (Ar.): (2 kez s.39; s. 247)

“Aracılar, zahireciler, çoğu da topladığı zahireyi Ruslara satanlar...” (s.39)

507. Zaman (Ar.): (32 kez s.23; s.29; s.33; s.45; s.65; s.66; s.80; s.98; s.109; s.120; s.134; s.145; s.151; s.157; s.181; s.187; s.196; s.199; s.205; s.216; s.218; s.219; s.223; s.226; s.237; s.253; s.258; s.263; s.264; s.279; s.287)

“Kardı, kıştı, düşünülecek zaman değildi.” (s.23)

508. Zaptiye (Ar.): (22 kez s.15; s.17; s.19; s.20; s.21; s.25; s.50; s.51; s.52; s.53; s.68; s.78; s.80; s.163; s.200; s.205; s.248; s.250; s.259; s.265; s.270; s.273)

“Uzun süre, zaptiye atlarının horultularından...” (s.15)

509. Zarf (Ar.):

“Duvardaki sıra sıra raflardan birine uzandı Canip Efendi, bağcıklı zarflardan birini açtı...” (s.55)

510. Zayıf (Ar.): (3 kez s.151; s.237; s.239)

“... Türk savunmasının en zayıf yeri, Yahni tepeleri üstüne...” (s.151)

511. Zerre (Ar.):

“... buyruk üstüne buyruk gönderip kendi işlerinin zerresini yerine getirmeyenlerden...” (s.40)

512. Zırh (Far.):

“... Tuna’daki zırhlı gambotların, düşmanın nehri geçmesini...” (s.110)

513. Zifiri (Ar.):

“8 Kasım gecesi, zifiri karanlıkta...” (s.228)

514. Zira (Far.):

“Zira, Rusya ile girişilecek bir savaşta biz...” (s.73)

515. Ziyade (Ar.):

“Ziyade olsun, dedi.” (s.252)

516. Ziyaret (Ar.): (4 kez s.53; s.54; s.67; s.75)

“... Amerikalı misyonerlerle birlikte ziyaretine gelmek istediklerini...” (s.53)

517. Zurna (Far.):

“Bayraklar açıldı, davullar, zurnalar çalındı.” (s.135)

518. Zorbalık (Far.):

“... eşitsizliklerden, baskıdan, zorbalıktan yakınmaları...” (s.11)

4.4.4.2.Batı Kökenli Yabancı Sözcükler

Toprak Kurşun Geçirmez eserinde 113 Batı kökenli yabancı sözcük bulunmuştur. Tespit edilen sözcükler alfabetik biçimde aşağıda sıralanmıştır.

A

1. Alkol (Fr.):

“... elindeki pamuğa alkol döktü Yüzbaşı.” (s.236)

2. Avanak (Erm.):

“... deyip obalıyı avanak yerine koymasından tut...” (s.46)

3. Avlu (Rum.): (19 kez s.17; s.26; s.31; s.64; s.80; s.98; s.100; s.105; s.119; s.136; s.140; s.187; s.202; s.217; s.224; s.250; s.271; s.286; s.287)

“... kışla avlusunu çeviren yüksek taş duvarların...” (s.17)

4. Avukat (Fr.): (2 kez s.55; s.57)

“Avukatlığın ne olduğunu duyduk, biliriz...” (s.55)

B

5. Balkon (Fr.):

“... çamurlarını temizleyip cemaat yerine, balkonlara doluştular.” (s.209)

6. Balya (İt.): (2 kez s.101; s.194)

“... dizi dizi ot balyalarının, un çuvallarının arasındaydı iaşe dağıtım yeri.” (s.101)

7. Bando (İt.):

“... on binlere varan düşmanın, bando çalarak, bayrak dalgalandırarak...” (s.90)

8. Banker (Fr.):

“... Yabancı devletlere, bankerlere, tefecilere, her yıl daha çok...” (s.8)

9. Batarya (İt.): (18 kez s.90; s.96; s.98; s.103; s.121; s.124; s.126; s.143; s.144; s.165; s.166; s.167; s.169; s.190; s.216; s.221; s.222; s.223)

“... Türk topçu bataryaları, birden ateşe başladılar.” (s.90)

10. Bomba (İt.): (11 kez s.90; s.91; s.92; s.114; s.128; s.152; s.153; s.162; s.169; s.222; s.228)

“Tüfekli, bombalı, kargılı, kılıçlı...” (s.90)

11. Borç (Soğd.): (4 kez s.8; s.10; s.44; s.142)

“... ödeyebileceğinin çok üstünde borç yükü altına sokmuşlardı.” (s.8)

C

12. Ceket (Fr.): (9 kez s.17; s.106;s.138; s.139; s.212; s.241; s.253; s.257; s.258)

“... mavi poturları, kırmızı ceketleri, yıpranmış fesleriyle, öbek öbek asker kalabalıkları...” (s.17)

Ç

13. Çar (Rus.): (13 kez s.5; s.7; s.10; s.11; s.66; s.98; s.135; s.182; s.238; s.260; s.276; s.277; s.282)

“... ikinci çeyreğinde, Rus çarları, Kazak savaşçıları...” (s.5)

14. Çariçe (Rus.): (2 kez s.6; s.7)

“... savaşın üçüncü yılında, Çariçe Katerina, hanlık postuna oturmak için...” (s.6)

15. ay (Çin.): (4 kez s.185; s.186; s.223; s.248)

“Aşağıya söyle, çay getirsinler bize...” (s.185)

D

16. Delege (Fr.): (6 kez s.10; s.11; s.73; s.74; s.274; s.278)

“Yabancı devletlerin delegeleri yerlerini almış...” (s.10)

17. Disiplin (Fr.):

“... tedbirli, disiplinli, yiğıt savaşının; ordunun üçte ikisinden...” (s.215)

18. Doktor (Fr.):

“Güzel espri doktor...” (s.218)

19. Dragon (Fr.): (2 kez s.122; s.124)

“... piyade bölükleri ile bir dragon grubunu doğrudan savaşa sokmak zorunda kaldı.” (s.122)

20. Düzine (İt.):

“... karşı sırtlarda, bir düzine kadar atlının...” (s.125)

E

21. Espri (Fr.):

“Güzel espri doktor...” (s.218)

F

22. Fıçı (Rum.): (2 kez s.230; s.247)

“Çemberleri paslı kara fıçıyı döndüre döndüre işliğın önündeki...” (s.230)

23. Fırın (Rum.): (2 kez s.20; s.80)

“Sabah yeli, bir ekmek fırınının bacasından tüten salınlı sarıca dumanları...” (s.20)

24. Fırtına (İt.):

“... evlerden çıkan kura erleri, kar fırtınası arasında, heybelerini, torbalarını...”
(s.26)

25. Fire (Rum.):

“... yük katırlarına bindirdi; fire vermedi.” (s.21)

26. Fundalık (Rum.):

“Fundalıklarla çevrili bir yol kavşağında...” (s.95)

G

27. Gambot (İng.):

“... Tuna'daki zırhlı gambotların, düşmanın nehri geçmesini...” (s.110)

28. Gardiyan (Fr.): (2 kez s.50; s.51)

“Gardiyan, Sıddık, gece yarısı, cezaevi kapısına dayanıp avaz avaz...” (s.50)

29. Gazete (İt.): (4 kez s.9; s.66; s.224; s.273)

“Gazeteler, o gün, Abdülaziz'in tahttan indirildiğini...” (s.9)

30. Gocuk (Blg.): (9 kez s.16; s.22; s.24; s.25; s.29; s.30; s.158; s.265; s.269)

“... koyun postundan incecik gocuğu, omuzlarında daracıktı.” (s.16)

31. Gri (Fr.): (3 kez s.66; s.219; s.246)

“Açık gri renkli kaputu üstüne bolcaydı, dökümlüydü.” (s.66)

32. Grup (Fr.): (8 kez s.122; s.147; s.156; s.191; s.196; s.221; s.244; s.262)

“... piyade bölükleri ile bir dragon grubunu doğrudan savaşa sokmak zorunda kaldı.” (s.122)

33. Gübre (Rum.): (3 kez s.233; s.234; s.252)

“Omuzundan itti, yandaki gübre yığınının arkasına aldı Yusuf’u.” (s.233)

34. Güğüm (Rum.):

“Kadın kovayı kulpundan yakaladı, taşlıktaki güğümlere boşalttı taşırarak...” (s.28)

35. Güverte (İt.):

“... tırmandı çıktı güverteye.” (s.264)

H

36. Hoyrat (Rum.): (4 kez s.47; s.63; s.114; s.249)

“... kendilerinden geçer, hoyratça sevişirlerdi.” (s.47)

37. Hristiyan (Rum.): (9 kez s.11; s.43; s.69; s.70; s.75; s.76; s.183; s.276; s.279)

“... Çar, Osmanlı uyruklu Hristiyanları kendi egemenliği altında...” (s.11)

I

38. Izgara (Rum.):

“Izgaraların üstüne yarı yarıya boşalmış çuvaldan...” (s.247)

İ

39. İmparator (İt.):

“... Macaristan’da, İmparatora karşı başlattığı bir ayaklanmada...” (s.98)

40. İskele (İt.):

“Haşim Bey, iskele üstünde, Kamberhan Başçavuş’a...” (s.264)

41. İskemle (Rum.): (2 kez s.247; s.248)

“... geçen seferki gibi iskemlesine büzülmüş...” (s.247)

42. İstif (Rum.): (2 kez s.86; s.101)

“... kuytulara mermi sandıkları istiflediler.” (s.86)

43. İzbe (Rus.):

“... rütbeli karargâh subaylarına ayrılmış izbe bir odada yalnızdı Bagrat.” (s.187)

44. İzmarit (Rum.):

“Mermi kapçıkları, ezilmiş sigara izmaritleri, kirli paçavralar vardı yerlerde.” (s.233)

J

45. Jurnal (Fr.):

“... Saray’a ‘jurnal’ edilmesini sağlayabilmişlerdi.” (s.261)

K

46. Kaburga (Moğ.):

“Gömleğinden içeri soktu elini, kaburgalarına dokundu Yusuf’un.” (s.258)

47. Kamara (İt.): (2 kez s.74; s.76)

“... yoluna baş koymuş olan Paşa’nın kamarasına vardığında niyetinden vazgeçti...” (s.74)

48. Kanepe (Fr.):

“Kadı odasının ince uzun ceviz kanepelerinden birine yan yana oturmuşlardı.” (s.57)

49. Karavana (İt.): (3 kez s.18; s.83; s.148)

“... ekledi, ‘Karavana verilecek... Yemek yani.’ (s.18)

50. Kasatura (İt.): (3 kez s.102; s.166; s.241)

“... kaşla göz arasında, kasaturasını sıyırdı, eline aldı.” (s.102)

51. Kent (Soğd.): (9 kez s.21; s.35; s.41; s.43; s.49; s.78; s.134; s.217; s.223)

“... Anadolu’nun gün görmüş bu eski kentine vardıklarında...” (s.21)

52. Kerevet (Rum.):

“Odanın üç köşesine, kerevetler üstüne, üç yatak yapılmış...” (s.138)

53. Kilise (Rum.): (5 kez s.23; s.163; s.200; s.210; s.285)

“... Moskof başkentindeki kiliselerde ezan okunduğunu gördüklerini...” (s.23)

54. Kiremit (Rum.):

“Mermer basamakları, oymalı girişi, sıra sıra aydınlık pencereleri, kırmızı kiremit çatısıyla...” (s.217)

55. Kolej (Fr.):

“... Protestan cemaati oluşturmada olduğu kadar, kolej açılması konusunda...” (s.43)

56. Koma (Fr.):

“Yedi gün sonra, komadan çıkar çıkmaz, Erzurum’a giden arabalardan...” (s.219)

57. Komita (Srp.):

“... sınırın öte yanında Ermenilerin komita kurdukları, yakın köylere...” (s.81)

58. Konferans (Fr.): (4 kez s.10; s.11; s.69; s.74)

“... İtalya delegelerinin katıldığı bir konferans toplandı.” (s.10)

59. Kongre (Fr.): (2 kez s.277; s.278)

“... İtalya’nın çıkar hesapları... Berlin Kongresi...” (s.277)

60. Konsolos (Rum.): (8 kez s.52; s.53; s.54; s.55; s.56; s.59; s.200; s.224)

“Aman ne edecekseniz edin, konsolos mu, vali mi?” (s.52)

61. Kopça (Blg.): (2 kez s.139; s.270)

“Ceketinin kopçalarını çözmeye koyuldu.” (s.139)

62. Kordon (Fr.):

“Kordonlarını çekti...” (s.150)

63. Koridor (Fr.):

“Ağır yaralıları koğuşlara, koridorlara yerleştirdiler.” (s.227)

64. Krallık (Srp.):

“... kuzeyde İsveç Krallığı; güneyde Ukrayna içlerine...” (s.5)

65. Kukuleta (İt.):

“... cüppeli, kukuletalı iki rahibin görüntüleri...” (s.163)

66. Kundura (İt.): (2 kez s.200; s.270)

“Sakosu, setresi, gömleği, kunduraları hep gıcır gıcır...” (s.200)

67. Kupa (Rum.): (3 kez s.255; s.256; s.257)

“Ziver doldurdu içti kupasını...” (s.255)

L

68. Lâmba (Rum.): (3 kez s.212; s.255; s.258)

“... bulanık gözlerle Hermin’in elinde tuttuğu lâmbaya bakıyordu.” (s.212)

69. Liman (Rum.): (6 kez s.38; s.40; s.41; s.73; s.76; s.264)

“... birliklerin başında, limana varıp karaya çıktığı günden...” (s.38)

M

70. Madalya (İt.):

“... buralara ilk girecek birliklere vereceği madalyaları...” (s.138)

71. Manastır (Rum.): (3 kez s.46; s.159; s.206)

“Konaktan konağa, ta Sivas’a, gözden ırak bir manastıra gönderdiler.” (s.46)

72. Manga (Alm.): (2 kez s.62; s.63)

“Köprü girişinde devriye gezen bir manga silahlı er, gelenleri durdurdu.” (s.62)

73. Masa (Rum.): (8 kez s.49; s.138; s.181; s.182; s.183; s.211; s.226; s.257)

“Koltuktan kalktı, masayı toplarken, her yönü ile...” (s.49)

74. Milis (Fr.): (17 kez s.15; s.35; s.36; s.61; s.67; s.77; s.109; s.116; s.120; s.141; s.144; s.148; s.151; s.154; s.221; s.223; s.287)

“... Trabzon-Gümüşhane dolaylarından gelen kura kafileleri, redif taburları, milis müfrezeleri; atlı, yaya karışık...” (s.15)

75. Misyoner (Fr.): (14 kez s.40; s.41; s.42; s.43; s.45; s.46; s.49; s.52; s.53; s.54; s.55; s.56; s.57; s.282)

“Misyoner Wheller’in kızı, çilli yüzü, saman sarısı düz saçları...” (s.40)

76. Mola (İt.): (5 kez s.62; s.103; s.106; s.133; s.162)

“İlk mola yerinde öncü müfrezesini değiştirdi Teğmen.” (s.62)

77. Mösyö (Fr.):

“Mösyö Pier’i görmeye gidiyoruz biz.” (s.49)

N

78. Nota (İt.):

“... Osmanlı Devleti ile savaş halinde bildiğine ilişkin notanın verildiğinden söz ediliyordu.” (s.70)

O

79. Onur (Fr.): (3 kez s.129; s.246; s.281)

“İşine, onuruna düşkün bir adamdı.” (s.129)

P

80. Paçavra (Rum.):

“Mermi kapçıkları, ezilmiş sigara izmaritleri, kirli paçavralar vardı yerlerde.” (s.233)

81. Pala (İt.): (2 kez s.117; s.225)

“... olanca gücüyle palasını karşısındakinin bacağına indirdi.” (s.117)

82. Panter (Fr.):

“Bu geyik leziz panter ağzında.” (s.13)

83. Panik (Fr.): (2 kez s.91; s.223)

“Kaçanlar, panik içinde, birbirlerini iterek...” (s.91)

84. Parlamento (İt.): (2 kez s.274; s.276)

“İngiltere Parlamentosu henüz toplanmamıştı.” (s.274)

85. Patika (Blg.): (3 kez s.148; s.171; s.193)

“... cephe gerisindeki tozlu patikadan geçirir...” (s.148)

86. Patrik (Rum.):

“... İstanbul'daki Ermeni Patriği Narses'in, yardımcıları ile birlikte...” (s.282)

87. Peçe (İt.): (2 kez s.201; s.271)

“... güzel esmer yüzüne peçesini örttü...” (s.201)

88. Peksimet (Rum.): (5 kez s.94; s.111; s.174; s.213; s.232)

“Nusret, kuru peksimet çıkardı torbasından...” (s.94)

89. Pelerin (Fr.):

“İkinci kez uyandığında, üçü de boz pelerinli...” (s.219)

90. Plan (Fr.):

“... atanmasından önce hazırlanan planları eksik, yetersiz bulmuştu.” (s.77)

91. Politika (İt.): (2 kez s.7; s.159)

“... Azeriler için izledikleri politika ise; Balkanlarda izledikleri politikanın tam tersi...” (s.7)

92. Pompalanma (İt.):

“Kanın yürekte pompalanması gibi ılındı yaşam...” (s.28)

93. Prens (Fr.): (4 kez s.237; s.276; s.277; s.278)

“... Prens Şarl’ın, ordusunun başında hevesle...” (s.237)

94. Protestan (Fr.):

“... Misyon’a gönderirlerdi; Protestan olanların sayısı...” (s.43)

95. Protokol (Fr.):

“Babiâli, İstanbul Konferansı’nda, sonra da Londra Protokolü’nde, Avrupa devletlerinin...” (s.69)

R

96. Ranza (İt.): (3 kez s.17; s.18; s.50)

“Ranzaların ayak uçlarına asılmış...” (s.17)

97. Rapor (Fr.): (4 kez s.71; s.123; s.154; s.184)

“Gece geç saatlere kadar, gelen raporları inceledi...” (s.71)

S

98. Salon (Fr.): (2 kez s.10; s.51)

“... İstanbul’da, Bahriye Nezareti’nin büyükçe salonlarından birinde...” (s.10)

99.Saltçı (Moğ.): (2 kez s.74; s.182)

“... Sultan Aziz’in saltçı yönetimine başkaldıranların önde gelen siyasetçisi...”
(s.74)

100. Salya (Rum.):

“... ince bir salya aktı ağzından sivri sakalının üstüne.” (s.285)

101. Sedyeye (İt.):

“... omuzlarından, ayaklarından tutup sedyeye uzattılar.” (S.132)

102. Sigara (İsp.): (4 kez s.139; s.150; s.192; s.233)

“Yattığı yerden doğruldu, tabakasını çıkardı, sigara sarmaya koyuldu...” (s.139)

103. Step (Fr.):

“... Şapsug toprakları, Rus steplerinden gelen göçmenlerle...” (s.9)

104. Stok (Fr.):

“... donanım eksikleri tamamlanmış, ilâç stokları yapılmıştı.” (s.217)

Ş

105. Şans (Fr.):

“... bir saldırının kendisi için belki de son şans olduğunu düşündü.” (s.155)

106. Şansölye (Fr.):

“Berlin’deki kongrenin toplanmasına Şansölye Prens Bismark ön ayak oldu.” (s.277)

107. Şarapnel (Fr.): (2 kez s.117; s.194)

“Kurşun, kılıç, şarapnel parçalarıyla vurulmuş gövdeler...” (s.117)

108. Şifre (Fr.): (4 kez s.73; s.260; s.261; s.262)

“... Serasker Redif Paşa’ya şifreli bir telgraf çekmişti.” (s.73)

109. Şimendifer (Fr.):

“Askeri, atlısı, arabası, şimendiferi...” (s.246)

T

110. Telgraf (Fr.): (27 kez s.9; s.27; s.39; s.69; s.70; s.71; s.72; s.73; s.74; s.96; s.98; s.107; s.136; s.137; s.142; s.150; s.158; s.160; s.172; s.237; s.238; s.240; s.260; s.261; s.264; s.273; s.275)

“... Sırbistan’ı savunmak için, Allah’tan sonra sana güveniyorum, diye telgraf çekti.” (s.9)

111. Tünel (Fr.):

“... kar yığınları arasında oyuk oyup tünel kazdıklarını anımsadılar.” (s.161)

Ü

112. Ültimatom (Fr.):

“... Osmanlı Hükümeti’ne kırk sekiz saatlik bir ültimatom verdi.” (s.10)

V

113. Vapur (Fr.): (3 kez s.73; s.74; s.263)

“... Mithat Paşa’nın içinde bulunduğu vapura gitmesi...” (s.73)

4.4.5. Kalıp Sözler (İlişki Sözleri)

Toprak Kurşun Geçirmez eserinde toplam 31 kalıp söz (ilişki sözleri) saptanmıştır. Kalıp sözler toplam söz varlığının %3.26’sını oluşturmaktadır. Kalıp sözlerin türleri tespit edilirken Hürriyet Gökdayı’nın Türkçede Kalıp Sözler (2011) adlı kitabından istifade edilmiştir. Eserdeki kalıp sözler seslenmeler, nidalar, hitaplar onaylamalar, izin istemeler, kabuller, doğrulamalar, memnuniyetler, iyi dilekler, temenniler, dualar, reddetmeler, selamlaşmalar şeklinde sıralanmıştır.

Her kalıp söz türü eserdeki örnek cümleleri, sayfa numaraları ile sıralanmıştır. Kitaptaki kalıp sözler türlerine ayrılmış ve alfabetik sıralamaya göre tasnif edilmiştir. Eser incelenirken bazı kalıp sözlerin birden çok kullanıldığı görülmüştür. Tekrar eden bu

sözcüklerin de sayfa numaraları verilmiştir. En çok tekrar eden kalıp söz 10 tekrarla “evet” olurken onu 5 tekrarla “hayır” sözcüğü izlemiştir.

1. Ağzına sağlık: (İyi Dilekler, Dualar)

“Ağzına, diline, ayağına sağlık bacım.” (s.34)

2. Allah’tan sonra sana güveniyorum: (İyi Dilekler, Dualar)

“... Sırbistan’ı savunmak için, Allah’tan sonra sana güveniyorum, diye telgraf çekti.” (s.9)

3. Allah! Allah: (Seslenmeler, Nidalar, Hitaplar)

“Allah! Allah! Sesleriyle, yamaçtan...” (s.115)

4. Allasen: (2 kez s.24; s.79) (Seslenmeler, Nidalar, Hitaplar)

“Bırak.... Bırak Allasen Pelvan.”(s.24)

5. Allah belanı versin: (Reddetmeler, Bıkkınlık, Çaresizlik)

“Allah belalarını vere!”(s.85)

6. Allah beterinden saklasın: (İyi Dilekler, Dualar)

“Allah beterinden saklasın.” (s. 262)

7. Allah esirgesin: (İyi Dilekler, Dualar)

“Allah esirgeye....De hadi!....”(s.24)

8. Al işte: (Seslenmeler, Nidalar, Hitaplar)

“Al işte!... dedi Nuri de....”(s.22)

9. Allah razı olsun: (İyi Dilekler, Dualar)

“.....geldiğine şükrederiz, Allah razı olsun!” (s.215)

10. Ayağına sağlık: (İyi Dilekler, Dualar)

“Ayağına, diline sağlık.” (s.266)

11. Deyin hele: (Seslenmeler, Nidalar, Hitaplar)

“Deyin hele kardaş” (s.15)

12. Efendiler: (Seslenmeler, Nidalar, Hitaplar)

“Efendiler, dedi, yabancı devletlerin” (s.10)

13. Eksik olma: (İyi Dilekler, Temenniler, Dualar)

“Eyi...yeter. Eksik olma.”(s.255)

14. Evet: (10 kez s.37; s.48; s.55; s.57; s.65; s.67; s.98; s.171; s.215; s.242)

(Onaylamalar, İzin İstemeler, Kabuller, Doğrulamalar, Memnuniyetler)

Evet. Ahmet Muhtar’ın, kurmaylığının da, sınıf birincisi....”(s.37)

15. Hâşâ: (Seslenmeler, Nidalar, Hitaplar)

“....kuşkulandıkları için değil hâşâ!”(s.27)

16. Hay hay: (Seslenmeler, Nidalar, Hitaplar)

“Olur...Hay hay! Ne demek...” (s.22)

17. Hayır: (5 kez s.48; s.67; s.74; s.137; s.173) (Reddetmeler, Bıkkınlık,

Çaresizlik)

“Hayır, konuşmadım.”(s.48)

18. Hoş geldiniz: (4 kez s.55; s.249; s.254; s.265) (Selamlaşmalar)

“Hoş gelmişler sefa getirmişler.” (s.55)

19. İyi: (İyi Dilekler, Temenniler, Dualar)

“İyi...Tabura ne oldu.”(s.242)

20. Kimse kim: (Reddetmeler, Bıkkınlık, Çaresizlik)

“Kimse kim, Müslüman!” (s.25)

21. Kolay gelsin: (İyi Dilekler, Temenniler, Dualar)

“Kolay gele, tez geçe!” (s.31)

22. Mekânı cennet olsun: (İyi Dilekler, Temenniler, Dualar)

Nur içinde yatsın, mekânı cennet olsun. (s.19)

23. Yolunuz açık olsun: (İyi Dilekler, Temenniler, Dualar)

“Mevlâm yolunuzu açık etsin...” (s.26)

24. Nur içinde yatsın: (İyi Dilekler, Temenniler, Dualar)

Nur içinde yatsın, mekânı cennet olsun. (s.19)

25. Sefa getirdiniz: (Selamlaşmalar)

“Hoş gelmişler sefa getirmişler.” (s.55)

26. Selâmetle: (İyi Dilekler, Temenniler, Dualar)

Uğurlar ola! Selâmetle! (s.17)

27. Seni çok seviyorum: (İyi Dilekler, Temenniler, Dualar)

“Seni çok seviyorum, inan bana!” (s.48)

28. Tez geçe: (İyi Dilekler, Temenniler, Dualar)

Kolay gele, tez geçe! Diye ekledi. (s.31)

29. Uğurlar ola: (İyi Dilekler, Temenniler, Dualar)

Uğurlar ola! Selâmetle! (s.17)

30. Var git sağlıcakla: (İyi Dilekler, Temenniler, Dualar)

“Sağlığın asker ağa var git sağlıcakla.” (s.177)

31. Yaşa!.. Yaşa!.. Varol!: (Seslenmeler, Nidalar, Hitaplar)

“Yaşa!.. Yaşa!.. Varol!.. haykırıışları arasında...” (s.105)

4.4.6. Atasözleri

Toprak Kurşun Geçirmez eserinde 5 atasözüne rastlanmıştır. Atasözleri eserdeki toplam söz varlığının %0.52'sini oluşturmaktadır. Eserde bulunan atasözleri örnek cümleleri ve sayfa numaralarıyla birlikte aşağıda gösterilmiştir:

1. Issız yerde gönül aşı tez pişer:

“Issız yerde gönül aşı tez pişer, derdi anam.” (s.34)

2. Kavgada yumruk sayılmaz:

“Kavgada yumruk sayılmaz demişler; seçemezsin, edemezsin...” (s.147)

3. Konuğun iyisi giden, kötüsü gelendir:

“Severiz de, atalarımız; konuğun iyisi giden, kötüsü gelendir, demişler.” (s.55)

4. Önünü görmediğin yerde atla ılgar gidilmez:

“Önünü görmediğin yerde atla ılgar gidilmez, derdi babam rahmetli....” (s.24)

5. Testiyi kıran da suyu getiren de bir: (2 kez s.159; s.264)

“Testiyi kıran da suyu getiren de bir...Eden ettiği ile kalmıştır!” (s.159)

4.4.7. Doldurma Sözler

Toprak Kurşun Geçirmez eserinde 17 doldurma söz tespit edilmiştir. Doldurma sözler eserdeki toplam söz varlığının %1.82'sini oluşturmaktadır. Eser incelenirken bazı doldurma sözlerin birden çok kullanıldığı görülmüştür. Tekrar eden bu sözcüklerin de sayfa numaraları verilmiştir. En çok tekrar eden doldurma söz 30 tekrarla “şey” olurken onu 7 tekrarla “hadî” sözcüğü izlemiştir. Eserde bulunan doldurma sözler alfabetik sırayla örnek cümleleri ve sayfa numaralarıyla birlikte aşağıda gösterilmiştir:

1. Aha bu yana: (2 kez s.30; s.33)

“Aha bu yana...Merkez kışlasına gideceksiniz.”(s.30)

2. Bile:

“...kendi kendinden bile nefret ediyormuş.”(s.51)

3. Bir oh diyesin:

“Yedir içir büyüti ki eli ekmeğe ere, bir diyesin...”(s.32)

4. Eh İşte: (s.159; s.161)

“Eh İşte...O öyle çadırına çekilir, öbürü...”(s.159)

5. Hadi: (7 kez s.24; s.31; s.33; s.62; s.104; s.113; s.116)

“Hadi ver ışığı! Allah esirgeye...”(s.24)

6. Hah işte:

“Hah işte! ... diye yanıtladı bunları.”(s.38)

7. Hee:

“Hee... Varmışlar....Varmışlar şükür.”(s.80)

8. He ya:

“He ya. Hermin’le o kuyumcunun oğlunun.(s.33)

9. Hiiç:

“Hiiç...Kadı Efendi gece zaptiye istediye...”(s.50)

10. Hişşş!: (2 kez s.233; s.234)

“Ula askersin sen...Hişşş!...”(s.233)

11. Hişt: (5 kez s.17; s.103; s.164; s.166; s.213)

“Hişt Yusuf bu yana...”(s.17)

12. Oooh!:

“Oooh! İşte ne güzel dediler.”(s.38)

13. Peki: (2 kez s.39; s.173)

“Peki, ne oldu?”(s.39)

14. Şey: (30 kez s.6; s.9; s.11; s.21; s.25; s.47; s.51; s.52; s.57; s.67; s.72; s.73;

s.74; s.85; s.87; s.89; s.90; s.131; s.137; s.140; s.145; s.146; s.173; s.182; s.219;

s.228; s.234; s.255; s.273; s.285)

“... hanlık postuna oturmak için her şeyi göze alabilen ‘Giray’lardan birkaçı...”(s.6)

15. Şeycik: (2 kez s.8; s.166)

“Bir şeycikler gelmedi ellerinden.” (s.8)

16. Ya:

“Ya... Nerden geldi bu kolordu?”(s.184)

17. Yok: (4 kez s.16; s.101; s.137; s.246)

“Yok... Yoktur...” (s.16)

4.4.8. Çeviri Sözcükler

Toprak Kurşun Geçirmez eserinin analizi sonucunda herhangi bir çeviri sözcük tespit edilememiştir.

4.5. Şemsettin Ünlü’nün “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” Eserlerinin Söz Varlığı Ögeleri Açısından Kıyaslanması

Tablo 13

Yukarışehir ve Toprak Kurşun Geçirmez Eserlerindeki Söz Varlığı Ögelerinin Frekansları ve Dağılımı

İncelenen Eserler	Yukarışehir	Toprak Kurşun Geçirmez	
Söz Varlığı Ögeleri	f	f	Toplam
Deyimler	57	82	139
İkilemeler	124	131	255
Terimler	32	52	84
Yabancı Kökenli Sözcükler	723	631	1354
Kalıp Sözler (İlişki Sözleri)	16	31	47
Atasözleri	3	5	8
Doldurma Sözler	5	17	22
Çeviri Sözcükler	2	0	2
Toplam	962	949	1911

Yapılan analizler neticesinde Şemsettin Ünlü’nün “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” eserlerinde toplam 1911 söz varlığı unsuruna rastlanmıştır. Eserlere bakıldığında, söz varlığı unsurlarının kullanım sıklığı bakımından birbirine yakın olduğu görülmüştür. Yukarışehir eserinde toplam 962 söz varlığı unsuru bulunmuşken; Toprak Kurşun Geçirmez eserinde 949 söz varlığı unsuru tespit edilmiştir. Eserlerdeki söz varlığı ögeleri sekiz başlık altında incelenmiş olup; tespit edilen bulgular şu şekilde kıyaslanmıştır:

Yukarışehir eserinde deyimlerin kullanım sıklığı 57 iken; Toprak Kurşun Geçirmez eserinde 82’dir. Yukarışehir eserinde ikilemelerin kullanım sıklığı 124 iken; Toprak

Kurşun Geçirmez eserinde 131'dir. Yukarışehir eserinde terimlerin kullanım sıklığı 32 iken; Toprak Kurşun Geçirmez eserinde 52'dir. Yukarışehir eserinde yabancı kökenli sözcüklerin kullanım sıklığı 723 iken; Toprak Kurşun Geçirmez eserinde 631'dir. Yukarışehir eserinde kalıp sözlerin (ilişki sözlerinin) kullanım sıklığı 16 iken; Toprak Kurşun Geçirmez eserinde 31'dir. Yukarışehir eserinde atasözlerinin kullanım sıklığı 3 iken; Toprak Kurşun Geçirmez eserinde 5'dir. Yukarışehir eserinde doldurma sözlerin kullanım sıklığı 5 iken; Toprak Kurşun Geçirmez eserinde 17'dir. Yukarışehir eserinde çeviri sözcüklerin kullanım sıklığı 2 iken; Toprak Kurşun Geçirmez eserinde herhangi bir bulgu belirlenememiştir.

Eserlerde en fazla tespit edilen söz varlığı öğeleri sırasıyla yabancı kökenli sözcükler, ikilemeler, deyimler ve terimler olurken; eserlerin atasözleri, kalıp sözler (ilişki sözleri), doldurma sözler ve çeviri sözcükler bakımından daha az bulgu içerdiği görülmüştür.

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu kısmında bulgular bölümünde elde edilen verilere ilişkin tartışma, sonuç ve öneriler yer almaktadır.

5.1. Tartışma

YÖK Ulusal Tez Merkezi sayfasında yapılan yazın taraması sonucunda edebiyatımızdaki usta kalemler tarafından yazılan birçok edebî eserin araştırmacılar tarafından söz varlığı incelenmesi yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalarla çalışmamız arasındaki bazı karşılaştırmalar aşağıda bulunmaktadır:

Çalışmamızda Şemsettin Ünlü'nün “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” eserleri söz varlığı ögeleri bakımından analiz edilmiştir. Eserlerdeki söz varlığı ögeleri atasözleri, deyimler, ikilemeler, yabancı kökenli sözcükler, terimler, kalıp sözler (ilişki sözleri), doldurma sözler ve çeviri sözcükler olmak üzere 8 başlık altında sınıflandırılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda Yukarışehir eserinde toplam 962 adet söz varlığı unsuru tespit edilmiştir. Bunların 57'si deyim, 32'si terim, 124'ü ikileme, 723'ü yabancı kökenli sözcük, 16'sı kalıp söz, 3'ü atasözü, 5'i doldurma söz, 2'si çeviri sözcüktür. Yukarışehir eserinde yabancı kökenli sözcüklere, deyimlere, ikilemelere ve terimlere fazlaca yer verildiği görülmüştür. Eserde yabancı kökenli sözcüklerin çok daha fazla kullanıldığı tespit edilmiştir. İncelenen eserde kalıp sözler, doldurma sözler, atasözleri ve çeviri sözcükler ise az miktarda tespit edilmiştir.

Toprak Kurşun Geçirmez eserinde ise toplam 949 adet söz varlığı unsuru tespit edilmiştir. Bunların 82'si deyim, 52'si terim, 131'i ikileme, 631'i yabancı kökenli sözcük, 31'i kalıp söz (ilişki sözleri), 5'ü atasözü, 17'si doldurma sözdür. Eserde çeviri sözcüğe rastlanmamıştır. Toprak Kurşun Geçirmez eserinde yabancı kökenli sözcüklere, deyimlere, ikilemelere ve terimlere fazlaca yer verildiği görülmüştür. Eserde yabancı kökenli sözcüklerin çok daha fazla kullanıldığı tespit edilmiştir. İncelenen eserde kalıp sözler, doldurma sözler, atasözleri az miktarda tespit edilmişken, çeviri sözcük bulunamamıştır.

“Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” eserlerinde bulunan toplam söz varlığı ögeleri bakımından değerlendirecek olursak; incelenen eserlerde toplam 1911 söz varlığı ögesi tespit edilmiştir. Bunların 139’u deyim, 84’ü terim, 255’i ikileme, 1354’ü yabancı kökenli sözcük, 47’si kalıp söz (ilişki sözleri), 8’i atasözü, 22’si doldurma söz, 2’si çeviri sözcüktür.

Eserlerde en fazla tespit edilen söz varlığı ögeleri sırasıyla yabancı kökenli sözcükler, ikilemeler, deyimler ve terimler olurken; eserlerin atasözleri, kalıp sözler (ilişki sözleri), doldurma sözler ve çeviri sözcükler bakımından daha az bulgu içerdiği görülmüştür.

Şeyma Sözen’in (2024) hazırladığı “Fakir Baykurt’un Onuncu Köy Adlı Romanının Söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışmada Fakir Baykurt’un Onuncu Köy adlı romanı söz varlığı unsurları açısından incelenmiştir. Sözen’in (2024) çalışmasında eser atasözleri, deyimler, ikilemeler, kalıp sözler, lakaplar ve yöresel sözcükler bağlamında söz varlığı açısından incelenmiştir. Sözen’in (2024) çalışmasında söz varlığı ögelerinden 22 atasözü, 441 deyim, 350 ikileme, 195 kalıp söz, 67 lakap ve 247 yöresel sözcük tespit edilmiştir. Sözen’in (2024) çalışmasında bizim çalışmamızdan farklı olarak eser lakaplar ve yöresel sözcükler bakımından da incelenmiştir. Bizim çalışmamızda eserler yabancı kökenli sözcükler, terimler, doldurma sözler ve çeviri sözcükler bakımından da analiz edilmişken Sözen’in (2024) çalışmasında bu başlıkların olmadığı görülmüştür.

Kıvanç Sinan Karaca’nın (2022) hazırladığı “Yeşim Saygın Armutak’ın Macera Romanlarının Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” adlı çalışmada Yeşim Saygın Armutak’ın “Günlükte Saklı Sırlar, Baykuş Yemini, Bataklığın Kıyısındaki Ev, Mızıkacı ve Hayaletli Gölün Çocukları” eserleri söz varlığı unsurları bakımından incelenmiştir. Karaca’nın (2022) çalışmasında eserler atasözleri, deyimler, ikilemeler, ilişki sözleri, pekiştirilmiş sözcükler, terimler, argo sözler, yabancı sözcükler ve doldurma sözler bakımından analiz edilmiştir. İncelenen çalışmada bahse konu söz varlığı unsurlarının 3.550’si yabancı sözcük, 1.377’si deyim, 889’u ikileme, 300’ü terim, 176’sı ilişki söz, 140’ı argo söz, 92’si pekiştirilmiş sözcük, 56’sı doldurma söz ve 1’i de atasözü olarak görülmüştür. Karaca’nın (2022) çalışmasında farklı olarak pekiştirilmiş sözcükler ve argo sözler de analiz edilmişken, bizim çalışmamızda ise çeviri sözcüklerin incelenmesi farklılığı oluşturmuştur. Diğer söz varlığı unsurlarının başlıkları benzerlik göstermektedir. Karaca’nın (2022) çalışmasında bizim çalışmamızda olduğu gibi sıklık

bakımından en çok yabancı kökenli sözcük tespit edilmiştir. Kullanım sıklığı açısından; yabancı kökenli sözcükleri deyimler, ikilemeler, terimler, ilişki sözler, argo sözler, pekiştirilmiş sözcükler, doldurma sözler ve atasözleri takip etmiştir.

Nazmi Şanda'nın (2022) “Özgür Balpınar'ın Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Türkçenin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” yapmış olduğu çalışmada Özgür Balpınar'ın “Canım Arkadaşım, Çiçek Ekspresi, Dünyayı Sırtında Taşıyan Balık, Düşler Atlası, Gelecek Ekspresi-Çöp Dünya, Göğü Yere İndirelim, Portakal Çiçekleri, Yeryüzünün Kalbi” adlı çocuk edebiyatı eserleri “deyimler, atasözleri, ikilemeler, ilişki sözleri, birleşik fiiller” söz varlığı ögeleri açısından incelenmiştir. Özgür Balpınar'ın çocuk edebiyatı eserleri söz varlığı açısından incelendiği bu çalışmanın sonucunda, sekiz kitapta toplam 3239 söz varlığı ögesi saptanmıştır. Saptanan bu söz varlığı ögelerinden 1351'i birleşik fiil, 1145'i deyim, 554'i ikileme, 185'i ilişki sözü ve 4'ü atasözüdür. Şanda'nın (2022) çalışmasında bizim çalışmamızdan farklı olarak eserler birleşik fiiller bakımından da incelenmiştir. Bizim çalışmamızda eserler yabancı kökenli sözcükler, terimler, doldurma sözler ve çeviri sözcükler bakımından da analiz edilmişken Şanda'nın (2022) çalışmasında bu başlıkların olmadığı görülmüştür.

Sevgen Özbaşı'nın (2016) “Zeynep Camali'nin Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Söz Varlığı Ögeleri Açısından İncelenmesi” adlı tez çalışmasında Cemali'nin yazdığı eserlerin hepsi “Ben, Çınar Ağacı ve Pufböresi, Gül Sokağı'nın Dikenleri, Çılgın Babam, Öykü Öykü Gezen Kedi; Güzelce'de Bir Kaçak, Memo Patenli Kız, Balı Çörek Kafeteryası, Ankaralı söz varlığı ögelerinden atasözü, deyim, ikileme, ilişki sözü, yansıma sözcük, yansıma ikileme bakımından analiz edilmiştir. İncelenen eserlerde belirlenen 1947 ögenin 13'ü atasözü, 700'ü deyim, 700'ü ikileme, 348'i ilişki sözü ve 186'sı yansıma söz varlığı ögesidir. 186 yansıma söz varlığı ögesinin de 109'u yansıma sözcük, 77'si yansıma ikilemedir. Özbaşı'nın (2016) çalışmasında bizim çalışmamızdan farklı olarak eserler yansıma sözcük ve yansıma ikileme bakımından da incelenmiştir. Bizim çalışmamızda eserler yabancı kökenli sözcükler, terimler, doldurma sözler ve çeviri sözcükler bakımından da analiz edilmişken Özbaşı'nın (2016) çalışmasında bu başlıkların olmadığı görülmüştür.

5.2. Sonuç

Şemsettin Ünlü'nün değerlendirilen ve analiz edilen “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” eserlerinde toplam 1911 söz varlığı ögesi tespit edilmiştir. Bunların 139'u deyim, 84'ü terim, 255'i ikileme, 1354'ü yabancı kökenli sözcük, 47'si kalıp söz (ilişki sözleri), 8'i atasözü, 22'si doldurma söz, 2'si çeviri sözcüktür.

“Yukarışehir” eserinin incelenmesi sonucunda, eserde söz varlığı öğelerinden en fazla yabancı kökenli sözcükler (%75.15) kullanılmıştır. İkinci sırada ikilemeler (%12.88), üçüncü sırada deyimler (%5.92), dördüncü sırada terimler (%3.32), beşinci sırada kalıp sözler (ilişki sözleri) (%1.66), altıncı sırada doldurma sözler (%0.51), yedinci sırada atasözleri (%0.3) ve son sırada çeviri sözcükler (%0.25) bulunmaktadır. Çalışmada yabancı kökenli sözcüklerin, ikilemelerin, deyimlerin ve terimlerin çoklukla kullanıldığı görülmüştür. Dilimize yerleşmiş yabancı kökenli sözcüklerle ikilemelerin fazlaca kullanılması, okurların sözcük dağarcıklarına katkı sağlayıcı niteliktedir. İncelenen eserde deyimlere, terimlere ve kalıp sözlere de belirli sayıda yer verilmiştir, ama ikilemeler ve yabancı kökenli sözcükler çok daha fazla kullanılmıştır. Eserde atasözleri, çeviri sözcükler ve doldurma sözler ise az sayıda tespit edilmiştir.

“Toprak Kurşun Geçirmez” eserinin analizi neticesinde, çalışmada söz varlığı unsurlarından sıklık bakımından en çok yabancı kökenli sözcükler (%66,49) kullanılmıştır. İkinci sırada ikilemeler (%13.80), üçüncü sırada deyimler (%8.64), dördüncü sırada terimler (%5.47), beşinci sırada kalıp sözler (ilişki sözleri) (%3.26), altıncı sırada doldurma sözler (%1,82) ve yedinci sırada atasözleri (%0.52) bulunmaktadır. Eserde çeviri sözcük bulunamamıştır. Çalışmada yabancı kökenli sözcüklerin, ikilemelerin, deyimlerin ve terimlerin çoklukla kullanıldığı görülmüştür. Dilimize yerleşmiş yabancı kökenli sözcüklerle ikilemelerin fazlaca kullanılması, okurların sözcük dağarcıklarına katkı sağlayıcı niteliktedir. İncelenen eserde deyimlere, terimlere ve kalıp sözlere de belirli sayıda yer verilmiştir, ama ikilemeler ve yabancı kökenli sözcükler çok daha fazla kullanılmıştır. Eserde atasözleri ve doldurma sözler az sayıda tespit edilmişken; çeviri sözcükler bulunamamıştır.

Şemsettin Ünlü'nün incelenen eserlerinde en çok yer alan söz varlığı ögesi yabancı kökenli sözcükler olarak belirlenmiştir. İncelemeye alınan iki eserde toplam 1354 yabancı

kökenli sözcük tespit edilmiştir. “Yukarışehir” eserinde yabancı kökenli sözcük sayısı 723 iken; Toprak Kurşun Geçirmez eserinde yabancı kökenli sözcük sayısı 631’dir. Yukarışehir eserinde yabancı kökenli sözcükler toplam söz varlığının %75.15’ini oluştururken; “Toprak Kurşun Geçirmez” eserinde yabancı kökenli sözcükler toplam söz varlığının %66,49’udur. Eserlerdeki yabancı kökenli sözcükler Arapça-Farsça Kökenli Yabancı Sözcükler ve Batı Kökenli Yabancı Sözcükler olmak üzere iki başlığa ayrılarak incelenmiştir. “Yukarışehir” eserindeki yabancı kökenli sözcüklerin 610’u Arapça ve Farsça kökenli, 113’ü Batı kökenlidir. İncelenen eserde Arapça ve Farsça kökenli sözcükler daha fazla kullanılmışken; Batı kökenli sözcükler ise daha az kullanılmıştır. “Toprak Kurşun Geçirmez” eserindeki yabancı kökenli sözcüklerin 518’i Arapça ve Farsça kökenli, 113’ü Batı kökenlidir. İncelenen eserde Arapça ve Farsça kökenli sözcükler daha fazla kullanılmışken; Batı kökenli sözcükler ise daha az kullanılmıştır.

Hazırlanan çalışmada sıklık bakımından ikinci sırada yer alan söz varlığı ögesi ikilemeler olarak saptanmıştır. İncelenen iki eserde toplam 255 ikileme bulunmuştur. Yukarışehir eserinde 24 türde 124 ikileme bulunmuşken; Toprak Kurşun Geçirmez eserinde 34 türde 131 ikileme tespit edilmiştir. “Yukarışehir” eserinde ikilemeler toplam söz varlığının %12.88’ini oluştururken; “Toprak Kurşun Geçirmez” eserinde ikilemeler toplam söz varlığının %13.80’udur. “Yukarışehir” eserinde en fazla kullanılan ikileme türü 20 adet ile “Aslı Sıfat Olan Sözcüklerden İkileme” olurken onu 11 adet ile “Aynı Sözcüklerden Kurulan Yönelmeli İkileme” ve “Ulaçlardan Kurulan İkileme” izlemektedir. Tasnif sırasında bazı ikilemelerin birden çok kullanıldığı görülmüştür. En çok tekrar eden ikilemelerin 7 kez ile “hızlı hızlı”, “yan yana” ve “uzun uzun” olduğu görülmüştür. “Toprak Kurşun Geçirmez” eserinde en çok kullanılan ikileme türü 11 adet ile “Ulaçlardan Kurulan İkileme” ile “Yalın Durumdaki Aynı Adlarla Kurulan İkileme” olurken onları 10 adet ile “Aynı Sözcüklerden Kurulan Yönelmeli İkileme” izlemektedir. Tasnif sırasında bazı ikilemelerin birden çok kullanıldığı görülmüştür. En çok tekrar eden ikilemelerin 7 kez ile “hızlı hızlı”, “yan yana” ve “uzun uzun” olduğu görülmüştür.

Analiz edilen eserlerde sıklık bakımından üçüncü sırada yer alan söz varlığı ögesi deyimler olarak saptanmıştır. İncelenen iki eserde toplam 139 deyim bulunmuştur. “Yukarışehir” eserinde 10 türde 57 deyim bulunmuşken; “Toprak Kurşun Geçirmez” eserinde 12 türde 82 deyim tespit edilmiştir. Yukarışehir eserinde deyimler toplam söz

varlığının %5.92'sini oluştururken; “Toprak Kurşun Geçirmez” eserinde deyimler toplam söz varlığının %8.64'dür. “Yukarışehir” eserinde İsim – Fiil Biçimindeki Deyimlerin” (20) diğer deyim türlerine göre daha çok kullanıldığı görülmüştür. Bununla birlikte bazı deyimlerin birden fazla kullanıldığı belirlenmiştir. Eserde en fazla tekrar eden deyim 5 kezle “Pusu kurmak” olurken onu 3 kezle “kulak vermek” deymi izlemiştir. “Toprak Kurşun Geçirmez” eserinde “İsim + İyelik –Fiil Biçimindeki Deyimlerin” (26) diğer deyim türlerine göre daha çok kullanıldığı görülmüştür. Bununla birlikte bazı deyimlerin birden fazla kullanıldığı belirlenmiştir. Eserde en fazla tekrar eden deyim 7 tekrarla “ele geçirmek” deymi olurken onu 6 tekrarla “akıl almamak “deymi izlemiştir.

Yazarın analiz edilen eserlerinde en çok yer alan dördüncü söz varlığı unsuru terimler olarak belirlenmiştir. Analiz edilen iki eserde toplam 84 terim tespit edilmiştir. “Yukarışehir” eserinde toplam 32 terim bulunmuştur. Terimler eserdeki toplam söz varlığının %3.32'sini oluşturmaktadır. Eserde bulunan terimler; Coğrafya, Meteoroloji, Gök Bilimi, Askerî, Hayvan Bilimi olmak üzere 5 başlık altında toplanmıştır. Eserde en fazla tespit edilen terim türü 11 örnekle “Askerî Terimler ” olmuştur. Bazı terimlerin çok fazla tekrar edildiği görülmüştür. En çok tekrar eden terim 17 kez ile “çavuş” askerî terimi olurken onu 12 kez ile “güneş” gök bilimi terimi takip etmiştir. “Toprak Kurşun Geçirmez” eserinde toplam 52 terim bulunmuştur. Terimler eserdeki toplam söz varlığının %5.47'sini oluşturmaktadır. Eserde bulunan terimler; Coğrafya, Meteoroloji, Gök Bilimi, Askerî, Hayvan Bilimi, Bitki Bilimi, Toplum Bilimi, Anatomi ve Tarih Terimleri olmak üzere 9 başlık altında toplanmıştır. Eserde en fazla tespit edilen terim türü 16 örnekle “Askerî Terimler ” olmuştur. İncelenen eserde özellikle askerî terimlerin tekrar edilerek çok fazla kullanıldığı görülmüştür. En çok tekrar eden terim 48 kez ile “süvari” olurken onu 33 kez ile “ karargâh” terimi takip etmiştir.

İncelenen eserlerde bulunan bir diğer söz varlığı ögesi de kalıp sözlerdir (ilişki sözleridir). İncelemeye tabi tutulan iki eserde toplam 47 kalıp söz bulunmuştur. “Yukarışehir” eserinde toplam 16 kalıp söz saptanmıştır. Kalıp sözler toplam söz varlığının %0.51'ini oluşturmaktadır. Eserdeki kalıp sözler seslenmeler, nidalar, hitaplar onaylamalar, izin istemeler, kabuller, doğrulamalar, memnuniyetler, iyi dilekler, temenniler, dualar, reddetmeler, selamlaşmalar, soru sorup cevap isteyenler şeklinde sıralanmıştır. Eser incelenirken bazı kalıp sözlerin birçok kez tekrar edildiği tespit

edilmiştir. Kalıp sözler içinde en çok tekrar edilen söz 20 tekrarla “iyi” olurken onu 18 tekrarla “evet” sözcüğü izlemiştir. “Toprak Kurşun Geçirmez” eserinde toplam 31 kalıp söz tespit edilmiştir. Kalıp sözler toplam söz varlığının %3.26’sını oluşturmaktadır. Eserdeki kalıp sözler seslenmeler, nidalar, hitaplar onaylamalar, izin istemeler, kabuller, doğrulamalar, memnuniyetler, iyi dilekler, temenniler, dualar, reddetmeler, selamlaşmalar şeklinde sıralanmıştır. Eser incelenirken bazı kalıp sözlerin birçok kez tekrar ettiği tespit edilmiştir. Kalıp sözler içinde en çok tekrar edilen söz 10 tekrarla “evet” olurken onu 5 tekrarla “hayır” sözcüğü izlemiştir.

Analiz edilen eserlerde tespit edilen söz varlığı öğelerinden biri de doldurma sözlerdir. İncelenen iki eserdeki doldurma söz sayısı 22’dir. “Yukarışehir” eserinde 5 doldurma söz tespit edilmiştir. Doldurma sözler eserdeki toplam söz varlığının %0.51’ini oluşturmaktadır. Eser incelenirken bazı doldurma sözlerin birden çok kullanıldığı görülmüştür. En çok tekrar eden doldurma söz 18 tekrarla “şey” olurken onu 9 kezle “hişşt” sözcüğü izlemiştir. “Toprak Kurşun Geçirmez” eserinde 17 doldurma söz tespit edilmiştir. Doldurma sözler eserdeki toplam söz varlığının %1.82’sini oluşturmaktadır. Eser incelenirken bazı doldurma sözlerin birden çok kullanıldığı görülmüştür. En çok tekrar eden doldurma söz 30 tekrarla “şey” olurken onu 7 tekrarla “hadı” sözcüğü izlemiştir.

İncelenen eserlerde toplam 8 adet atasözü tespit edilmiştir. “Yukarışehir” eserinde 3 atasözüne rastlanmıştır. Atasözleri eserdeki toplam söz varlığının %0.31’ini oluşturmaktadır. “Toprak Kurşun Geçirmez” eserinde ise 5 atasözüne rastlanmıştır. Atasözleri eserdeki toplam söz varlığının %0.52’sini oluşturmaktadır.

Analiz edilen eserlerde toplam 2 çeviri sözcük bulunmuştur. Bulunan bu çeviri sözcüklerin ikisi de “Yukarışehir” eserinde bulunmuştur. “Toprak Kurşun Geçirmez” eserinin analizi sonucunda herhangi bir çeviri sözcük tespit edilememiştir.

Yapılan analizler neticesinde Şemsettin Ünlü’nün “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” eserlerinde toplam 1911 söz varlığı unsuruna rastlanmıştır. Eserlere bakıldığında, söz varlığı unsurlarının kullanım sıklığı bakımından birbirine yakın olduğu görülmüştür. Yukarışehir eserinde toplam 962 söz varlığı unsuru bulunmuşken; Toprak Kurşun Geçirmez eserinde 949 söz varlığı unsuru tespit edilmiştir.

Yukarışehir eserinde deyimlerin kullanım sıklığı 57 iken; Toprak Kurşun Geçirmez eserinde 82'dir. Yukarışehir eserinde ikilemelerin kullanım sıklığı 124 iken; Toprak Kurşun Geçirmez eserinde 131'dir. Yukarışehir eserinde terimlerin kullanım sıklığı 32 iken; Toprak Kurşun Geçirmez eserinde 52'dir. Yukarışehir eserinde yabancı kökenli sözcüklerin kullanım sıklığı 723 iken; Toprak Kurşun Geçirmez eserinde 631'dir. Yukarışehir eserinde kalıp sözlerin (ilişki sözlerinin) kullanım sıklığı 16 iken; Toprak Kurşun Geçirmez eserinde 31'dir. Yukarışehir eserinde atasözlerinin kullanım sıklığı 3 iken; Toprak Kurşun Geçirmez eserinde 5'dir. Yukarışehir eserinde doldurma sözlerin kullanım sıklığı 5 iken; Toprak Kurşun Geçirmez eserinde 17'dir. Yukarışehir eserinde çeviri sözcüklerin kullanım sıklığı 2 iken; Toprak Kurşun Geçirmez eserinde herhangi bir bulgu belirlenememiştir.

5.3. Öneriler

Şemsettin Ünlü Türk edebiyatının usta kalemlerinden biri olmasına karşın, Ünlü'nün romanları söz varlığı açısından incelenmemiştir. Bu çalışma Şemsettin Ünlü'nün romanlarından ikisinin söz varlığının incelenmesi bakımından alan yazın için örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamdan hareketle yazarın diğer romanlarının da söz varlığı unsurları açısından analiz edilmeye ve araştırmaya değer olduğu düşüncesi öne çıkmaktadır.

Şemsettin Ünlü, romanlarındaki olayları 1800'lü yılların Osmanlı tarihiyle harmanlayıp romanlarını Harput'un (Yukarışehir) içinde bulunduğu sosyal, kültürel, tarihî ve ekonomik yönleri üzerinden kurguladığından; okurların dikkatini çeken bir yazar olmuştur. Bu bakımdan; okurlara okuma bilinci ve alışkanlığı kazandırmada analiz edilen bu eserler tavsiye edilebilir.

Şemsettin Ünlü'nün incelenen "Yukarışehir" ve "Toprak Kurşun Geçirmez" romanlarının içinde doğruluk, dürüstlük, iyi insan olma, vatanını sevmek, dostluk, yardımlaşma, vefalı olma, büyüklere karşı saygı ve sevgi duyma, hoşgörülü olma, doğa ve hayvan sevgisi gibi pek çok değer romanların başkahramanı olan Yusuf karakteri üzerinden okuyucuya aktarılmıştır. Analiz edilen bu eserlerin okurlara değerler yönünden de katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu bakımdan eserlerdeki bazı bölümler ders kitaplarında kullanılarak öğrencilere değerler eğitimi kazandırma sürecinde

yararlanılabilir. Aynı zamanda değerler eğitimi açısından da yazarın eserleri incelenmesi için araştırmacılara önerilebilir.

Yazarın incelenen romanları, söz varlığı unsurları -deyimler, atasözleri, ikilemeler, terimler ve kalıp sözler (ilişki sözleri)- bakımından öğrencilerin sözcük dağarcığını zenginleştirici özellikte olabileceği düşünüldüğünden öğrencilere okumaları için önerilebilir.

Şemsettin Ünlü'nün yalın, şiir yüklü, usta anlatımı ile süslenen “Yukarışehir” ve “Toprak Kurşun Geçirmez” romanlarına yönelik yapılan bu çalışmadan yola çıkılarak Türk edebiyatı alanında ürün veren birçok yazarın eseri de söz varlığı açısından incelenerek alan yazına katkı sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Ağduman, Y. (2019). *Şemsettin Ünlü'nün Eserlerinde Savaşlar ve Cephe Gerisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Aksan, D. (2002). *Anadilimizin Söz Denzinde*. Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2004). *Türkçenin Söz Varlığı*. Engin Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (1978). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1 Atasözleri Sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (1978). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2 Deyimler Sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. Sakarya Yayıncılık.
- Apaydın, N. (2010). *6. Sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ayverdi, İ. (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. Kubbealtı Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2007). *Türkçe'nin Grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bilgin, M. (2006). *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*. Anı Yayıncılık.
- Cengiz, D.D. (2025). *Mevlâna İdris Zengin'in Çocuk Kitaplarının Söz Varlığı Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Çam, M. (2024). *Sermet Muhtar Alus'un "Onikiler" Adlı Romanının Söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Bitlis Eren Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bitlis.
- Çetinkaya, S. (2020). *Ayla Çınaroğlu'nun Masal ve Hikâyelerinin Türkçe Öğretimi Bağlamında Söz Varlığı Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Çölmekci, S. (2024). *Mustafa Kutlu'nun "Huzursuz Bacak" Hikâyesinin Söz Varlığı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

- Demirkıran, K. (2000). *Şemsettin Ünlü'nün Hayatı, Eserleri Edebi Şahsiyeti* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler, Enstitüsü, Elazığ.
- Develi, H. (2015). *Dil Doktoru*. Kesit Yayınları.
- Duran, Ş. (2024). *Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Benim Adım Yunus Emre Romanının Söz Varlığı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Eker, S. (2003). *Çağdaş Türk Dili*. Grafiker Yayınları.
- Ergin, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak Basım Yayın Tanıtım.
- Fidan, Z. (2019). *Cahit Uçuk'un "Türk İkizleri" ve "Gümüş Kanat" Çocuk Romanlarının Söz Varlığı Açısından Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Gökdayı, H. (2008). *Türkçede Kalıp Sözcükler*. Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, 44, 89-110.
- Gökdayı, H. (2011). *Türkçede Kalıp Sözcükler*. Kriter Yayınları
- Hatipoğlu, V. (1981). *Türk Dilinde İkileme*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Engin Yayınevi.
- Sözen, Ş. (2024). *Fakir Baykurt'un Onuncu Köy Adlı Romanının Söz Var Söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Bitlis Eren Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bitlis.
- Karaca, K.S. (2022). *Yeşim Saygın Armutak'ın Macera Romanlarının Söz Varlığı Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Kavukoğlu, M. (2025). *Şermin Yaşar'ın Çocuk Kitaplarındaki Söz Varlığının İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Kıraç, H. (2025). *Gülten Dayıoğlu'nun "Gökyüzündeki Mor Bulutlar" Eserinin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi ve Türkçe Öğretimi Bakımından Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Koç, N. (1996). *Yeni Dilbilgisi*. İnkılap Yayınevi.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. TDK Yayınları.

- Korkmaz, Z. (2007). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. TDK Yayınları.
- Özbaşı, S. (2016). *Zeynep Camali'nin Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Söz Varlığı Ögeleri Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir, E. (2000). *Açıklamalı-Örnekli Deyimler Sözlüğü*. Bilgi Yayınevi.
- Püsküllüoğlu, A. (2017). *Türkçe Deyimler Sözlüğü*. Arkadaş Yayınları.
- Sağlam, M. Y. (2004). *Atasözleri*. Ürün Yayınları.
- Sinan, A.T. (2015). *Türkçenin Deyim Varlığı*. Kesit Yayınları.
- Şanda, N. (2022). *Özgür Balpınar'ın Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Türkçenin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sinop Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sinop.
- Uyar, Ö. B. (2012). *8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Bilgilendirici Metinlerin Öğrencilerin Söz Varlığına Katkısı* (Yayımlanmamış yüksek lisan tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Üçok, N. (1947). *Genel Dilbilim (Lengüistik)*. Ankara Üniversitesi Dil, Tarih – Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Ünlü, Ş. (1998). *Yukarışehir*. İnkılap Yayınevi.
- Ünlü, Ş. (1988). *Toprak Kurşun Geçirmez*. Remzi Kitabevi.
- Vardar, B. (1978). *Dilbilim Açısından Çeviri*. Türk Dili Dergisi, 66-71.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yurtbaşı, M. (2012). *Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü*. Exelence Yayınları.
- Zülfikar, H. (1991). *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*. TDK Yayınları.
- [http: // www.tdk.gov.tr](http://www.tdk.gov.tr)

EKLER

İZİN BELGESİ

Ek 1. Etik Kurul Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 31.01.2024-21805

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU
KARARLARI

Oturum Tarihi
18.01.2024

Oturum Saati
10:00

Oturum Sayısı
2024/02

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu 18.01.2024 tarihinde saat 10:00'da Kurul Başkanı Prof. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ başkanlığında, aşağıda imzaları bulunan kurul üyelerinin katılımlarıyla toplanarak gündemdeki konuları görüşmüş ve aşağıdaki kararları almıştır.

Karar 15:Üniversitemiz Eğitim Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Serdar YAVUZ'un sorumlu araştırmacı olduğu ve yüksek lisans öğrencisi Uğur KIRAC'a ait, "**Şemsettin ÜNLÜ'nün "Yukarışehir ve Toprak Kurşun Geçirmez" Eserlerinin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi**" başlıklı çalışma etik Kurulumuzda görüşülmüş olup; çalışmanın etik kurallara uygun olduğuna oy birliğiyle karar verilmiştir.

Kurul Üyeleri:

Prof. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ
Prof. Dr. Sebahattin DEVECİOĞLU
Prof. Dr. Süleyman İLHAN
Prof. Dr. Kenan PEKER(Görevli)
Prof. Dr. İrfan EMRE
Prof. Dr. Taner YILDIRIM
Prof. Dr. Rıfat BİLGİN
Doç.Dr. Haki PEŞMAN(İzinli)
Doç. Dr. Yunus Emre KARAKAYA
Doç. Dr. Ayşe Ülkü KAN
Doç. Dr. Serkan BİÇER

Prof. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ
Kurul Başkanı

Prof. Dr. Sebahattin DEVECİOĞLU
Prof. Dr. İrfan EMRE
Prof. Dr. Rıfat BİLGİN
Doç. Dr. Ayşe Ülkü KAN

Prof. Dr. Süleyman İLHAN
Prof. Dr. Taner YILDIRIM
Doç. Dr. Yunus Emre KARAKAYA
Doç. Dr. Serkan BİÇER

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

ÖZ GEÇMİŞ